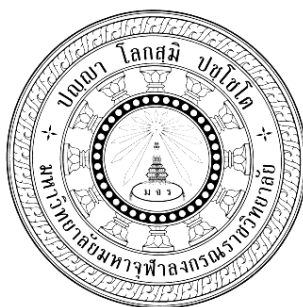

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุใน
กลุ่มจังหวัดล้านนา

Creative Quilt Art Learning Enhancement for Youth and Elderlies in
Lanna Provinces

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่ม
จังหวัดล้านนา

Creative Art Learning Enhancement for Youth and Elderlies in Lanna
Provinces

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลธิชา จิรภัคพงศ์

พระครูปริยัติวรารกร, ผศ.ดร.

พระอนุสรณ์ กิตติวณโณ, ดร.

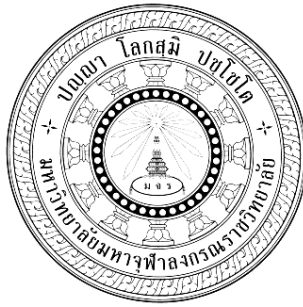
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ฟองคำ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรอนงค์ ววงค์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุใน
กลุ่มจังหวัดล้านนา

Creative Quilt Art Learning Enhancement for Youth and Elderlies in
Lanna Provinces

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่ม
จังหวัดล้านนา

Creative Art Learning Enhancement for Youth and Elderlies in Lanna
Provinces

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลธิชา จิรภัคพงศ์

พระครูปริยัติวรารกร, ผศ.ดร.

พระอนุสรณ์ กิตติวัฒนโธ, ดร.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ พองคำ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรอนงค์ ววงค์

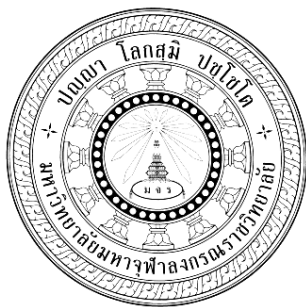
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763055

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 3

Creative Quilt Art Learning Enhancement for Youth and Elderlies in
Lanna Provinces

Under Research plan

Creative Art Learning Enhancement for Youth and Elderlies in Lanna
Provinces

BY

Assistant Professor Chonthicha Jirapakpong
Phrakru Phariyathvarakron, Assistant Professor Dr.

Phra Anusorn Kittiwanno, Dr.

Assistant Professor Dr. Kriangsak Fongkam

Assistant Professor Dr. Onanong Woowong

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus
B.E. 2563

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University
MCU RS 800763055

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าพื้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนานา
ผู้วิจัย:	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลธิชา จิรภักพงค์, พระครูปริยัติวิรากร, ผศ.ดร., พระอนุสรณ์ กิตติวัฒน์, ดร., ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกรียงศักดิ์ พองคำ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรอนงค์ วุวงศ์
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๓
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าพื้นมือ สร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าพื้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนและถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าพื้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนานา ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ รองประธานกลุ่ม ผู้ประกอบการผ้าพื้นมือ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น หอการค้าจังหวัดแพร่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานแพร่ พัฒนาชุมชน วัฒนธรรม อุตสาหกรรมจังหวัด ผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะการออกแบบ เยาวชน และผู้สูงอายุ เครื่องมือที่ใช้การวิจัยเป็นแบบการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ชุดปฏิบัติการ และแบบประเมินความรู้ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาพิจารณาประเด็นหลักและแบ่งออกเป็นประเด็นย่อย

ผลการวิจัยพบว่า

๑. กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าพื้นมือในกลุ่มจังหวัดลำนานา ประกอบด้วย (๑) การออกแบบผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้า (๒) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบที่หลากหลาย ใช้ประโยชน์ได้หลายๆ อย่าง โดยไม่ทิ้งภูมิปัญญาดั้งเดิม (๓) การตลาดมีการจำหน่ายที่กลุ่มโดยตรง จัดงานแสดงสินค้า การส่งออกของพ่อค้าคนกลาง (๔) การเรียนรู้ให้ความรู้แก่ลูกหลาน การเรียนรู้ระหว่างสมาชิกหรือจากวิทยากร และจากหลักสูตรของโรงเรียน (๕) การสร้างเครือข่าย มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือกัน จำหน่ายโดยระบบเครือข่าย (๖) กระบวนการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ขยายไปในชุมชนใกล้เคียง และถ่ายทอดให้กับนักเรียน

๒. กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าพื้นมือเพื่อนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนานา ควรมุ่งให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาพัฒนาและสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น มีคุณภาพ มีจุดเด่น มีเอกลักษณ์

๓. การถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าพื้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนานา เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคนิคกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าพื้นมือจากกลุ่มสมาชิก แก่เยาวชนและผู้สูงอายุได้เรียนรู้ ทั้งนี้ควรนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาผสมผสานกับแนวคิดศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ส่งผลให้สามารถสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่มีเอกลักษณ์สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน ตลอดจนเกิดการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่

Research Title: Creative Quilt Art Learning Enhancement for Youth and Elderlies in Lanna Provinces

Researcher: Assist.Prof. Chonthicha Jirapakpong, Phrakru Phariyathvarakron, Assist.Prof.,Dr., Phra Anusorn Kittiwanno,Dr. Assist.Prof.Dr. Kriangsak Fongkam and Assist. Prof.Dr. Onanong Woowong

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus

Fiscal Year : 2019

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

บทคัดย่อ

This study aimed to investigate quilt art processes which lead to economic enhancement of community as well as the processes of passing on creative quilt artwork to youth and elderlies, living in in Lanna Provinces. The key informants were vice president and entrepreneurs of quilt art group, community leaders, local intellectuals, Phrae Chamber of Commerce, Provincial Administrative Organization, Tourism Authority of Thailand, Phrae Office, Provincial Community Development Office of Phrae, Phrae Provincial Cultural Office, Phrae Provincial Industry Office, experts of art design, youth, and elderlies. The data were collected by using interview, focus group discussion, short course public training, and knowledge assessment. Then, the collected data were analyzed by applying content analysis in which the major issues are considered and divided into minor issues.

The results revealed as follows.

1. There were 6 processes of creating quilt arts in in Lanna Provinces. The first process is designing the products in which various different patterns and forms are designed, depending on customers' need. Product development is the second step of creating quilt artworks. Local wisdom is integrated in the artworks in order to make the products have more than one kind of use. Additionally, marketing is considered important for the quilt artworks. Most of quilt products are sold in boot exhibitions and they are also sold by middleman. Besides, the fourth process is passing knowledge and skills from one generation to the next. The knowledge is exchanged between the members of community or given by quilt art experts. Moreover, this knowledge is considered to be a part of curriculum. The fifth process is building connection in which members are able to exchange and improve their knowledge

and skills. In addition, knowledge inheritance is regarded as the last process creating creative quilt arts.

2. According to the second research objective, creative quilt art processes can enhance income of communities in in Lanna Provinces. It should place an importance on local wisdom and resources in order to increase products' value, quality, as well as identity.

3. In terms of passing on ideas and techniques of creative quilt arts to youth and elderlies in in Lanna Provinces, local wisdom should be integrated to make the products unique and meet customers' need, leading to economic enhancement and local wisdom sustainable inheritance.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัย เรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าพื้นเมืองของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา ในครั้งนี้ได้ดำเนินการสำเร็จไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณ และขอขอบพระคุณพระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ให้คำปรึกษาตั้งแต่ต้นจนเสร็จเป็นรูปเล่มสมบูรณ์

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ บ้านต้นไคร้, ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าพื้นเมืองบ้านต้นไคร้, ปราชญ์ท้องถิ่น, ตัวแทนผู้ประกอบการผ้าพื้นเมือง, รองผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานแพร่, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ, นักวิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดแพร่, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ, ประธานหอการค้าจังหวัดแพร่, นักวิชาการด้านศิลปะการออกแบบ, นักพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ และตัวแทนเยาวชนและผู้สูงอายุทุกท่านที่เป็นผู้ให้ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้และส่งผลให้การวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลธิชา จิรภักพวงศ์

๓๐ กันยายน ๒๕๖๓

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง.....	จ
สารบัญภาพ.....	ฉ
 บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๓
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย	๖
 บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้.....	๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์.....	๑๓
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ศิลปกรรม.....	๒๕
๒.๔ แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นกับศิลปกรรม.....	๓๖
๒.๕ แนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม.....	๔๖
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๕๐
 บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๕๘
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๕๘
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๖๑
๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๖๑
๓.๔ เครื่องมือการวิจัย	๖๔
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย.....	๖๘
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๗๐
๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๗๑
๓.๘ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย.....	๗๒

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๗๓
๔.๑ กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือในกลุ่มจังหวัดล้านนา.....	๗๓
๔.๒ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน ในกลุ่มจังหวัดล้านนา.....	๘๔
๔.๓ การถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุ ในกลุ่มจังหวัดล้านนา.....	๙๓
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของ เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา.....	๑๑๓
 บทที่ ๕ สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	๑๑๖
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๑๙
๕.๒ อภิปรายผล	๑๒๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๓๐
 บรรณานุกรม	๑๓๒
 ภาคผนวก	๑๓๖
ภาคผนวก ก เครื่องมือการวิจัย	๑๓๗
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญผู้ให้ข้อมูล.....	๑๔๘
ภาคผนวก ค การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์.....	๑๔๙
ภาคผนวก ง ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย.....	๑๕๐
 ประวัติผู้วิจัย และคณะ	๑๕๒

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่

๑ แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ที่ได้รับจากการส่งเสริม การเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุใน จังหวัดลำนาก่อนการอบรมและหลังการอบรม ในภาพรวม และรายด้าน.....	๑๐๗
๒ แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ที่ได้รับจากการส่งเสริม การเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุใน จังหวัดลำนานา รายด้านและรายข้อ.....	๑๐๘

สารบัญภาพ

แผนภาพที่ ๑ กรอบแนวความคิดการวิจัย.....	๕
แผนภาพที่ ๒ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๗๒
แผนภาพที่ ๓ แสดงการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชน และผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา.....	๑๑๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาเมืองให้มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ได้รับการพัฒนา มากขึ้นในหลายจังหวัดของไทย โดยแต่ละจังหวัดมีการพัฒนาแผนงาน ยุทธศาสตร์และกิจกรรมของ ตนเองเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเมืองในรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของ ตนเอง ในกลุ่มจังหวัดล้านนาการพัฒนาเมืองให้มีเอกลักษณ์ทางล้านนาไม่ว่าจะเป็นศิลปะ นวัตกรรม ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันของฝ่ายต่างๆ เช่นภาครัฐได้มีการรวมกลุ่มเป็นกลุ่ม จังหวัดล้านนา คณะสงฆ์ได้ร่วมกันอนุรักษ์ศิลปะล้านนาของวัดและชุมชน กลุ่มศิลปินได้เปิดบ้าน ศิลปินล้านนาและนิทรรศการศิลปะในพื้นที่สาธารณะ จนนำไปสู่การพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ ทูทาง วัฒนธรรม คือ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติซึ่งกรมส่งเสริมวัฒนธรรมของกระทรวง วัฒนธรรมกำหนดไว้มี ๗ สาขา คือ ๑) ภาษา ๒) วรรณกรรมพื้นบ้าน ๓) ศิลปะการแสดง ๔) แนวทางปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล ๕) งานช่างฝีมือดั้งเดิม ๖) ความรู้และแนว ปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ๗) กีฬา ภูมิปัญญาไทย นอกจากนั้นยังหมายรวมถึงมรดกทาง ศิลปวัฒนธรรมในรูปแบบของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ภาษาวรรณกรรม เอกสารโบราณ จดหมายเหตุ ศิลปะการแสดง และงานศิลปกรรมต่าง ๆ ล้วนเป็นทุนทางวัฒนธรรมด้วยเหตุที่ทุนทาง วัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของทุนทางสังคมและเป็นจุดแข็งที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่ทุนทาง เศรษฐกิจและทุนอันเป็นทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้เป็นพลังขับเคลื่อนการเสริมสร้างการกินดีอยู่ดีมี ความสุข นอกจากนี้สอดคล้องกับกรมศิลปากรในกำหนดแนวทางในการส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์แก่ ชุมชนด้วยการสร้างต้นแบบและต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม การ สร้างสรรค์ต่อยอดผลิตภัณฑ์เป็น ๓ ลักษณะกล่าวคือ ๑. ส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์แก่ชุมชนโดย ส่งเสริมชุมชนในการสร้างผลิตภัณฑ์อันเป็นมรดกภูมิปัญญาให้ท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์และสืบทอดฝีมือช่าง พื้นถิ่นให้คงอยู่ ๒. การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรมโดยนำมาประยุกต์ใช้ในรูปแบบ ใหม่เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดมรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่อย่างมีคุณค่า ๓. การเพิ่มมูลค่าทาง เศรษฐกิจจากแหล่งมรดกศิลปวัฒนธรรมเป็นการนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่บูรณาการ แหล่งวัฒนธรรมมรดกศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ ภาษา วรรณกรรมและผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง ตามเส้นทางวัฒนธรรม ในด้านศิลปะของล้านนานั้นมีหลายลักษณะที่เป็นจุดเด่นและจุดสนใจของคน ไทยและชาวต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นงานด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมและศิลปกรรม ร่วมสมัยจนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญเช่น วัดร่องขุน พิพิธภัณฑ์บ้านดิน วัดร่องเสือเต้น ไ้

^๑ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, “๙ สิ่งควรรู้กับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม”, วารสารวัฒนธรรม, ปีที่ ๕๑ ฉบับที่ ๓ (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๕๕): หน้า ๖๖-๖๗.

เจริญตะวัน เป็นต้น ทำให้เกิดพลังทางสังคมในการที่จะมีจิตสำนึกในคุณค่าของศิลปะเชิงสร้างสรรค์เหล่านี้ เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ พัฒนาและส่งเสริมและบูรณาการ เชื่อมโยงไปสู่ชุมชน สังคม สู่พื้นที่สาธารณะและการสร้างสรรค์สู่การพัฒนาเมืองศิลปะและการสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนาให้มากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการดำเนินการที่ผ่านมายังมีการขับเคลื่อนของกลุ่มที่สนใจเฉพาะและยังไม่มีรูปแบบและกระบวนการที่จะพัฒนาไปยังคนส่วนมากอย่างทั่วถึง ส่งผลให้งานศิลปะเชิงสร้างสรรค์อันโดดเด่นเหล่านี้ยังไม่แพร่หลายและเป็นที่รู้จักในวงกว้าง

การที่จะทำให้ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ขยายวงกว้างจากแหล่งผลิตในชุมชนสู่พื้นที่สาธารณะและการสร้างสรรค์ให้มากขึ้น โดยอาศัยกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ สร้างความรู้สึกหรือเจตคติที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ นำไปสู่ผลลัพธ์และเป้าหมายปลายทางที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของทิตินา แคมมณี^๒ กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ (Learning process) เป็นการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนหรือการใช้วิธีการต่าง ๆ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ ดังนี้ ๑) มีความรู้ความเข้าใจในสาระต่าง ๆ ๒) สร้างความรู้สึกหรือเจตคติอันเป็นผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้หรือการใช้วิธีการเรียนรู้ ๓) เกิดผลลัพธ์อันเป็นเป้าหมายปลายทาง(ends) และวิธีการที่นำไปสู่เป้าหมาย (means) หากบุคคลมีกระบวนการแสวงหาความรู้ที่ดีมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับตน บุคคลนั้นก็จะย่อมมีโอกาสที่จะเกิดความรู้ความเข้าใจในสาระหรือกระบวนการต่าง ๆ ได้อย่างกระจ่างถ่องแท้และลึกซึ้ง โดยอาศัยการถ่ายทอดความรู้ (Knowledge dissemination) หมายถึง การนำความรู้ที่ได้จากการสะสมแสวงหาทั้งหมดไปถ่ายทอดให้กับบุคคลที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด อาจอยู่ในรูปของกระบวนการสื่อความหมาย การใช้สื่อเทคโนโลยี ฯลฯ มาช่วยให้เกิดการนำความรู้ไปใช้ และเกิดการแลกเปลี่ยนหรือการถ่ายทอดความรู้ Transfer Knowledge เพื่อให้เกิดความคิดใหม่ เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ขึ้น การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer) และการแบ่งปันความรู้(Knowledge Sharing) คือ กระบวนการที่ทำให้ความรู้ที่พัฒนา มีการแพร่กระจายไปสู่บุคลากรที่เป็นเป้าหมาย ในกระบวนการถ่ายทอดความรู้ในแต่ละอย่างก็มีเป้าหมายแตกต่างกันไปใน ๒ ลักษณะคือ เน้นประสิทธิภาพและเน้นประสิทธิผล^๓

เพื่อให้เกิดกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะอีกทั้งยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนและเป็นการถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่จังหวัดแพร่ เป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่นศิลปะเชิงสร้างสรรค์ด้านจิตรกรรมของลวดลายผ้าพื้นเมืองได้แก่ ผ้าต้นมือ ซึ่งผลิตกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งผ้าเป็นสิ่งที่ใช้ในวิถีชีวิตชุมชน เช่น เป็นเครื่องนุ่งห่ม เป็นของใช้ เป็นต้น และเป็นผลงานที่ช่วยส่งเสริมและยกระดับรายได้ทางเศรษฐกิจ ซึ่งการทำผ้าต้นมือในสมัยก่อนเมื่อครั้งที่ยังไม่มีจักรเย็บผ้า ชาวบ้านได้ใช้เข็มกับด้ายช่วยในการเย็บและซ่อมแซมเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม โดยใช้วิธีการเนา สอย ปักชุนด้วยมือมาโดยตลอดโดยไม่มีการประยุกต์ใช้เครื่องทุ่นแรงหรืออุปกรณ์อื่น ๆ ต่อมาเมื่อ ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมามีการค้นผ้าได้มีขึ้นครั้งแรกในกลุ่มสตรีชาวคริสต์จักรสามัคคีธรรมที่ ๕ เท่านั้น ต่อมาได้ขยายว่าจ้างกลุ่มสตรีในหมู่บ้านใกล้เคียงรับงานไปทำที่บ้านต่อมา

^๒ ทิตินา แคมมณี, ศาสตราจารย์ : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑.

^๓ ยุทธนา แซ่เตียว, การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ สร้างองค์กรอัจฉริยะ, กรุงเทพมหานคร: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, ๒๕๔๗, หน้า ๑๒๒.

ปี ๒๕๔๕ เทศบาลตำบลช่อแฮ ได้สนับสนุนงบประมาณโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ และปัจจุบันได้มีการออกแบบและผลิตด้วยนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ ยังไม่ได้รับการพัฒนาส่งเสริม ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปะเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นรูปธรรมอีกทั้งการกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนยังไม่ทั่วถึงและที่สำคัญงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือ ยังไม่ได้รับการถ่ายทอดสู่กระบวนการเรียนรู้สู่เยาวชนและผู้สูงอายุ และเปิดพื้นที่ทางสังคมและการเรียนรู้ศิลปะเชิงสร้างสรรค์สู่สาธารณะให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

จากความสำคัญและที่มาของปัญหาดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่ศึกษาวิจัยการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนและเกิดการพัฒนาศักยภาพและบูรณาการงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในด้านผ้าต้นมือ ไปสู่พื้นที่ทางสังคมและสาธารณะเพื่อให้เกิดการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนอย่างมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือในกลุ่มจังหวัดล้านนา
- ๑.๒.๒ เพื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา
- ๑.๒.๓ เพื่อถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือในกลุ่มจังหวัดล้านนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา มีลักษณะเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือถ่ายทอดไปสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา ได้อย่างไร

๑.๔.ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบเนื้อหาในการศึกษาที่สำคัญดังนี้

- ๑) กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือในกลุ่มจังหวัดล้านนา ได้แก่ ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาด ด้านการเรียนรู้ ด้านการสร้างเครือข่าย ด้านกระบวนการถ่ายทอด
- ๒) การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา
- ๓) การถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่ เนื่องจากเป็นการศึกษาถึงกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าคันมือในกลุ่มจังหวัดล้านนา การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าคันมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา และการถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าคันมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงกำหนดพื้นที่การศึกษาจังหวัดกลุ่มล้านนา ดังนี้

๑) พื้นที่พัฒนาศิลปะเชิงสร้างสรรค์ จำนวน ๑ พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ในเขตบ้านต้นไคร์ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๒) พื้นที่เครือข่ายศิลปะเชิงสร้างสรรค์ จำนวน ๒ กลุ่ม ได้แก่

(๑) กลุ่มศิลปะล้านนาดั้งเดิม ประกอบด้วย ๘ จังหวัด ๑) จังหวัดเชียงราย วัดพระแก้ว ๒) จังหวัดเชียงใหม่ เวียงกุมกาม ๓) จังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดพระธาตุทองมู ๔) จังหวัดลำปาง วัดพระธาตุลำปางหลวง ๕) จังหวัดลำพูน วัดพระธาตุหริภุญไชย ๖) จังหวัดแพร่ วัดพระบาทมิ่งเมือง ๗) จังหวัดน่าน วัดภูมินทร์ ๘) จังหวัดพะเยา วัดศรีโคมคำ

(๒) กลุ่มศิลปะล้านนา ประกอบด้วย ๑) จังหวัดเชียงราย บ้านเหล่าพัฒนา อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ๒) จังหวัดเชียงใหม่ บ้านท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ๓) จังหวัดแม่ฮ่องสอน บ้านเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๔) จังหวัดลำปาง บ้านลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕) จังหวัดลำพูน บ้านพระบาทห้วยต้ม อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน ๖) จังหวัดแพร่ บ้านพันเชิง ตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ๗) จังหวัดน่าน บ้านดอนไชย อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ๘) จังหวัดพะเยา บ้านแม่ณาเรือ ตำบลแม่ณาเรือ อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ๙) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

๑.๔.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) เชิงคุณภาพ

๑. ผู้ให้ข้อมูลหลักในกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะ ได้แก่ ประธานกลุ่มหรือผู้แทน ผู้ประกอบการผ้าคันมือ ประธานชุมชน/ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น จำนวน ๕ คน

๒. ผู้ให้ข้อมูลในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าคันมือไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ หอการค้าจังหวัดแพร่ ผู้ประกอบการผ้าคันมือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยว พัฒนาชุมชน วัฒนธรรม อุตสาหกรรมจังหวัด ประชาชนท้องถิ่น นักวิชาการด้านศิลปะการออกแบบ/ผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะการออกแบบ ผู้ประกอบการผ้าคันมือ รวม ๑๐ คน

๒) เชิงปฏิบัติการ

๑. ผู้ให้ข้อมูลในการถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ ประชาชนท้องถิ่น ๒ คน ประธานกลุ่มหรือผู้ประกอบการผ้าคันมือ รวม ๓ คน

๒. ผู้รับการถ่ายทอด ได้แก่ เยาวชน จำนวน ๓๐ คน และผู้สูงอายุ จำนวน ๓๐ คน รวม ๖๐ คน

๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย

๑.๕.๑ การส่งเสริมการเรียนรู้ หมายถึง การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนโดยการอบรมเพื่อเพิ่มทักษะ กระบวนการการสร้างความรู้ เทคนิคการสร้างสรรคผลงานศิลปะผ้าต้นมือ เช่น เส้น สี น้ำหนัก พื้นผิว รูปร่าง รูปทรง ลวดลาย ส่งผลให้เกิดการถ่ายทอดงานศิลปะสร้างสรรค์บนพื้นผิวผ้าต้นมือให้กับกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุได้ปฏิบัติให้เกิดชิ้นงานในเชิงศิลปะสร้างสรรค์

๑.๕.๒ ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง การสร้างสรรค์ศิลปะผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยการผสมผสานระหว่างศิลปะแบบดั้งเดิมกับศิลปะร่วมสมัย ให้เกิดเป็นผลงานทางศิลปะที่มีอัตลักษณ์ทางศิลปะของผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ

๑.๕.๓ กระบวนการสร้างสรรค์ หมายถึง ขั้นตอนที่เกิดจากการเรียนรู้ จากประสบการณ์ตรงของเยาวชนและผู้สูงอายุ โดยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม นำมาสู่การสร้างประสบการณ์ หรือความชำนาญแล้วจึงเกิดความคิดสร้างสรรค์ที่แปลกใหม่ของคนในชุมชน ส่งผลให้เกิดการสร้างสรรค์ศิลปะผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่ ที่เป็นผลงานทางศิลปะที่มีอัตลักษณ์ทางศิลปะของตนเอง

๑.๕.๔ การยกระดับรายได้ หมายถึง การเพิ่มรายได้จากการสร้างสรรค์ศิลปะผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่ ที่เกิดผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือที่มีอัตลักษณ์ของศิลปะทางล้านนา

๑.๕.๕ เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ที่คนในท้องถิ่นชุมชนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมรับประโยชน์ของประชาชน และร่วมกันเป็นเจ้าของ มีรากฐานมาจากศักยภาพของชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชน หรือทุนในชุมชน

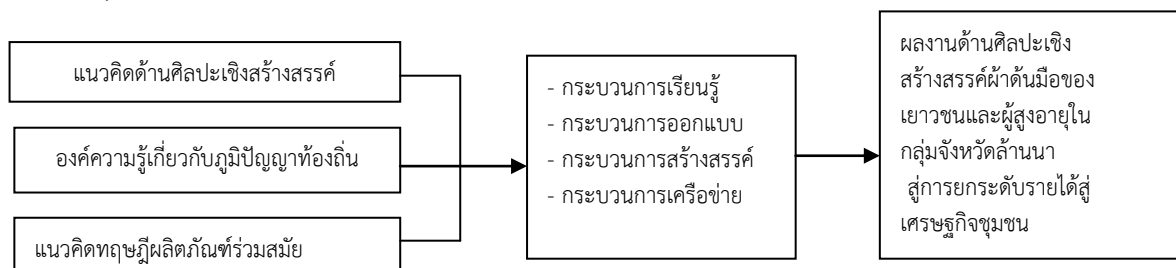
๑.๕.๖ เยาวชน หมายถึง เยาวชนที่มีอายุตั้งแต่ ๑๐ ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลช่อแฮ จังหวัดแพร่

๑.๕.๗ ผู้สูงอายุ หมายถึง ประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลช่อแฮ จังหวัดแพร่

๑.๕.๘ กลุ่มจังหวัดล้านนา หมายถึง จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยา จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา” ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้

แผนภาพที่ ๑ กรอบแนวความคิดวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้ทราบกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือในกลุ่มจังหวัดลำนนา

๑.๗.๒ ได้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนนา

๑.๗.๓ ได้ผลิตภัณธ์จากศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนนา

๑.๗.๔ ได้ถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนนา

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยการศึกษาจากเอกสาร ตำรา บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการนำเสนอผลการวิจัยต่อไป คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ศิลปกรรม
- ๒.๔ แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นกับศิลปกรรม
- ๒.๕ แนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

ความหมาย

การเรียนรู้ (Learning) ได้มีผู้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ดังนี้

อารี พันธุ์ณี^๑ การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดิมสู่พฤติกรรมใหม่ ที่ค่อนข้างถาวรและเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกฝน มิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติ สัญชาตญาณวุฒิภาวะ พืชยาต่าง ๆ อุบัติเหตุหรือความบังเอิญขนาธิป พรกุล^๒ ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างต่อเนื่องหรือการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการแสดงพฤติกรรมในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากการฝึกปฏิบัติหรือได้รับประสบการณ์

^๑อารี พันธุ์ณี, จิตวิทยาสร้างสรรค์การเรียนการสอน, (กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๖.

^๒ ขนาธิป พรกุล, รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, (กรุงเทพฯ :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๕๓.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ^๓ ให้ความหมายว่า การเรียนรู้ หมายถึง การปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิดและพฤติกรรม อันเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์ซึ่งควรเป็นการปรับเปลี่ยนในทางที่ดีขึ้น

ทิสนา แคมมณี^๔ ให้ความหมายว่า “การเรียนรู้ (Learning)” มีขอบเขตที่ครอบคลุมความหมาย ๒ ประการ คือ การเรียนรู้ในความหมายของ “กระบวนการเรียนรู้ (Learning process)” ซึ่งหมายถึง การดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนหรือการใช้วิธีการต่าง ๆ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ และการเรียนรู้ในความหมายของ “ผลการเรียนรู้ (Learning outcome)” ซึ่งได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในสาระต่าง ๆ ความสามารถในการกระทำ การใช้ทักษะกระบวนการต่าง ๆ รวมทั้งความรู้สึกหรือเจตคติอันเป็นผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้หรือการใช้วิธีการเรียนรู้ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การเรียนรู้มีลักษณะเป็นทั้งผลลัพธ์อันเป็นเป้าหมายปลายทาง (ends) และวิธีการที่นำไปสู่เป้าหมาย (means) ซึ่งลักษณะทั้งสองเป็นองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันและส่งผลกระทบต่อกัน หากบุคคลมีกระบวนการแสวงหาความรู้ที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับตน บุคคลนั้นก็ย่อมมีโอกาสที่จะเกิดความรู้ความเข้าใจในสาระหรือกระบวนการต่าง ๆ ได้อย่างกระจ่างถ่องแท้และลึกซึ้ง เกิดความรู้สึกหรือเจตคติไปในทางที่เหมาะสมและเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการกระทำ หรือพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์

จากความหมายของการเรียนรู้ที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า การเรียนรู้ คือกระบวนการที่มนุษย์เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์หรือการฝึกฝนจนก่อให้เกิดความชำนาญ

ลักษณะของการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร อันเป็นผลมาจากการฝึกหรือจากประสบการณ์ การเรียนรู้มีองค์ประกอบใหญ่ ๆ ๓ องค์ประกอบ คือ^๕

๑. การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้นั้นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม พฤติกรรมนั้นอาจเป็นการแสดงออกทางด้านการพูด การเขียน หรือการแสดงท่าทางก็ได้ ซึ่งพฤติกรรมนั้น อาจจะเป็นการแสดงออกทางด้านการพูด การเขียน หรือการแสดงท่าทางก็ได้ ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกก่อนการเรียนรู้และหลังการเรียนรู้จะแตกต่างกัน เช่น เด็กที่ไม่เคยหัดว่ายน้ำมาก่อนเมื่อมีการเรียนรู้เกิดขึ้น เด็กสามารถว่ายน้ำได้ ทำนองเดียวกันกับการถีบจักรยาน การบวกการลบ การคิดแก้โจทย์ปัญหา หรือการท่องจำสูตรคูณ การที่เด็กเลียนแบบพ่อแม่ เลียนแบบเพื่อน หรือการรับรู้สิ่งใหม่ ๆ ของเด็ก ก็ล้วนแต่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งสิ้น ส่วนพฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติไม่ถือว่าเป็นพฤติกรรมที่

^๓ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, (กรุงเทพฯ: พิมพ์ที่, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

^๔ ทิสนา แคมมณี, ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑.

^๕ อรุณ ชิมศิริ, การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ. พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๕), หน้า ๑๘-๑๙.

เกิดจากการเรียนรู้ เช่น การกระพริบตา หรือการหายใจ เป็นต้น พฤติกรรมเหล่านี้ถือว่าเป็นปฏิกิริยาสะท้อน (Reflex) ของร่างกายที่มีต่อสิ่งแวดล้อมเท่านั้น

๒. พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปนั้น เกิดจากได้รับประสบการณ์หรือการฝึกฝน และต้องมีการฝึกซ้ำ ๆ เป็นระยะเวลาหนึ่ง ส่วนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดจากการบรรลุวุฒิภาวะ เช่น การเปลี่ยนแปลงของร่างกายในวัยต่าง ๆ นั้น ถือว่าเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ได้เกิดจากการฝึกหัด จึงไม่เรียกว่าเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้

๓. พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปนั้น จะเปลี่ยนแปลงในลักษณะค่อนข้างถาวร อันเป็นผลที่เกิดจากการฝึกหัดนั่นเอง แสดงว่าพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจะต้องอยู่กับบุคคลเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ภายหลังจากที่จากบุคคลนั้นได้เกิดการเรียนรู้แล้ว ตัวอย่างเช่น การที่เด็กได้เรียนสิ่งใดสิ่งหนึ่งในโรงเรียน เช่น ภาษาต่างประเทศ และเมื่อโตขึ้นจำสิ่งที่เรียนไม่ได้เลย แต่เมื่อมาเรียนซ้ำอีกครั้ง เด็กนั้นสามารถเรียนได้เร็วกว่าเด็กที่ไม่เคยมีประสบการณ์การเรียนในสมัยเด็กมาก่อนนั้น แสดงว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมัยที่เป็นเด็กนั้น ยังคงอยู่ในลักษณะที่ค่อนข้างจะถาวร

สภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ชาญชัย อาจินสมาจาร^๖ ได้เสนอแนะเกี่ยวกับสภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ไว้ดังนี้

๑. การเรียนรู้เกิดขึ้นในบรรยากาศที่สนับสนุนให้ผู้เรียน เรียนแบบกระฉับกระเฉงและมีส่วนร่วม
๒. การเรียนรู้จะเกิดขึ้นในบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบแนวคิดที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง
๓. การเรียนรู้จะเกิดขึ้นในบรรยากาศที่ผู้เรียน สามารถอภิปรายแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างได้ แต่ไม่จำเป็นต้องยอมรับ
๔. การเรียนรู้จะเกิดในบรรยากาศที่ยอมรับสิทธิในความผิดพลาดหรือข้อบกพร่องของปัจเจกบุคคลในการประเมินตนเองและประเมินโดยกลุ่ม
๕. การเรียนรู้จะเกิดขึ้นในบรรยากาศที่ผู้เรียนรู้สึกว่า ตนได้รับการยอมรับและเป็นผู้ที่มีคุณค่า

^๖ ชาญชัย อาจินสมาจาร, อ้างถึงใน อรุณข ลิ้มศิริ, การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ, พิมพ์ครั้งที่ ๕. (กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๕). หน้า ๑๙.

ทฤษฎีการเรียนรู้

๑. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism)

๑.๑ แนวคิดของเอ็ดเวิร์ด ทอร์นไดค์ (Edward L. Thorndike) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง บุคคลจะมีการลองผิดลองถูกไปเรื่อยๆ จนกว่าจะพบรูปแบบการตอบสนองที่สามารถให้ผลที่พึงพอใจมากที่สุด กฎแห่งการเรียนรู้ของทอร์นไดค์ ๔ ประการ คือ^๗

- กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีถ้าผู้เรียนมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ

- กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) การฝึกหัดหรือกระทำบ่อยๆ ด้วยความเข้าใจจะทำให้การเรียนรู้มั่นคงถาวร ถ้าไม่ได้กระทำซ้ำบ่อยๆ การเรียนรู้จะไม่คงทนถาวร และในที่สุดอาจลืมได้

- กฎแห่งการใช้ (Law of Use and Disuse) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ความมั่นคงของการเรียนรู้จะเกิดขึ้นหากได้มีการนำไปใช้บ่อยๆ หากไม่มีการนำไปใช้อาจมีการลืมเกิดขึ้นได้

- กฎแห่งผลที่พอใจ (Law of Effect) เมื่อบุคคลได้รับผลที่พึงพอใจย่อมอยากจะเรียนรู้ต่อไป แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจจะไม่อยากเรียนรู้ ดังนั้น การได้รับผลที่พึงพอใจ จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้

๑.๒ แนวคิดของบี.เอฟ. สกินเนอร์ (B.F. Skinner) การเรียนรู้ตามแนวคิดของสกินเนอร์ เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองเช่นเดียวกัน แต่สกินเนอร์ให้ความสำคัญต่อการตอบสนองมากกว่าสิ่งเร้า นอกจากนี้สกินเนอร์ให้ความสำคัญต่อการเสริมแรง (Reinforcement) ว่ามีผลทำให้เกิดการเรียนรู้ที่คงทนถาวร ยิ่งขึ้นด้วย สกินเนอร์ได้สรุปไว้ว่า อัตราการเกิดพฤติกรรมหรือการตอบสนองขึ้นอยู่กับผลของการกระทำ คือ การเสริมแรง หรือการลงโทษ ทั้งทางบวกและทางลบ นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มีความเชื่อว่าปัจจัยหลักที่มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์นั้นน่าจะมาจากสิ่งเร้าภายใน สภาพแวดล้อม นั่นคือ ถ้าครูสามารถจัดสิ่งเร้าในสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมแล้วก็จะสามารถทำให้เด็กเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มปัญญานิยม (Cognitivism)

๒.๑ แนวคิดของฌอง เพียเจต์ (Jean Piaget) กล่าวว่า การเรียนรู้ของเด็กเป็นกระบวนการที่เกิดจากการทำงานของระบบประสาทส่วนกลางที่เรียกว่า โครงสร้างทางสติปัญญา (Schema) เป็นวิธีการที่มนุษย์รับรู้ เข้าใจ และคิดถึงเกี่ยวกับโลกที่เขาอยู่ (They are ways of perceiving, understanding and thinking about the world.) ซึ่งเป็นวิธีการที่เด็กจะ

^๗ Hergenhahn and Olson, อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๕๑ - ๗๖.

เริ่มต้นความสัมพันธ์ระหว่าง "ตัวเขาเองกับโลกภายนอก" เปียเจต์เชื่อว่า คนทุกคนเกิดมาพร้อมด้วยกระบวนการคิดอันเป็นสากล เปียเจต์กล่าวว่า " โครงสร้างทางสติปัญญา " หรือการทำงานของระบบประสาทในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการคิดสามารถเปลี่ยนแปลงได้ และกระบวนการที่การทำงานของระบบประสาทนี้เกิดเปลี่ยนแปลงไป ที่เรียกว่า " ปฏิบัติการ (Operate) " นั่นคือ ขั้นตอนการพัฒนาทางปัญญาจะเป็นลำดับต่อเนื่องกัน ลำดับวุฒิภาวะจะสัมพันธ์กับการพัฒนาทางปัญญาที่เริ่มจากต่ำไปหาสูง เป็นไปไม่ได้ที่จะไปถึงขั้นสูงโดยไม่ผ่านขั้นต่ำก่อน

พัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลเป็นไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้น ดังนี้

๑. ขั้นประสาทรับรู้และการเคลื่อนไหว (sensorimotor) ตั้งแต่แรกเกิดถึง ๒ ขวบ เด็กจะสร้างแบบแผนการรับรู้ขั้นต้นของสิ่งต่าง ๆ โดยผ่านประสบการณ์ตรง

๒. ขั้นก่อนปฏิบัติการคิด (preoperational) อายุระหว่าง ๒ – ๗ ปี เป็นขั้นการพัฒนาทางภาษาและความสามารถในการบอกสัญลักษณ์ที่เป็นตัวแทนของสิ่งของและเหตุการณ์ เด็กเริ่มเข้าใจปริมาณและจำนวน

๓. ขั้นปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรม (concrete operations) อายุระหว่าง) 3 – ๑๑ ปี เด็กจะพัฒนาความสามารถในการจัดพวก จัดกลุ่ม เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง เชื่อมโยงประเภทของสิ่งของในประสบการณ์เดิมกับกลุ่มใหญ่ และลองผิดลองถูกด้วยความคิด

๔. ขั้นปฏิบัติการที่เป็นนามธรรม (formal operations) อายุระหว่าง ๑๑ – ๑๕ ปี เป็นขั้นที่พัฒนาวุฒิภาวะทางปัญญาเต็มที่ เด็กสามารถเข้าใจนามธรรมที่ซับซ้อนได้อย่างมีเหตุผล เด็กสามารถเรียนรู้คำที่เป็นนามธรรมและเข้าใจถึงการใช้ความหมายและความแตกต่างได้โดยตลอด สามารถประเมินและเห็นความสำคัญของพฤติกรรมทางสังคมได้โดยตลอด

๒.๒ แนวคิดของ เจอโรม บรูเนอร์ (Jerome S.Bruner) มีความเชื่อว่า “ การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคมที่ผู้เรียนจะต้องลงมือปฏิบัติ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองทั้งนี้โดยมีพื้นฐานอยู่บนประสบการณ์หรือความรู้เดิม ”

ขั้นที่ ๑ Enactive representation (แรกเกิด – ๒ ขวบ) ในวัยนี้ เด็กจะมีการพัฒนาการทางสติปัญญา โดยใช้การกระทำเป็นการเรียนรู้ หรือเรียกว่า Enactive mode เด็กจะใช้การสัมผัส เช่น จับต้องด้วยมือ ผลัก ดึง สิ่งที่สำคัญเด็กจะต้องลงมือกระทำด้วยตนเอง เช่น การเลียนแบบ หรือการลงมือกระทำกับวัตถุสิ่งของ

ขั้นที่ ๒ Iconic representation จะเป็นการใช้ความคิด เด็กสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ต่างๆ ที่เกิดจากการมองเห็น การสัมผัส โดยการนิมโนภาพ การสร้างจินตนาการ พัฒนาการนี้จะเพิ่มขึ้นตามอายุของเด็ก ยิ่งโตขึ้นก็ยิ่งสร้างจินตนาการได้มากขึ้น การเรียนรู้ในขั้นนี้เรียกว่า Iconic mode เด็กจะสามารถเรียนรู้โดยใช้ภาพแทนการสัมผัสของจริง ในการจัดการเรียนการสอนควรนำสื่อทัศนวัสดุมาใช้ในการสอน เช่น บัตรคำ ภาพนิ่ง เพื่อที่จะช่วยเสริมสร้างจินตนาการให้กับเด็ก

ขั้นที่ ๓ Symbolic representation ขั้นพัฒนาการทางความคิดที่ผู้เรียนสามารถถ่ายทอดประสบการณ์หรือเหตุการณ์ต่างๆโดยใช้สัญลักษณ์ หรือ ภาษาเป็นการพัฒนาการขั้นสูงสุดของความรู้ความเข้าใจ เช่น การคิดเชิงเหตุผล หรือการแก้ปัญหา วิธีการเรียนรู้ขั้นนี้เรียกว่า

Symbolic mode ซึ่งผู้เรียนจะใช้ในการเรียนได้เมื่อมีความเข้าใจในสิ่งที่เป็นามธรรม หรือความคิดรวบยอดที่ซับซ้อน

บรูเนอร์ กล่าวว่า คนทุกคนมีพัฒนาการทางความรู้ความเข้าใจ หรือการรู้คิด โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า Acting, Imagine และ Symbolizing ซึ่งอยู่ใน ขั้นตอนการพัฒนาทางปัญญา คือ Enactive, Iconic และ Symbolic representation ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต มิใช่เกิดขึ้นช่วงใดช่วงหนึ่งของชีวิตเท่านั้น

๒.๓ แนวคิดของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) การศึกษา คือ ความเจริญงอกงามทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา และคุณธรรม ดังนั้นกระบวนการสร้างสรรค์ประสบการณ์ใหม่ที่ต่อเนื่องกับประสบการณ์เก่าไปเรื่อย ต้องส่งเสริมให้เกิดประสบการณ์ใหม่เพื่อเป็นวิธินำไปสู่ความรู้ความเข้าใจในปัจจุบันและอนาคตได้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือทำ ปฏิบัติจริง (Learning by doing) เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อให้ผู้เรียนคิดเป็นและแก้ปัญหาเป็น ส่งผลให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสังคมได้

๒.๔ แนวคิดของ โรเบิร์ต กาเย่ (Robert M.Gagne) เชื่อว่าความรู้มีหลายประเภท บางประเภทสามารถเข้าใจได้อย่างรวดเร็วไม่ต้องใช้ความคิดที่ลึกซึ้ง บางประเภทมีความซับซ้อนจำเป็นต้องใช้ความสามารถในขั้นสูง ดังนั้น เด็กพัฒนาเนื่องจากเขาได้เรียนรู้กฎเกณฑ์ที่ซับซ้อนขึ้นเรื่อยๆ พฤติกรรมที่อาศัยกฎที่ซับซ้อนเกิดขึ้นเพราะเด็กได้มีกฎง่ายๆ ที่จำเป็นมาก่อนเป็นจุดเริ่มต้น การพัฒนาสติปัญญาของเด็กจึงเป็นการสร้างความสามารถในการเรียนรู้สิ่งที่ซับซ้อนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ การเรียนรู้เกิดจากการพัฒนาสติปัญญา ด้านความคิด ด้านคำพูด ด้านทักษะ และด้านเจตคติ และการเรียนรู้เกิดจากการสะสมประสบการณ์ ความพร้อมของวุฒิภาวะของผู้เรียน

๓. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism)

๓.๑ แนวคิดของอับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความต้องการพื้นฐานซึ่งสามารถจัดเป็นลำดับขั้น คือ ความต้องการทางร่างกาย ความต้องการความปลอดภัยหรือความมั่นคง ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ ความต้องการการได้รับความยกย่องนับถือ และความต้องการการรู้จักตนเอง ซึ่งก่อนที่ความต้องการสูงสุดจะได้รับการตอบสนองให้พึงพอใจ จะต้องตอบสนองความต้องการในระดับต่ำกว่าเสียก่อน ดังนั้น การที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีจำเป็นต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของผู้เรียนก่อน หากความต้องการขั้นพื้นฐานได้รับการตอบสนองอย่างพอเพียงมนุษย์จะสามารถพัฒนาตนไปสู่ขั้นที่สูงขึ้นได้

๓.๒ แนวคิดของ คาร์ล โรเจอร์ส (Carl R. Rogers) เชื่อว่า ผู้เรียนแต่ละคนมีศักยภาพและแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเอง ดังนั้น การเรียนรู้จะเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพถ้าผู้เรียนมีแรงจูงใจ มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ในสิ่งๆ นั้น มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้อบอุ่น เป็นกันเอง เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ครูคอยช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนอย่างสะดวก และการเรียนการสอนเน้นกระบวนการในการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

๔. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มสรรค์สร้างองค์ความรู้ด้วยปัญญา Constructivism

แนวคิดของ ไวโกตสกี (Vygotsky, L.S.)^๘ เชื่อว่า การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในพื้นที่รอยต่อพัฒนาการ (Zone of Proximal Development) ซึ่งอธิบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้และพัฒนาการ ระดับพัฒนาการที่เป็นจริง (Actual Development Level) และระดับพัฒนาการที่สามารถจะเป็นไปได้ (Potential Development Level) ระยะห่างระหว่างระดับพัฒนาการที่เป็นจริงและระดับพัฒนาการที่สามารถจะเป็นไปได้ เรียกว่า พื้นที่รอยต่อพัฒนาการ (Zone of Proximal Development) จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยเครื่องมือหรือสื่อกลาง เช่น ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ภาษา วัฒนธรรม วิธีการเรียนรู้ การชี้แนะและให้ความช่วยเหลือ เป็นต้น เด็กสามารถแก้ปัญหาที่ยากเกินกว่าระดับพัฒนาการที่แท้จริงของเขาได้ หากได้รับการแนะนำช่วยเหลือหรือได้รับความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญที่มีความสามารถมากกว่า การเสริมต่อการเรียนรู้เป็นบทบาทผู้สอนในการส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนและเตรียมการชี้แนะหรือให้ความช่วยเหลือเพื่อให้ผู้เรียนไปสู่พัฒนาการในระดับที่สูงขึ้น

พื้นที่รอยต่อพัฒนาการ คือ บริเวณที่เด็กกำลังจะเข้าใจในบางสิ่งบางอย่าง จากการเป็นครูและนักวิจัยของเขา เขาตระหนักอยู่เสมอว่าเด็กมีความสามารถที่จะแก้ปัญหาที่เกินกว่าระดับพัฒนาการทางสติปัญญาของเขาที่จะทำได้ หากเขาได้รับคำแนะนำ ถูกกระตุ้น หรือชักจูงโดยใครบางคนที่มีสติปัญญาที่ดีกว่า บุคคลเหล่านี้อาจเป็นเพื่อนที่มีความสามารถ นักเรียนคนอื่นๆ พ่อแม่ ครู หรือใครก็ได้ที่มีความเชี่ยวชาญ ไวโกตสกีได้ให้คำนิยามพื้นที่รอยต่อพัฒนาการนี้ว่า “ระยะห่างระหว่างระดับพัฒนาการที่แท้จริง ซึ่งกำหนดโดยลักษณะการแก้ปัญหาของแต่ละบุคคลกับระดับของศักยภาพแห่งพัฒนาการที่กำหนด โดยผ่านการแก้ปัญหาภายใต้คำแนะนำของผู้ใหญ่ หรือในการร่วมมือช่วยเหลือกับเพื่อนที่มีความสามารถเหนือกว่า” และได้กล่าวสนับสนุนอีกว่า

“พื้นที่รอยต่อพัฒนาการในวันนี้ จะเป็นระดับของพัฒนาการในวันพรุ่งนี้ อะไรก็ตามที่เด็กสามารถทำได้โดยอยู่ภายใต้ความช่วยเหลือในวันนี้ วันพรุ่งนี้เขาจะสามารถทำได้ด้วยตัวของเขาเอง เพียงได้รับการเรียนรู้ที่ดีก็จะนำมาซึ่งพัฒนาการที่เจริญขึ้น”

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

๒.๒.๑ ความหมายและความสำคัญ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้พัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้ชื่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นว่า การจัดการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เป็นการช่วยพัฒนาทักษะกระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน ผู้เรียนมีความตื่นตัวและสนใจที่จะร่วมกิจกรรมต่างๆจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนขณะทำกิจกรรมผู้เรียนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน กล่าวพูด กล่าวแสดงความคิดเห็น ได้มีการ

^๘ Vygotsky, L.S., *Mind in Society: The development of higher psychological processes*, (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978), p 86-89.

เรียนรู้ที่หลากหลาย มีการปฏิบัติด้วยตนเองทั้งนี้ผู้เรียนยังมีโอกาสแสวงหาความรู้ เรียนรู้จากสภาพจริง มีการสร้างและนำเสนอผลงานด้วยตนเอง^๙

๒.๒.๒ ลักษณะเด่นของการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

การเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ มีลักษณะเด่นดังนี้

๑. ผู้เรียนมีความคิดที่อิสระ
๒. ไม่มีรูปแบบตายตัว
๓. ใช้ได้ทุกโอกาสทุกเวลา
๔. ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง
๕. มีการบูรณาการในตัวเอง
๖. มีความยืดหยุ่นคล่องตัวสูง
๗. เปิดทางเลือกให้ผู้เรียนหาคำตอบที่หลากหลาย
๘. ชื่อรูปแบบมีนัยเชิงบวก ท้าทาย กระตือรือร้น
๙. ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในการคิดที่สันติสุข
๑๐. ผู้เรียนสร้างชิ้นงานผลงานสิ่งประดิษฐ์แปลกใหม่ที่เป็นรูปธรรม
๑๑. เชื่อมโยงความคิดที่เป็นระบบอย่างมีขั้นตอนจากง่ายไปยากและใกล้ตัวไปไกลตัว
๑๒. นำไปจัดการเรียนรู้ได้ทุกกลุ่มสาระและสามารถเชื่อมโยงได้กับรูปแบบการเรียนรู้

อื่นๆ

๒.๒.๓ ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ มีรายละเอียดขั้นตอนดังนี้

๑. ขั้นสร้างความตระหนัก เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่ผู้สอนใช้เทคนิคต่างๆในการกระตุ้นเร้าเรียกร้องความสนใจของผู้เรียนเข้าสู่เรื่องที่จะเรียนรู้ เช่น เกม เพลง นิทาน ลีลาท่าทางต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดจินตนาการ

๒. ขั้นระดมพลังความคิด เป็นการดึงศักยภาพของผู้เรียนทุกคน เพื่อให้สามารถค้นหาคำตอบผู้เรียนทุกคนจะต้องมีส่วนร่วม โดยมีผู้สอนทำหน้าที่เหมือนผู้อำนวยความสะดวกทุกขั้นตอน

๓. ขั้นสร้างสรรค์ชิ้นงาน เมื่อผู้เรียนได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้หาคำตอบแล้ว ผู้เรียนเกิดจินตนาการในการสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบต่าง ๆ เช่น บทร้อยกรองบทเพลง ปริศนาคำทาย งานประดิษฐ์ รูปทรง มิติ ฯลฯ

๔. ขั้นนำเสนอผลงาน เป็นขั้นตอนสำคัญที่ผู้เรียนได้มีโอกาสนำเสนอผลงาน วิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นจากการนำเสนอของผู้อื่น เป็นขั้นที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ การรู้จักการยอมรับ การมีเหตุผล การประยุกต์ การนำไปใช้ ทำให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจ

^๙ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์, (กรุงเทพ : กลุ่มส่งเสริมนวัตกรรมการเรียนรู้ของคุรุสภากระทรวงศึกษา, ๒๕๕๐) หน้า ๓๕-๓๘.

๕. ขั้นวัดและประเมินผล เป็นการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงโดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย เน้นให้ผู้เรียนรู้จักประเมินผลงานตนเองและผู้อื่น มีการยอมรับแก้ไข บนพื้นฐานของหลักการทางประชาธิปไตย คือ ปัญญาธรรม คารวะธรรม และสามัคคีธรรม

๖. ขั้นเผยแพร่ผลงาน ผลงานของผู้เรียนทุกคนทุกกลุ่ม ได้นำไปเผยแพร่ในรูปแบบต่างๆ อาทิเช่น จัดนิทรรศการ และการนำผลงานสู่สาธารณชน เป็นการนำเสนอความรู้และความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน เพื่อให้เพื่อน ผู้ปกครอง ชุมชนและบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ชื่นชมผลงาน

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่าการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เป็นรูปแบบการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยความอิสระ ได้ลงมือปฏิบัติจริง มีทางเลือกที่หลากหลาย มีความยืดหยุ่น เชื่อมโยงความคิดที่เป็นระบบ โดยมีขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ ๖ ขั้นตอน คือ ๑) ขั้นสร้าง ความตระหนัก ๒) ขั้นระดมพลังความคิด ๓) ขั้นสร้างชิ้นงาน ๔) ขั้นนำเสนอผลงาน ๕) ขั้นวัด ประเมินผล และ ๖) ขั้นเผยแพร่ผลงาน กิจกรรมส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สามารถจัดได้หลากหลายรูปแบบ เช่น กิจกรรมทางด้านภาษา กิจกรรมการแสดงออกทางจินตนาการ การวาดรูป การเล่นเกม การเล่นสี การสร้างสรรค์งานกระดาษ การปั้น การประดิษฐ์ รวมทั้งการฝึกแก้ปัญหาในทางสร้างสรรค์ เป็นต้น

๒.๒.๔ ความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์ เป็นคุณลักษณะอย่างหนึ่งของมนุษย์ เป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมให้สังคม และประเทศชาติมีการพัฒนาขึ้น หากปราศจากความคิดสร้างสรรค์แล้ว สังคมและประเทศชาติก็จะขาดความเจริญก้าวหน้า ชุมชนหรือสังคมนั้นอาจล่มสลายลงได้ หากประเทศใดสามารถตั้งศักยภาพทางด้านความคิดสร้างสรรค์ของประชาชนให้มีศักยภาพสูงสุดได้ ประเทศนั้นๆ ก็จะเจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว ดังที่เห็นจากตัวอย่างประเทศในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เยอรมัน เป็นต้น^{๑๐} กล่าวว่า ประเทศใดที่สามารถแสวงหา พัฒนาและใช้ศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ของมนุษย์ได้มากเท่าไร ก็มีโอกาสนั้นได้มากเท่านั้น ประเทศญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน เป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดว่ามีความก้าวหน้า และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา พลเมืองของเขามีคุณค่า มีความสามารถและมีความกล้าที่จะใช้จินตนาการคิดค้นสิ่งใหม่โดยทำให้เป็นความจริง และเกิดประโยชน์เป็นผลผลิตต่างๆ เป็นต้น ความคิดสร้างสรรค์ทำให้มนุษย์สามารถประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ ขึ้น เช่น เครื่องอิเล็กทรอนิกส์ เครื่องมือแพทย์ ยานอวกาศ การสำรวจดาวเคราะห์ต่างๆ รถยนต์ และเครื่องบินที่มีสมรรถภาพสูง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นจากจินตนาการความคิดสร้างสรรค์ทั้งสิ้น ความคิดสร้างสรรค์ทำให้เกิดสิ่งใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์และทำให้ชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น

จากความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์ข้างต้น หลายประเทศจึงสนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนได้รับการพัฒนาด้านความคิดสร้างสรรค์มากขึ้น สอดคล้องกับ อาร์ พันธ์มณี^{๑๑} กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัวเด็กทุกคน สามารถส่งเสริมให้พัฒนาขึ้นได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรง คือ การสอน การฝึกฝน อบรม โดยพ่อแม่ผู้ปกครองและครู ทางอ้อม คือการ

^{๑๐} อาร์ พันธ์มณี , *ความคิดสร้างสรรค์*, (กรุงเทพฯ: ธนากรพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๘๑.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘.

สร้างบรรยากาศและการจัดสิ่งแวดล้อม ในวัยเด็กนั้นพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์กำลังพัฒนา เด็กจะมีความอยากรู้อยากเห็น และจินตนาการทางสร้างสรรค์ของเด็กจะเปลี่ยนไปสู่ความเป็นจริงมากขึ้นความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถที่เป็นคุณลักษณะพิเศษที่มีอยู่ในตัวมนุษย์อันเกิดจากจินตนาการ เป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์เพื่อสามารถดำรงชีวิตอย่างสร้างสรรค์ ความเจริญ ทั้งทางเทคโนโลยี นวัตกรรมต่างๆ เกิดขึ้นได้เพราะความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ซึ่งมีมากน้อยต่างกัน แต่หากได้รับการฝึกฝนที่ถูกต้องก็สามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้สูงขึ้นได้

๒.๒.๕ ความหมายของความคิดสร้างสรรค์

นักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ไว้ ดังนี้ Guilford ให้ความหมายว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นลักษณะความคิดนอกเนกนัย (Divergent Thinking) คือ ความคิดหลายทิศทาง หลายแง่หลายมุม คิดได้กว้างไกล ลักษณะความคิดเช่นนี้จะนำไปสู่ความคิด การประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่ รวมทั้งการคิดหาวิธีการแก้ปัญหาได้สำเร็จด้วย ความคิดนอกเนกนัย ประกอบด้วย ความคิดริเริ่ม (Originality) ความคิดคล่องตัว (Fluency) ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) และความคิดละเอียดลออ (Elaboration) จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางสมอง เป็นลักษณะความคิดนอกเนกนัย (Divergent Thinking) คือ ความคิดหลายทิศทาง หลายแง่หลายมุม คิดได้กว้างไกลลักษณะความคิด เช่นนี้จะนำไปสู่ความคิด การประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่ รวมทั้งการคิดหาวิธีการแก้ปัญหาได้สำเร็จด้วยความคิดนอกเนกนัย ประกอบด้วย ความคิดริเริ่ม (Originality) ความคิดคล่องตัว (Fluency) ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) และความคิดละเอียดลออ (Elaboration)

ชาญณรงค์ พรุ่งรุ่งโรจน์ ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์หมายถึงความสามารถของสมองที่คิดได้กว้างไกลหลายแง่มุม เรียกว่าความคิดแบบนอกเนกนัย ซึ่งทำให้เกิดความคิดแปลกใหม่ แตกต่างไปจากเดิม เป็นความสามารถในการมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เกิดการเรียนรู้เข้าใจ จนปฏิกิริยาตอบสนองให้เกิดคิดเชิงจินตนาการซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของความคิดสร้างสรรค์อันจะนำไปสู่การประดิษฐ์หรือคิดค้นสิ่งแปลกใหม่หรือ เพื่อการแก้ไขปัญหา ซึ่งต้องอาศัยการบูรณาการจากประสบการณ์และความรู้ทั้งหมดที่ผ่านมา^{๑๒}

เกษร ธิตะจารี ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) เป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์เองซึ่งบางคนก็มีมากบางคนก็มีน้อยหรือที่เข้าใจว่า ความคิดสร้างสรรค์อยู่ในความถนัด (Aptitude) หรือความสามารถ (Ability) ความคิดสร้างสรรค์นอกจากจะเกิดมาเฉพาะตัวบุคคลแล้วยังสามารถเกิดขึ้นได้ จากการสะสมประสบการณ์ และการแก้ปัญหา^{๑๓}

สมศักดิ์ ภู่วิภาดาบรรณ ได้สรุปความหมายไว้ ๓ ลักษณะ คือ ๑) ความคิดสร้างสรรค์ในเชิงผลงาน (Product) หมายถึง ผลงานที่แปลกใหม่มีคุณค่าคนทั่วไปยอมรับ ๒) ความคิดสร้างสรรค์ในเชิงกระบวนการ (Process) หมายถึง การเชื่อมโยงสัมพันธ์ของหรือความคิด ที่มีความแตกต่าง

^{๑๒} ชาญณรงค์ พรุ่งรุ่งโรจน์, การวิจัยทางศิลปะ, (กรุงเทพ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๗๖.

^{๑๓} เกสร ธิตะจารี, ศิลปศึกษาขั้นนำ, (กรุงเทพ: ภาควิชาศิลปศึกษา, ๒๕๔๒), หน้า ๘๘.

กันมาเข้าด้วยกัน ๓) ความคิดสร้างสรรค์ในเชิงบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความแปลก เป็นตัวของตัวเอง (Originality) เป็นผู้ที่มีความคิดคล่อง (Fluency) มีความคิดยืดหยุ่น (Elaboration)^{๑๔}

จากการศึกษาเอกสาร สรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถในการคิดของบุคคลในการประยุกต์ใช้ความรู้ ความคิด และจินตนาการ ในการสร้างความรู้ การสร้างสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ขึ้นมาใหม่ หรือ การปรับประยุกต์ใช้ความรู้ที่มีอยู่ ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ที่แตกต่างไปจากเดิมในทางที่สร้างสรรค์

๒.๒.๖ ประเภทของความคิดสร้างสรรค์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้แบ่งประเภทของความคิดสร้างสรรค์ไว้ ๔ ประเภทคือ

๑. ความคิดสร้างสรรค์ประเภทการเปลี่ยนแปลง (Innovation) คือ แนวคิด ที่สร้างสรรค์สิ่งใหม่ เช่น ทฤษฎีใหม่ การประดิษฐ์สิ่งใหม่ เป็นต้น เป็นการคิดโดยภาพรวมมากกว่าแยกเป็นส่วนย่อยบางครั้ง เรียกว่า “นวัตกรรม” ที่เป็นการนำเอาสิ่งประดิษฐ์ใหม่มาใช้เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น การใช้สมองกล เป็นต้น

๒. ความคิดสร้างสรรค์ประเภทการสังเคราะห์ (Synthesis) คือการผสมผสานแนวคิดจากแหล่งต่างๆ เข้าด้วยกันแล้วก่อให้เกิดแนวคิดใหม่อันมีคุณค่า เช่น การนำความรู้ทางคณิตศาสตร์ไปแก้ปัญหาการบริหาร การใช้หลักการคำนวณของลูกคิดและหลักทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์มาผสมผสานเป็นคอมพิวเตอร์ ซึ่งกลายเป็นศาสตร์อีกสาขาหนึ่ง

๓. ความคิดสร้างสรรค์ประเภทต่อเนื่อง (Extension) เป็นการผสมผสานกันระหว่างความคิดสร้างสรรค์ประเภทเปลี่ยนแปลงและความคิดสร้างสรรค์ประเภทสังเคราะห์ คือเป็นโครงสร้างหรือกรอบที่ได้กำหนดไว้กว้างๆ แต่ความต่อเนื่องเป็นรายละเอียดที่จำเป็นในการปฏิบัติงานนั้น เช่น งานอุตสาหกรรม การสร้างรถยนต์ ซึ่งในแต่ละปีจะมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องจากต้นแบบเดิม

๔. ความคิดสร้างสรรค์ประเภทการลอกเลียนแบบ (Duplication) เป็นลักษณะการจำลองหรือลอกเลียนแบบจากความสำเร็จอื่นๆ โดยอาจจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้แปลกไปจากเดิมเพียงเล็กน้อยแต่ส่วนใหญ่ยังคงแบบเดิมอยู่^{๑๕}

สรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์แต่ละประเภทจะไม่สามารถอยู่ได้โดยลำพัง แต่จะบูรณาการและผสมผสานกันอยู่เสมอ กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้น จะมีการพิจารณาสังเคราะห์โดยดำเนินการตามความคิดนั้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้มาซึ่งความคิดที่แปลกใหม่ แตกต่างกัน หรือเพื่อให้เกิดการเลียนแบบที่ดีกว่าเดิม

^{๑๔} สมศักดิ์ ภูภาดาวรรณ, เทคนิคการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๕), หน้า ๓๒.

^{๑๕} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์, หน้า ๓๔-๓๕.

๒.๒.๗ องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์

Jellen and Urban กล่าวถึงองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ ดังนี้^{๑๖}

๑. ความคิดคล่องแคล่ว
๒. ความคิดยืดหยุ่น
๓. ความคิดริเริ่ม
๔. ความคิดละเอียดลออ
๕. การกระทำที่แสดงออกถึงการเสี่ยงอันตราย
๖. การผสมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่นการจัดรวมสิ่งต่างๆ ให้มีความต่อเนื่อง

Dalton กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ ควรมีองค์ประกอบ ๘ ประการ โดย ๔ องค์ประกอบแรกเป็นความสามารถทางสติปัญญาและ ๔ องค์ประกอบหลัง เป็นความสามารถทางด้านจิตใจ และความรู้สึก กล่าวคือ^{๑๗}

๑. ความคิดริเริ่ม (Originality)
๒. ความคิดคล่อง (Fluency)
๓. ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility)
๔. ความประณีตหรือความละเอียดลออ (Elaboration)
๕. ความอยากรู้อยากเห็น (Curiosity)
๖. ความสลับซับซ้อน (Complexity)
๗. ความกล้าเสี่ยง (Risk-Taking)
๘. ความคิดคำนึงหรือจินตนาการ (Imagination)

กล่าวได้ว่า องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ที่สำคัญประกอบด้วย ความคิดคล่องแคล่ว หมายถึงปริมาณของความคิดที่ไม่ซ้ำกัน ความคิดยืดหยุ่นหมายถึง ความคิดได้หลายประเภท ความคิดริเริ่ม หมายถึงความคิดที่แปลกใหม่ และความคิดละเอียดลออหมายถึง ความคิดในรายละเอียดเพื่อขยายความคิดหลักให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยความคิดคล่องแคล่ว และความคิดยืดหยุ่นเป็นพื้นฐานของความคิดสร้างสรรค์ ส่วนความคิดริเริ่มนั้นทำให้เกิดสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาและความคิดละเอียดลออ ทำให้ความคิดนั้นมีรายละเอียดในการคิดมากขึ้น

๒.๒.๘ กระบวนการของความคิดสร้างสรรค์

กระบวนการความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง วิธีการคิดหรือกระบวนการทำงานของสมองอย่างเป็นขั้นตอน ตลอดจนมีความสามารถในการแก้ปัญหาได้สำเร็จ นักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้กล่าวถึงขั้นตอนของกระบวนการคิดสร้างสรรค์ ดังนี้ ได้แบ่งขั้นตอนเป็น ๔ ขั้นตอน คือ

๑. ขั้นเตรียม (Period of Preparation) เป็นขั้นที่พยายามรวบรวมข้อเท็จจริงเรื่องราวและแนวคิดต่างๆ ที่มีอยู่เข้าด้วยกันเพื่อหาความกระจ่างของปัญหาประเมินผลถึงวิธีการที่จะใช้แก้ไขปัญหา

^{๑๖} Osborn, A.F., *Applied Imagination*, New York, Mcgraw-Hill Book, P,181.

^{๑๗} Guilford J.P., *The Nature Intelligence*. (New York: McGraw-Hill Book, 1967), P.282.

๒. ขั้นเพาะความรู้ (Period of Incubation) ระยะนี้ผู้คิดต้องใช้ความคิดอย่างหนักเพื่อนำความรู้ที่รวบรวมไว้แต่แรกประสมกลมกลืนเข้าเป็นร่องรอยและเกิดการครุ่นคิด ซึ่งจิตใต้สำนึก (Unconscious Mind) ก็มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย

๓. ขั้นเกิดความคิด (Period of Illumination) เป็นระยะที่เกิดการหยั่งรู้ตระหนักถึงคำตอบที่สำคัญ และจำเป็นสำหรับการแก้ปัญหา

๔. ขั้นพิสูจน์ (Period of Verification) คือการเก็บรวบรวมความรู้ที่ได้จากการหยั่งรู้แล้วทดสอบว่าสิ่งนั้นสามารถแก้ปัญหาได้หรือไม่ และสรุปเป็นกฎเกณฑ์ต่อไป

ได้อธิบายถึงวิธีการสร้างความคิดสร้างสรรค์ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน โดยเขาเสนอวิธีการคิดสร้างสรรค์ไว้ ๕ ขั้น และเรียกขั้นเหล่านี้ว่า “ ห้าขั้นแห่งการสร้างความคิด “ ดังนี้^{๑๘}

๑. คิดรวบรวมข้อมูล หมายถึง การใช้ใจคิดรวบรวมวัตถุดิบต่างๆ คิดถึงข้อมูลต่างๆ ทุกอย่างที่เรากระทำ เช่นการโฆษณา หรือจะเขียนรูป เป็นต้น เราก็คิดถึงภาพที่เรากระทำมา เช่นเส้นสีการวาดรูป ที่เขาทำกันมา พยายามใช้ความคิดกับสิ่งต่างๆ เหล่านี้อย่างกระตือรือร้น ให้หลังเข้ามาสู่ใจหรือสมองของเรา

๒. กระบวนการใช้วัสดุคิด หมายถึง การคิดถึงข้อมูลต่างๆ ที่ได้รวบรวมอยู่ในใจครั้งแล้วครั้งเล่า ว่าการทำอย่างนี้จะเป็นที่สนใจและได้ประโยชน์หรือไม่ แล้วนำมาเปรียบเทียบกับความคิดอันอื่นที่เรารวบรวมอยู่ในใจ หากสมองเหนื่อยก็จะหยุดพักไว้ก่อน

๓. ทำให้ใจว่าง หมายถึง การหยุดคิดแล้วทำจิตใจให้ว่าง ลืมปัญหาต่างๆ ในขั้นที่สองแล้วหันเหความสนใจไปยังสิ่งอื่นๆ อีก ปล่อยให้จิตใต้สำนึกของกลไกความคิดทำงานของมันต่อไป

๔. ยูรีกา หมายถึง ขั้นเกิดความคิดแวบขึ้นมา บางครั้งความคิดอาจหลังไหลเข้ามาโดยไม่คาดฝัน อาจเป็นเวลาไหนก็ได้ แต่ส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นในตอนเราครึ่งหลับครึ่งตื่นในตอนเช้า และเขาเรียกขั้นนี้ว่า “ยูรีกา” ซึ่งแปลว่า “ข้าพเจ้าได้พบแล้ว” ซึ่งเป็นคำกล่าวของ Archimedes กล่าวในขณะที่เขาได้พบวิธีหาน้ำหนักของวัตถุเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของทองคำ

๕. พินาศวิวิจารณ์ หมายถึง เป็นขั้นที่ต้องใช้เวลาวิพากษ์วิจารณ์อย่างจริงจังต่อความคิดใหม่ที่คิดได้ แล้วพยายามจัดความคิดนั้นให้เป็นรูปร่าง เพื่อที่จะนำไปใช้ประโยชน์ เป็นโอกาสดีที่มีผู้ช่วยวิพากษ์วิจารณ์ เพราะบางทีคำพูดสักเพียงประโยคเดียว อาจทำให้ความคิดใหม่ที่คิดนั้นยิ่งดีขึ้น

จากการศึกษาข้อมูล สรุปได้ว่า กระบวนการของความคิดสร้างสรรค์ หมายถึงวิธีการคิดหรือกระบวนการทำงานของสมอง มีขั้นตอนที่เป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การรับปัญหา การใช้ความคิดวิเคราะห์ไตร่ตรอง เมื่อค้นพบคำตอบแล้วจึงตั้งสมมติฐาน ทดสอบสมมติฐาน และเกิดแนวทางหรือความคิดใหม่แล้วพิจารณาปรับปรุงแนวทางหรือความคิดนั้นๆ ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

^{๑๘} อารีย์ พันธมณี, ความคิดสร้างสรรค์, (กรุงเทพฯ : ธนาการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๘๗-๘๘.

๒.๒.๙ ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์

อารี รังสินันท์ กล่าวถึง ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้^{๑๙}

๑. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ตามแนวคิดของนักจิตวิทยา จิตวิเคราะห์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) จิตแพทย์ชาวออสเตรียเป็นผู้นำกลุ่มให้ความเห็นว่า ความคิดสร้างสรรค์เกิดจากความขัดแย้งระหว่างแรงขับทางเพศซึ่งถูกผลักดันออกมาโดยจิตใต้สำนึกกับความรู้สึกผิดชอบชั่วดีในสังคม ดังนั้นเองจึงทำให้แรงขับทางเพศได้แสดงออกมา ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอาจเป็นความขัดแย้งเรื่องความไม่พอใจในสภาพของตนจึงต้องการปรับสภาพเดิมให้เป็นไปตามที่ตนพอใจ เช่น รุจิรา เด็กวัยรุ่นอายุประมาณ ๑๕ ปี ไม่พอใจสภาพห้องนอนของเธอ เพราะมันเรียบจนเธอติดเตียงห้องด้วยการติดภาพประดับฝาผนัง และโยกย้ายเฟอร์นิเจอร์บางชิ้นให้อยู่ในที่ที่เหมาะสมขึ้น เพิ่มแจกันดอกไม้ให้ห้องดูสดชื่นสวยงาม ติดม่านหน้าต่างและอื่นๆ เป็นต้น ฟรอยด์ (Freud) มีความคิดว่า ความคิดสร้างสรรค์เกิดขึ้นจากความขัดแย้งระหว่างแรงขับทางเพศกับความรู้สึกผิดชอบในสังคม แรงขับทางเพศจึงถูกกลั่นกรองออกมาในรูปแบบพฤติกรรมที่สังคมยอมรับเป็นความคิดสร้างสรรค์

๒. ทฤษฎีโครงสร้างสมรรถภาพทางสมองหรือทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญา กิลฟอร์ด (Guilford) นักจิตวิทยาชาวเยอรมัน ได้ศึกษาและวิจัยการวิเคราะห์ตัวประกอบ (Factor Analysis) ทางสติปัญญาเป็นเวลาประมาณ ๒๐ ปี โดยค้นพบความคิดเอกลักษ์ และอเนกนัยเป็นความคิดสร้างสรรค์ ความมีเหตุผล และการแก้ปัญหา กิลฟอร์ดได้แบ่งสมรรถภาพทางสมองออกเป็น ๓ มิติ ดังนี้

มิติที่ ๑ เนื้อหา (Content) หมายถึง เนื้อหาข้อมูล หรือสิ่งเร้าที่เป็นสื่อ ในการคิดที่สมองรับเข้าไปคิด แบ่งออกเป็น ๔ ลักษณะคือ

๑. ภาพ (Figural : F) หมายถึง ข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่เป็นรูปธรรม หรือ รูปที่แน่นอน ซึ่งสามารถรับรู้ และทำให้เกิดความรู้สึกสำนึกคิดได้ เช่น ภาพ เป็นต้นไม้

๒. สัญลักษณ์ (Symbolic : S) หมายถึง ข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่อยู่ในรูปเครื่องหมายต่างๆ เช่น ตัวอักษร ตัวเลข โน้ตดนตรี และสัญลักษณ์อื่นๆ

๓. ภาษา (Semantic : M) หมายถึง ข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่อยู่ในรูปของถ้อยคำที่มีความหมายต่างๆ กันใช้ติดต่อสื่อสารได้ เช่น พ่อ แม่ เพื่อน ชอบ โกรธ เสียใจ เป็นต้น

๔. พฤติกรรม (Behavior : B) หมายถึง ข้อมูลที่เป็นการแสดงออกกิริยา อาการ การกระทำที่สามารถสังเกตเห็น รวมทั้งทัศนคติ การรับรู้ การคิด เช่น การยิ้ม การสั่นศีรษะ การแสดงความคิดเห็น เป็นต้น

มิติที่ ๒ วิธีการคิด (Operation) หมายถึง มิติที่แสดงลักษณะกระบวนการปฏิบัติงาน หรือกระบวนการคิดของสมอง แบ่งออกได้ ๕ ลักษณะคือ

๑. การรับการเข้าใจ (Cognition : C) หมายถึง ความสามารถทางสมองของบุคคลที่ตีความเมื่อเห็นสิ่งเร้าได้

^{๑๙} อารี รังสินันท์, รวมบทความการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก, (กรุงเทพ: ธารการพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๕๒-๕๘.

๒. การจำ (Memory : M) หมายถึง ความสามารถในการเก็บสะสมความรู้และข้อมูลต่างๆ แล้วสามารถระลึกได้เมื่อต้องการ

๓. การคิดแบบอนैनัย หรือความคิดกระจาย (Divergent Thinking : D) หมายถึง ความสามารถในการคิดตอบสนองต่อสิ่งเร้าได้หลายรูปแบบ หลายแง่มุม

๔. การคิดแบบเอกैनัย หรือความคิดรวม (Convergent Thinking : N) หมายถึง ความสามารถในการคิดหาคำตอบที่ดีที่สุดจากข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่กำหนด

๕. การประเมินค่า (Evaluation : E) หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่สามารถหาเกณฑ์ที่สมเหตุสมผลสามารถตัดสินเกี่ยวกับความดี ความงาม ความเหมาะสม สามารถสรุปได้ว่าข้อมูลอื่นใดบ้างที่สอดคล้องกับเกณฑ์ที่ตั้งขึ้น

มิติที่ ๓ ผลของการคิด หมายถึง มิติที่แสดงผล (Product) ที่ได้จากการทำงาน การจัดการกระทำ วิธีการคิดจากข้อมูลจากเนื้อหา ผลการคิดออกมาในรูปลักษณะต่างๆ กัน ดังนี้

๑. หน่วย (Unit : U) หมายถึง สิ่งที่คุณสมบัติเฉพาะตัว และแตกต่างไปจากสิ่งอื่นๆ

๒. จำพวก (Class : C) หมายถึง ประเภท จำพวก หรือกลุ่มของหน่วยที่มีคุณสมบัติหรือลักษณะร่วมกัน

๓. ความสัมพันธ์ (Relation : R) หมายถึง ผลของการเชื่อมโยงความคิดหลายประเภทเข้าด้วยกัน โดยอาศัยลักษณะบางอย่างเป็นเกณฑ์ ความสัมพันธ์อาจจะอยู่ในรูปของหน่วยกับหน่วย จำพวกกับจำพวก หรือระบบกับระบบ

๔. ระบบ (System : S) หมายถึง การเชื่อมโยงกลุ่มของสิ่งเร้า โดยอาศัยเกณฑ์ หรือระเบียบแบบแผนบางอย่าง

๕. การแปลงรูป (Transformation : T) หมายถึง การเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ดัดแปลง ตีความ ขยายความให้นิยามใหม่ หรือการจัดองค์ประกอบของสิ่งเร้า หรือข้อมูลออกมาในรูปแบบใหม่

๖. การประยุกต์ (Implication) หมายถึง การคาดคะเนหรือทำนาย จากข้อมูลสิ่งที่กำหนดไว้ โครงสร้างสมรรถภาพทางสมอง หรือการวัดเชาวน์ปัญญาของกิลฟอร์ด แบ่งออกเป็น ๑๒๐ เซลล์ หรือ ๑๒๐ องค์ประกอบ โดยในแง่แต่ละตัวจะประกอบด้วยหน่วยย่อยของสามมิติ เรียงจากเนื้อหา วิธีการคิด ผลของการคิด (Content Operation-Product)

๓. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ตามแนวคิดของนักมนุษยนิยม มาสโลว์ (Abraham H. Maslow) และโรเจอร์ (Rogers) เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญของแนวคิดกลุ่มนี้โดยมีความคิดว่า ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ เป็นผู้รู้จักตนเองตรงตามสภาพจริงที่เป็นจริงเข้าใจตนเอง ยอมรับตนเองทั้งในส่วนบกพร่องและส่วนดี รู้ทั้งจุดอ่อนและตระหนักในความสามารถของตนเอง ฟังตนเอง ริเริ่มและนำตนเองได้ สามารถพัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ มีอิสรภาพในการคิด ตัดสินใจเลือกทำสิ่งต่างๆ โดยไม่ให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน มองเห็นศักดิ์ศรี และคุณค่าของตนเอง สามารถสร้างสรรค์ตนเองและสังคมให้เกิดประโยชน์สุข การที่บุคคลจะสามารถพัฒนาแล้วไปถึงเป้าหมายดังกล่าว กลุ่มมนุษยนิยม เน้นถึงสถานการณ์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ว่าต้องประกอบด้วย

๑. ภาวะความปลอดภัยทางจิต

๑.๑ การยอมรับในค่าของคนแต่ละคนเคารพในสิทธิและความคิดเห็น

๑.๒ ไม่มีการตีราคา ประเมิน หรือเปรียบเทียบความคิดเห็นและผลงาน ทุก
คนทำงานด้วยความสบายใจ

๑.๓ ความมั่นใจในตนเอง มีแนวโน้มที่จะตัดสินใจด้วยตนเอง และเต็มใจที่จะ
รับผิดชอบในความสำเร็จหรือความล้มเหลวของตนได้

๒. ภาวะเสรีภาพในการแสดงออก

๒.๑ มีจิตใจกว้างที่จะเปิดรับประสบการณ์ เต็มใจจะรับรู้ความคิด มีความสนใจต่อ
เหตุการณ์ และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลก

๒.๒ ปราศจากสิ่งที่จะเล่นกีฬาเกี่ยวกับความคิดและสิ่งแปลกใหม่ นักมานุษยวิทยา มีความ
เชื่อว่า บุคคลที่รู้จักตนตรงตามสภาพจริง จะสามารถพัฒนาศักยภาพของตนให้เต็มที่ ภายใต้
ความรู้สึกลปลอดภัยทางจิตใจ และการมีเสรีภาพในการแสดงออกจะทำให้เกิดผลผลิตในทางสร้างสรรค์
ได้

๓. ทฤษฎีความคิดสองลักษณะ

เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับการทำงานของสมองของมนุษย์ มีแนวคิดเบื้องต้นว่า ผ่าพันธุ์ของ
มนุษย์อยู่รอดสืบสายมาจนถึงคนรุ่นปัจจุบันได้ เพราะมีสมองอันเชี่ยวชาญซึ่งเกิดจากการทำงานของ
สมองที่มีสองส่วน โดยแบ่งหน้าที่กันทำในแต่ละส่วน และจากการค้นคว้าทดลองเกี่ยวกับการทำงาน
ของสมองสองซีกของมนุษย์มาเป็นเวลา ๑๕ ปี นักวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันสรุปได้ว่ามนุษย์แต่ละคนมี
สมองสองซีก คือสมองซีกซ้าย และสมองซีกขวา ซึ่งทำหน้าที่แตกต่างกันอย่างเด่นชัดในการรับรู้ความ
เป็นไปของสิ่งต่างๆ ความคิดสร้างสรรค์ เกิดจากการทำงานของสมองซีกซ้าย ซึ่งทำหน้าที่คิด
จินตนาการความคิดแปลกๆ ใหม่ๆ ความซาบซึ้งในดนตรี ศิลปะ วรรณคดี เป็นต้น ส่วนสมองซีกขวา
เป็นส่วนที่คิดและมีการทำงานออกมาเป็นรูปธรรม เช่น การวิเคราะห์ การหาเหตุผล กฎเกณฑ์

ความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดจากการทำงานของสมองซีกขวา จะสามารถแสดงหรือบอก
ให้ผู้อื่นทราบได้ต้องเกิดจากการรวบรวมวิเคราะห์ และหาถ้อยคำของสมองซีกขวาเท่านั้นดังนั้น หาก
สมองทั้ง ๒ ซีก คือซีกซ้าย และซีกขวา ได้พัฒนาอย่างเหมาะสมทั้ง ๒ ซีก ก็จะสามารถทำ
คุณประโยชน์ต่างๆ แก่มนุษยชาติอย่างมหาศาล ทฤษฎีความคิดสองลักษณะจึงเป็นทฤษฎีหนึ่งในการ
จัดและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของบุคคล

๔. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ของโอตา (The Model AUTA) เป็นทฤษฎีความคิด
สร้างสรรค์ที่เดวิส (Davis) และซัลลิแวน (Sullivan) คิดขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๘๐ อธิบายว่า ความคิด
สร้างสรรค์สามารถส่งเสริมให้พัฒนาขึ้นได้ด้วยการส่งเสริมความคิดอย่างสร้างสรรค์ และลำดับขั้นตอน
ของการพัฒนา ๔ ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การตระหนักรู้ถึงความสำคัญของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นขั้นตอน
แรกที่จะทำให้บุคคลเพิ่มความสนใจในเรื่องการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละบุคคล เช่น การ
พัฒนาปรัชญาญาณ การรู้จักและเข้าใจตนเอง การมีสุขภาพจิตที่สมบูรณ์และการมีชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิม

และเข้าใจนวัตกรรมต่างๆ ที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเจริญก้าวหน้า และวิธีการแก้ปัญหาในปัจจุบัน และอนาคต

ขั้นตอนที่ ๒ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และแจ่มชัดในธรรมชาติของความคิดสร้างสรรค์หมายถึง การที่บุคคลจะสนใจ และให้ความสำคัญกับความคิดสร้างสรรค์เพิ่มขึ้น เมื่อได้รับความรู้เนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์จะช่วยให้บุคคลเข้าใจและเห็นความสำคัญยิ่งขึ้น สาระที่ควรจัดให้บุคคลได้เรียนรู้ ได้แก่

๑. บุคลิกภาพของบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์
๒. ลักษณะกระบวนการคิดสร้างสรรค์
๓. ความสามารถสร้างสรรค์ด้านต่างๆ
๔. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์
๕. แบบสอบถาม แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์
๖. เทคนิควิธีการฝึกคิดสร้างสรรค์
๗. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดสร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ ๓ เทคนิควิธีการที่ส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง เทคนิควิธีการ กลยุทธ์ในการฝึกกระบวนการคิดสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมให้เกิดผลผลิตสร้างสรรค์ ซึ่งรวมเทคนิคและวิธีการต่อไปนี้ด้วย คือ การระดมพลังสมอง การคิดเชิงเทียบเคียง การคิดจินตนาการ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๔ การเพิ่มพูนศักยภาพในการเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคลอย่างแท้จริง เป็นการพัฒนาบุคคลไปสู่การรู้จักตนเองตามสภาพที่เป็นจริง เป้าหมายสูงสุด คือบุคคลสามารถดึงศักยภาพและปรัชญาของแต่ละบุคคลมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมอย่างเต็มที่ การรู้จักตนเองตรงตามสภาพเป็นจริง จะประกอบด้วย

๑. เป็นผู้เปิดรับประสบการณ์ต่างๆ มาปรับเข้ากับตนได้
๒. สนใจศึกษาเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของมนุษย์
๓. มีความคิดริเริ่มในการนำตนเอง และริเริ่มผลิตสิ่งต่างๆด้วยตนเอง
๔. มีความสามารถในการคิดยืดหยุ่น เพื่อปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงแนวทางในการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมได้

ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ สรุปได้เป็น ๕ ทฤษฎีด้วยกัน คือทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์เป็นทฤษฎีที่มีแนวความคิดว่า ความคิดสร้างสรรค์เกิดขึ้นได้จากความขัดแย้งระหว่างแรงขับเคลื่อนทางเพศกับความรู้สึกผิดชอบในสังคม แรงขับเคลื่อนทางเพศจึงจะถูกกลั่นกรองออกมาในรูปแบบพฤติกรรมที่สังคมยอมรับเป็นความคิดสร้างสรรค์ตามแนวคิดของนักจิตวิทยาวิเคราะห้ ทฤษฎีโครงสร้างสมรรถภาพทางสมอง หรือทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาเป็นการวัดเชาว์ปัญญาของกิลฟอร์ด ซึ่งแบ่งออกเป็น ๑๒๐ เซลล์ หรือ ๑๒๐ องค์ประกอบ โดยในแต่ละตัวจะประกอบด้วยหน่วยย่อยของสามมิติ เรียงเนื้อหา วิธีการคิด ผลของการคิด ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ตามแนวคิดของนักมนุษยนิยมมีความเชื่อว่าบุคคลรู้จักตนตรงตามสภาพจริง จะสามารถพัฒนาศักยภาพของตนให้เต็มที่ ภายใต้อารมณ์ที่ปลอดกลบทางจิตใจ และมีเสรีภาพในการแสดงออกจะทำให้เกิดผลผลิตที่สร้างสรรค์

ได้ ทฤษฎีความคิดสองลักษณะมีความเชื่อว่าถ้าสมองได้รับการพัฒนาให้ทำหน้าที่อย่างเต็มที่ทั้ง ๒ ด้าน ก็จะสามารถสร้างสรรค์และสร้างประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติอย่างมหาศาล และทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ของโอบิตา มีลำดับขั้นตอนดังนี้ คือ ตระหนักถึงความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์ เข้าใจอย่างลึกซึ้ง แจ่มชัดในความคิดสร้างสรรค์มีเทคนิควิธีการ และกลยุทธ์ในการฝึกกระบวนการคิดสร้างสรรค์ และเพิ่มพูนศักยภาพในมนุษย์

๒.๒.๑๐ การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

ผู้เรียนทุกคนมีความคิดสร้างสรรค์ และความคิดสร้างสรรค์สามารถส่งเสริมให้พัฒนาได้ ผู้เรียนที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จะเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สูงนั้น จะต้องได้รับการส่งเสริมคุณลักษณะด้านความคิดสร้างสรรค์ให้ได้พัฒนาอย่างเต็มที่ตั้งแต่ในวัยเด็ก Blaunt and Klausmeier เสนอวิธีส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ ดังนี้^{๒๐}

๑. สนับสนุนและกระตุ้นการแสดงความคิดเห็นหลายๆ ด้าน ตลอดจนการแสดงออกทางอารมณ์

๒. เน้นสถานการณ์ที่ส่งเสริมความสามารถอันจะนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ เช่น ความคิดริเริ่มเป็นต้น ตลอดจนไม่จำกัดการแสดงออกของผู้เรียนให้เป็นไปในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

๓. อย่าพยายามหล่อหลอมหรือกำหนดแบบให้ผู้เรียนมีความคิดและมีบุคลิกภาพเหมือนกันไปหมดทุกคน แต่ควรสนับสนุนและส่งเสริมการผลิตที่แปลกๆ ใหม่ๆ ตลอดจนความคิดและวิธีการที่แปลกๆ ใหม่ๆ ด้วย

๔. อย่าเข้มงวดกวดขันหรือยึดมั่นอยู่กับจารีตประเพณี ซึ่งยอมรับการกระทำหรือผลงานอยู่เพียง ๑ ๒ หรือ ๓ อย่างเท่านั้น สิ่งใดสิ่งอื่นนอกเหนือจากแบบแผนเป็นสิ่งผิดไปเสียหมด

๕. อย่าสนับสนุนหรือให้รางวัลแต่เฉพาะผลงานหรือการกระทำ ซึ่งมีผู้ทดลองทำเป็นที่นิยมทำกันแล้ว ผลงานแปลกๆ ใหม่ๆ ก็จะได้มีโอกาสได้รับรางวัลหรือคำชมเชยด้วย

อารี รังสินันท์ ได้เสนอแนวทางการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ โดยให้ผู้สอนควรปรับปรุงวิธีสอนและยืดหยุ่นเนื้อหาวิชาในลักษณะดังต่อไปนี้

๑. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง พยายามอย่าบังคับผู้เรียนทำตามคำสั่งของครู อยู่ตลอดเวลา เช่น ให้ฝึกวาดภาพตามที่ครูกำหนดให้

๒. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นคนช่างสังเกต ช่างซักถาม และตอบคำถามหรือพยายามค้นหาตอบด้วยความกระตือรือร้น

๓. สนใจและตั้งใจฟังคำถามแปลก ๆ ใหม่ๆ ของผู้เรียน และยอมรับความคิดใหม่ ๆ ของผู้เรียน

๔. แสดงให้เห็นว่าความคิดของผู้เรียนมีคุณค่า เป็นประโยชน์ โดยการให้กำลังใจและชมเชย ยกย่อง และนำผลงานมาใช้ให้เกิดประโยชน์

๕. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่ม นอกจากจะยอมรับความคิดแปลกๆ ของผู้เรียนแล้วก็ไม่ควรตำหนิหรือวิจารณ์ความคิดของผู้เรียน

^{๒๐} อารี พันธมณี, ความคิดสร้างสรรค์, หน้า ๗๗-๗๘.

๖. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง สำรวจ ค้นคว้า ทดลอง ด้วยความสนใจของตนเองมีใช้เพื่อหวังคะแนนที่จะได้รับ

๗. กระตุ้นให้ผู้เรียนมีบุคลิกภาพสร้างสรรค์ด้วยการส่งเสริมความอยากรู้ อยากรเห็น และลงมือปฏิบัติด้วยตัวเอง

๘. ส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จ ให้กำลังใจ ยกย่องและชมเชย

๙. จัดความกลัวและความก้าวร้าวของผู้เรียน สร้างความเชื่อมั่น ความมั่นคง และความปลอดภัยให้ผู้เรียน

กรมวิชาการ ได้เสนอหลักการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้^{๒๑}

๑. ยอมรับคุณค่าและความสามารถของบุคคลอย่างไม่มีเงื่อนไข

๒. แสดงและเน้นให้เห็นว่าความคิดของผู้เรียนมีคุณค่าสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์

๓. ให้เข้าใจและเห็นใจตัวของผู้เรียนและความรู้สึกของผู้เรียน

๔. อย่าพยายามกำหนดแบบเพื่อให้ทุกคนมีความคิดและบุคลิกเดียวกัน

๕. อย่าสนับสนุนให้รางวัลเฉพาะผลงานที่มีผู้ทำเป็นที่ยอมรับกันแล้ว ควรให้ผลงานแปลกใหม่มีโอกาสได้รับรางวัลและได้รับคำชมบ้าง

๖. ส่งเสริมให้ใช้จินตนาการของตนเอง โดยยกย่องเมื่อได้ใช้จินตนาการที่แปลก มีคุณค่า

๗. กระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ

๘. ส่งเสริมให้ถามและให้ความสนใจคำถามรวมทั้งชี้แนะแหล่งคำตอบ

๙. ตั้งใจและเอาใจใส่ความคิดแปลกๆ ของผู้เรียนด้วยใจเป็นกลาง

๑๐. พึงระลึกถึงเสมอว่า การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์จะต้องใช้เวลา ค่อยเป็นค่อยไป
สรุปความคิดสร้างสรรค์ คือ การกระตุ้นให้ผู้เรียนมีบุคลิกภาพสร้างสรรค์ด้วยการส่งเสริมความอยากรู้ อยากรเห็น และลงมือปฏิบัติด้วยตัวเอง แสดงให้เห็นว่าความคิดของผู้เรียนมีคุณค่า เป็นประโยชน์ โดยการให้กำลังใจและชมเชย ยกย่อง และนำผลงานมาใช้ให้เกิดประโยชน์

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ศิลปกรรม

๒.๓.๑ ความหมายของศิลปะ

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้คำจำกัดความของคำว่า ศิลปะ เป็นภาษาสันสกฤต (ภาษาบาลี ว่า สิปป) หมายถึง ฝีมือ ทางการช่าง การแสดงให้เห็นปรากฏขึ้นได้อย่างงดงามน่าพิชมและเกิดอารมณ์สะเทือนใจ

ศิลป์ พีระศรี กล่าวถึงศิลปะ มีความหมายตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Art ซึ่งมีความหมายว่าเป็นงานอันความพากเพียรของมนุษย์ ซึ่งต้องใช้ความพยายามด้วยมือและด้วยความคิด

^{๒๑} กรมวิชาการ, คู่มือจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน, (กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๔-๑๒๖.

เช่น ตัดเสื้อ สร้างเครื่องเรือน ปลุกต้นไม้ เป็นต้น อย่างนี้เป็นศิลปะ มีความหมายอย่างกว้างขวาง มนุษย์ทำสิ่งให้เป็นศิลปะขึ้นก็เพื่อความพึงพอใจ ความรู้สึกของตนเองที่มีมาแต่กำเนิด คือ รักและนิยามสิ่งงาม สิ่งไพเราะ มนุษย์ยกตกแต่งประดับตนด้วยสิ่งที่เป็นวัตถุงามๆ ความจริงคนเราไม่ว่าเป็นคนเช่นไรย่อมยินดีเข้าใกล้สิ่งที่เป็นความงาม ความไพเราะ และความรู้สึกขะแยงออกห่างจากสิ่งที่เป็นความน่าเกลียด^{๒๒}

ศิลปะ คือการถ่ายทอดความรู้สึก ศิลปะเป็นวิธีสื่อสารความรู้สึกระหว่างมนุษย์ด้วยกัน

ศิลปะ เกิดจากความเมาหรือความเพลิน ช่วยให้เราได้รับความเพลิดเพลินในชีวิตด้วยเหตุนี้โลกที่น่าเกลียดจึงเปลี่ยนแปลงไปเป็นโลกที่น่ารักเพราะศิลปะ

ศิลปะ ได้แก่ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ในเมื่อธรรมชาติไม่สามารถอำนวยให้คำนิยามทั่วไปของศิลปะศิลปิน นักปราชญ์ ราชบัณฑิตและนักการศึกษาทั้งหลายได้พยายามกำหนดความหมายของศิลปะไว้ มากมาย ด้วยเหตุผลต่างๆ กัน เช่น

ศิลปะ หมายถึง การเลียนแบบธรรมชาติ

ศิลปะ หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อความงามและประโยชน์ใช้สอย

ศิลปะ หมายถึง การถ่ายทอดความรู้สึกเป็นรูปทรง

ศิลปะ หมายถึง การแสดงออกทางความเชื่อและความงาม

ศิลปะ หมายถึง งานอันเป็นความพากเพียรของมนุษย์ ซึ่งต้องใช้ความพยายามด้วยความคิดเห็นและมือ

ศิลปะ หมายถึง ความชำนาญในการลำดับประสบการณ์และการถ่ายทอดตามจินตนาการให้เป็นวัตถุที่มีสุนทรียภาพ ฯลฯ

จะเห็นได้ว่าศิลปะเป็นคำที่มีความหมายหลากหลายที่มุ่งนิยามให้สอดคล้องกับจุดยืนและมุมมองของแต่ละบุคคล ศิลปะดั้งเดิม จึงหมายถึง งานช่างฝีมือ หรือทักษะที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์และเกิดจากภูมิปัญญาความศรัทธา ความพากเพียร ตลอดจนมีความประณีตและวิจิตรบรรจง ศิลปะในความหมายปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะมุ่งเน้นไปสู่การใช้ความคิดสร้างสรรค์มากกว่าการใช้ฝีมือหรือกล่าวได้ว่า ความคิดอยู่เหนือรูปแบบซึ่งสามารถนำไปสู่จินตนาการ โดยมีการใช้สื่อและเทคโนโลยีในการให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีในปัจจุบัน

๒.๓.๒ ประเภทของศิลปะ

ศิลปะที่แบ่งตามลักษณะงาน แบ่งเป็น ๒ ประเภท

๑. วิจิตรศิลป์ หรือประณีตศิลป์ (Fine Art) เป็นการถ่ายทอดศิลปะที่มุ่งประโยชน์ด้านความงาม ความพึงพอใจสุขใจเป็นหลัก หรืออาจถ่ายทอดออกมาโดยปราศจากความคาดหวัง และอาจนำไปใช้ประโยชน์ได้หรือไม่ก็ตาม

๒. ศิลปะประยุกต์ หรือ ประยุกต์ศิลป์ (Applied Arts) ผลงานศิลปะที่สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อมุ่งประโยชน์ใช้สอย เป็นสำคัญ นำศิลปะมาดัดแปลงแก้ไขเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวัน และสังคมในวงกว้าง ซึ่งเป็นเรื่องของอุตสาหกรรม และการค้า

^{๒๒} ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, **ทัศนศิลป์ปริทัศน์**, (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕-๑๖.

วิจิตรศิลป์ หรือประณีตศิลป์ (Fine Art) จิตรกรรม (Painting) คือ ภาพเขียน ด้วยการขีดเขียน และการระบายสี โดยอาศัยอุปกรณ์ต่างๆ เช่นดินสอ พู่กัน จานสี สี โดยถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดลงบนวัตถุต่างๆ เช่น แผ่นไม้ ผ้าใบ ฝาผนัง มีลักษณะเป็นงาน ๒ มิติ

จิตรกรรม ใช้สีหลายชนิด

๑. สีน้ำ (Water Colour) มีลักษณะโปร่งแสง ผสมน้ำละลายโดยไม่มีเนื้อสี ใช้ระบายบนกระดาษ และวัสดุที่ไม่มีความมัน

๒. สีฝุ่น (Tempera Colour) มีลักษณะทึบแสง ผสมน้ำ น้ำขาว มีเนื้อสี ใช้ระบายบนผ้ากระดาษ ไม้แผ่นถ้าเขียนบนผนังที่ฉาบปูน

๓. สีน้ำมัน (Oil Colour) ทึบแสง เนื้อสีหนา ผสมน้ำมันลินสีด (น้ำมันสน) เขียนบนไม้ ผ้าใบ

๔. สีเทียน (Crayon) สีชอล์ค (Chalk) ทึบแสง เป็นแท่ง สีเลอะง่าย

จิตรกรรม แบ่งออกได้หลายประเภทด้วยกัน เช่น ภาพคนเหมือนและภาพคน (Portrait and Human Figure) ภาพสัตว์ (Animal) ภาพทิวทัศน์บกและทะเล (Landscape) ภาพหุ่นนิ่ง (Seascape) ภาพเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ (General Painting) ภาพเกี่ยวกับศาสนา (Religious) ภาพนามธรรม (Abstract) ภาพจินตนาการและภาพกึ่งนามธรรม (Semi Abstract)

ประติมากรรม (Sculpture) คือ การสร้างงานที่เป็นรูปทรง ๓ มิติ อย่างเช่นงานปั้นต่างๆ ที่เห็นทางด้านกว้าง ยาว และหนา ประติมากรรมเป็นงานศิลปะที่แสดงออกด้วยการปั้น แกะสลัก หล่อ และการจัดองค์ประกอบความงามอื่น ลงบนสื่อต่างๆ ผู้ทำงานประติมากรรมเรียกว่า ประติมากร ส่วนงานประติมากรรมที่เกี่ยวกับศาสนามักสะกดให้แตกต่างออกไปว่า ปฏิมากรรมสถาปัตยกรรม (Architecture) คือ ศิลปะที่สร้างสรรค์อยู่บน สิ่งก่อสร้าง อาคารรูปแบบต่างๆ ให้ความสวยงามลงตัวตามยุคสมัย

สถาปัตยกรรม คือ ศิลปะของการออกแบบโครงสร้าง การออกแบบอาคาร และสิ่งก่อสร้าง การก่อสร้างอาคารและสิ่งก่อสร้าง ตลอดจนการตกแต่งบริเวณ และสิ่งแวดล้อมของอาคารสถานที่ ให้ความงาม ประโยชน์การใช้สอย และความมั่นคงแข็งแรง อาจแบ่งได้ ๒ ประเภท

๑. ประเภทที่มนุษย์เข้าไปอยู่อาศัยไม่ได้

๒. ประเภทที่มนุษย์เข้ามาอยู่อาศัยได้

ภาพพิมพ์ (Print) ลักษณะคล้ายงานจิตรกรรม มองเห็นเพียง ๒ มิติ แต่เป็นการสร้างงานบนแม่พิมพ์

ภาพพิมพ์ หมายถึง งานศิลปะที่สร้างขึ้นโดยผ่านกระบวนการพิมพ์จากแม่พิมพ์หลายชนิด เช่น ไม้ กระดาษ ยาง โลหะ เป็นต้น ภาพที่เกิดขึ้นมีลักษณะคล้ายกับงานจิตรกรรมต่างกันที่งานภาพพิมพ์จะต้องสร้างสรรค์ผ่านแม่พิมพ์ การพิมพ์ภาพมีหลายเทคนิค เช่น พิมพ์พื้นราบ พิมพ์กระจก พิมพ์ตะแกรงไหมพิมพ์กัตกรด พิมพ์แกะไม้ พิมพ์ร่องลึก เป็นต้น

สื่อผสม (Mixed Media) คือ ศิลปะที่สามารถนำวิจิตรศิลป์ คือ จิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ หลายแบบมาผสมผสานกันเข้าด้วยกัน อาจเป็นแบบ ๒ หรือ ๓ มิติก็ได้

ศิลปะภาพถ่าย (Photography) การถ่ายภาพเพื่อสร้างสรรค์ ผลงานที่ทำให้เกิดประโยชน์ทางสติปัญญาอย่างมีคุณค่าเป็นภาพถ่ายที่ใช้เทคนิค และวิธีการที่แปลกกว่าเทคนิคธรรมดา เพื่อให้ได้ผลพิเศษและมีผลในทางสร้างสรรค์

วรรณกรรม (Literature) คือ งานเขียน บทประพันธ์ต่าง ๆ ที่มีศิลปะในการใช้ภาษาอย่างไพเราะ

ดนตรี และนาฏศิลป์ (Music and Drama) คือ การแสดงออกด้วยการใช้เสียง (หรือภาษา) และการเคลื่อนไหวของร่างกาย

ศิลปะประยุกต์ หรือ ประยุกต์ศิลป์ (Applied Arts)

พาณิชย์ศิลป์ (Commercial Art) คือ ศิลปะที่สร้างเพื่อธุรกิจ สร้างความตื่นตาตื่นใจเพื่อดึงดูดหวังผลทางการค้า เช่น สื่อโฆษณา

มัณฑนศิลป์ (Decorative Art) คือ ศิลปะที่เกี่ยวกับการ ออกแบบตกแต่งภายใน เครื่องใช้ต่าง ๆ ให้เกิดความสอดคล้องลงตัวกับประโยชน์ใช้สอยกับอาคารสถานที่

ศิลปหัตถกรรม (Art and Crafts) ศิลปะที่สร้างสรรค์ด้วยมือ เพื่อประโยชน์ในการทำงานด้วยประเพณี หรือวิถีชีวิตพื้นบ้าน จนสามารถนำไปสู่ความเป็นเอกลักษณ์ที่มีคุณค่า

อุตสาหกรรมศิลป์ (Industrial Art) คือ ศิลปะที่มุ่งเน้นประโยชน์ใช้สอย และความงามเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ โดยใช้เครื่องจักรในการสร้างงานออกมา

ศิลปะแบ่งตามเกณฑ์การรับรู้ สามารถแบ่งได้ ๓ ประเภท

๑. ด้านทัศนศิลป์ (Visual art) หมายถึง ศิลปะที่มองเห็น หรือ ศิลปะที่สัมผัสได้ จับต้องได้ และรับรู้ชื่นชมได้ด้วยการเห็น ได้แก่ จิตรกรรม (Painting) ประติมากรรม (Sculpture) และสถาปัตยกรรม (Architecture)

๒. ด้านโสตศิลป์ (Audio art) หมายถึง ศิลปะที่สัมผัสได้ ด้วยการรับฟัง ผ่านประสาทหู ได้แก่ ดนตรี (Music) และนาฏศิลป์ (Drama)

๓. โสตทัศนศิลป์ (Audio-Visual art) เป็นการผสมงานศิลปะด้านทัศนศิลป์ กับด้านโสตศิลป์เข้าด้วยกัน เป็นการรับรู้งานศิลปะผ่านการได้ยินได้เห็นพร้อมกัน

๒.๓.๓ ศิลปะเชิงสร้างสรรค์^{๒๓}

การสร้างสรรค์ คือ ความสามารถของมนุษย์ที่จะคิดแก้ปัญหาและพัฒนาจนสามารถประดิษฐ์ผลิตผลใหม่ๆ การคิดริเริ่มในสิ่งที่แปลกใหม่ เพื่อสนองความต้องการของตนเองและสังคม ดังนั้น การริเริ่มสร้างสรรค์จึงเป็นการกระทำที่ก้าวหน้าแปลกจากเดิม ดีขึ้น งดงามยิ่งขึ้น หรือมีคุณค่ายิ่งขึ้น การที่มนุษย์รู้จักการสร้างสรรค์ ทำให้โลกได้รับการพัฒนาในด้านต่างๆ มีความเจริญก้าวหน้าจนถึงปัจจุบัน และเชื่อว่าโลกจะเปลี่ยนไปสู่ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อไปในอนาคตอย่างไม่หยุดยั้ง トラบใดที่ยังมีการสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง จุดเริ่มต้นของการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ในโลกนี้ เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นคุณสมบัติพิเศษของมนุษย์ จึงมีการศึกษาและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของคนเราให้เจริญงอกงาม เพื่อเป็นพื้นฐานนำไปสู่ความ

^{๒๓}

จระกฤตย์ โพธิ์ระหงส์, การสร้างสรรค์กับงานศิลปะ, โรงเรียนเมืองแฉ่ง อ.ปัว จ.น่าน, <https://aoao555.wordpress.com>.

เจริญก้าวหน้าของชาติบ้านเมือง เนื่องจากความคิดสร้างสรรค์สามารถที่จะฝึกฝน ทดลอง ปฏิบัติจนเกิดประสบการณ์ และนำไปสู่การค้นพบแนวทางใหม่ๆ เพื่อการสร้างงานต่อไป

๒.๓.๔ ประเภทความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑. ความคิดสร้างสรรค์ทางความคิด (Creative in thinking) คือ การคิดแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาและพัฒนางาน หรือการบริหารงานให้ประสบความสำเร็จ และเจริญก้าวหน้า รู้จักการศึกษา วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ปัญหาเพื่อนำมาวางแผนงานต่อไป

๒. ความคิดสร้างสรรค์ทางความงาม (Creative in beauty) คือ การสร้างสรรค์ความงามที่แปลกใหม่ให้งดงามและมีคุณค่ายิ่งขึ้น ซึ่งเป็นความคิดสร้างสรรค์ในทางปฏิบัติ เช่น การสร้างสรรค์งานศิลปะ การตกแต่งบ้าน ห้องเรียน สำนักงาน ให้มีความแปลกใหม่

๓. ความคิดสร้างสรรค์ทางประโยชน์ใช้สอย (Creative in function) คือ การสร้างสรรค์ดัดแปลงสิ่งต่างๆ ให้มีคุณค่าทางประโยชน์ใช้สอย เช่น งานสิ่งประดิษฐ์ งานศิลปะที่นำวัสดุต่างๆ ผลิตผลงานขึ้นให้เกิดประโยชน์ใช้สอย เป็นต้น

๒.๓.๕ คุณสมบัติของผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์สามารถปลูกฝังได้ หากเราสามารถพัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

๑. เป็นผู้ที่หมั่นศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ต่างๆ อยู่เสมอ โดยเป็นนักอ่าน นักค้นคว้า เข้าร่วมกิจกรรมการฝึกอบรมและการจัดนิทรรศการต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ซึ่งเป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่สำคัญยิ่ง เพราะความรู้รอบตัวและประสบการณ์อย่างกว้างขวางจะเป็นรากฐานในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้เจริญงอกงามตลอดไป

๒. เป็นผู้ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นโดยไม่ยึดมั่นในความคิดเห็นของตนเองมากเกินไป มีความคิดในทางประนีประนอม ยืดหยุ่น และยอมรับความเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

๓. กล้าคิด กล้าทำอย่างมีกระบวนการ รู้จักการศึกษา วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา แนวทางแก้ปัญหา โดยมีทางเลือกอย่างหลากหลายเพื่อนำมาวางแผน ปฏิบัติตามแผน และปรับปรุงพัฒนางานให้ดีขึ้น นั่นก็คือ การพัฒนาให้คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ซึ่งเป็นคุณสมบัติของนักสร้างสรรค์

๔. เป็นนักแก้ปัญหาโดยไม่หวั่นหรือท้อแท้ต่อปัญหา อุปสรรคใดๆ มีความยินดีและพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาต่างๆ และคิดค้นวิธีแก้ปัญหอย่างหลากหลาย ผู้ที่มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาจะสามารถนำประสบการณ์มาสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ และแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างรวดเร็ว

๕. ชอบสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่แปลกแหวกแนว ไม่เหมือนผู้อื่น แต่ผลงานที่ปรากฏย่อมมีคุณค่า และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นในเวลาต่อมา

๒.๓.๖ กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะเชิงสร้างสรรค์

การสร้างสรรค์งานศิลปะมีกระบวนการหรือขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้

๑. การรับรู้ (Perception) คือ การที่มนุษย์ใช้ประสาทสัมผัสด้านต่างๆ รับรู้และชื่นชมในธรรมชาติและสภาพแวดล้อมรอบตัว ได้แก่ การสัมผัสรับรู้ด้วยประสาทตาในการมองเห็นความงาม

ของธรรมชาติ เช่น ภาพดอกบัวที่ชูช่ออยู่เหนือน้ำ ภาพดวงอาทิตย์ยามลับขอบฟ้า และการสัมผัสด้วยประสาทหูในการได้ยินเสียงจากธรรมชาติหรือจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น เสียงนกร้องอันไพเราะ และบริสุทธิ์ เสียงน้ำตกกระทบโขดหิน ภาพและเสียงเหล่านี้เป็นแรงบันดาลใจให้มนุษย์สร้างสรรค์งานศิลปะ เช่น วาดภาพบันทึกความงามและความรู้สึกจากธรรมชาติ แต่งเพลงหรือบรรเลงดนตรีบรรยายความงามของธรรมชาติหรือเลียนเสียงธรรมชาติ

๒. ประสบการณ์ (Experience) คือ การที่มนุษย์ผ่านภาวะการรับรู้ ได้เห็น ได้ฟัง และได้ปฏิบัติด้วยตนเองมาแล้วบ่อยครั้งจนสั่งสมเป็นประสบการณ์และความชำนาญ เช่น ศิลปินมีใจรักและชื่นชมความงามของธรรมชาติโดยเฉพาะดอกไม้ นานาพรรณ จึงมักจะเข้าไปสัมผัสชื่นชมกับความงามของธรรมชาติเหล่านั้น และนิยมถ่ายทอดความงามด้วยการวาดภาพ จึงเกิดประสบการณ์และความชำนาญในการวาดภาพธรรมชาติเป็นพิเศษ ศิลปินบางคนมีความเจนจัดในการวาดภาพสีน้ำ นักเรียนอาจวาดภาพจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

๓. จินตนาการ (Imagination) คือ การคิดสร้างภาพในจิตใจก่อนที่จะสร้างสรรค์ออกมาเป็นผลงานศิลปะโดยมีพื้นฐานมาจากการได้สัมผัส รับรู้ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมจนเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานศิลปะ สั่งสมเป็นประสบการณ์และความชำนาญ ขยายผลเป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะด้วยจินตนาการ มิใช่เพียงการถ่ายทอดจากประสบการณ์และจากสิ่งที่ตามองเห็นเท่านั้น แต่เป็นการแสดงออกนอกกายไปสู่ภายนอก สะท้อนความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระและหลากหลาย ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพการรับรู้ แรงบันดาลใจ และประสบการณ์ของผู้สร้างสรรค์งานที่แตกต่างกัน

๒.๓.๗ กระบวนการส่งเสริมทักษะและกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

ความสำคัญของการส่งเสริมทักษะการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะการสร้างสรรค์งานศิลปะ ต้องอาศัยทั้งกระบวนการคิดและทักษะฝีมือในการทำงาน จึงจำเป็นที่จะต้องสอนกระบวนการในการสร้างสรรค์ผลงานอย่างเป็นขั้นตอน เพราะเมื่อเกิดทักษะแล้วก็จะสามารถคิด ออกแบบ ตัดสินใจ และแก้ปัญหา ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างงานที่สร้างสรรค์และมีคุณภาพ

วีรัตน์ พิชญพบูลย์ (๒๕๓๖) กล่าวว่า ศิลปินสร้างสรรค์ผลงานจากความคิดและความรู้สึกผ่านกระบวนการที่ต้องใช้ทักษะและความชำนาญเป็นพิเศษ จนได้ผลงานศิลปะที่ตนพึงพอใจ ในการสร้างสรรค์งานแต่ละชิ้น ศิลปินต้องตัดสินใจทั้งในด้านความคิด การใช้วัสดุ เครื่องมือ และเทคนิคการสร้างสรรค์ นอกจากนี้ศิลปินยังต้องแก้ปัญหาเกี่ยวกับคุณค่าทางสุนทรียภาพ ซึ่งต้องตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกใช้อุปกรณ์ประกอบศิลป์ เช่น การแก้ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการใช้เส้น สี รูปร่าง ช่องว่างและรูปทรง ลักษณะ พร้อมกับตัดสินใจเรื่องการใช้หลักการจัดองค์ประกอบเพื่อให้เกิดดุลยภาพ มีความกลมกลืน และความขัดแย้งได้ ส่วนสัมพันธ์กัน มีสัดส่วนและช่วงจังหวะที่พอเหมาะ จึงเห็นได้ว่าในการสร้างสรรค์งานศิลปะแต่ละชิ้นนั้น ศิลปินต้องแก้ปัญหา ต้องเลือกและตัดสินใจในการดำเนินงานอย่างยุ่งยาก ซับซ้อน กระบวนการสร้างสรรค์ต้องมีการแก้ปัญหาและตัดสินใจอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการใช้ทักษะและความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ ประกอบกับความศรัทธาต่อการสร้างสรรค์ผลงานนั้นๆ ดังนั้นการสร้างสรรค์ศิลปะเกือบทุกสาขา ศิลปินจะไม่ทำตามอำเภอใจโดยการดำเนินการ

อย่างส่งเดชศิลปินต้องทำไปอย่างมีเจตนาและมีแผนงาน โดยคำนึงถึงคุณค่าทางศิลปะและความพึงพอใจทางสุนทรียภาพด้วย

สุชาติ เถาทอง (๒๕๓๘) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการสร้างงานศิลปะว่า เปรียบดังเครื่องวัดผลความเข้าใจของผู้เรียน ส่วนการสร้างสรรคที่เป็นลักษณะเฉพาะของศิลปิน จุดมุ่งหมายคือแนวความคิดในการถ่ายทอดทางทัศนศิลป์ ว่าศิลปินมีความมุ่งหมายอย่างไร ต้องการแสดงออกเกี่ยวกับอะไร เพื่อให้ได้ผลอะไร การทำงานโดยปราศจากเป้าหมาย เป็นการทำงานที่ไร้ทิศทางและการก้าวไปสู่ความสำเร็จนั้นเป็นไปได้ยาก ศิลปินที่มีชื่อเสียงของไทยและต่างประเทศจะอาศัยการทำงานที่มีระบบความคิดที่แน่นอน แผนงานที่ชัดเจน และการดำเนินกิจกรรมที่เป็นไปตามขั้นตอนที่วางไว้ ดังนั้นความบกพร่องและความผิดพลาดจึงไม่เกิดขึ้น การสร้างสรรคงานศิลปะของศิลปินนั้น มีกระบวนการและขั้นตอนที่ชัดเจน มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ

กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเนื่องจากการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ มีกระบวนการที่สลับซับซ้อน ผสมผสานกัน จึงไม่ปรากฏกระบวนการที่ชัดเจน แต่จากการวิเคราะห์ทัศนะของนักวิชาการทางศิลปะและศิลปิน จึงสามารถสรุปกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเป็นขั้นตอน ดังนี้ (ปริญญ์ ด่วงอิม, ๒๕๕๓)

๑. กำหนดโจทย์ คือจุดเริ่มต้นของการสร้างสรรค์ผลงาน โดยปกติแล้วศิลปินจะเกิดความบังเอิญในการสร้างสรรค์ผลงานอยู่ก่อนแล้ว จึงเกิดขึ้นตอนการระดมความคิด และข้อมูลต่างๆ เพื่อใช้ในการสร้างสรรค์ ในการจัดการเรียนการสอน ครูจะเป็นผู้กำหนดโจทย์ให้แก่ผู้เรียนเพื่อง่ายแก่การทำความเข้าใจ และทำให้ผู้เรียนมีทิศทางในการทำงานที่ชัดเจน ตรงกัน อีกทั้งการกำหนดโจทย์ ยังเป็นการสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้เผชิญกับการแก้ไขปัญหา ทำให้เกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ และเกิดความคิดสร้างสรรค์

๒. ระดมความคิดหรือสร้างแนวคิด เมื่อได้หัวข้อในการทำงาน หรือโจทย์แล้ว จึงเริ่มเข้าสู่กระบวนการระดมความคิด โดยประเด็นที่ใช้ในกระบวนการนี้มีพื้นฐาน ๔ ข้อ ได้แก่ แนวคิด เทคนิควัสดุ อุปกรณ์ ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ สามารถแบ่งเป็นประเด็นย่อยดังนี้

แนวคิด – เรื่องอะไร เกิดที่ไหน ยุคสมัยใด ตัวละคร กิริยาท่าทาง ฉาก กลิ่น รสเสียง โทนสี เป็นต้น ในส่วนนี้ผู้เรียนต้องนำภาพต่างๆ ที่ใกล้เคียงกับสิ่งที่ตนจินตนาการมาแสดงประกอบ

เทคนิค – วาดเส้น ระบายสี เจาะ แกะ ปั้น พับ สื่อมผสม คอมพิวเตอร์กราฟิก ภาพยนตร์ เป็นต้น ส่วนนี้ผู้เรียนจะต้องศึกษารูปแบบผลงานของศิลปินต่างๆ และนำภาพผลงานที่ใช้เทคนิคในแบบที่ต้องการมาใช้ประกอบ

วัสดุ – กระดาษ ดิน ไม้ พลาสติก วัสดุเหลือใช้ กระเบื้อง ปูน คอมพิวเตอร์ ในการเลือกใช้วัสดุ ผู้เรียนต้องแสดงความรู้ความเข้าใจ ในการเลือกวัสดุนั้นๆ มาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานของตนเอง โดยเฉพาะผู้เรียนต้องมีการค้นคว้าข้อมูลและวิเคราะห์จากการทำงาน of ศิลปินต่างๆ แสดงเหตุผลในการเลือกใช้วัสดุนั้นๆ

อุปกรณ์ – กรรไกร กาว มีด แผ่นรองตัด กระดาษทิชชู ฯลฯ เมื่อได้เทคนิคและวัสดุตามความต้องการแล้ว ผู้เรียนต้องวิเคราะห์การเลือกใช้อุปกรณ์ให้เหมาะสมกับงานด้วย เพราะอุปกรณ์เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เราได้ผลงานตรงกับความต้องการ

๓. เลือก สรุปล และวางแผน หลังเสร็จสิ้นกระบวนการระดมความคิดแล้ว ให้ผู้เรียนตัดสินใจเลือกประเด็นที่สนใจ แนวทางการสร้างสรรค์ผลงาน วัสดุอุปกรณ์ ซึ่งต้องใช้ทั้งจินตนาการและเหตุผลในการตัดสินใจ เพื่อให้ได้ผลงานที่มีความสร้างสรรค์ และมีความเป็นไปได้ อันเป็นหัวใจของการสร้างสรรค์นวัตกรรม ซึ่งขั้นตอนการระดมความคิด การสรุปลและวางแผนในการทำงาน คือกระบวนการออกแบบในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ผลผลิตที่ได้จากขั้นตอนนี้ ได้แก่ แผนผังความคิดซึ่งอธิบายถึงที่มาของแนวความคิดในการทำงาน แสดงความคิดสร้างสรรค์ แผนผังก้างปลา แสดงถึงเหตุผล การตัดสินใจ การวางแผน และแบบร่างซึ่งได้จากการขมวดความคิดและกลั่นกรองออกมาเป็นภาพ

๔. สร้างสรรค์ผลงาน เมื่อผู้เรียนได้ทำการเลือก สรุปล และวางแผนการทำงานเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงาน ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่ผู้เรียนจะได้เรียนรู้จากการเผชิญกับปัญหาโดยตรง ทั้งปัญหาเรื่องความงาม การจัดองค์ประกอบ และปัญหาจากวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย มีความคงทน และเกิดการเรียนรู้เชิงประจักษ์ด้วยตนเอง โดยเฉพาะวิชาศิลปะปฏิบัติ ผลงานคือผลประจักษ์ของความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระที่ได้รับของผู้เรียน การแสดงออกถึงทักษะ รวมถึงการแสดงคุณลักษณะของผู้เรียน ซึ่งสามารถวัดและประเมินค่าออกมาให้อยู่ในเชิงสัญลักษณ์ หรือตัวเลขได้

จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะจะเน้นกระบวนการทางความคิดและการทำงาน โดยเฉพาะกระบวนการระดมความคิด เป็นการฝึกความคิดสร้างสรรค์ ด้านความคิดคล่องแคล่ว หลากหลาย เป็นการระดมทั้งความคิดในการสร้างสรรค์ผลงาน และการคิดวางแผนการทำงาน จากนั้นจะนำความคิด และข้อมูลต่างๆ ที่ได้รับมาสรุปเป็นแนวความคิดในการทำงาน วิธีการทำงาน ซึ่งต้องอาศัยเครื่องมือในการจดบันทึกที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับลักษณะการทำงานแต่ละขั้น เพื่อง่ายต่อการทบทวน ค้นหา ตรวจสอบและแก้ไขเมื่อเกิดความผิดพลาด (นวลน้อย บุญวงษ์, ๒๕๔๒)

๒.๓.๘ ศิลปกรรมไทยร่วมสมัยของไทย

ช่วงเวลาหนึ่งของคนในวงการศิลปกรรมไทยในอดีตเคยมีความเชื่อว่า โลกของศิลปกรรมเป็นอิสระอย่างสมบูรณ์ เป็นโลกที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง เป็นอิสระไม่ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยใดๆ ดังนั้นหากใครทำแนวคิดเรื่องของการดำรงชีวิตของศิลปะไปเชื่อมโยงกับสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ทั้งภายในและภายนอกประเทศ แล้วก็จะถูกมองว่า เป็นแนวคิดที่ไม่ถูกต้อง กระทั่งอาจถูกตำหนิว่าเป็นการทำให้ฐานะของศิลปะต้องมลทินและฐานะต่ำลง แต่เมื่อกาลเวลาผ่านพ้นไปพร้อมกับการพัฒนาองค์ความรู้ของศิลปกรรมมีความเข้มแข็งมากขึ้น ความคิดเรื่องการดำรงอยู่ของศิลปะก็ได้รับการยอมรับว่ามีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับบริบทของสังคมอย่างมีอาจแยกออกจากกันโดยเด็ดขาดได้ทำให้การวิเคราะห์ผลงานศิลปกรรมของศิลปิน กลุ่มศิลปินในช่วงเวลา ต่าง ๆ ของ

ประวัติศาสตร์ซึ่งไม่เพียงแต่จะอาศัยแกนความรู้ของศิลปะเท่านั้น ทว่าก็มีการนำความรู้เกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเข้ามาวิเคราะห์ร่วมในเชิงสัมพันธ์ด้วย

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติ แม้จะมีการเสนอทฤษฎี ๒ โลก หรือทฤษฎี ๓ โลก ที่มีคำอธิบายที่แตกต่างกัน และส่งผลต่อการกำหนดยุทธศาสตร์โลกต่างกัน แต่ถึงที่สุดแล้วก็เป็นที่ยอมรับว่า เป็นช่วงเวลาแห่งการเผชิญหน้าทางลัทธิและสงครามตัวแทนของโลกค่ายเสรีนิยมและโลกค่ายสังคมนิยม อันทำให้เกิด ผลงานศิลปะที่เป็นตัวแทนความคิดที่สะท้อนลัทธิปัจเจกบุคคล (Individualism) ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมกับผลงานศิลปะที่เป็นตัวแทน โลกค่ายสังคมนิยมที่รู้จักกันในนามลัทธิสังคมนิยมสังคมนิยม (Socialist Realism) ที่ต้องการใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงตามอุดมการณ์ ซึ่งภายหลังจากเยอรมนีตะวันตกรวมกับเยอรมนีตะวันออก สหภาพโซเวียตล่มสลายในปี ค.ศ. ๑๙๙๑ (พ.ศ. ๒๕๓๔) จีนปรับตัวจากระบบเศรษฐกิจที่รัฐบาลและสังคมเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยการยกเลิกกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล เป็นการเปิดโอกาสปัจเจกชนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมากขึ้น มีเสรีภาพในการประกอบการมากขึ้น มีกำไรเป็นเครื่องจูงใจมากขึ้น มีการใช้ระบบราคาเพื่อการค้าร่วมกับโลกแบบตลาดเสรี สภาพความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลทำให้ความคิดและการแสดงออกทางศิลปะเกิดความเปลี่ยนแปลงไปด้วยหรืออีกนัยหนึ่งก็อาจกล่าวได้ว่า หลังการเผชิญหน้าทางสงครามลัทธิ ประเทศที่อยู่ในค่ายสังคมนิยมได้ หันมาปรับอิทธิพลทางความคิดและการแสดงออกแบบศิลปะค่ายโลกเสรีมากขึ้น

ทั้งนี้ สำหรับประเทศไทยในช่วงของการเผชิญหน้าทางสงครามลัทธิ ไม่เพียงแต่จะเกิดการเผชิญหน้าระหว่างรัฐบาลเผด็จการทหารกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่มีกองกำลังติดอาวุธเป็นของตัวเองในชนบทแล้ว การแสดงออกทางศิลปะก็สะท้อนให้เห็นภาพของความขัดแย้งในระดับหนึ่งด้วย และเมื่อสงครามประชาชนยุติลงด้วยปัจจัยภายนอกประเทศและปัจจัยภายในด้วยนโยบาย ๖๖/๒๕๒๓ ในสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ส่งผลทำให้สังคมไทยเกิดความเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน รวมทั้งวงการศิลปะด้านทัศนศิลป์ ในเวลาต่อมากระแสคลื่นความคิดและความรุ่งโรจน์ เมื่ออัลวิน ทอฟเฟอร์ (Alvin Toffler) เขียนหนังสือ Future Shock ตามมาด้วยหนังสือ The Third Wave (คลื่นลูกที่สาม) กับหนังสือที่ทรงอิทธิพลทางคิดอีกหลายเล่ม เช่นเดียวกับ จอห์น ไนซ์บิตต์ที่เขียนหนังสือ Magatrends ๒๐๐๐ (เมกาเทรนด์ ๒๐๐๐) หนังสือเหล่านี้ได้ถูกแปลเป็นภาษาต่าง ๆ และมีผู้อ่านมากกว่า ๕๐ ประเทศทั่วโลก จึงถือว่าเป็นหนังสือแนวอนาคตศาสตร์ที่ส่งผลกระทบต่อความคิดของผู้คนในปริมณฑลที่กว้างขวาง โดยเฉพาะกระบวนการวิคิดและวิธีวิเคราะห์ ที่เชื่อมโยงสรรพองค์ความรู้ต่าง ๆ เข้าหากันเป็นภาพองค์รวม ขนาดเดียวกันก็มีการแยกแยะประเด็นต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบต่อกันให้เห็นอย่างเป็นระบบ จนทำให้เห็นความน่าจะเป็นไปได้มีแนวโน้มที่จะเกิดในชีวิตและในประเทศของตน เมื่อนักคิดเหล่านี้กล่าวถึงความเฟื่องฟูของเศรษฐกิจโลกในทศวรรษสุดท้ายของศตวรรษที่ ๒๐ และพูดถึงแนวโน้มใหญ่แห่งรอบพันปีใหม่ ประตูลูกศรศตวรรษที่ ๒๑ ว่า การแบ่งงานของเศรษฐกิจที่เป็นไปทั่วโลก แก่นแท้ของเศรษฐกิจที่เป็นแบบทั้งโลก (เป็นตลาดเดียวกัน) ที่สำคัญที่สุดก็คือในที่สุดแล้วประเทศต่าง ๆ ทั้งโลกจะทำการค้าระหว่างกันและกันอย่างเสรี ๑๐๐%^{๒๔}

^{๒๔} สันติ ตั้งระพีพร. คลื่นลูกที่สาม. (กรุงเทพฯ: นานมี, ๒๕๓๔), หน้า ๒๓.

นอกจากการชี้ให้เห็นถึงความรุ่งเรืองในเศรษฐกิจแล้วก็ยังฉายภาพให้เห็นถึงความรุ่งเรืองในด้านศิลปะแขนงต่าง ๆ อันเป็นผลจากการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเอาไว้ในลักษณะการวิเคราะห์ที่ให้อรรถาธิบายในแง่ดีเอาไว้ได้อย่างสมเหตุสมผล ประกอบกับภาพสังคมไทยในเชิงปรกฏการณ์แสดงให้เห็นถึงความเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างน่าทึ่ง โดยในปี ๒๕๕๕ เศรษฐกิจไทยโตเร็วถึง ๑๐% ตีคู่กับสิงคโปร์ในฐานะประเทศที่เศรษฐกิจเติบโตเร็วสุดในย่านเอเชียอาคเนย์ และก็ส่งผลทำให้วงการศิลปะ โดยเฉพาะวงการทัศนศิลป์เกิดปรากฏการณ์สะสมซื้อผลงานศิลปะ โดยบริษัทเงินทุน บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์เกิดปรากฏการณ์คนในวงการธุรกิจการเงิน วงการอสังหาริมทรัพย์ซื้อผลงานสะสมผลงานศิลปะควบคู่ไปกับการปั่นราคาผลงานศิลปะของนักธุรกิจศิลปะกันอย่างขนานใหญ่ ซึ่งก็มีส่วนทำให้คนในวงการทัศนศิลป์เกิดพฤติกรรมแปลก ๆ และค่านิยมใหม่ที่น่าไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ในหลาย ๆ กรณี โดยที่ในขณะนั้นไม่มีใครในวงการศิลปะกรรมคาดคิดว่า ความหายนะทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อธุรกิจศิลปะกำลังคืบคลานเข้ามาเงียบ ๆ จะกลายเป็นพายุร้อนในเวลาอันใกล้ โลกาภิวัตน์ และศิลปะในสังคมสารสนเทศ

กระแสเศรษฐกิจที่เป็นแบบเดียวทั้งโลก เป็นกระแสที่ดำเนินไปควบคู่กับการพัฒนาโลกเข้าสู่โลกยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่จริงการเคลื่อนไหวของคำว่าโลกาภิวัตน์ในช่วงทศวรรษนี้ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดคำถามเพื่อหาคำตอบระหว่างโลกาภิวัตน์กับโลกาภิวัตน์ว่ามันเหมือนหรือมันต่างกันอย่างไรทั้งนี้ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้อธิบายโลกาภิวัตน์ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดาวเทียมการสื่อสาร และยุคเวิลด์ไวด์ที่มีการนำมาใช้เป็นประโยชน์อย่างกว้างขวาง อันเป็นความหมายตามกาลสมัย มิใช่ความหมายของโลกาภิวัตน์ตามราชบัณฑิตยสถานบัญญัติ

อย่างไรก็ตาม ความหมายของโลกาภิวัตน์ที่เป็นที่เข้าใจกันในปัจจุบันก็คือ โลกอันมีอาณาบริเวณกว้างใหญ่ไพศาลแต่ละส่วนอยู่ห่างกันในพื้นที่ (เทศะ หรือ Space) แตกต่างกันด้านเวลา (กาล หรือ Time) สามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างใกล้ชิด เสมือนหนึ่งอยู่ใกล้กันโดยผ่านระบบสื่อสารที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ จากที่หนึ่งแพร่ไปสู่ส่วนอื่นของโลกในอัตราความเร็วสูงในด้านเศรษฐกิจ ข่าวดารา การเมือง และวัฒนธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแพร่อิทธิพลจากประเทศที่เข้มแข็งสู่ประเทศที่อ่อนแอ^{๒๕}

การเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ในความหมายที่กล่าวมาได้ส่งผลกระทบต่อสังคมโลกอย่างใหญ่หลวงและส่งผลสะท้อนต่อวงการศิลปะและวัฒนธรรมอย่างรุนแรงโดยเฉพาะผลกระทบต่อเชิงอิทธิพลนั้น คำกล่าวที่ว่า ใครกุมสื่อคือกุมความคิดของคน และจากความจริงที่ว่าประเทศที่กุมสื่อที่มีอิทธิพลต่อความคิดของคนทั่วโลก สื่อล้วนเป็นของประเทมหาอำนาจ ทำให้สื่อสารมวลชน (Mass Communication) ถูกนิยามใหม่ว่า เป็นเครื่องมือของนายทุนหรือบริษัทอุตสาหกรรมวัฒนธรรม ในการแสวงหาผลกำไรสูงสุด^{๒๖} สิ่งเหล่านี้มีกรณีที่น่าศึกษาคือ บทบาทของ

^{๒๕} วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, พจนานุกรมศัพท์เศรษฐศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕๘

^{๒๖} พิทยา ว่องกุล, ไทยยุควัฒนธรรมทาส. โครงการวิถิทรรศน์. (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๑), หน้า ๘.

CNN ที่กุมข่าวสารโลก และเศรษฐกิจ ข่าวสารอันใหญ่หลวงเอาไว้ ทำให้เกิดการแข่งขันกันสร้างจักรวรรดินิยม การสื่อสารของประเทศตะวันตกลอกเลียนความสำเร็จของ CNN กัน นั่นก็คือ BBC (British Broadcasting Corporation) ในอังกฤษก็มีการจัดตั้งเครือข่ายข่าวโทรทัศน์ข้ามชาติที่เรียกว่า World Service Television (WSTV) ขึ้น แน่นอนว่า การที่โลกพัฒนาเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ การที่โลกก้าวเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีสารสนเทศหรือไอที (IT) ได้ส่งผลทำให้มนุษย์ทั่วทุกมุมโลกสามารถเรียนรู้ รับรู้เหตุการณ์ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของทุกมุมโลกได้ในเวลาเดียวกัน ยิ่งการพัฒนาการสื่อสารที่เป็นการนำสื่อต่าง ๆ มาทำงานร่วมกันของแฟกซ์ คอมพิวเตอร์ ข่ายงานอิเล็กทรอนิกส์ และเทคโนโลยีอื่น ๆ ก็ยิ่งทำให้กลายเป็นระบบที่ยิ่งใหญ่อันเกิดจากการหลอมรวมกันของสื่อชนิดต่างๆ ซึ่งผลที่ตามมาเฉพาะทางด้านศิลปกรรมก็ส่งผลทำให้การรับรู้การเปลี่ยนแปลงในวงการศิลปะ ความก้าวหน้าในวงการศิลปะ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมร่วมสมัย (Contemporary Art) จากศิลปินทั่วโลกถูกย่นระยะทั้งเวลาและสถานที่ให้มีลักษณะที่ร่วมสมัยโดยความหมายมากขึ้น และด้วยเหตุผลนี้เอง การเคลื่อนไหวในวงการทัศนศิลป์ไทยให้ห้วงเวลา ๑ ทศวรรษที่ผ่านมา จึงถือได้ว่าเป็นความเคลื่อนไหวที่สอดคล้องกับการระส่ำระสายการพัฒนาโลกที่มีเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงที่สำคัญ

ดังนั้นในเวทีการแสดงผลงานศิลปะของศิลปินไทย ภาพของศิลปินในสังคมยุคสารสนเทศจึงปรากฏขึ้น ด้วยการเสนอรูปแบบและกลวิธีการสร้างงานศิลปะที่ร่วมสมัยกับศิลปะยุคหลังสมัยใหม่ที่ร่วมสมัยกับงานศิลปะที่ก้าวข้ามประเภท ก้าวข้ามสาขาที่ร่วมสมัยกับการสร้างงานศิลปะแห่งการผสมผสานระหว่างสมองซีกซ้ายกับสมองซีกขวาระหว่างเทคโนโลยีกับจินตนาการ ตลอดจนผลงานศิลปะที่อาศัยการบูรณาการความรู้จากหลายองค์ความรู้เข้ามาอยู่ร่วมกัน สภาพการเคลื่อนไหวดังกล่าวไม่ใช่จะเกิดเฉพาะประเทศไทยเท่านั้น แต่มันได้แผ่กระจายไปทั่วทั้งทวีปเอเชีย โดยประเทศที่ประกาศตัวว่าเป็นประเทศสังคมนิยม ก็ได้รับผลสะท้อนทางด้านศิลปะร่วมสมัยภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของโลกคลื่นลูกที่สามอย่างมีอาจหลีกเลี่ยง

อย่างไรก็ตามประเทศที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำในการเคลื่อนไหวศิลปกรรมร่วมสมัยที่สำคัญในภูมิภาคเอเชียอย่างโดดเด่นก็คือญี่ปุ่น โดยญี่ปุ่นนับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็มุ่งมั่นทุ่มเทที่จะศึกษาความเจริญเติบโตของโลกตะวันตกในทุกด้านและอย่างมีจุดหมาย จนได้รับการยอมรับในปัจจุบันว่าเป็นประเทศผู้นำทางด้านศิลปะในภูมิภาคเอเชีย นอกจากจะเป็นผู้นำทางด้านศิลปะในภูมิภาคเอเชีย นอกจากจะเป็นผู้นำแล้ว มีบางสิ่งที่สนใจก็คือ ปรากฏการณ์การเป็นศูนย์กลางการร่วมมือและการเสริมให้การสนับสนุนของวงการศิลปะในภูมิภาคเอเชีย โดยล่าสุดเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ญี่ปุ่น ได้เปิดพิพิธภัณฑ์ศิลปะแห่งเอเชียทุกประเทศ พร้อมกับเป็นส่วนรวมของการเคลื่อนไหวศิลปะร่วมสมัยที่ควรแก่การศึกษาและการติดตาม^{๒๗}

^{๒๗} อานาจ เย็นสบาย, ศิลปะพิจารณา. (กรุงเทพฯ: โครงการจัดตั้งศูนย์ศิลปกรรมแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๑), หน้า ๖๕-๗๕

๒.๔ แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นกับศิลปกรรม

๒.๔.๑ ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำภูมิปัญญา ตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Wisdom ซึ่งมีความหมายว่า ความรู้ ความสามารถความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ ส่วนคำว่า ท้องถิ่น (Local) หมายถึง ท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ ไม่สามารถกำหนดได้ว่ามีขนาดของพื้นที่ หรือจำนวนประชากรหรือสิ่งต่าง ๆ ได้ว่าเป็นเท่าใด ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาไทย มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันดังนี้

ภูมิปัญญาชาวบ้าน^{๒๘} หมายถึง สติและปัญญา อันเกิดจากการเรียนรู้ สะสม และถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของบุคคลในท้องถิ่น ซึ่งทำหน้าที่ชี้นำแนวทางการใช้ชีวิตอย่างยั่งยืนถาวรกับธรรมชาติรอบตัว

ภูมิปัญญาไทย^{๒๙} หมายถึง “องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหา และพัฒนาชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย”

ภูมิปัญญาไทยได้ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น สร้างศักดิ์ศรี และเกียรติภูมิแก่คนไทย ทำให้บรรพบุรุษของเราได้ดำรงชีวิตอยู่บนผืนแผ่นดินนี้มาสงบสุขเป็นเวลายาวนานแม้ว่าภูมิปัญญาส่วนหนึ่งจะหายไป แต่ยังมีบางส่วนหลงเหลือเป็นมรดกอันล้ำค่าอยู่คู่กับสังคมไทยมาโดยตลอด ภูมิปัญญาไทยแบ่งออกได้เป็น ๒ ระดับ คือ ภูมิปัญญาชาติหรือภูมิปัญญาไทย กับภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน

จากทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง พื้นความรู้ความสามารถของกลุ่มคนในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ สร้างขึ้นจากการสั่งสมประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนในท้องถิ่นให้สอดคล้องกันกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคม

ดวงฤทัย อรรถแสง^{๓๐} กล่าวว่า การถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การบอกวิชาความรู้ให้ผู้เรียนเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นมักจะถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายไปโดยอัตโนมัติ ไม่ได้เรียนวิชาการสอนมาจากสถาบันใดๆ และจะใช้สามัญสำนึกแบบสังคมประกิต คือการเรียนการสอนที่เกิดจากการเลียนแบบและการจดจำสืบทอดกันมาในครอบครัว และวิธีการถ่ายทอด ๒ รูปแบบ คือ

^{๒๘} ฉลาด รมิตานนท์, “ความหลากหลายทางชีวภาพ : ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนา” ใน สิทธิ ชุมชน: การกระจายอำนาจจัดการทรัพยากร, (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๔), หน้า ๒๐.

^{๒๙} รุ่ง แก้วแดง, การนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ระบบการศึกษา, (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐๔.

^{๓๐} ดวงฤทัย อรรถแสง, กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ. (ขอนแก่น: วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒), หน้า ๒๓.

๑. ใช้วิธีสาธิต คือ ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง อธิบายทุกขั้นตอนให้ผู้เขียนเข้าใจและผู้เรียนปฏิบัติตาม

๒. ใช้วิธีการปฏิบัติจริง คือ ฟังคำบรรยาย อธิบาย การสาธิตแล้วนำไปปฏิบัติจริง และปฏิบัติซ้ำ ๆ กันจนเกิดเป็นความชำนาญ เพราะผลงานที่จะใช้ดำรงชีวิตได้ต้องเป็นผลงานที่เกิดขึ้นจริงสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ไม่ใช่ผลงานที่กล่าวอ้างไว้ในตำราเท่านั้น

ดังนั้น กลุ่มเป้าหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายที่รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้รู้ในท้องถิ่นส่วนมากจะเป็นคนในครอบครัว เป็นญาติโดยสายเลือด เนื่องจากความรู้บางอย่างผู้รู้ทั้งหลายมักหวงแหนและจะไม่แพร่พรายให้คนอื่น ๆ รู้วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจะแบ่งลักษณะการถ่ายทอดออกเป็น ๒ แบบหลักๆ คือ แบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง การจดจำสืบทอดกันมาและแบบเป็นลายลักษณ์อักษรในอดีตส่วนใหญ่ใช้จารึกในใบลานหรือสมุดข่อย หรือจากภาพวาดที่มีการบันทึกไว้ เพื่อผู้ที่สนใจศึกษาเล่าเรียนสืบทอดกันมาได้วิธีหนึ่ง

อานันท์ กาญจนพันธุ์^{๓๑)} กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดเวลา และในภูมิปัญญาท้องถิ่นมีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จึงอาจเรียกได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น Situated Knowledge หมายความว่า เป็นความรู้ที่ขึ้นอยู่กับปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ หากในสังคมต่างๆ ปรากฏจากกระบวนการเรียนรู้ ถึงแม้จะมีปัญญาก็ใช้ไม่ได้กับการพัฒนา เพราะการพัฒนา หมายถึง สถานการณ์ที่ไม่คงที่ สถานการณ์ที่ผันแปรตลอดเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ถ้าหากความรู้ได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ก็ไม่สามารถที่จะเท่าทันการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เพราะภูมิปัญญา มีระบบความรู้ที่ผสมผสานอยู่ อันนี้เป็นลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกอย่างหนึ่ง

อัจฉรา ภาณุรัตน์^{๓๒)} ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการปรับเปลี่ยนแบบแผนดำเนินชีวิตของบุคคลซึ่งอาศัยอยู่ในท้องถิ่น ให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข หรือสามารถแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตของคนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละยุคสมัย

พระประจักษ์ จกธมโม^{๓๓)} ได้ให้ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการสั่งสม เรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดทุกสาขาวิชา ไม่แยกเป็นวิชาๆ แต่จะเป็นสหวิทยาการที่ผสมกลมกลืนและเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจ อาชีพ ความเป็นอยู่ การศึกษา การปกครอง และวัฒนธรรม

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นวิธีการปฏิบัติซึ่งชาวบ้านได้มาจากประสบการณ์ แนวทางแก้ปัญหาแต่ละเรื่องแต่ละประสบการณ์แต่ละสภาพแวดล้อม ซึ่งมีเงื่อนไขปัจจัยเฉพาะแตกต่างกันไป

^{๓๑)} อานันท์ กาญจนพันธุ์, การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ เพรสแอนด์ ดีไซน์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗๐-๑๗๑.

^{๓๒)} อัจฉรา ภาณุรัตน์. รวมภูมิปัญญาไทย, (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด ๒๕๔๔), หน้า ๗๓.

^{๓๓)} พระประจักษ์ จกธมโม. พระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาไทย. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๗๗.

๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นกระบวนการทางปัญญาที่มุ่งหมายจะใช้วัฒนธรรมของตนเองได้ กระแสและต่อสู้ให้พ้นการครอบงำ เป็นอิสระและสร้างสรรค์ หากทำสำเร็จแล้วจะมีโครงข่ายโยงใยภูมิ ปัญหาระหว่างกันของชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีอำนาจและพลังผลักดันให้สังคมเปลี่ยนแปลงสู่สันติสุข

๔. ภูมิปัญญาเกิดจากการสั่งสม ความรู้ มีการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน มีการเชื่อมโยง กันไปหมดไม่แยกจากกัน และที่สำคัญคือภูมิปัญญาท้องถิ่นมีขั้นตอน ๓ ประการ คือ ปรัชญา ปฏิบัติและ ปฏิเวธ

๕. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้ และมีประสบการณ์ต่อกัน มาทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้ที่สั่งสม สืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ

๖. ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง นำมาแก้ปัญหาได้สำเร็จ กลายเป็นสติปัญญา และเป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน

สรุปได้ว่า การสืบค้นหาภูมิปัญญาชาวบ้าน ค้นหาผู้รู้ ปราชญ์นั้นเป็นส่วนหนึ่ง เพื่อ ประมวลความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นเครื่องมือที่ทำ ให้องค์การชุมชนมีความเข้มแข็ง ให้สามารถ พ้นความสัมพันธ์กับธรรมชาติ เพื่อให้สามารถบริหารจัดการทรัพยากรของตนเองอย่างมีหลักคิด หลัก ที่ตั้งอยู่บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น และอีกส่วนหนึ่งเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มองค์กร ชุมชนต่าง ๆ ให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ แนวคิดประสบการณ์ และความรู้ภูมิปัญญาต่าง ๆ เพื่อให้ ค่อย ๆ สานกันเป็นเครือข่ายและร่วมมือกันพัฒนาระบบ

๒.๔.๒ ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากอดีตถึงปัจจุบันชาวชนบทได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้ เพื่อการดำรงชีวิตมา ตลอด และมักถ่ายทอดสติปัญญาเหล่านั้น จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง จนกลายเป็นพื้นเพรากฐาน ของความรู้ของชาวบ้านที่เรียกกันว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น

สุวินัย เกิดทับทิม กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยได้นำพืชพรรณจาก การเกษตรมาประกอบอาหารหลากหลายรูปแบบทั้งอาหารคาวและอาหารหวาน มีการคิดค้นสูตร อาหารที่บำรุงสุขภาพร่างกายมาตั้งแต่อดีต โดยการนำพืชหลายชนิดที่มีประโยชน์มาผสมผสานกันเกิด เป็นอาหารที่มีรสชาติดีเป็นที่ยอมรับและมีการถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้มาให้ลูกหลานได้ทำ ต่อเนื่องกันมา มีอาหารไทยหลายชนิดที่เกิดจากการหมักดองพืชผักผลไม้ทางการเกษตร เพื่อให้ สามารถเก็บไว้ได้เป็นเวลานาน มีประโยชน์ต่อร่างกาย และมีรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น มีการถ่ายทอดวิธีการจากบรรพบุรุษไปพร้อมกับวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น รวมทั้งอาจ มีการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารไปในที่ต่าง ๆ จากการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า ทำให้ เกิดพัฒนาการของความรู้ที่มีหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น แต่หากความรู้เหล่านี้ถูกเก็บไว้ในตัว บุคคล (tacit knowledge) เป็นส่วนใหญ่ขาดการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ จนกระทั่งปัจจุบันกระแสของเศรษฐกิจพึ่งตนเองทำให้หลายฝ่ายหันมาให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูภูมิ ปัญญาท้องถิ่นไทยและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันทาง เศรษฐกิจในระดับรากหญ้าที่อยู่บนฐานความสามารถของแต่ละชุมชน และสภาพทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีอยู่ โดยเฉพาะการผลิตอาหารเสริมสุขภาพจากความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านและการนำพืช

สมุนไพรมาใช้ประโยชน์เป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำรายได้เข้าสู่คนในท้องถิ่นซึ่งมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านนี้สั่งสมมานานนับร้อยปี และพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างยั่งยืน องค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษไทยทางด้านอาหารและการแพทย์จึงเป็นสิ่งที่มีความค่าควรอนุรักษ์และส่งเสริมไม่ให้สูญสิ้นไปตามกาลเวลา^{๓๔}

กฤตณภัต บุญยัษฐีร^{๓๕} ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

๑. เป็นความรู้แบบองค์รวมที่เกิดจากการเชื่อมโยงความรู้หรือกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต

๒. เป็นวิถีความสัมพันธ์ที่สมดุลระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติและมนุษย์เป็นสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

๓. มีลักษณะเป็นพลวัต คือ มีการเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัยและมีการพัฒนาการอยู่ตลอดเวลา

๔. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน มีลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ในตัวเอง จากที่กล่าวมาข้างต้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสำคัญสำหรับการศึกษารากเหง้าความเป็นมาของท้องถิ่นและชุมชน ตลอดจนมีคุณค่าในแง่ของสถาบันหรือแหล่งสารสนเทศที่จัดเก็บสารสนเทศเหล่านี้ไว้ และควรมีการเก็บรวบรวม วิเคราะห์ วิจัยและจำแนกออกเป็นหมวดหมู่เพื่อสร้างเป็น “องค์ความรู้” ให้ผู้คนยุคปัจจุบันได้ศึกษาและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งเพื่อถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลังได้เห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมและจะได้ร่วมกันอนุรักษ์สืบสาน นำไปใช้ และถ่ายทอดต่อไปชั่วกาลนาน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะที่สำคัญบางประการคือ^{๓๖}

(๑) มีความจำเพาะกับท้องถิ่น เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอก

(๒) มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูง เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริง จึงมีความเป็นบูรณาการสูงทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เช่น ความเชื่อเรื่องแม่ธรณี แม่คงคา แม่โพสพ ฯลฯ ทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้น เช่น พิธีลอยกระทง พิธีแรกนาขวัญ ฯลฯ พิธีดังกล่าวเป็นตัวอย่างของภูมิปัญญาในการนำเอาธรรมชาติ มาสร้างให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้คนเคารพธรรมชาติไม่ทำลายธรรมชาติ

(๓) มีความเคารพผู้อาวุโสเนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่ ผู้มีประสบการณ์ จึงมีความเคารพผู้อาวุโส เพราะถือว่าผู้อาวุโสมีประสบการณ์มากกว่า

^{๓๔} สุวินัย เกิดทับทิม, การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำลูกแป้งข้าวหมากในเขตภาคกลางของประเทศไทย, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๕๘) หน้า ๒๕๒-๒๕๓.

^{๓๕} กฤตณภัต บุญยัษฐีร, การออกแบบระบบสารสนเทศแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน, รายงานการวิจัย, (ภูเก็ต: มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, ๒๕๕๘), หน้า ๓๓.

^{๓๖} เสรี พงศ์พิศ, คีนสู่รากเหง้า, (กรุงเทพฯ : เทียนวรรณ, ๒๕๒๙), หน้า ๑๔๙.

(๔) จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมีลักษณะที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม ทั้ง ๒ ลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกัน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนอื่น ๆ ในสังคม คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือ ธรรมชาติ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น อันจะส่งผลถึงการพัฒนาประเทศชาติโดยรวม มีนักวิชาการหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ดังนี้

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นรากฐานของวัฒนธรรมชุมชน มีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตและการพัฒนาชุมชนโดยสะท้อนออกมาในรูปของขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา ความเชื่อ ภาษา วรรณกรรม ศิลปกรรม ดนตรี การละเล่นพื้นบ้าน และวิทยาการต่าง ๆ การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการจะทำให้เข้าใจภูมิปัญญาของชาติได้ถูกต้องมากขึ้น และนอกจากนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาของชุมชนและเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาชุมชนอีกด้วย

๒.๔.๓ ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมากมายหลายแขนง แต่มักจะถูกมองว่าล้าหลังคนบางกลุ่มจึงไม่ค่อยให้ความสำคัญและสืบสานกันมากนัก ส่วนใหญ่แล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นมักสืบทอดบอกกล่าวกันเป็นการภายใน เช่น สูตรทำอาหาร หรือตำรับตำราต่าง ๆ ทำให้ไม่เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไป ซึ่งได้มีผู้จำแนกประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังต่อไปนี้

ประการแรก^{๓๗} และได้สังเคราะห์ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการศึกษาวิจัยออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้ คือ

๑. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากสติปัญญาของชาวบ้าน เป็นศักยภาพหรือความสามารถในการแก้ไขปัญหาการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวบ้านให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของชุมชนท้องถิ่น เช่น ชาวบ้านต้องการฟื้นฟูพื้นที่มีสภาพเสื่อมโทรมจากการใช้ปุ๋ยเคมี ทำให้จุลินทรีย์ที่มีอยู่ในดินถูกทำลาย จนดินเสื่อมสภาพ ชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นจึงร่วมกันหาวิธีการนำจุลินทรีย์ที่มีอยู่ในธรรมชาติมาเลี้ยงเพื่อปรับปรุงคุณภาพดินและใช้ประโยชน์ในการเกษตรอื่น ๆ อีกตัวอย่าง คือภูมิปัญญา สถาปัตยกรรมพื้นบ้านของภาคใต้ บ้านของชาวใต้จะมีดินเผา ทั้งนี้เพราะดินเผาทำให้บ้านที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มสามารถโยกย้ายได้ง่ายและทำให้ มด ปลวก และงู ขึ้นสู่บ้านได้ยากขึ้น เป็นต้น

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา เป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่คิดค้น สังสม สืบทอด ปรับปรุง พัฒนา เป็นศักยภาพหรือความสามารถในเชิงสร้างสรรค์ เช่น การพัฒนาปลาร้าในรูปแบบดั้งเดิม เป็นปลาร้าก้น หรือปลาร้าคนอร์ เป็นการสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งเดิมนำวัตถุดิบธรรมชาติมาย้อมผ้าและให้สีได้เพียง ๖ เฉดสี เมื่อเกิดการทดลองพัฒนาทำให้สามารถนำวัตถุดิบธรรมชาติมาย้อมสี ได้มากกว่า ๑๐๐ เฉดสี เป็นต้น จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นรากฐานการพัฒนา เพื่อการพึ่งพาตนเอง เป็นการพัฒนา

^{๓๗} ประการ แก้ววรรณ. การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น. (อดุลธานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. ๒๕๕๑), หน้า ๒๙.

ที่ผสมผสานความรู้สากลบนฐานของภูมิปัญญาดั้งเดิม ทำให้ความรู้องงามไม่หยุดนิ่ง เป็นการสร้างความรู้ใหม่ สร้างปัญญาตอบสนองความจำเป็น ความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศโดยรวม ทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืนและมั่นคง

พัชรินทร์ สิริสุนทร^{๓๘} ได้สรุปภูมิปัญญาท้องถิ่น สรุปได้ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ เป็นเรื่องเกี่ยวกับคติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์แห่งความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมาสภาพของภูมิปัญญากลุ่มนี้ ได้แก่ แนวความคิด ความเชื่อต่าง ๆ ที่ปฏิบัติและยึดถือสืบทอดกันมา เพื่อดำเนินชีวิตสงบสุขในแต่ละท้องถิ่น เช่น

๑. ความเชื่อแบบพุทธ ได้แก่ พิธีสวดมนต์ไหว้พระ พิธีฟังเทศน์ในวันสำคัญทางศาสนา พิธีเข้าวัดจำศีล การอบรมจริยธรรมและศีลธรรม

๒. ความเชื่อแบบพราหมณ์ ได้แก่ พิธีสู่ขวัญต่าง ๆ

๓. ความเชื่อแบบผี ได้แก่ พระภูมิเจ้าที่ พระภูมินา พิธีเลี้ยงตอนปู่ตา พิธีบูชาแม่ศรีศักดิ์หลักเมือง และการบวงสรวงต่าง ๆ

๔. ความเชื่อแบบบุคคล ได้แก่ การเคารพบรรพบุรุษ ผู้อาวุโส พระสงฆ์และผู้นำทางศาสนาต่าง ๆ

กลุ่มที่ ๒ เป็นเรื่องของศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีสภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มนี้ ได้แก่

๑. ศิลปะการเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ หมอลำกลอน หมอลำกลอน ประยุกต์ (หมอลำซิ่ง) หมอลำหมู่ และการรำเชิงต่าง ๆ

๒. ศิลปะดนตรีพื้นบ้าน ได้แก่ การเป่าแคน การตีพิณ วงกลอนยาว

๓. งานแกะสลัก งานหล่อ ได้แก่ แกะสลักบานประตู หน้าต่าง โปสต์ และแกะสลักต้นเทียน การหล่อใบระกา ซ่อฟ้า คันทวย บัวหัวเสาของศาลา และโปสต์

๔. ศิลปะดนตรีไทย ได้แก่ ซอ ชลุ่ย ซอ พิณ ระนาด ซ้อง กลอง ฉิ่ง ฉาบ

๕. ประเพณีในสิบสองเดือน “ฮีดสิบสอง” ได้แก่ บุญเข้ากรรม บุญคุณลาน บุญข้าวจี บุญพระเวส บุญสงกรานต์ บุญบั้งไฟ บุญเบิกฟ้า บุญเข้าพรรษา บุญข้าวประดับดิน บุญข้าวสาก บุญออกพรรษา บุญกฐิน บุญผ้าป่า และบุญกองบัว

กลุ่มที่ ๓ เป็นเรื่องของการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับสมัย สภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มนี้ จากการสำรวจพบว่าเป็นส่วนหนึ่งของสภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มที่ ๒ คือ งานศิลปกรรมพื้นบ้าน แต่เนื่องจากบุคคลในท้องถิ่นได้นำมาใช้ประกอบอาชีพดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. การทอผ้าไหม ได้แก่ ผ้าทอไหมพื้น ไหมมัดหมี่

๒. การทอผ้าด้วยกี่กระตุก ได้แก่ ทอผ้าฝ้าย ทอผ้าลายน้ำไหล ทอผ้าฝ้ายผ้าขาวม้า

๓. ทอผ้าซิดด้วยกี่พื้นเมือง ได้แก่ ทอผ้าซิดตัดเสื้อ ทอผ้าซิดทำหมอน ทอผ้าห่มลายซิด

^{๓๘} พัชรินทร์ สิริสุนทร. กระบวนการพัฒนาทางเลือกเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกร. (พิษณุโลก : สำนักพิมพ์ ดาวเงินการพิมพ์, ๒๕๕๑). หน้า ๒๖-๓๙.

๔. ทำหมอนชิด ได้แก่ หมอนชิดลายสามเหลี่ยม ทำเบาะนั่ง
 ๕. การจักสานไม้ไผ่ ได้แก่ สานตระกร้า สานหวด สานมวย สานกระติบข้าว สานขันโตก สานกระดัง สานกระบุง สานข้อง สานไซ สานสุ่ม
 ๖. การทำไม้กวาด ได้แก่ ไม้กวาดดอกหญ้า ไม้กวาดทางมะพร้าว
 ๗. การทอเสื่อ ได้แก่ ทอเสื่อกก ทอเสื่อไหล ทอเสื่อผือ ทอเสื่อเตย
 ๘. การสาน ได้แก่ หมวกกก หมวกใบตาล หมวกผักตบชวา กระเป๋ากก
 ๙. เครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ อิฐมอญ โอ่ง ไห กระถาง หม้อดิน เต่า
 ๑๐. การเกษตร ได้แก่ การทำเกษตรผสมผสาน การทำไร่ ทำนา ทำสวน การเลี้ยงสัตว์
- กลุ่มที่ ๔ เป็นเรื่องของแนวความคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มนี้ จากการสำรวจเท่าที่พบมีดังนี้

๑. การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ มีทั้งการเลี้ยงและการผลิตลูกปลาเพื่อการจำหน่าย พื้นที่ที่มีการเลี้ยงมากตามลำดับ คือ อำเภอเมือง อำเภอท่าบ่อ อำเภอโพธิ์ชัย อำเภอไชยพิสัย อำเภอศรีเชียงใหม่ และอำเภอบึงกาฬ

๒. การทำกล้วยตากอบน้ำผึ้ง ของอำเภอสว่าง

๓. การทำดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางพารา ของอำเภอโพธิ์ชัย

รุ่ง แก้วแดง^{๓๙} ได้จำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น ๑๑ สาขา ดังนี้

๑. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยีโดยการพัฒนามาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต การแก้ไขโรคและแมลง และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

๒. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิต และการบริโภค) หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภค อย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรม อันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม

๓. สาขาการแพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัย

๔. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนาการใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

^{๓๙} รุ่ง แก้วแดง อ่างใน กนกพร ฉิมพลี. รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม เครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา, รายงานการวิจัย. (นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ๒๕๕๕), หน้า ๒๑.

๕. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง การจัดการด้านสมทบและบริการกองทุนในการประกันคุณภาพชีวิตของคน ให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

๖. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ เป็นต้น

๗. สาขาการจัดการองค์กร หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานขององค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้สามารถพัฒนาและบริหารองค์กรของตนเองได้ตามบทบาทหน้าที่ขององค์กร เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น

๘. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานเกี่ยวกับภาษาทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

๙. สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถในการประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ความเชื่อ และประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักธรรมทางศาสนา การบวชป่าการประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีข้าว เป็นต้น

๑๐. สาขากองทุนและสวัสดิการ หมายถึง การจัดการด้านสมทบและบริการกองทุนในการประกันคุณภาพชีวิตของคน ให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

๑๑. สาขาการศึกษา หมายถึง ความสามารถในการถ่ายทอด การอบรมเลี้ยงดู การบ่มเพาะการสอนสั่ง การสร้างสื่อและอุปกรณ์ การวัดความสำเร็จ

ภูมิปัญญา (Wisdom) นับเป็นความคิดทางสังคม (Social Thought) ที่สำคัญอย่างหนึ่งซึ่งสังคมขนาดใหญ่พอควร และดำรงอยู่ได้ยาวนานขนาดหนึ่งย่อมจะต้องมีด้วยกันทุกสังคม สังคมไทยเป็นสังคมเก่าแก่สังคมหนึ่ง จึงปรากฏภูมิปัญญาเช่นนี้อยู่เป็นจำนวนมาก ภูมิปัญญาเหล่านั้นนอกจากจะแสดงความเป็นไทยเป็นเอกลักษณ์ไทยที่สำคัญอย่างหนึ่งแล้ว ยังเป็นเครื่องชี้ระดับความเจริญของสังคมไทยที่เป็นมาในประวัติศาสตร์อีกด้วย โดยเฉพาะนับถึงช่วงที่วัฒนธรรมตะวันตกเริ่มไหลบ่าเข้าสู่ประเทศไทยอย่างหนักในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นๆ ภูมิปัญญามักจะหมายถึงสิ่งที่เปี่ยมนามธรรมส่วนยอดส่วนปลายสูงสุดของสถาบันสังคม (Social Institution) ซึ่งเป็นส่วนประกอบของวัฒนธรรมของแต่ละสังคม หากเราให้ความหมายของสถาบันสังคมว่าหมายถึง แบบในการคิดกระทำเรื่องสำคัญ เช่นว่านั่นคือ ครอบครัว การศึกษา ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง นันทนาการและศิลปะ ภาษาและการสื่อสาร การคมนาคมขนส่งอนามัยและสาธารณสุข และวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เอาข้อเฉพาะที่สำคัญ ขยายความต่อไปได้ว่า สถาบันสังคมด้านครอบครัว สถาบันสังคมด้านศาสนา หรือสถาบันสังคมด้านการศึกษา คือ แบบแผนหรือระเบียบแบบแผนแบบฉบับ กฎเกณฑ์สำหรับมนุษย์กลุ่มหนึ่งหรือสังคมหนึ่ง (เช่น คนไทย คนจีน คนญี่ปุ่น) จะเป็นแนวทางในการคิดถึงเรื่องนั้นๆ ปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องนั้นเมื่อรวมสถาบันสังคมทั้งหมดในแต่ละสังคมเข้าด้วยกัน ผลรวมนั้นก็เรียกว่าวัฒนธรรม (Culture) ของสังคมนั่นเอง^{๔๐}

^{๔๐} พชรินทร์ สิริสุนทร. กระบวนการพัฒนาทางเลือกเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกร. (พิษณุโลก : สำนักพิมพ์ ดาวเงินการพิมพ์, ๒๕๕๑). หน้า ๕๐.

สรุปความว่า ภูมิปัญญา สามารถจำแนกออกเป็นหลายประเภท และยังเป็นเครื่องชี้ระดับความเจริญของสังคมไทยที่เป็นมาในประวัติศาสตร์อีกด้วย โดยเฉพาะนับถึงช่วงที่วัฒนธรรมตะวันตกเริ่มไหลบ่าเข้าสู่ประเทศไทยอย่างหนักในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นๆ ภูมิปัญญามักจะหมายถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมส่วนยอดส่วนปลายสูงสุดของสถาบันสังคม

๒.๔.๔ กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของการสืบทอดประสบการณ์ จากอดีตถึงปัจจุบันที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องและไม่ขาดสาย เป็นธรรมชาติของชาวบ้านที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์สืบทอดกันมา เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ภายในโดยชาวบ้านเอง ภูมิปัญญาจึงนับเป็นความคิดทางสังคม (Social Thought) ที่สำคัญอย่างหนึ่ง ทั้งในลักษณะที่เป็นนามธรรม คือปรัชญาแนวทางในการดำเนินชีวิต และในลักษณะที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น การทำมาหากิน ศิลปะ ดนตรี หัตถกรรม และสิ่งอื่นๆ ซึ่งในสังคมใดที่มีการดำรงอยู่มายาวนานย่อมจะต้องมีภูมิปัญญาด้วยกันทุกสังคม ระบบดังกล่าวจะประกอบด้วยลักษณะสำคัญ ๔ ประการ คือ ความรู้และระบบ ความรู้ การสั่งสมและการเข้าถึงความรู้ การถ่ายทอดความรู้และระบบความรู้ รวมทั้งการสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาความรู้ นอกจากนี้ชาวบ้านทุกหมู่เหล่าได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้และประสบการณ์เพื่อการดำรงชีพมาโดยตลอดและย่อมถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการต่างๆ ที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาศัยศรัทธาทางศาสนาความเชื่อถือผีสิ่งต่าง ๆ ความทั้งความเชื่อบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดเรียนรู้สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษในอดีตถึงลูกหลานในปัจจุบัน^{๔๑} สำหรับวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้มีนักวิชาการเสนอวิธีการการถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นน่าสนใจ ตัวอย่างเช่น

จารุวรรณ ธรรมวัตร^{๔๒} ได้แบ่งวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นตามช่วงวัยออกเป็น ๒ วิธี คือ ๑) วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก โดยใช้กิจกรรมการถ่ายทอดแบบง่ายๆ ไม่ซับซ้อนและดึงดูดใจ เช่น การเล่นเกม การละเล่น การทายปริศนา เป็นต้น ซึ่งเป็นวิธีการสร้างเสริมนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา และมุ่งเน้นด้านจริยธรรมเป็นสำคัญ และ ๒) วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ซึ่งมีวิธีการถ่ายทอดหลายรูปแบบ เช่น วิธีการบอกเล่า การสังเกตด้วยตนเองผ่านพิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น

ความสำคัญของผ้าพื้นเมืองของไทย

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ^{๔๓} ผ้าพื้นเมืองเป็นศิลปหัตถกรรมไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นต่างกันไป แต่ด้วยความเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้ผ้าทอ บางชนิดเปลี่ยนรูปแบบไป จึงนับเป็นงานศิลปหัตถกรรมประเภทหนึ่งที่ควรได้รับการอนุรักษ์ไว้

นอกจากนี้วิบูลย์ ลี้สุวรรณ^{๔๔} ยังได้กล่าวเพิ่มเติมไว้ว่า หัตถกรรมท้องถิ่น พื้นบ้านพื้นเมืองนั้น ถือได้ว่าเป็นสิ่งผลิตพื้นฐานของชีวิตมาแต่อดีต และเป็นสิ่งของเครื่องใช้ที่มีความจำเป็นในการ

^{๔๑} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. รายงานการสัมมนาทางวิชาการศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยหัวใจการปฏิรูปการเรียนรู้สู่ชุมชน. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๕๓). หน้า ๙๐.

^{๔๒} จารุวรรณ ธรรมวัตร. วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน. (กาฬสินธุ์: สำนักพิมพ์ จินตนาภัณฑ์การพิมพ์, ๒๕๕๘), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๔๓} วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, ศิลปหัตถกรรมไทย, (กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์ ,๒๕๓๒), หน้า ๖๑.

ดำรงตามสภาพความเป็นอยู่ของแต่ละกลุ่มชน สิ่งเหล่านั้นจะผลิตขึ้นเพื่อสนองประโยชน์ ใช้สอยและสนองความเชื่อของบุคคลในกลุ่มชนเป็นสำคัญ และเนื่องจากวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมที่คนธรรมดาสามัญกลุ่มหนึ่งคิดขึ้นและปฏิบัติสืบทอดกันมาทั้งนี้ ก็เพื่อความเป็นระเบียบในสังคม อีกทั้งยังสามารถแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมความเจริญรุ่งเรือง หรือความก้าวหน้าทางสังคมในอดีตจนถึงปัจจุบัน

การอนุรักษ์งานหัตถกรรมผ้าพื้นเมืองของไทยให้คงอยู่มีความสำคัญอยู่หลายประการ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

๑. เป็นการสร้างคุณค่าของผลิตภัณฑ์ให้เกิดทางความงาม ทำให้เกิดความสุนทรีย์แก่ผู้ใช้และผู้สัมผัสพบเห็น

๒. เป็นสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ลักษณะเฉพาะถิ่นของแต่ละยุคสมัย อันได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ วัสดุ ความเชื่อ และคตินิยม ในแต่ละท้องถิ่น ทำให้เราทราบถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนในอดีตของแต่ละท้องถิ่นได้

๓. ทำให้เรารู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทยในอดีต และเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย ก่อให้เกิดความสามัคคีกันของคนในชาติ

๔. มีประโยชน์ในแง่ของเศรษฐกิจ ในท้องถิ่นเป็นการเพิ่มรายได้ อาชีพ และทักษะ ให้กับคนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

ผ้าต้นมือจังหวัดแพร่

การทำผ้าต้นมือในสมัยก่อนเมื่อครั้งที่ยังไม่มีจักรเย็บผ้า ชาวบ้านได้ใช้เข็มกับด้ายช่วยในการเย็บและซ่อมแซมเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม โดยใช้วิธีเนา สอย ปักชุนด้วยมือมาโดยตลอดโดยไม่มีการประยุกต์ใช้เครื่องทุ่นแรงหรืออุปกรณ์อื่นๆต่อมาเมื่อ ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมามีการค้นผ้าได้มีขึ้นครั้งแรกในกลุ่มสตรีชาวคริสต์จักรสามัคคีธรรมที่ ๕ เท่านั้น ต่อมาได้ขยายว่าจ้างกลุ่มสตรีในหมู่บ้านใกล้เคียงรับงานไปทำที่บ้าน ต่อมา ปี ๒๕๔๕ เทศบาลตำบลช่อแฮ ได้สนับสนุนงบประมาณตามโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ สนับสนุนหัตถกรรมผ้าต้นมือการทำผ้าต้นมือในสมัยก่อนเมื่อครั้งที่ยังไม่มีจักรเย็บผ้า ชาวบ้านได้ใช้เข็มกับด้ายช่วยในการเย็บและซ่อมแซมเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม โดยใช้วิธีเนา สอย ปักชุนด้วยมือมาโดยตลอดโดยไม่มีการประยุกต์ใช้เครื่องทุ่นแรงหรืออุปกรณ์อื่นๆต่อมาเมื่อ ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมามีการค้นผ้าได้มีขึ้นครั้งแรกในกลุ่มสตรีชาวคริสต์จักรสามัคคีธรรมที่ ๕ เท่านั้น ต่อมาได้ขยายว่าจ้างกลุ่มสตรีในหมู่บ้านใกล้เคียงรับงานไปทำที่บ้าน ต่อมา ปี ๒๕๔๕ เทศบาลตำบลช่อแฮ ได้สนับสนุนงบประมาณตามโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ สนับสนุนหัตถกรรมผ้าต้นมือ ผ้าต้นมือ มีลวดลายนับเป็นพันแบบ ซึ่งจะศึกษาจากนิยายสารของต่างประเทศ ประกอบกับใช้คำแนะนำของลูกค้า และจินตนาการส่วนตัวมาประยุกต์เข้าด้วยกัน เช่น ลายการ์ตูน ดอกไม้ กราฟฟิก สัตว์ ฯลฯ ทำออกมาเป็นสินค้าต่างๆ เช่น ผ้าห่ม ผ้าคลุมเตียง ปลอกหมอนอิง ผ้าปูโต๊ะ ผ้าติดผนัง ฯลฯ

^{๔๔} วิบูลย์ ธีสุวรรณ, ผ้าไทย: พัฒนาการทางอุตสาหกรรมและสังคม, (กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๐), หน้า ๔๕-๔๖.

๒.๕ แนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม

๒.๕.๑ แนวคิดเกี่ยวกับงานหัตถกรรมเชิงสร้างสรรค์

งานหัตถกรรมเป็นการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่มี 'คุณค่าจากภูมิปัญญา' โดยใช้วัสดุธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชนของตนและพัฒนามาเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของชุมชนต่าง ๆ ในแต่ละภูมิภาคของประเทศ การพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์จึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อผู้ผลิตในแต่ละท้องถิ่น ที่จะต้องแสดงออกถึงคุณค่าของงานหัตถกรรมเหล่านั้นอย่างชัดเจน แสดงถึงภูมิปัญญาความเป็นอัตลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของงานหัตถกรรมในท้องถิ่นนั้นและตอบสนองต่อความต้องการความพึงพอใจของผู้บริโภค ดังนั้นการออกแบบและพัฒนาสินค้าหัตถกรรมแต่ละชนิดแต่ละท้องถิ่นย่อมจะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะตัวของงานหัตถกรรมในท้องถิ่นนั้น

แนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของผู้ประกอบการนั้นสามารถแบ่งที่มาของแนวคิด ได้ ๒ องค์ประกอบ คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานของการใช้มรดกทางวัฒนธรรม (culturalasset) และการพัฒนาผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานของการใช้ข้อมูลความต้องการจาก กลุ่มผู้บริโภค (marketoriented) ซึ่งจำแนกกลุ่มผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมงานฝีมือ และหัตถกรรมได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ (๑) กลุ่มผู้ประกอบการที่เน้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานของการใช้มรดกทางวัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์จะมีลักษณะที่เน้นเฉพาะความเป็นภูมิปัญญามรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นมีความเป็นอัตลักษณ์ของตน เช่น รูปแบบลวดลาย สี สัน วัสดุและกรรมวิธีการผลิต ที่มีลักษณะเฉพาะตัวของตนเอง (๒) กลุ่มผู้ประกอบการ ที่ผสมผสานแนวคิดของการใช้พื้นฐานมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกับข้อมูลความต้องการ จากผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์จะมีลักษณะที่ผสมผสานความเป็นภูมิปัญญามรดกทาง วัฒนธรรมของท้องถิ่นกับความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคในเรื่องของการใช้งาน รูปแบบลวดลาย วัสดุ คุณภาพ ที่มีการประยุกต์ร่วมสมัยให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ใช้โดยตัดทอน รายละเอียดลงให้ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมต่อการใช้งานในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น (๓) กลุ่มผู้ประกอบการที่ใช้ข้อมูลความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นหลัก ผลิตภัณฑ์จะมีลักษณะที่เน้นความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคเป็นหลัก ร่วมสมัย และเข้ากับสมัยนิยมในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการใช้งาน รูปแบบ ลวดลาย สี สัน วัสดุที่ใช้ในการผลิตและคุณภาพของสินค้า^{๔๕}

๒.๕.๒ คุณค่าของงานหัตถกรรม

วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ^{๔๖} กล่าวถึงความหมายของคำว่า หัตถกรรมว่าเป็นศิลปะของกลุ่มชนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ไม่จำเป็นต้องเป็นชาวบ้านหรือชนบทแต่ต้องเป็นกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์ร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของชีวิตประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรมของกลุ่มชน อาจสนองความเชื่อเพื่อความสุทางจิตใจหรือเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวันเพื่อซื้อขาย

^{๔๕} ตระกูลพันธ์ พัทธเมธา, “ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมกับการพัฒนาสู่สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์”, วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย สาขาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปะ, ปีที่ ๓๖ (๑) (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙), หน้า ๗๑-๗๓.

^{๔๖} วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ. มรดกวัฒนธรรมพื้นบ้าน, (กรุงเทพฯ : บริษัทต้นอ้อแถมมี จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๒๙.

แลกเปลี่ยนกันในกลุ่มของตนมีการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและมีลักษณะเฉพาะถิ่นของตนเอง นอกจากนี้

ประเทือง คล้ายสุบรรณ^{๔๗} กล่าวถึงความหมายของงานหัตถกรรมพื้นฐานว่า เป็นงานช่างหรืองานฝีมือของชาวบ้านที่ประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้สอยในบ้าน ใช้เป็นสิ่งที่สนองความเชื่อ ด้านประเพณี ศาสนา

สรุปได้ว่า คุณค่าของงานหัตถกรรม หมายถึง ผลงานสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ที่มีประโยชน์และมีคุณค่า ทำจากวัสดุธรรมชาติและใช้เครื่องมือพื้นฐานในการผลิตด้วย ทักษะฝีมือและความชำนาญที่ได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดเป็นผลงานหัตถกรรมที่มีคุณค่า เพื่อนำมาใช้งานให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ และศิลปวัฒนธรรมของงานหัตถกรรมในท้องถิ่นนั้น

แนวทางในการพัฒนางานหัตถกรรมบนพื้นฐานความเป็นภูมิปัญญามรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น และความต้องการ ความพึงพอใจของผู้บริโภคจะต้องยึดหลักการ ออกแบบและพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้เกิดความยั่งยืน โดยการสร้างสรรค์ ผลงานหัตถกรรมที่ก่อให้เกิดคุณค่า ๔ ประการ ดังนี้^{๔๘}

๑) คุณค่าความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น (identity values) ประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อของกลุ่มชนในแต่ละท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาแต่อดีตเปรียบเสมือนองค์ความรู้ และภูมิปัญญาของสังคมนั้นที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตตามสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของอาหารการกิน เครื่องมือของใช้เครื่องแต่งกายและที่อยู่อาศัย รวมถึงพืชสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้ในการรักษาโรค มีลักษณะเฉพาะตัวเป็นของตนเอง ซึ่งการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมสามารถนำภูมิปัญญาและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ที่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัว น่าสนใจ และมีคุณค่า นำมาถ่ายทอดสู่งานหัตถกรรมสินค้า หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แสดงออกถึงความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่นนั้นเพื่อสื่อสารให้ผู้บริโภคได้รับทราบถึงคุณค่าของงานหัตถกรรมที่มีลักษณะเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของกลุ่มชนนั้น

๒) คุณค่าของวัสดุและกรรมวิธีการผลิต (material and process values) คุณค่าของวัสดุธรรมชาติภายในท้องถิ่นที่เกิดขึ้นเฉพาะภายในแหล่งพื้นที่นั้น เจริญเติบโตได้ดีในสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ มีคุณสมบัติพิเศษ มีสีสัมผัสและพื้นผิวเฉพาะตัวสามารถนำมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตเครื่องมือใช้สอยสู่งานหัตถกรรมซึ่งผลิตจากวัสดุธรรมชาติของท้องถิ่น รวมถึงกรรมวิธีการผลิต เทคนิคเฉพาะในการผลิตด้วยทักษะฝีมือและความชำนาญจาก ภูมิปัญญาที่มีการถ่ายทอดกันมารุ่นสู่รุ่น มีความประณีตและมีคุณภาพตามมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้กำหนดไว้เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความมั่นใจให้กับผู้บริโภค

^{๔๗} ประเทือง คล้ายสุบรรณ, วัฒนธรรมพื้นบ้าน, (พระนครศรีอยุธยา : ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๓๑), หน้า ๑๕๘.

^{๔๘} อ่างแล้ว, ตระกูลพันธ์ พัทธเมธา, “ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมกับการพัฒนาสู่สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์”, วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย สาขาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปะ., หน้า ๗๑-๗๓.

๓) คุณค่าทางความงาม (aesthetic values) ผู้สร้างสรรค์งานหัตถกรรม จะพิจารณาความงาม จากการแสดงออกผ่านทางรูปร่าง รูปทรง สี สัน ลวดลาย พื้นผิว ที่เกิดจากการประสานกลมกลืนกันขึ้นมา ซึ่งเป็นผลมาจากแรงบันดาลใจสิ่งที่ได้เรียนรู้จากธรรมชาติและสภาพแวดล้อมรวมถึงลักษณะการใช้งานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และนำมาออกแบบสร้างสรรค์ถ่ายทอดลงสู่ผลงาน ที่แสดงออกถึงคุณค่าทางความงามและคุณค่าทางศิลปะของตนเองในแต่ละสังคมชุมชนที่แตกต่างกัน เพื่อกระตุ้นอารมณ์ และ ความรู้สึกนึกคิดให้ผู้บริโภคเกิดการรับรู้มีความประทับใจและดึงดูดให้น่าใช้สอย

๔) คุณค่าทางประโยชน์ใช้สอย (functional values) ตอบสนองความต้องการเพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้งานทางด้านกายภาพทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ได้แก่ ขนาดสัดส่วนของผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับการใช้งาน มีความปลอดภัย แข็งแรงตามอายุ การใช้งาน และประโยชน์ใช้สอยทางด้านจิตใจสร้างให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจของผู้บริโภคเมื่อแรกพบเห็น ได้แก่ มีความน่าสนใจ เป็นเอกลักษณ์ ความมีคุณค่ามากกว่า ราคาที่จำหน่าย ความน่าเชื่อถือในชิ้นงานหัตถกรรม และแสดงถึงภาพพจน์ความมีสถานะของผู้ใช้การสร้างสรรคผลงานหัตถกรรมที่ก่อให้เกิดคุณค่า ๔ ประการ ได้แก่ คุณค่าความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น คุณค่าของวัสดุและกรรมวิธีการผลิต คุณค่าทางความงาม และคุณค่าทางประโยชน์ใช้สอย ที่ได้กล่าวมานั้นจะต้องนำมาประสานบูรณาการ อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนา สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้เกิดคุณค่า เกิดความยั่งยืน และสามารถเพิ่มมูลค่าของสินค้าให้กับผู้ผลิต ผู้จำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

๒.๕.๓ แนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม

วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไว้ในหนังสือ หลักการและแนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์ ดังนี้^{๔๙}

การออกแบบ คือ กิจกรรมการแก้ปัญหาเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ เป็นการกระทำของมนุษย์ ด้วยจุดประสงค์ที่ต้องการแจ้งผลเป็นสิ่งที่ใหม่ ๆ มีทั้งที่ออกแบบสร้างขึ้นใหม่ ให้แตกต่างจากของเดิมหรือปรับปรุงตกแต่งของเดิม ความสำคัญของการออกแบบเป็นขั้นตอนเบื้องต้นที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์ประสบความสำเร็จในตลาดและตรงตามเป้าหมาย งานออกแบบ คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยการเลือกเอารูปประกอบมาจัดเรียงให้เกิดเป็นรูปทรงใหม่ ที่สามารถสนองความต้องการตามจุดประสงค์ของผู้สร้างและสามารถผลิตได้ด้วยวัสดุและกรรมวิธีการผลิตที่มีอยู่ในขณะนี้ เนื่องจากความต้องการมีมากกว่าปัจจัยการดำรงชีวิตพื้นฐาน ๔ ประการ จนเป็นแรงผลักดันให้มนุษย์พยายามทำการออกแบบ และสร้างสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เพิ่มขึ้นเพื่อสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจที่มีอยู่ไม่สิ้นสุด จากลักษณะงานที่เรียบง่าย ค่อยๆ เพิ่มความซับซ้อนเกี่ยวพันกัน ยิ่งขึ้นระหว่าง สิ่งของต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และระหว่างสิ่งของกับสภาพรอบตัว โดยมีผลมาจากการดำรงชีวิตและ วิทยาการทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

^{๔๙} วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร, หลักการและแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์, (กรุงเทพฯ : แอป้าพรพนิตกรุป จำกัด., ๒๕๔๘), หน้า ๑๕.

ส่วนของขอบเขตของงานออกแบบผลิตภัณฑ์นั้นวัชรินทร์ จรุงจิตสุนทรได้แบ่งออกเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรม (Handicrafts) และผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (Industrial Products) ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลเฉพาะในส่วน of ผลิตภัณฑ์หัตถกรรม โดยมีเนื้อหาข้อมูล ดังนี้

ผลิตภัณฑ์หัตถกรรม (Handy crafts) ผู้ออกแบบและผู้ผลิตมักเป็นคนเดียวกัน และได้สัมผัสกับผลิตภัณฑ์นั้นตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จ มักสอดคล้องอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดส่วนตัวเข้าไปในผลงานที่ทำ ด้วย จุดประสงค์ดั้งเดิมทำขึ้นเพื่อความจำเป็นในการดำรงชีวิต เส้นของผลิตภัณฑ์ประเภทนี้อยู่ที่ความไม่เหมือนกันในรายละเอียดของผลงานแต่ละชิ้น เป็นงานประดิษฐ์ที่ละเอียดอ่อนที่เครื่องจักรทำไต่ยาก

๑) องค์ประกอบของการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม

- (๑) คุณค่าของธรรมชาติหรืองานหัตถกรรมมีเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น
- (๒) วัสดุและกรรมวิธีการผลิตของท้องถิ่น ผลิตได้จริง ใช้สอยดีเหมาะสมกับวัสดุท้องถิ่น
- (๓) ความสวยงามและความน่าสนใจ รูปแบบแปลกใหม่ สะดุดตา
- (๔) สะดวกต่อการพกพาขณะเดินทาง ขนาดพอเหมาะ บรรจุหีบห่อยากต่อการชำรุดเสียหาย
- (๕) ราคาที่ซื้อได้ โดยการตัดสินใจน้อย ราคาไม่แพง มีหลายราคาให้เลือก

๒) คุณประโยชน์ของการออกแบบผลิตภัณฑ์

- (๑) ปรับปรุงภาพลักษณ์ขององค์กร ให้เกิดความแตกต่างจากคู่แข่ง สะดุดตา และง่ายต่อการจดจำ
- (๒) สร้างเอกลักษณ์สินค้า ให้เกิดสัมผัสและการรับรู้ที่ดีต่อองค์กรผ่านการใช้ผลิตภัณฑ์ ๓. รูปลักษณ์ผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ และส่วนอื่นที่เกี่ยวกับการออกแบบ สามารถสื่อสารกับลูกค้า ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- (๓) พัฒนาผลิตภัณฑ์เดิม ให้เกิดประโยชน์ใช้สอยที่ดีขึ้นทั้งทางกายภาพและทางจิตใจ
- (๔) เพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้นเพื่อนำไปสู่การเพิ่มราคาสินค้าได้
- (๕) ลดต้นทุน เพิ่มผลกำไร เช่น ออกแบบให้ผลิตง่าย ลดขั้นตอน เลือกใช้วัสดุภายในประเทศ
- (๖) ขยายตลาดสินค้า เช่น สร้างผลิตภัณฑ์ที่สนองประโยชน์ใช้สอยใหม่ สร้างความต้องการใหม่ สร้างตลาดกลุ่มเป้าหมายใหม่

๓) คุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ที่ดี

- (๑) ความแปลกใหม่ (Innovative) เป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่ซ้ำซากมีการนำเสนอความแปลกใหม่ ในด้าน ต่าง ๆ เช่น ประโยชน์ใช้สอยที่ต่างจากเดิม รูปแบบใหม่ วัสดุใหม่ หรืออื่นๆ ที่เหมาะสมกับสภาพ ความต้องการของผู้บริโภคในตลาดนั้น

(๒) มีที่มา (Story) เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีประวัติ มีที่มาหรือเล่าเรื่องได้ไม่ว่าจะเป็นต้นกำเนิด ความคิดรวบยอดของการออกแบบให้ผู้บริโภคทราบเรื่องราวเหล่านั้นได้ เช่นนาฬิกาของประเทศ สวิตเซอร์แลนด์ กล่าวถึงต้นกำเนิดมาจากงานช่างฝีมือในหมู่บ้านที่เก่าแก่หมู่บ้านหนึ่งที่มีการสืบทอด กันต่อๆ จนถึงปัจจุบันเป็นต้น

(๓) ระยะเวลาเหมาะสม (Timing) การนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดนั้นเหมาะสมตามฤดูกาล หรือตามความจำเป็น หรือเหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภคในช่วงเวลานั้น ๆ เช่น ผลิตภัณฑ์เสื้อกันฝน หรือร่ม ก็ควรจะออกสู่ตลาดช่วงฤดูฝน ผลิตภัณฑ์เสื้อผ้าชุดนักเรียนก็ควรออกสู่ตลาดช่วงฤดูกาลก่อน เปิดภาคเรียน เป็นต้น

(๔) ราคาพอสมควร (Price) เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีราคาขายเหมาะสมกับกำลังซื้อของผู้บริโภคในตลาดนั้น โดยอาศัยการศึกษาวิจัยกลุ่มผู้บริโภคให้ได้ข้อมูลก่อนทำการออกแบบและผลิต

(๕) มีข้อมูลข่าวสาร (Information) ข้อมูลข่าวสารของตัวผลิตภัณฑ์ควรจะสื่อให้ผู้บริโภคได้ทราบ และเข้าใจอย่างถูกต้องในด้านประโยชน์และวิธีการใช้งาน เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่องค์กรและ ผลิตภัณฑ์

(๖) เป็นที่ยอมรับ (Regional Acceptance) ผลิตภัณฑ์นั้นจะต้องเป็นที่ยอมรับของสังคมหรือกลุ่มสังคมเป้าหมาย ไม่เป็นสิ่งที่ทำให้เสื่อมเสียหรือขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมหรือศาสนา

(๗) มีอายุการใช้งาน (Life Cycle) ผลิตภัณฑ์นั้นจะต้องมีความแข็งแรง คงทนต่อสภาพของการใช้งาน หรือมีอายุการใช้งานที่เหมาะสมกับลักษณะของผลิตภัณฑ์และราคาที่จำหน่าย^{๕๐}

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิไลลักษณ์ กิตติบุตร^{๕๑} ทำการวิจัย เรื่อง"การพัฒนาสินค้าชุมชนไทยลื้อ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ สู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP)" ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถอธิบายผลการวิจัยดังนี้ บริบทและศักยภาพของสินค้าชุมชนของกลุ่มซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่แสดงถึงศักยภาพของกลุ่มสินค้าชุมชนทั้ง ๗ สินค้าประกอบไปด้วย ๓ ส่วน ส่วนแรกคือ ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารองค์กรของกลุ่มรวมถึงข้อมูลด้านการผลิต และข้อมูลด้านการตลาดของกลุ่มสินค้าชุมชนส่วนที่สองเป็นข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา และอุปสรรค (SWOT Analysis) ของกลุ่ม และข้อมูลส่วนที่สามเป็นข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของกลุ่มในการเพิ่มระดับการพัฒนาของสินค้าให้สูงขึ้น ความต้องการของกลุ่มในการพัฒนาสินค้าชุมชนสู่มาตรฐานชุมชนและท้องถิ่น

^{๕๐} อ่างแล้ว, วชิรินทร์ จรุงจิตสุนทร, หลักการและแนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์, หน้า ๑๖.

^{๕๑} วิไลลักษณ์ กิตติบุตร, "การพัฒนาสินค้าชุมชนไทยลื้อ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ สู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP)", วารสารการวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (ตุลาคม ๒๕๕๑-มีนาคม ๒๕๕๒), หน้า ๕๖-๕๗.

(OTOP) สามารถสรุปแนวทางการพัฒนาได้ทั้งสิ้น ๓ ด้าน คือ ด้านที่หนึ่ง เป็นการพัฒนาด้านคุณภาพ การผลิตประกอบไปด้วยกระบวนการผลิตที่มีมาตรฐาน การแปรรูปสินค้าชนิดใหม่ๆ การพัฒนาคุณภาพของสินค้าให้ได้มาตรฐานส่วนความต้องการด้านที่สองเป็นความต้องการด้านการตลาด อันประกอบไปด้วยการเพิ่มยอดขายสินค้า การหาช่องทางการตลาดสินค้าได้มากขึ้นและความต้องการด้านที่สามเป็นความต้องการพัฒนาด้านสินค้าสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP) จะเป็นความต้องการที่จะวางแผนในการพัฒนาสินค้าสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และพัฒนารูปแบบสินค้าใหม่ๆ เพื่อนำไปขอมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) แนวทางในการพัฒนาตามความต้องการของกลุ่มบนพื้นฐานของศักยภาพของกลุ่มที่จะพัฒนาได้นั้นการวิจัยครั้งนี้ก็ยังไม่ได้เป็นผู้ให้ทุนสนับสนุนในการพัฒนา แต่การพัฒนาของกลุ่มจะเกิดขึ้นเองจากการระดมความคิดของสมาชิกในการยกระดับการพัฒนา สิ่งที่นักวิจัยสามารถช่วยได้เป็นอย่างมากคือ การให้ความรู้ทางวิชาการ การให้แนวคิด แนวปฏิบัติ เพื่อให้กลุ่มรู้จักการคิดด้วยตนเอง รู้จักการระดมความคิดกันภายในกลุ่มและเครือข่ายของกลุ่มอันจะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนจากการศึกษาสรุปได้ว่า แนวทางที่กลุ่มสินค้าชุมชนจะสามารถพัฒนาไปสู่สินค้าชุมชนและท้องถิ่น (OTOP) ควรจะมีแนวทางในการพัฒนาด้านต่างๆ ทั้งสิ้น ๔ ลำดับขั้นคือ ขั้นแรก เมื่อกลุ่มได้พัฒนาการบริหารจัดการองค์กร จนสามารถจัดตั้งกลุ่มเป็นสินค้าชุมชนแล้ว กลุ่มต้องมีระบบการบริหารจัดการที่ดี ขั้นที่สอง กลุ่มควรได้รับการพัฒนาด้านคุณภาพของสินค้า เพื่อให้สินค้าที่ผลิตออกมามีคุณภาพในระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน(มผช.) ขั้นที่สาม กลุ่มควรได้รับการพัฒนาด้านการตลาดโดยกลุ่มสามารถจัดทำแผนการตลาดของกลุ่มในระยะยาวได้ ขั้นที่สี่ของการพัฒนา กลุ่มจะต้องสามารถพัฒนาการจัดทำแผนธุรกิจของกลุ่มในระยะยาวได้ ซึ่งแผนธุรกิจนี้เป็นการรวมเอาการพัฒนาทั้ง ๓ ขั้นตอนแรก การพัฒนาสินค้าชุมชนไทลื้อ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มาตรฐานชุมชนและท้องถิ่น (OTOP) ในปี ๒๕๕๐ สามารถยกระดับการพัฒนาสินค้าชุมชนได้ทั้งสิ้น ๔ สินค้า คือ สินค้าเือนปอกระดาสา, สินค้าผ้าทอไทลื้อ, สินค้าหัตถกรรมทอผ้าไทลื้อ และสินค้าหัตถกรรมและสิ่งประดิษฐ์ที่สามารถพัฒนาคุณภาพสินค้า พัฒนาสินค้าให้มีรูปแบบใหม่ๆ การทอผ้าลายใหม่ๆ เพื่อทำแผนขอใบรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) สำหรับสินค้าเือนปอกระดาสา ได้ทำการพัฒนาด้านการตลาดโดยการร่วมกันในการวางแผนโดยวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค การวิเคราะห์คู่แข่ง การวิเคราะห์ (SWOT) และการวิเคราะห์ส่วนผสมทางการตลาด ทำให้ผู้ผลิตสินค้าชุมชนสามารถวางแผนการตลาดได้อย่างเหมาะสมตามสภาพแวดล้อมและศักยภาพอันนำมาซึ่งกำไรจากการดำเนินงานต่อไป สำหรับข้อเสนอแนะของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ก็ยังไม่ถือว่าเป็นการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของสินค้าที่ดีของสินค้าชุมชนไทลื้อ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ จะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้สินค้าสามารถพัฒนาไปสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP) ได้ และควรจะเชื่อมโยงกับชุมชนไทลื้อในภาคเหนือไม่ว่าจะเป็นจังหวัดพะเยา เชียงราย รวมถึงจังหวัดน่าน จะเป็นการพัฒนาแนวทางหนึ่งที่จะพัฒนาการวิจัยในระยะต่อไป

ศศิพร ต่ายคำ และ นรินทร์ สังข์รักษา^{๕๒} ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดราชบุรี พบว่า ผู้ประกอบการมีความคาดหวังสูงกว่าสภาพความเป็นจริงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ (๒) การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดราชบุรี ได้รูปแบบชื่อ LADBUAKHAO Model มี ๑๐ องค์ประกอบ ได้แก่ การเรียนรู้ (L = Learning) การสะสมข้อมูล (A = Accumulating Data) การออกแบบและความแตกต่าง (D = Design and Difference) การระดมสมอง (B = Brainstorming) ความมีประโยชน์ (U = Utility) การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม (A = Appropriate Technology) การจัดการความรู้ (K = Knowledge Management) ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (H = Homogeneous) การยอมรับผลิตภัณฑ์ (A = Approved Product) และองค์กรแห่งการเรียนรู้ (O = Organization Learning) และผ่านการรับรองรูปแบบ (๓) ผลการทดลองใช้รูปแบบกับกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ส่วนการประเมินผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์และการสร้างมูลค่าเพิ่มมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ส่วนความคิดเห็นของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนต่อการประเมินการปฏิบัติการอยู่ในระดับมากและผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนสามารถนำทรัพยากรท้องถิ่น เอกลักษณะท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นนำมาผสมผสานเกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เพิ่มรายได้ให้แก่วิสาหกิจชุมชน (๔) การประเมินและปรับปรุงรูปแบบ พบว่า ผู้บริโภคมีความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ต้นแบบในระดับมาก ส่วนผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจต่อรูปแบบทุกด้านในระดับมาก และการถอดบทเรียนผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนได้นำเอาวิธีการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ตามรูปแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดราชบุรี ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์หรือการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์

ลำดวน ชันซ้อน^{๕๓} ศึกษาแนวทางวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในจังหวัดอุดรธานี พบว่า ศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในจังหวัดอุดรธานีโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี โดยมีผลการประเมินในแต่ละด้านอยู่ในระดับดี สำหรับแนวทางพัฒนาวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในจังหวัดอุดรธานีมีดังนี้ ด้านการผลิต พัฒนาการผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานตรงตามความต้องการของลูกค้า ด้านการตลาด วิสาหกิจชุมชนเน้นการตลาดนำการผลิต โดยหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนจะต้องจัดหาที่แสดงสินค้าสำหรับวิสาหกิจชุมชนทอผ้า และให้ข้อมูลข่าวสารด้านการตลาดอย่างต่อเนื่อง ด้านระบบบัญชี จัดทำบัญชีของกลุ่มให้ครบถ้วน ถูกต้อง เพื่อทราบต้นทุนการผลิตที่แท้จริง จะทำให้สามารถกำหนดราคาสินค้าได้อย่างเหมาะสม ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์หน่วยงานภาครัฐจะต้องเป็นผู้ประสานงานหรือสื่อกลางระหว่างวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มาเป็นผู้ช่วยและให้คำแนะนำการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้กับวิสาหกิจชุมชน ด้านการสร้างเครือข่ายด้านการผลิตและการตลาด เพื่อให้

^{๕๒} ศศิพร ต่ายคำ และนรินทร์ สังข์รักษา, “การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดราชบุรี”, Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๕๘): หน้า ๖๑๑-๖๑๖.

^{๕๓} ลำดวน ชันซ้อน, “ศึกษาแนวทางวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในจังหวัดอุดรธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี”, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘): หน้า ๗๓-๗๘.

เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนจัดการประชุมสัมมนาวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในจังหวัดอุดรธานี หรือจัดงานนัดพบสินค้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุดรธานีปีละ ๑-๒ ครั้ง แนวทางพัฒนาด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการทอผ้าพื้นเมือง ควรมีการจัดอบรมคนรุ่นใหม่เพื่อฝึกทักษะด้านการทอผ้า ย้อมสี และการออกแบบลวดลาย หรือประสานงานกับโรงเรียนในชุมชนเพื่อบรรจุเข้าในหลักสูตรการเรียนการสอนตั้งแต่ในระดับประถม เพื่อกระตุ้นให้เด็กได้เรียนรู้ในโรงเรียน ด้านสมาชิกจัดฝึกอบรมให้มีความรู้และทักษะในการผลิต ทั้งด้านลวดลาย การย้อม การทอ ให้สมาชิกใหม่อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาฝึกทักษะ

สัญญา เคนาภูมิ^{๕๔} ได้ทำการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนา ประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคามประกอบด้วย (๑) แนวทาง กลยุทธ์เชิงรุก โดยการพัฒนาศักยภาพการผลิตและยกระดับมาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์ สู่ระดับประเทศและระดับสากล ขยายช่องทางการจัดจำหน่าย ขยายพัฒนาเครือข่ายทางธุรกิจเพื่อส่งเสริมการกระจายสินค้า (๒) แนวทางกลยุทธ์เชิงพัฒนาโดยการเสริมสร้างขีดความสามารถการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน สนับสนุนงบประมาณและบุคลากรในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน สร้างความร่วมมือเชิงบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ (๓) แนวทางกลยุทธ์เชิงตั้งรับโดยการพัฒนาศักยภาพแรงงานวิสาหกิจชุมชน พัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน ยกระดับมาตรฐานการผลิตให้สูงขึ้นและ (๔) แนวทางกลยุทธ์เชิงพลิกแพลง โดยการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง วิจัยนวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพ ผลิตภัณฑ์ และสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการส่งเสริมวิสาหกิจ ชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเอง

จวีร์วรรณ จันพลา^{๕๕} ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำเพื่อสร้างมูลค่าตามแนวเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างเอกลักษณ์และการสื่อความหมายของลวดลายผ้าไทยทรงดำในอำเภอบางเลนและอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐมและศึกษาสังเคราะห์แนวคิดการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และทดสอบแนวคิดผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทยทรงดำที่ได้พัฒนาขึ้น ผลการวิจัยพบว่า ผ้าทอและเครื่องแต่งกายของชาวไทยทรงดำถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำที่มีเอกลักษณ์ในการใช้ผ้าสีดำในการนุ่งห่มทั้งในชีวิตประจำวันและการประกอบพิธีกรรม จนเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชาวไทยทรงดำ โดยชาวไทยทรงดำนิยมใช้ผ้าพื้นสีดำทอขึ้นอย่างง่าย ๆ มีสีสันและลวดลายบ้าง ซึ่งจากการศึกษาลวดลายผ้าไทยทรงดำ พบว่า ๑) ลวดลายต่างๆ สามารถแบ่งได้ เป็น ๓ ประเภทคือลายพืช ลายสัตว์ และลายผสมอื่น ๆ ในส่วนของการสื่อความหมายในการใช้สีในการทอผ้าและประดับตกแต่งของชาวไทยทรงดำ แต่ละสีมีความหมาย

^{๕๔}สัญญา เคนาภูมิ, “แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ จังหวัดมหาสารคาม, วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๘): หน้า ๖๙.

^{๕๕}จวีร์วรรณ จันพลา และคณะ, การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์, Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๕๙): หน้า ๘๒-๘๓.

แตกต่างกันโดยเฉพาะสีครามเข้มหรือสีดำซึ่งเป็นสีหลักของผืนผ้าและการใช้งานของชาวไทยทรงดำ โดยสื่อความหมายว่าเกิดจากการเก็บกตที่ต้องพลัดพรากจากบ้านเกิดเมืองนอนมาเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ๒) การศึกษาและสังเคราะห์แนวคิดการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำพบว่า ในการออกแบบเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำนั้น อันดับแรกผู้ออกแบบต้องคำนึงถึงหลักการออกแบบโดยทั่วไปที่สำคัญคือ ประโยชน์ใช้สอย อีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญที่นักออกแบบจะต้องคำนึงถึงคือ การคงเอกลักษณ์และการสื่อความหมายของลวดลายและสีสันต่าง ๆ ตามความเชื่อของชาวไทยทรงดำ เนื่องจากลายผ้าไทยทรงดำมีลายต่าง ๆ ไม่มากนักและมีการใช้สีสันทันที่จำกัด การออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทยทรงดำจึงต้องมีความระมัดระวังเป็นพิเศษโดยเฉพาะในเรื่องของการคงเอกลักษณ์ของชาวไทยทรงดำและความแตกต่างของวัฒนธรรมความเชื่อของแต่ละพื้นที่ๆมีความแตกต่างกัน ๓) การพัฒนารูปแบบผ้าทอไทยทรงดำ ๔ ชนิด ได้แก่ หมอนอิง กล่องกระดาศหิซซู กระเป๋าสตรีและเสื้อผ้า ระดับราคาของผลิตภัณฑ์ในกลุ่มลูกค้าเป้าหมายต้องการมากที่สุด คือ ๒๐๑-๓๐๐ บาท ต่อชิ้น ๔) ผลการทดสอบแนวคิดผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทยทรงดำที่ได้พัฒนาขึ้นโดยศึกษาการรับรู้เอกลักษณ์และการรับรู้ความหมายของผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมาย และการตรวจสอบผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทยทรงดำโดยผู้เชี่ยวชาญดังนี้ ๑) หมอนอิง ได้แก่ แบบที่ ๑ และแบบที่ ๒ ๒) กล่องกระดาศหิซซู ได้แก่ แบบที่ ๑ และแบบที่ ๓ และแบบที่ ๔ ๓) กระเป๋าสตรี ได้แก่ แบบที่ ๒ และแบบที่ ๓

พิเชษฐ สุนทรโชติ^{๕๖} ได้ศึกษาการสร้างสรรคผลงานเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ผลการวิจัย พบว่า ๑) ผลการศึกษารูปแบบ เนื้อหาเรื่องราวและเทคนิคของศิลปะเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและประชาชนทั่วไป พบว่า โดยแนวทางการสร้างสรรค์ควรสัมพันธ์กับหลักธรรมคำสอนในศาสนา ภาพที่มีเนื้อหาในเชิงบวก เนื้อหาที่ก่อให้เกิดสุนทรียภาพและสะท้อนความคิดที่ดีงาม ๒) ผลการพัฒนากาพร่าง จำนวน ๔๐ ภาพ แล้วเสนอผู้ทรงคุณวุฒิคัดเลือกจำนวน ๒๐ ภาพ นำมาสร้างเป็นภาพ ขนาด ๗๐x๙๐ เซนติเมตร โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับขอทาน การทารุณกึ่งขังสัตว์ การทำบุญตักบาตร การอุ้มบุญซึ่งเป็นเรื่องราวที่สามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวันของสังคมมนุษย์ โดยใช้รูปแบบเหมือนจริง และตัดตอนการใช้สีแบบเอกรงค์และจัดวางจุดเด่นตรงกึ่งกลางภาพ ผลการรับรองศิลปกรรมของผู้ทรงคุณวุฒิทางศิลปะ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับดีมากถึงดีมากที่สุด แล้วนำผลงานสร้างสรรค์ไปใช้ทดสอบกับเยาวชน กลุ่ม เป้าหมาย จำนวน ๓๙ คน ๓) การประเมินผลการใช้ นักเรียนได้ทำการประเมินจิตรกรรมด้วยแบบสอบถาม ความคิดเห็น แบบมาตราส่วนประเมินค่า ๕ ระดับ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับดีมากถึงดีมากที่สุดทุกด้านส่วนแนวทางในการสร้างสรรค์รูปแบบงานศิลปกรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม พบว่า ควรใช้รูปแบบเหมือนจริงที่มีเนื้อหาเชิงบวกสอดคล้องกับหลักธรรม ด้วยเทคนิคลวิธี ควรเรียบง่ายไม่ซับซ้อน และเนื้อหาต้องไม่ล่อแหลมและเลือกให้เหมาะสมกับช่วงวัยของผู้ชม ศิลปะที่มีรูปแบบ เนื้อหาเรื่องราวที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นอีกทางหนึ่งที่จะช่วยให้ เยาวชนได้เข้าใจคุณธรรมจริยธรรมในมุมมองที่

^{๕๖} พิชะฐ สุนทรโชติ, “การสร้างสรรคผลงานศิลปกรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม”, วารสารวิจัย มสท (SDU Research Journal Humanities and Social Sciences), ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม, ๒๕๕๙): หน้า ๑๙-๒๒.

น่าสนใจ และส่งเสริมความเข้าใจที่แตกต่างไปจากภาษาพูดและภาษาเขียน นอกจากนี้ผลงานศิลปะยังจะให้ประสบการณ์เกี่ยวกับความงามในด้านสุนทรียศาสตร์ต่อผู้ชมผลงานได้ซึมซับความดีงามเข้าสู่จิตใจได้อีกทางหนึ่งในส่วนของเทคนิควิธีการของศิลปกรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจะมีส่วนช่วยกระตุ้นและดึงดูดผู้ชมให้มาสนใจในงานศิลปกรรมโดยจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับช่วงวัย ซึ่งจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างงานศิลปกรรมกับผู้ชมให้เกิดการรับรู้และสร้างความเข้าใจด้วยการเป็นสื่อกลางในการขับเคลื่อนความคิดที่แตกต่างด้วยศิลปะ ซึ่งจะทำให้เกิดมุมมองใหม่ที่อิสระหลากหลายสอดคล้องไปกับการเปลี่ยนแปลงของชีวิตและสภาพสังคมได้อย่างมีความสุข

พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวฑฒโน และคณะ^{๕๗} ได้ศึกษาวิจัยการตีความภาพพุทธศิลป์ที่ปรากฏในเอกสารโบราณของจังหวัดลำปาง จากการศึกษาพบว่า ศิลปะกับศาสนาเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์คู่กันมานับแต่โบราณกาล เพราะศิลปะมักถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นสื่อในการเผยแพร่ศาสนา ไปยังศาสนิกชนหรือสร้างเพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ของศาสนา และอาจกล่าวได้ว่า ศาสนาเป็นบ่อเกิดของศิลปะอันวิจิตร เมื่อมนุษย์มีความศรัทธาในศาสนา ก็จะทุ่มเทอุทิศตนเพื่อสร้างสรรค์ สิ่งที่ดีงามให้บังเกิดขึ้นแก่ศาสนาที่ตนเองนับถือ โดยเนื้อหาหรือเป้าหมายของศาสนศิลป์มุ่งเน้นที่ความดีงามและความสวยงาม และเพื่อเป็นสื่อในการเผยแพร่ปรัชญาของแต่ละศาสนา สำหรับสังคมในจังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นสังคมแห่งพระพุทธศาสนา มีรากฐานต่าง ๆ ทั้งความคิด ความเชื่อ ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรม มาจากพระพุทธศาสนา ศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาจึงมีมากมายในจังหวัดลำปาง ไม่ว่าจะเป็นศาสนสถาน เช่น วัด อุโบสถ เจดีย์ วิหาร หรือ ศาสนวัตถุ เช่น พระพุทธรูป ตู้พระธรรม ธรรมมาสน์ เอกสารโบราณ แม้กระทั่งภาพวาดหรือจิตรกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งศิลปกรรมเหล่านี้ถูกเรียกว่าพุทธศิลป์ การรับรู้ของประชาชนในทางศิลปะ เป็นการสัมผัสจากอวัยวะต่างๆ ที่ใช้ในการรับรู้ ตีความหมายออกเป็นหนึ่งสิ่งใด ไม่ว่าการรับรู้จะเกิดจากประสาทส่วนใด หรือการรับรู้จะเกิดขึ้นเวลาใด การตีความหมายสำหรับการรับรู้สัมผัสหรือการรับรู้ที่มีจุดหมายเพื่อให้ทราบว่ามีสิ่งใดได้รับรู้หรืออะไร มีความหมายอย่างไร และการตีความหมายได้นั้น ผู้รับสัมผัสหรือผู้รับรู้จะต้องมีประสบการณ์ในสิ่งนั้นๆ มาก่อน หากผู้รับสัมผัสหรือรับรู้ไม่มีประสบการณ์ในสิ่งนั้นๆ มาก่อน การตีความหมายก็อาจจะทำไม่ได้หรือหากทำไปก็จะเป็นความผิดพลาด ฉะนั้น ประสบการณ์การเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ จึงเป็นปัจจัยหนึ่งต่อกระบวนการรับรู้หรือสัมผัสด้วย

อนุพงษ์ ดาวทอง ได้ศึกษาวิจัย อัตลักษณ์พุทธศิลปกรรมในจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า งานพุทธศิลป์ ในจังหวัดเชียงรายมีพัฒนาการมาอย่างยาวนานโดยต่อยอดต่อยอดจากงานพุทธศิลปกรรมล้านนาได้รับการผสมผสานงานศิลปะอย่างหลากหลายและได้รับอิทธิพลงานศิลปะต่างๆแต่ยังคงความเป็นอัตลักษณ์ตามยุคตามสมัยดังที่เห็นกันในอดีตจนถึงปัจจุบันงานพุทธศิลป์ ที่สำคัญของจังหวัดเชียงรายที่เห็นได้ชัดก็คือ งานพุทธศิลป์ เมืองเชียงแสน โดยมีหลักฐานที่ปรากฏหลงเหลืออยู่หลายอย่าง เช่น งานประติมากรรมได้แก่ พระพุทธรูปเชียงแสน งานสถาปัตยกรรม ล้วนมีเอกลักษณ์เด่น โบสถ์ วิหาร อาคารก่ออิฐถือปูน วิหารสมัยเชียงแสนมีเอกลักษณ์ คือ “เป็นหลังคาที่

^{๕๗} พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวฑฒโน และคณะ, “การตีความภาพพุทธศิลป์ที่ปรากฏในเอกสารโบราณของจังหวัดลำปาง”, วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม, ๒๕๖๑): หน้า ๒๓๐-๒๓๑.

แสดงโครงสร้าง” คือไม่มีฝ้าเพดาน สามารถมองเห็นเครื่องหลังคาได้ทุกชิ้น งานจิตรกรรม ช่วงยุคหลัง พุทธศตวรรษที่ ๒๕ จะพบงานจิตรกรรมภาพวิถีชีวิต ประเพณี ของทางภาคเหนือที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศาสนาคุณค่าอัตลักษณ์งานพุทธศิลป์มีความสัมพันธ์หลากหลายด้านอาทิ เช่น คุณค่าอัตลักษณ์พุทธศิลป์ด้านหลักธรรมคำสอน การนำหลักธรรมถ่ายทอดในการสรรค์สร้าง ผลงานพุทธศิลป์ คุณค่าอัตลักษณ์พุทธศิลป์ด้านทางด้านประวัติศาสตร์ เป็นสิ่งที่บอกเรื่องราวจากอดีตสู่ปัจจุบัน คุณค่าอัตลักษณ์พุทธศิลป์ด้านทางด้านสุนทรีย์ งานพุทธศิลป์ประพันธ์ความสวยงาม คุณค่าอัตลักษณ์พุทธศิลป์ด้านทางด้านสังคม สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ คุณค่าอัตลักษณ์พุทธศิลป์ด้านทางด้านเศรษฐกิจทำหน้าที่ในส่วนสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ^{๕๘}

สุวิน มักได้ และคณะ^{๕๙} ได้ศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์ล้านนาที่ปรากฏในคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ ประวัติความเป็นมาและเนื้อหาของคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ เป็นวรรณกรรมรัตนโกสินทร์ เล่ม ๔ หมวดศาสนจักร พระรัตนปัญญาเถระ ชาวล้านนา ได้แต่งขึ้นเป็นภาษาบาลี ระหว่าง พ.ศ. ๒๐๖๐ – ๒๐๗๑ ในคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ จำแนกการสร้างพุทธศิลป์ออกเป็น ๓ ประเภทด้วยกัน ได้แก่ ด้านประติมากรรม เป็นงานศิลปะแสดงออกด้วยการปั้น แกะสลัก หล่อ และการจัดองค์ประกอบความงามอื่นลงบนสื่อต่างๆ การสร้างพระพุทธรูปในล้านนา พุทธศิลป์ล้านนาที่ปรากฏในคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ ได้สื่อ ด้านหลักธรรม และเนื้อหาปรากฏ ในการพัฒนาตนให้เป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์ทั้งด้านพฤติกรรม จริยธรรม ด้านจิตใจ สติปัญญา และด้านสังคม ด้านความเชื่อ พระรัตนปฎิมา ซึ่งมีฤทธิ์เดชหาประมาณไม่ได้ พุทธศิลป์เกิดจากด้านประเพณีพระเจ้าแสนเมืองมอญเชิญพระสีหปฎิมาจากเมืองเชียงรายมาประดิษฐานเจดีย์หลวงภายในเมืองเชียงใหม่ แล้วทรงสักการบูชาโดยเคารพและห่มพระธาตุเจดีย์หลวงในหริภุญชัยด้วยแผ่นทองคำ ด้านประวัติศาสตร์ เรื่องสร้างเมืองหริภุญชัย เรื่องรัชสมัยของพระนางจัมมเทวี เรื่องพญามังรายและทางสว่างด้วยแสงแห่งปัญญา สามารถวิเคราะห์พุทธศิลป์ที่ปรากฏในคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ได้

ชลธิชา จิรภักพงศ์ และคณะ^{๖๐} ทำการวิจัยเรื่อง วิสาหกิจจักสานจังหวัดแพร่: องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า ผลการวิจัย พบว่า ๑) วิสาหกิจจักสานที่มีการจดทะเบียนแล้ว จำนวน ๖๕ แห่ง มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมพัฒนาความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การดำเนินงานเกิดจากสมาชิกร่วมวางแผน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหาในการสร้างสรรค์เศรษฐกิจชุมชนบนพื้นฐานการใช้ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างรู้คุณค่าโดยได้รับการ สนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่น และ

^{๕๘} อนุพงษ์ ดาวทอง, “อัตลักษณ์พุทธศิลป์ในจังหวัดเชียงราย” วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม, ๒๕๖๑): หน้า ๒๕๒.

^{๕๙} สุวิน มักได้ และคณะ, “ศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์ล้านนาที่ปรากฏในคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์” Journal of Buddhist Studies ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน, ๒๕๖๒): หน้า ๖๗-๖๘.

^{๖๐} ชลธิชา จิรภักพงศ์ และคณะ, “วิสาหกิจจักสานจังหวัดแพร่: องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”, วารสารการจัดการ (WMS Journal of Management Walailak University), ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม – กันยายน, ๒๕๖๒) : หน้า ๖๗-๗๐.

เครือข่ายหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องทุกระดับ สำหรับปัญหาเกิดจากดำเนินกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง ใช้เงินไม่ตรงตามกิจกรรมของกลุ่ม ขาดข้อมูลสนับสนุน ๒) องค์ความรู้ที่ส่งผลให้เกิดการจัดการเชิงเครือข่าย ได้แก่ องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือการแปรรูป องค์ความรู้เกี่ยวกับการจำหน่าย และองค์ความรู้เกี่ยวกับเครือข่าย ๓) ความสัมพันธ์และผลสำเร็จของการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีต่อวิสาหกิจชุมชนเป็นการแสดงบทบาทระหว่างคนในกลุ่ม และองค์กรภายนอก ๔) องค์ความรู้และระบบการจัดการเชิงเครือข่ายที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มีดังนี้ (๑) การพัฒนาการจัดการองค์กร (๒) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม (๓) การพัฒนากิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่ม (๔) การพัฒนาการตลาด (๕) การประสานงานกับภาคี อื่น

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นว่าการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนานันต้องตระหนักถึงแนวคิดด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวคิดทฤษฎีผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย ตลอดจนถึงกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการออกแบบ กระบวนการสร้างสรรค์ กระบวนการเครือข่าย ซึ่งแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวจะนำมาซึ่งผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนานา สู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน ทั้งนี้คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่ศึกษาการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนานา เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนและเกิดการพัฒนาส่งเสริมและบูรณาการงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในด้านผ้าต้นมือไปสู่พื้นที่ทางสังคมและสาธารณะเพื่อให้เกิดการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนอย่างมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนต่อไป

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนานา มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือในกลุ่มจังหวัดลำนานา ๒) เพื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนานา ๓) เพื่อถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนานา โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย
- ๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๔ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๘ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน(Mixed method research) ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยที่มุ่งพัฒนาสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนานา และถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนานา โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

๑. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มุ่งเน้นการศึกษารวบรวมข้อมูล จากหนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนานา และถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนานาโดยมีขั้นตอนดังนี้

๑) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ แนวคิดทฤษฎีผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย แนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

๒) ศึกษาวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับบริบทของชุมชน สภาพของชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองตั้งแต่อดีตตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันตลอดจนปัจจัยส่งเสริม และอุปสรรคการเสริมสร้างการสร้างสรรคผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือในจังหวัดลำนนา

๓) สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับบริบทของชุมชน สภาพของชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองตั้งแต่อดีตที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปัจจัยส่งเสริม และอุปสรรคการเสริมสร้างการสร้างสรรคผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือในจังหวัดลำนนา ตลอดจนแนวคิดด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ แนวคิดทฤษฎีผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย แนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เพื่อจัดทำเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย และชุดปฏิบัติการการสร้างสรรคศิลปะบนผ้าต้นมือ

๒. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยดำเนินการดังนี้

๑) ดำเนินการออกแบบประเมินความรู้หลังการได้รับการถ่ายทอดเกี่ยวกับด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนนา

๒) ประเมินความรู้ก่อนและหลังการได้รับการถ่ายทอดเกี่ยวกับด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนนา เพื่อประเมินความรู้ก่อนการถ่ายทอดและหลังการถ่ายทอดเกี่ยวกับการสร้างสรรคผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนนา

๓) วิเคราะห์ข้อมูลจากการประเมินความรู้ก่อนและหลังการได้รับการถ่ายทอดเกี่ยวกับด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนนา เพื่อประเมินความรู้ก่อนเรียนและหลังเรียนเกี่ยวกับการสร้างสรรคผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนนา ทำให้ทราบถึงทักษะและความรู้ที่เพิ่มขึ้นที่ได้จากการถ่ายทอดกระบวนการสร้างสรรคผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์สู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนนา

๔) จัดการข้อมูลในเชิงปริมาณเพื่อประเมินความรู้ก่อนเรียนและหลังเรียนเกี่ยวกับการสร้างสรรคผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนนา ทำให้ทราบถึงทักษะและความรู้ที่เพิ่มขึ้นที่ได้จากการถ่ายทอดกระบวนการสร้างสรรคผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์สู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนนา

๓. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการดังนี้

๑) การสัมภาษณ์ประธานกลุ่มหรือผู้แทน ผู้ประกอบผ้าต้นมือ ประธานชุมชน/ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน ๕ คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสรรคผลงานด้านศิลปะ ได้แก่ ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาด ด้านการเรียนรู้ ด้านการสร้างเครือข่าย ด้านกระบวนการถ่ายทอด

๒) การสนทนากลุ่มร่วมกับหอการค้าจังหวัดแพร่ ผู้ประกอบการผ้าต้นมือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยว พัฒนาชุมชน วัฒนธรรม อุตสาหกรรมจังหวัด ปราชญ์ท้องถิ่น นักวิชาการด้านศิลปะ/ผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ รวม ๑๐ คน เพื่อออกแบบและพัฒนาผลงานศิลปะผ้าต้น

มือให้ได้ลวดลายที่เป็นต้นแบบที่เป็นอัตลักษณ์ ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน

๓) ประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพแล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อให้เห็นแนวทางออกแบบและการพัฒนารูปแบบผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือ แนวทางการพัฒนาการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุ และกำหนดรูปแบบสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดลำนานา

๔. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยเป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือให้เป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบซึ่งนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน และการถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนานาดังนี้

๑) การออกแบบและพัฒนาผลงานศิลปะผ้าต้นมือไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน โดยการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มเพื่อให้ได้ลวดลายที่เป็นต้นแบบที่เป็นอัตลักษณ์ ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน

๒) การสร้างการเรียนรู้ โดยให้ความรู้ในเรื่องของผ้าต้นมือ ศิลปะ รูปแบบของผลิตภัณฑ์ แนวทางในการพัฒนาศิลปะในผืนผ้าโดยวิทยากรปราชญ์ท้องถิ่นและผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะให้กับเยาวชนและผู้สูงอายุ

๓) การลงมือฝึกปฏิบัติออกแบบงานศิลปะบนผืนผ้า โดยนำความรู้ทางด้านศิลปะ วิถีชีวิตของชุมชนมาประยุกต์เพื่อออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ ปฏิบัติจริงโดยกำหนดประเภทของผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ ที่ให้กลุ่มเป้าหมายออกแบบและปฏิบัติ

๔) การติดตามประเมินผลการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มลำนานา และคัดเลือกผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์ สวยงาม นำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน

๕) การสร้างเครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดลำนานา ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะเชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วย เครือข่าย ๘ จังหวัด ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดเหล่านี้ และมีบทบาทต่อการพัฒนาเครือข่ายเมืองศิลปะสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดลำนานา

๖) วิเคราะห์องค์ความรู้ กระบวนการ และผลลัพธ์ของการพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน และการถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนานา

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

เนื่องจากการศึกษาถึงกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือในกลุ่มจังหวัดล้านนา การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา และการถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงกำหนดพื้นที่กรณีศึกษาจังหวัดกลุ่มล้านนา ดังนี้

๑) พื้นที่พัฒนาศิลปะเชิงสร้างสรรค์ จำนวน ๑ พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ในเขตบ้านต้นไคร์ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๒) พื้นที่เครือข่ายศิลปะเชิงสร้างสรรค์ จำนวน ๒ กลุ่ม ได้แก่

(๑) กลุ่มศิลปะล้านนาดั้งเดิม ประกอบด้วย ๘ จังหวัด ๑) จังหวัดเชียงราย วัดพระแก้ว ๒) จังหวัดเชียงใหม่ เวียงกุมกาม ๓) จังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดพระธาตุทองมู ๔) จังหวัดลำปาง วัดพระธาตุลำปางหลวง ๕) จังหวัดลำพูน วัดพระธาตุหริภุญไชย ๖) จังหวัดแพร่ วัดพระบาทมิ่งเมือง ๗) จังหวัดน่าน วัดภูมินทร์ ๘) จังหวัดพะเยา วัดศรีโคมคำ

(๒) กลุ่มศิลปะล้านนา ประกอบด้วย ๑) จังหวัดเชียงราย บ้านเหล่าพัฒนา อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ๒) จังหวัดเชียงใหม่ บ้านท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ๓) จังหวัดแม่ฮ่องสอน บ้านเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๔) จังหวัดลำปาง บ้านลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕) จังหวัดลำพูน บ้านพระบาทห้วยต้ม อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน ๖) จังหวัดแพร่ บ้านพันเชิง ตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ๗) จังหวัดน่าน บ้านดอนไชย อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ๘) จังหวัดพะเยา บ้านแม่ณาเรือ ตำบลแม่ณาเรือ อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ๙) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓.๑ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพ

๑. ผู้ให้ข้อมูลหลักในกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะ ได้แก่ ประธานกลุ่มหรือผู้แทน ผู้ประกอบผ้าต้นมือ ประธานชุมชน/ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น จำนวน ๕ คน ได้แก่

๑) นายสนาม กันตะกวาง	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ บ้านต้นไคร์
๒) นางเพ็ญศรี ประสมสวย	รองประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
หัตถกรรมผ้าต้นมือบ้านต้นไคร์
๓) นางจิรนนท์ คำแพงอาจ	ประชาชนท้องถิ่น
๔) นางภัทราภรณ์ คาลา	ผู้ประกอบการผ้าต้นมือ
๕) นางปรารถนา ชิว	ผู้ประกอบการผ้าต้นมือ

๒. ผู้ให้ข้อมูลในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ หอการค้าจังหวัดแพร่ ผู้ประกอบการผ้าต้นมือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พัฒนาชุมชน วัฒนธรรมจังหวัดแพร่ อุตุสภกรรมจังหวัด ประชาชนท้องถิ่น นักวิชาการด้านศิลปะ/ผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ รวม ๑๐ คน ได้แก่

๑) นางสาวยุริพรรณ แสนใจยา	รองผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานแพร่

๒) นางสาววิภาภรณ์ ราชฟู	นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ
๓) นางสาวภาณุมาศ สายสำเภา	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดแพร่
๔) นางสาวมลินดา สัตยสุนทร	นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
๕) นายปัญญาพล ประสิทธิโสภณ	ประธานหอการค้าจังหวัดแพร่
๖) นายศักดิ์จิระ เวียงเก่า	นักวิชาการด้านศิลปการออกแบบ
๗) นางกัญญารัตน์ สายกลิ่น	นักพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ
๘) นางเพ็ญศรี ประสมสวย	ปราชญ์ท้องถิ่น
๙) นางปรารธนา ชิว	ผู้ประกอบการผ้าต้นมือ
๑๐) นางอนงค์ สายยนต์	ผู้ประกอบการผ้าต้นมือ

๓.๓.๒ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในเชิงปฏิบัติการ

๑. ผู้ให้ข้อมูลในการถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ ปราชญ์ท้องถิ่น ๒ คน ประธานกลุ่มหรือผู้ประกอบการผ้าต้นมือ รวม ๓ คน ได้แก่

- ๑) นางจිරนนท์ คำแพงอาจ ปราชญ์ท้องถิ่น
- ๒) นางเพ็ญศรี ประสมสวย ปราชญ์ท้องถิ่น
- ๓) นางปรารธนา ชิว ผู้ประกอบการผ้าต้นมือ

๒. ผู้รับการถ่ายทอด ได้แก่ เยาวชน จำนวน ๓๐ คน และผู้สูงอายุ จำนวน ๓๐ คน รวม ๖๐ คน

- ๑) เยาวชน จำนวน ๓๐ คน ได้แก่
 - (๑) เด็กหญิงพรรรษา กาศกุล
 - (๒) เด็กหญิงฉวีริยา บุญบางเก็ง
 - (๓) เด็กหญิงณัฐชราภรณ์ กิระไธย์
 - (๔) เด็กหญิงพิริยาภรณ์ เชิดชู
 - (๕) เด็กหญิงเจนจิรา หมายชม
 - (๖) เด็กหญิงชลดา ศรีอาจ
 - (๗) เด็กหญิงชญญกรณ์ พะนาภัย
 - (๘) เด็กหญิงพานิช จันทรแจ่มฟ้า
 - (๙) เด็กหญิงปัทมกร บุญมาก
 - (๑๐) เด็กหญิงกัญติยา กวางกระโดด
 - (๑๑) เด็กหญิงนภัสสร อินประถม
 - (๑๒) เด็กหญิงขวัญหทัย วิใจยา
 - (๑๓) เด็กหญิงณัฐพร ประกอบพานิช
 - (๑๔) เด็กหญิงหัตถาภรณ์ ประสมสวย
 - (๑๕) เด็กหญิงปพิชญา กันตะกวาง
 - (๑๖) เด็กหญิงธัญรดี วงศ์ดาว
 - (๑๗) เด็กหญิงวรกมล ชันตี

- (๑๘) เด็กหญิงฉัตรสุตา เรืองวารี
 (๑๙) เด็กหญิงพรอนงค์ ยาสุปี
 (๒๐) เด็กหญิงพริมลดา อธิธิญโญ
 (๒๑) เด็กหญิงณัฐนันท์ ปะสุตัง
 (๒๒) เด็กหญิงวรรณวิภา พรหมตา
 (๒๓) เด็กหญิงสุพิชชา ช่มอาวุธ
 (๒๔) เด็กหญิงประทุมทิพย์ มีบุญ
 (๒๕) เด็กหญิงจิรัชยา น้ำแก้ว
 (๒๖) เด็กชายธีรภัทร อยู่คง
 (๒๗) เด็กหญิงนิษฐา จันภิรมย์
 (๒๘) เด็กหญิงภวัต จันทวงศ์
 (๒๙) เด็กหญิงปริญฉัตร ประมูล
 (๓๐) เด็กหญิงนัทธมน นันทด
- ๒) ผู้สูงอายุ จำนวน ๓๐ คน ได้แก่
- (๑) นางผ่องศรี ชมเปราะ
 (๒) นางอำไพ ธรรมวิวัฒนกุล
 (๓) นางประนอม ยาสุปี
 (๔) นางสถิต สิบน้อย
 (๕) นางสาวัน ทาสี
 (๖) นางทองเรือน สิบน้อย
 (๗) นายเหมือน วงศ์สม
 (๘) นางทองใบ อุเทน
 (๙) นางนิง นาขวัญ
 (๑๐) นางยวงแก้ว ยาสุปี
 (๑๑) นางศรีนวล สิบน้อย
 (๑๒) นางน่อง พันเพื่อย
 (๑๓) นางใส แสนผล
 (๑๔) นางวิไล แก้วคุณทล
 (๑๕) นางรัตน์มณี เครือแสง
 (๑๖) นางรำเพียร คาถา
 (๑๗) นางจร ธรรมเมือง
 (๑๘) นางรมย์ ยารินทร์
 (๑๙) นางอนงค์ สายยนต์
 (๒๐) นางเสวย กันตะกวาง
 (๒๑) นางวงเดือน คาถา
 (๒๒) นางวิไล คาถา

- (๒๓) นางอินทิรา วงศ์สูง
 (๒๔) นางช่วย กรมกล่อม
 (๒๕) นางสุพิน จันทร์ส่อง
 (๒๖) นางทอง สนวนไกร
 (๒๗) นางขันตา ฮาดฟอง
 (๒๘) นางประนอม กันตะกวาง
 (๒๙) นางลออ สุวรรณชัย
 (๓๐) นางลาสี อุตมกิจ

๓.๔ เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

๑. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลักในกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะ ได้แก่ ประธานกลุ่มหรือผู้แทนผู้ประกอบผ้าต้นมือ ประธานชุมชน/ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน ๕ คน เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบเกี่ยวกับกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เกี่ยวกับกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือ โดยมีเนื้อหาที่สำคัญ เช่น

- มีประวัติความเป็นมาของผ้าต้นมือ
- การเรียนรู้กระบวนการในการทำผ้าต้นมือ
- วิธีการสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือ เช่น ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ ด้านการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้านการสร้างเครือข่าย ด้านการตลาด ด้านกระบวนการถ่ายทอด
- การส่งเสริมการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้การทำผ้าต้นมือ
- ปัญหา และอุปสรรคในการทำผ้าต้นมือ
- การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานอื่นๆ
- แนวทางการพัฒนาผ้าต้นมือในอนาคต

๒. การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Groups Discussion) โดยดำเนินการสนทนากลุ่มย่อยระหว่างผู้วิจัย กับตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ และตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจผ้าต้นมือ ได้แก่ หอการค้าจังหวัดแพร่ ผู้ประกอบการผ้าต้นมือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยว พัฒนาชุมชน วัฒนธรรม อุตุสภกรรมจังหวัด ปราชญ์ท้องถิ่น นักวิชาการด้านศิลปะ/ผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ ผู้ประกอบผ้าต้นมือ รวม ๑๑ คน เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุ และกำหนดรูปแบบสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดลำนนา โดยมีเนื้อหาที่สำคัญ

- รูปแบบและลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือที่เป็นศิลปะเชิงสร้างสรรค์และมีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่ควรจะเป็น
- ปัญหา และอุปสรรคในการการทำผ้าต้นมือ

- การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานอื่นๆ
- แนวทางการพัฒนาผ้าต้นมือในอนาคต
- แนวทางส่งเสริมการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้การทำผ้าต้นมือ

๓. ชุดปฏิบัติการการสร้างสรรค์ศิลปะบนผ้าต้นมือ โดยดำเนินการทดลองปฏิบัติกับผู้สูงอายุและเยาวชน จำนวน ๖๐ คน เพื่อถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา ซึ่งชุดปฏิบัติการดังกล่าวมีรายละเอียดดังนี้

๑) หลักการชุดปฏิบัติการนี้

(๑) เป็นชุดปฏิบัติการที่มุ่งเน้นการสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมืออันนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

(๒) เป็นชุดปฏิบัติการที่ให้ผู้เข้ารับการถ่ายทอดเรียนรู้โดยการฝึกปฏิบัติจริงจากประสบการณ์ตรงในการฝึกปฏิบัติกิจกรรมการออกแบบและสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ผสมผสานระหว่างลวดลายที่ทันสมัยกับลวดลายดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

(๓) เป็นชุดปฏิบัติการที่ผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำความรู้เรื่องกระบวนการผลิตด้านศิลปะสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือไปใช้ในการออกแบบและสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ผสมผสานระหว่างลวดลายที่ทันสมัยกับลวดลายดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในชุมชน

๒) ผลการส่งเสริมการเรียนรู้ที่คาดหวัง

(๑) เพื่อเรียนรู้กระบวนการผลิตด้านศิลปะสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือในกลุ่มจังหวัดล้านนา

(๒) เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมืออันนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

(๓) เพื่อยกระดับรายได้ของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๓) โครงสร้างของชุดปฏิบัติการ การประเมินผล สื่อ/แหล่งเรียนรู้ และจำนวนชั่วโมง

ที่	กิจกรรม	เนื้อหา	รายละเอียดกิจกรรม	การประเมินผล	สื่อ/แหล่งเรียนรู้	จำนวนชั่วโมง
๑	ความรู้เรื่องผ้าต้นมือ	- ความรู้ในเรื่องของผ้าต้นมือ - รูปแบบของผลิตภัณฑ์ - แนวทางในการพัฒนาศิลปะในผืนผ้า	บรรยายโดยวิทยากร	การถามตอบ	เอกสารประกอบการบรรยาย	๔

ที่	กิจกรรม	เนื้อหา	รายละเอียดกิจกรรม	การประเมินผล	สื่อ/แหล่งเรียนรู้	จำนวนชั่วโมง
๒	งานศิลปะบนผืนผ้า	ออกแบบงานศิลปะบนผืนผ้า	การสาธิตและลงมือฝึกปฏิบัติในการออกแบบบนผืนผ้า โดยนำความรู้ทางด้านศิลปะ วิธีชีวิตของชุมชนมาประยุกต์เพื่อออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์	การประเมินจากชิ้นงาน	ตัวอย่างงานศิลปะ	๔
๓	สร้างผลิตภัณฑ์	ประเภทของผลิตภัณฑ์ผ้า ดันมือ ที่ให้กลุ่มเป้าหมายเลือกออกแบบและปฏิบัติ	ปฏิบัติจริงโดยกำหนดประเภทของผลิตภัณฑ์ผ้า ดันมือ ให้กลุ่มเป้าหมายเลือกออกแบบและปฏิบัติ เช่น ของใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องนุ่งห่ม เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์และตอบสนองความต้องการของตลาด	การประเมินจากชิ้นงาน	ต้นแบบของผลิตภัณฑ์	๘
๔	การคัดเลือกผลงาน	การคัดเลือกผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์สวยงาม	คัดเลือกผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์สวยงาม นำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนโดยปราชญ์ท้องถิ่น และผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ	การประเมินผลิตภัณฑ์ที่มีสร้างสรรค์ผลงานศิลปะรูปแบบผลงาน การนำเสนอใช้ประโยชน์ ความทันสมัย ความละเอียด ความประณีต ความสวยงาม		๒

ที่	กิจกรรม	เนื้อหา	รายละเอียดกิจกรรม	การประเมินผล	สื่อ/แหล่งเรียนรู้	จำนวนชั่วโมง
๕	การติดตามประเมินผล การเรียนรู้	การติดตามประเมินผล การส่งเสริมการเรียนรู้ ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ผ้าต้นมือของเยาวชนและ ผู้สูงอายุในกลุ่มล้านนา	ติ ด ต ำ ม ประเมินผลการ ส่งเสริมการเรียนรู้ ด้านศิลปะเชิง สร้างสรรค์ผ้าต้น มือของเยาวชน และผู้สูงอายุใน กลุ่มล้านนา	- การสังเกต การเรียนรู้ และการเข้าร่วมกิจกรรม - ประเมิน ความรู้ก่อน การถ่ายทอด และหลังการ ถ่ายทอด เกี่ยวกับการ สร้างสรรค์ ผลงานศิลปะ ผ้าต้นมือ		๒
รวม						๒๐

๔) แบบประเมินความรู้จากการได้รับการถ่ายทอดเกี่ยวกับด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์
ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา เป็นแบบประเมินความรู้ก่อนการถ่ายทอดและ
หลังการถ่ายทอด เพื่อประเมินความรู้ก่อนการถ่ายทอดและหลังการถ่ายทอดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์
ผลงานศิลปะผ้าต้นมือไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ทำให้ทราบ
ถึงทักษะและความรู้ที่เพิ่มขึ้นที่ได้จากการถ่ายทอดกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์
สู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา

สำหรับการสร้างเครื่องมือได้มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

(๑) ทำการศึกษารวบรวมเอกสาร ข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสาร
สิ่งตีพิมพ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือ

(๒) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า มาวางโครงสร้างเครื่องมือ ได้แก่ แบบ
สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ชุดปฏิบัติการ แบบประเมิน และประเด็นการวิจัยอื่นๆ

(๓) การตรวจสอบความเที่ยงตรงในเนื้อหาของเครื่องมือ โดยคณะผู้วิจัย

(๔) สร้างเครื่องมือการวิจัยให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย
และกรอบแนวคิดของการวิจัย

(๕) การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยโดยผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิของ
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๖) การวิเคราะห์เครื่องมือก่อนนำไปใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

(๗) การนำเครื่องมือไปเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่กำหนดไว้

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน(Mixed method research) ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยที่มุ่งพัฒนาสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนและถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ๔ ระยะ คือ

ระยะที่ ๑ การเตรียมการวิจัย เรื่องการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มล้านนา

๑) การศึกษาข้อมูลชุมชน สร้างความสัมพันธ์รู้จัก ความคุ้นเคยและเข้าใจว่า การมาทำวิจัยครั้งนี้ เพื่อต้องการศึกษาเรื่องอะไร ชุมชนจะมีบทบาทต่อการศึกษายังไร สภาพของชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองตั้งแต่อดีตตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วิถีคิด กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะผ้าต้นมือในจังหวัดล้านนา

๒) ศึกษาปัจจัยส่งเสริม และอุปสรรคการเสริมสร้างการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือในจังหวัดล้านนา

๓) ดำเนินการประสานงานผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ประธานกลุ่มหรือผู้แทน ประธานชุมชนผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น เกษตรจังหวัด เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย

๔) เตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แบบบันทึกการสังเกต (field note) เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล เมื่อได้แนวคำถามแล้ว ผู้วิจัยทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในด้านความเที่ยง ตรงของเนื้อหา นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้จัดเตรียมกล้องบันทึกภาพนิ่ง รวมทั้งเครื่องบันทึกแถบเสียง

๕) ประสานผู้เข้าร่วมกิจกรรม การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มล้านนา กำหนดวันเวลาและสถานที่ดำเนินกิจกรรม

ระยะที่ ๒ การดำเนินการในสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑) วิเคราะห์สภาพบริบทวิถีคิดกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดล้านนา

๒) ศึกษาปัญหาและความต้องการในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดล้านนา

๓) ศึกษารูปแบบศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่หลักที่มีรูปแบบงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่ได้รับการยอมรับ ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยา จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๔) ค้นหาแนวทางออกแบบและการพัฒนารูปแบบผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดล้านนา โดยการจัดเวทีประชุมการเข้ามามีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติ

๕) ให้ผู้เข้าร่วมการประชุมร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อออกแบบและการพัฒนา รูปแบบผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดลำนนา และหา แนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่ม ลำนนา ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไรและร่วมกันสรุปภาพรวม

๖) สรุปแนวทางกิจกรรมและโครงการ โดยให้ผู้เข้าร่วมช่วยเพิ่มเติมให้สมบูรณ์

ระยะที่ ๓ การลงมือปฏิบัติในการถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่ เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนนา โดยกำหนดรูปแบบการเสริมสร้างกระบวนการ สร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดลำนนา การ ปฏิบัติการ คือการดำเนินการตามแผนโครงการที่วางไว้ ต้องเตรียมคนเตรียมวัสดุ เตรียมเงิน ในส่วนที่ เกี่ยวข้องกับคนจะต้องมีการวางแผนว่าใครจะทำอะไร ตอนไหนมีการฝึกทักษะที่จำเป็นและนัดหมาย การลงมือไว้ให้เรียบร้อยแล้วลงมือปฏิบัติตามแผน ดังนี้

๑) วิธีดำเนินการและเครื่องมือที่ใช้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการติดต่อประสานงานกับผู้ให้ ข้อมูลในการถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือ โดยกลุ่มผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ได้แก่ ปราชญ์ท้องถิ่นและผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ

๒) ปฏิบัติการตามแผนที่กำหนดไว้ ตามรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิง สร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มลำนนา โดยปราชญ์ท้องถิ่นและผู้รู้ในด้านสาขา ศิลปะ เป็นระยะเวลา ๒๐ ชั่วโมง ซึ่งมีรายละเอียดของกิจกรรมดังนี้

(๑) ให้ความรู้ในเรื่องของผ้าต้นมือ ศิลปะ รูปแบบของผลิตภัณฑ์ แนวทางในการ พัฒนาศิลปะในพื้นผ้าโดยวิทยากรปราชญ์ท้องถิ่นและผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะให้กับเยาวชนและผู้สูงอายุ จำนวน ๔ ชั่วโมง

(๒) ลงมือฝึกปฏิบัติออกแบบงานศิลปะบนพื้นผ้า โดยนำความรู้ทางด้านศิลปะ วิธี ชีวิตของชุมชน การใช้สัทธิธรรมาติ มาประยุกต์เพื่อออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ จำนวน ๔ ชั่วโมง

(๓) ปฏิบัติจริงโดยกำหนดประเภทของผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ ที่ให้กลุ่มเป้าหมาย ออกแบบและปฏิบัติ เช่น ของใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องนุ่งห่ม เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำมาใช้ ประโยชน์และตอบสนองความต้องการของตลาด จำนวน ๘ ชั่วโมง

(๔) การคัดเลือกผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์ สวยงาม นำไปสู่การยกระดับ รายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนโดยปราชญ์ท้องถิ่น และผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ ซึ่งมีเกณฑ์ที่ใช้พิจารณา คือ รูปแบบผลงาน การนำใช้ประโยชน์ ความทันสมัย ความละเอียด ความประณีต ความสวยงามของ ผลิตภัณฑ์ ๒ ชั่วโมง

(๕) การติดตามประเมินผลการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้น มือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มลำนนา โดยการสังเกตการณ์เรียนรู้การเข้าร่วมกิจกรรมของผู้มี ส่วนเกี่ยวข้อง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรม และการแสดงออกของผู้เกี่ยวข้อง จากนั้นประเมินความรู้ก่อนเรียนและหลังเรียนเกี่ยวกับการ สร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนนา เพื่อให้ทราบถึงทักษะและความรู้ที่เพิ่มขึ้นที่ได้จากการถ่ายทอดกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ เชิงสร้างสรรค์สู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนนา ๒ ชั่วโมง

ระยะที่ ๔ การถอดบทเรียนและสรุปโครงการวิจัย

- ๑) ถอดบทเรียนและสรุปโครงการวิจัย ที่ได้จากการปฏิบัติการวิจัยคือ การเข้าไปศึกษาศักยภาพหรือความสามารถในการยกระดับรายได้ให้กับชุมชน
- ๒) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมสมัย
- ๓) การคืนข้อมูลสู่ชุมชนการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มลำนานา
- ๔) สังเคราะห์องค์ความรู้และเสนอร่างสมบรูณ์ต่อมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๖.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

๑) กระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) นั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) นั้น มาใช้ในกระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล โดยวิธีการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ อันได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยพิจารณาประเด็นหลัก (Major themes) หรือแบบแผนหลัก (Major pattern) ที่พบในข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ทั้งหมด จากนั้นจึงนำประเด็นหลัก (Major themes) มาพิจารณาแบ่งแยกออกเป็นประเด็นย่อย (Sub-themes) และหัวข้อย่อย (Categories) อันเป็นกระบวนการวิเคราะห์ โดยการเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยของกระบวนการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือในกลุ่มจังหวัดลำนานา

๒) กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group discussion) นั้นผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย โดยได้ทำการถอดข้อความจากการบันทึกข้อมูล จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis Technique) อธิบายเป็นความเรียง เพื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุ และกำหนดรูปแบบสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดลำนานา

๓.๖.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปฏิบัติการ เป็นการวิเคราะห์ผลการเรียนรู้สำหรับเยาวชนและผู้สูงอายุก่อนได้รับการถ่ายทอดและหลังได้รับการถ่ายทอดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนานา โดยเน้นความรู้ กระบวนการ และผลลัพธ์ของการดำเนินการ คือ

- ๑) ความรู้ในเรื่องของผ้าต้นมือ ศิลปะ รูปแบบของผลิตภัณฑ์ แนวทางในการพัฒนาศิลปะในพื้นผ้า
- ๒) การลงมือฝึกปฏิบัติในออกแบบงานศิลปะบนพื้นผ้า โดยนำความรู้ทางด้านศิลปะวิถีชีวิตของชุมชนมาประยุกต์เพื่อออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ
- ๓) การติดตามและประเมินผลการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มลำนานา

๔) ผลงานผลิตภัณฑ์ผ้าดันมือที่คัดเลือกจากผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์ สวยงาม นำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน

๕) การสร้างเครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัด ล้านนา ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะเชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วย เครือข่าย ๘ จังหวัด ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดเหล่านี้ และมีบทบาทต่อการพัฒนาเครือข่ายเมืองศิลปะสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปฏิบัติการ เป็นการวิเคราะห์ผลการเรียนรู้สำหรับเยาวชนและผู้สูงอายุ ก่อนได้รับการถ่ายทอดและหลังได้รับการถ่ายทอดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าดันมือ ซึ่งได้จากแบบประเมินความรู้จากการได้รับการถ่ายทอดเกี่ยวกับด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าดันมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา นำมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าทางสถิติ ดังนี้^๑

๑) ค่าเฉลี่ย (Mean)

$$\mu = \frac{\sum x}{N}$$

$$\mu = \text{ค่าเฉลี่ย}$$

$$\sum x = \text{ผลรวมของผู้ตอบแบบประเมิน}$$

$$N = \text{จำนวนคนทั้งหมด}$$

๒) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum (x - \mu)^2}{N}}$$

$$\sigma = \text{ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน}$$

$$\mu = \text{ค่าเฉลี่ย}$$

$$X = \text{คะแนนการประเมินของแต่ละคน}$$

$$N = \text{จำนวนคนทั้งหมด}$$

๓) ค่า t-test

$$t = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{\sqrt{\frac{s_1^2}{n_1} + \frac{s_2^2}{n_2}}}$$

^๑ คณาจารย์ภาควิชาการประเมินผลและการวิจัย, วิจัยและสถิติทางการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๗ - ๑๖๗, ๒๐๖.

t	แทน การแจกแจงของค่า t
$\bar{x}_1$	แทน ค่าเฉลี่ยข้อมูลก่อนการประเมิน
x_2	แทน ค่าเฉลี่ยข้อมูลหลังการประเมิน
s_1^2	แทน ค่าความแปรปรวนข้อมูลก่อนการประเมิน
s_2^2	แทน ค่าความแปรปรวนข้อมูลหลังการประเมิน
n_1	แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่างก่อนการประเมิน
n_2	แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่างหลังการประเมิน

๓.๘ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

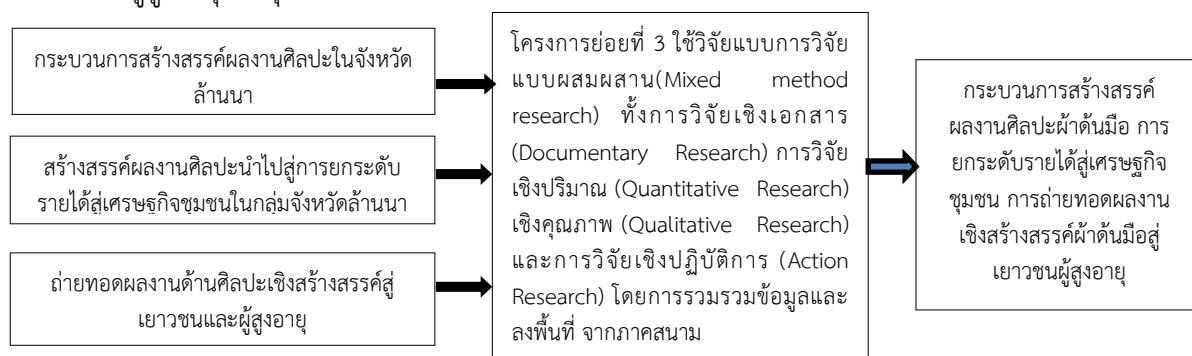
การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน(Mixed method research) ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อประมวลผลความรู้จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย และการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อส่งเสริมการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มล้านนา โดยการนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการนำเสนอข้อมูลในเชิงปริมาณ เช่น ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t -test และการนำเสนอข้อมูลในเชิงคุณภาพประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบการบรรยายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือ และผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือที่ถ่ายทอดไปสู่เยาวชนและผู้สูงอายุ เพื่อนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยมีผลตามวัตถุประสงค์และกระบวนการวิจัยได้ดังนี้

๓.๘.๑ กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๓.๘.๒ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๓.๘.๓ การถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๓.๘.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา

แผนภาพที่ ๒ สรุปกระบวนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนานา ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือในกลุ่มจังหวัดลำนานา ๒) เพื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนานา ๓) เพื่อถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนานา ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ ๑ กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือในกลุ่มจังหวัดลำนานา

ตอนที่ ๒ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนานา

ตอนที่ ๓ การถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนานา

๔.๑ กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือในกลุ่มจังหวัดลำนานา

งานผ้าต้นมือ หรือ “Quilts” มีต้นกำเนิดจากต่างประเทศ แต่มาได้รับความนิยมในประเทศไทยหลายสิบปีแล้ว ภูมิปัญญาผ้าต้นมือ หรือทางภาษาถิ่นเรียกว่า “เนา” เป็นความรู้ท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการนำผ้ามาใช้ในการทำผ้าแบบพื้นบ้าน เป็นที่รู้จักในนามของ “ผ้านวม” มาช้านานไม่ต่ำกว่า ๒ ชั่วอายุคน จากที่เย็บผ้าห่มจากผ้ายหรือนุ่นที่ใช้ภายในครอบครัวอยู่แล้วและทำขึ้นเพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ จนได้สืบทอดต่อๆ กันมาโดยผสมผสานพื้นเมือง-สากล ในปี ๒๕๑๗ เมื่อมิชชันนารีที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ผ่านคริสตจักร ได้มาสอนประยุกต์ ดัดแปลง เดิมทำเป็นงานต้นมือชิ้นเล็กจึงได้พัฒนาชิ้นงานใหญ่ขึ้น จึงกลายเป็นผ้าต้นมือในรูปแบบใหม่ที่มีมิใช่เพียงแค่การเนาผ้าห่มเท่านั้น ได้พัฒนารูปแบบใหม่ ๆ ขึ้น เช่น ผ้าห่ม ผ้าคลุมเตียง ปลอกหมอนอิง กระเป๋าผ้าต้นมือ ขนาดต่าง ๆ เป็นต้น และมีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายรูปแบบมากขึ้น มีความสวยงาม น่าใช้ โดยจังหวัดแพร่ถือเป็นแหล่งผลิตใหญ่ของประเทศ สำหรับการทำผ้าต้นมือในชุมชนบ้านต้นไคร้เป็นอาชีพที่ถูกถ่ายทอดสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น มีการตั้งกลุ่มทำผ้าต้นมือมาประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๕ หลังจากนั้นก็ได้ทำการจดทะเบียนเป็นวิชาชีพชุมชนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าต้นมือนั้น จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นอาชีพเสริมสำหรับกลุ่มแม่บ้านบ้านต้นไคร้ โดยเริ่มจากกลุ่มแม่บ้าน ได้เรียนรู้จากกลุ่มสตรีชาวคริสตจักรสามัคคีธรรมที่ ๕ และได้รับการว่าจ้างให้รับผ้ามาต้นที่บ้าน การทำผ้าต้นมือในสมัยก่อนเมื่อครั้งที่ยังไม่มีจักรเย็บผ้าชาวบ้านได้ใช้เข็มกับด้ายช่วยในการเย็บ การเนา สอย ปักชุน ด้วยมือมาโดยตลอด ปัจจุบันผ้าต้นมือกลายเป็นวิสาหกิจชุมชนขนาดเล็ก และกำลังขยาย

ไปในชุมชนใกล้เคียง ด้วยความร่วมมือของหลายๆ ฝ่าย เพื่อยกระดับคุณภาพของผ้าดันมือให้เข้าสู่สังคมเศรษฐกิจมากขึ้น

ผ้าดันมือ เป็นงานเย็บผ้าและประกอบกันเข้าเป็นชิ้นงาน ซึ่งเป็นศิลปะการแต่งลวดลายด้วยผ้า ปะ ต่อ หรือเล่นลายต่าง ๆ โดยใช้มือล้วนๆ วัตถุดิบ ผ้าที่ใช้แตกต่างกันไปตามความต้องการของลูกค้า ส่วนใหญ่เน้นใช้ผ้าฝ้าย ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ เพราะมีความนุ่มเนียนสัมผัสดี มีองค์ประกอบสำคัญคือ ผ้าพื้น และบุในให้เกิดความนุ่ม อัดดีใช้นุ่น แต่ปัจจุบันใช้วัสดุใยโพลีเอสเตอร์ ลวดลายบางชิ้นออกแบบจากการวาดมือ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทักษะและความชำนาญอย่างสูง ลายเส้นที่ไม่ตายตัว ช่วยให้ผลงานมีเสน่ห์แตกต่างกันไป เกิดความสวยงามและรายละเอียดความปราณีตสูง ซึ่งการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าดันมือ ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าดันมือตันไคร้มีการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับการความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก เนื่องจากความต้องการของลูกค้าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถจำหน่ายได้ และทำให้ผู้ผลิตรับรู้ถึงรายได้ที่ ซึ่งการออกแบบลวดลายของผ้าดันมือ ส่วนมากจะยังคงรูปเดิมมากกว่า เพราะมันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ ส่วนลวดลายใหม่นั้น ส่วนมากจะทำตามความต้องการของลูกค้า สำหรับการพัฒนาลวดลาย ปัจจุบันทางกลุ่มได้มีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าดันมือ ในรูปแบบที่หลากหลาย ใช้ประโยชน์ได้หลายๆ อย่าง การพัฒนารูปแบบการเย็บ ปัก ลวดลาย ลายเส้น สีส้น เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป รวมถึงวัตถุดิบที่ให้เลือกใช้มีเพิ่มมากขึ้นด้วย จากเดิมที่ปักเฉพาะผ้าหม่นวม ก็ได้พัฒนามาเป็นผ้าคลุมเตียง กระเป๋า กระเป๋าตังค์ ผ้าปูโต๊ะ ปลอกหมอน ซึ่งปัจจุบันแนวโน้มความต้องการผลิตภัณฑ์ที่ทำด้วยมือมีแนวโน้มสูงขึ้น

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลสภาพทั่วไปของการผลิตผ้าดันมือจะเห็นได้ว่าผ้าดันมือเป็นงานเย็บผ้าและประกอบกันเข้าเป็นชิ้นงาน โดยทุกขั้นตอนของการทำล้วนใช้มือในการเย็บปัก ฉะนั้นจึงถือว่าเป็นภูมิปัญญาขั้นพื้นฐานที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เพราะในอดีตไม่มีเครื่องมือทุ่นแรงในการเย็บผ้า ซึ่งการปักผ้าด้วยมือก็มีการพัฒนามากขึ้นโดยการทำลวดลายต่างๆ นอกจากนี้การทำผ้าดันมือถือเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และเป็นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของตนลงในงาน แต่อย่างไรก็ตามการทำผ้าดันมือปัจจุบันยังประสบกับปัญหา ดังนี้

๑. การออกแบบลวดลายและการพัฒนาลวดลายใหม่ โดยทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าดันมือตันไคร้มีการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับการความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก สำหรับลวดลายที่กลุ่มสมาชิกนิยมเสนอให้กับลูกค้าก็จะเป็นลายสัตว์ ลายดอกไม้ หรือลายที่ลูกค้ากำหนดให้กลุ่มสมาชิกทำ ลูกค้าก็สามารถออกแบบเองได้เช่นกัน แต่อย่างไรก็ตามการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าดันมือยังขาดการเล่าเรื่อง ขาดการนำเสนอเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ ฉะนั้น แนวทางการพัฒนาผ้าดันมือควรสร้างแบรนด์ให้กับสินค้าเป็นการสร้างเรื่องราวที่บ่งบอกตัวตนของสินค้าออกมา การเล่าเรื่องราวผ่านสินค้า หรือเรียกว่า “Story Product” เป็นการบอกเล่าเรื่องราวของสินค้าให้คนทั่วไปได้จดจำสินค้านั้นๆ ได้ดี สำหรับรูปแบบและลวดลายผ้าดันมือควรให้คงความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและผสมผสานกับแนวคิดเชิงสร้างสรรค์โดยอาศัยกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าดันมือเพื่อนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน โดยการผลักดันพัฒนาผู้ประกอบการในเรื่องของกระบวนการคิดเป็นหลัก มีการเข้าค่ายอบรมให้ความรู้ให้กับผู้ประกอบการเกี่ยวกับ “การคิดเชิงออกแบบ” “Design Thinking” กระบวนการคิดที่อิงจากลูกค้าเป็นหลักโดยสอนให้ผู้ประกอบการรู้ว่า

ลูกค้าของเขาคือใคร ถ้าผู้ประกอบการสามารถเข้าใจปัญหาลูกค้า รู้ว่ากลุ่มลูกค้าเป็นใคร เขาก็จะสามารถผลิตสินค้าให้ตรงกลุ่มเป้าหมาย เพิ่มมูลค่าของสินค้าทำให้สามารถยกระดับสินค้าขึ้นมาได้

๒. การตลาดและเครือข่าย ทางกลุ่มได้มีการส่งสินค้าผลิตภัณฑ์ผ้าคันมือทั้งในประเทศและต่างประเทศ ถ้าเฉพาะในประเทศ ในการจำหน่ายสินค้าจะมีลูกค้าประจำมาซื้อที่ศูนย์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าคันมือบ้านต้นไคร้ ลูกค้าบางรายก็มีการสั่งซื้อโทรศัพท์และมีการจัดแสดงสินค้าตามงานต่างๆ ส่วนการส่งออกหรือการตลาดต่างประเทศนั้น ส่วนมากจะมาจากการส่งสินค้าของชมรมจากพ่อค้าคนกลาง มีการประชาสัมพันธ์ลงในเว็บไซต์ของหน่วยงานภาครัฐ และจัดหาช่องทางตลาดให้กับกลุ่มร่วมไปถึงการนำนักท่องเที่ยวมาดูงานของกลุ่มให้เป็นที่รู้จักไปอย่างแพร่หลาย แต่ยังคงขาดการนำเสนอสินค้าในรูปแบบตลาดออนไลน์โดยจัดทำเว็บไซต์ของทางกลุ่มเอง ฉะนั้นแนวทางการพัฒนาการตลาดควรสร้างนักการตลาด นักการขาย ตลาดสินค้าออนไลน์ ซึ่งเป็นการปรับตัวให้เข้าการขายรูปแบบใหม่ เพื่อปรับตัวให้เข้ากับช่องทางการจัดจำหน่ายที่หลากหลายในยุคปัจจุบันได้

สำหรับการสร้างเครือข่ายของกลุ่มผ้าคันมือเบื้องต้นก็จะประกอบไปด้วยชุมชนบ้านต้นไคร้ บ้านพันเชิง บ้านธรรมเมือง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือกันอยู่ตลอดเวลา ยกตัวอย่างเช่นการจัดจำหน่ายทางกลุ่มใช้ระบบเครือข่าย คือ กลุ่มไหนผลิตสินค้าพร้อมจำหน่ายและหากสมาชิกในกลุ่มสามารถหาลูกค้าได้เองก็สามารถขายในราคาปลีก แล้วนำต้นทุนคืนให้กับกลุ่มสมาชิก โดยคิดค่าจ้างตามจำนวนงานที่ทำและการแบ่งกำไรกัน แต่ก็ยังขาดการสร้างเครือข่ายกับจังหวัดอื่นๆ ที่ผลิตผ้าคันมือเช่นเดียวกัน

๓. การเรียนรู้และการถ่ายทอด การสร้างการเรียนรู้และการถ่ายทอดเกี่ยวกับการทอผ้าคันมือนั้น โดยปกติทางกลุ่มก็มีการประชุมพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอยู่ตลอด ตลอดจนจนถึงการให้ความรู้และสอนให้ลูกหลานได้หัดลงมือทำด้วยตนเอง เพื่อต้องการปลูกฝังความรักและตระหนักในอาชีพ และคุณค่าของผ้าคันมือ สำหรับการเรียนรู้ระหว่างสมาชิกหรือผู้ประกอบการด้วยกันเป็นการสอนกันเองภายในกลุ่มแบบพี่สอนน้อง เพื่อนสอนเพื่อน หรือใช้วิทยากรที่มีความรู้ หรือปราชญ์ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญเป็นผู้ถ่ายทอดให้ความรู้ในกลุ่ม ในสถานศึกษาจะมีถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำผ้าคันมือให้กับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา โดยได้บรรจุไว้ในหลักสูตรของโรงเรียนบ้านต้นไคร้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเด็กนักเรียนหญิง เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้พื้นฐานและทักษะเบื้องต้นในการทำผ้าคันมือเพื่อสร้างรายได้ระหว่างเรียน สำหรับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม ทางกลุ่มได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ได้จัดให้มีการจัดฝึกอบรมความรู้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ และการบริหารจัดการให้กับสมาชิกกลุ่ม ซึ่งการเรียนรู้และการถ่ายทอดมีเฉพาะสมาชิกในกลุ่มเท่านั้น แต่การถ่ายทอดให้กับประชาชนทั่วไปภายในชุมชนยังไม่ทั่วถึง หรือการเรียนรู้ในสถานศึกษาก็ยังคงมีเฉพาะนักเรียนหญิงเท่านั้นที่สนใจ จึงทำให้องค์ความรู้ ขั้นตอนการผลิตผ้าคันมืออาจจะเกิดขึ้นเฉพาะบุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่มเท่านั้น อาจจะส่งผลกระทบต่ออาชีพในชุมชน การเห็นความสำคัญของการสืบสานภูมิปัญญาผ้าคันมือที่เป็นภูมิปัญญาขั้นพื้นฐานที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ นอกจากนี้การทำผ้าคันมือถือเป็นการสร้างอาชีพ การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และสามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของตนลงในงานชิ้นงานได้อีกด้วย

สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ นายสนาม กันตะกวาง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ บ้านต้นไคร้, นางเพ็ญศรี ประสมสวย รองประธานกลุ่ม, นางจิรนนท์ คำแพงอาจ ประชาญ์ทองถิ่น, นางภัทราภรณ์ คาตา และ นางปรารธนา ชิว ผู้ประกอบการผ้าคันมือ เกี่ยวกับกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าคันมือของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าคันมือต้นไคร้ สามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

๔.๑.๑ ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าคันมือ พบว่า ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าคันมือต้นไคร้มีการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก เนื่องจากความต้องการของลูกค้าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถจำหน่ายได้ และทำให้ผู้ผลิตรับรู้ถึงรายได้ที่แน่นอน สำหรับลวดลายที่กลุ่มสมาชิกนิยมเสนอให้กับลูกค้า ก็จะเป็น ลายสัตว์ ลายดอกไม้ หรือลายที่ลูกค้ากำหนดให้กลุ่มสมาชิกทำ ลูกค้าก็สามารถออกแบบเองได้เช่นกัน^๑ การพัฒนารูปแบบสินค้าของกลุ่มมีการพัฒนาไปตามยุคสมัยแต่ไม่ตายตัวสินค้าบางชนิดก็ทำตามที่ลูกค้าสั่ง ลูกค้าจะเอาตัวแบบมาให้ทางกลุ่มแกะแบบจากตัวอย่างเพื่อที่จะผลิตตามความต้องการของลูกค้า ผ้าคันมือของกลุ่มเป็นงานละเอียดจะไม่ทำเยาะเนื่องจากลวดลายมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดประกอบกับสีเส้นและลวดลายของสินค้าจึงทำให้เป็นจุดเด่นที่ดึงดูดลูกค้า^๒ ซึ่งการออกแบบลวดลายของผ้าคันมือ ส่วนมากจะยังคงรูปเดิมมากกว่า เพราะมันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ ส่วนลวดลายใหม่นั้น ส่วนมากจะทำตามความต้องการของลูกค้า เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดและผู้บริโภคด้วยในขณะเดียวกันเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผ้าคันมือมากขึ้น เพราะฉะนั้น ลวดลายต่างๆ ส่วนมากจะมาจากทำตามคำสั่งมากกว่า ทำให้ลวดลายผ้าคันมือมีมากขึ้นไปด้วย อีกอย่างเราในฐานะต้นทางของการผลิต เราก็ต้องสำรวจความต้องการของผู้บริโภคด้วย แล้วนำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับวัยนั้นๆ เช่น โทนสีของผ้า ถือว่าเป็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ หรือบูรณาการให้เข้ากับสังคมใหม่ ไม่ทิ้งของเก่าแต่เราก็ไม่ปฏิเสธของใหม่ จึงมีการจัดทำผลิตภัณฑ์ออกมาในหลายรูปแบบ เช่น ผ้าคลุมเตียง หมอนอิง กระเป๋าใส่เหรียญ ที่รองแก้ว และผ้าห่ม เป็นต้น^๓ ผ้าคันมือ เป็นศิลปะการแต่งลวดลายด้วยผ้า ซึ่งจะเย็บ ปะ ต่อ หรือเล่นลายต่าง ๆ โดยใช้มือล้วนๆ วัตถุดิบ ผ้าที่ใช้แตกต่างกันไปตามความต้องการของลูกค้า ส่วนใหญ่เน้นใช้ผ้าฝ้าย ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ เพราะมีความนุ่มเนียนน่าสัมผัส มีองค์ประกอบสำคัญคือ ผ้าพื้น และบุในให้เกิดความนุ่ม อดีตใช้ขน แต่ปัจจุบันใช้วัสดุใยโพลีเอสเตอร์ ลวดลายบางชิ้นออกแบบจากการวาดมือ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทักษะและความชำนาญอย่างสูงลายเส้นที่ไม่ตายตัว ช่วยให้ผลงานมีเสน่ห์แตกต่างกันไป เกิดความสวยงามและรายละเอียดความปราณีตสูง ทุกชิ้นเปรียบเป็นงานชิ้นเดียว ในโลกลวดลายนับเป็นพันแบบ เช่น ลายการ์ตูน ดอกไม้ กราฟิก สัตว์ ฯลฯ โดยทำออกมาเป็นสินค้าต่าง ๆ ได้แก่ ผ้าห่ม ผ้าคลุมเตียง ปลอกหมอนอิง ผ้าปูโต๊ะ ผ้าติดผนัง ฯลฯ^๔ โดยมีกระบวนการและขั้นตอนในการออกแบบดังนี้

๑. เลือกผ้าที่เหมาะสมกับงานที่จะทำเช่น ผ้าห่มควรใช้ผ้าที่หนา หมอน ผ้าคลุมเตียง ควรใช้ผ้าที่ไม่หนาเกินไป เป็นต้น

^๑ สัมภาษณ์ นางเพ็ญศรี ประสมสวย รองประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^๒ สัมภาษณ์ นางปรารธนา ชิว ผู้ประกอบการผ้าคันมือ, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^๓ สัมภาษณ์ นางภัทราภรณ์ คาตา ผู้ประกอบการผ้าคันมือ, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^๔ สัมภาษณ์นางจิรนนท์ คำแพงอาจ ประชาญ์ทองถิ่น, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^๕ สัมภาษณ์ นางภัทราภรณ์ คาตา ผู้ประกอบการผ้าคันมือ, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

๒. หารูปภาพที่จะนำมาตกแต่งชิ้นงานเพื่อนำมาเป็นแบบ จากนั้นนำแบบที่เลือกไว้แล้ว คัดลอกลงผ้าที่เตรียมไว้แล้วซึ่งเป็นผ้าสีพื้นๆ อาจจะไม่มิลวดลาย และอีกส่วนหนึ่งคัดลอกลงผ้าอีกผืนที่จะนำมาตกแต่ง ซึ่งผ้าชิ้นนี้อาจเป็นผ้าที่มีลวดลายหรือมีสีสันทที่สวยงามกว่าผ้าชิ้นแรก

๓. ทำการตัดแบบบนผ้าชิ้นที่สองเพื่อที่จะนำไปตกแต่งบนผ้าชิ้นแรก

๔. นำแบบที่ตัดเสร็จแล้วไปตกแต่งบนผ้าผืนที่หนึ่งโดยวิธีการเย็บแบบสอยซ่อนด้าย

๕. นำแบบที่สอยเรียบร้อยแล้วใน ข้อ ๔ ไปทำการดันตามรอยสอยและรอยขีดให้ครบทั้งผืน ซึ่งจะได้ผ้าชิ้นมือตามลวดลายที่กำหนด

ภาพที่ ๑ แบบลวดลายบนพื้นผ้า

ภาพที่ ๒ การประชุมปรึกษาหารือเพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าชิ้นมือในกลุ่มจังหวัด ล้านนา

๔.๑.๒ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า ผ้าชิ้นมือเป็นงานที่เย็บปักด้วยมือ ในอดีตจะมีการเย็บผ้าหม่นวมใช้เองในครัวเรือน ฝีมือในการเย็บปักก็จะไม่ปราณีตและไม่เรียบร้อย เพราะเนื่องจากทำไว้ใช้กันเอง เป็นส่วนใหญ่ รูปแบบของผลิตภัณฑ์จึงค่อยเรียบง่าย^๖ ปัจจุบันทางกลุ่มได้มีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าชิ้นมือ ในรูปแบบที่หลากหลาย ใช้ประโยชน์ได้หลายๆ อย่าง การพัฒนารูปแบบการเย็บ ปัก ลวดลาย ลายเส้น สีสันท เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป รวมถึงวัตถุดิบที่ให้เลือกใช้มีเพิ่มมากขึ้นด้วย จากเดิมที่ปักเฉพาะผ้าหม่นวม ก็ได้พัฒนามาเป็นผ้าคลุมเตียง ที่มีราคาสูงขึ้น เนื่องจากความยากและใช้ระยะเวลาในการปักค่อนข้างนาน แต่ในขณะเดียวกันในการทำผ้าชิ้น

^๖ สัมภาษณ์ นางภัทราภรณ์ คาทา ผู้ประกอบการผ้าชิ้นมือ, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

มือนั้นก็ยังไม่ทิ้งภูมิปัญญาดั้งเดิม มีการด้นด้วยมือ เพิ่มลวดลาย ลายเส้น ที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงกลายเป็นผ้านั้นมือลวดลายใหม่ ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น โดยใช้ความรู้จากการเนาผ้าห่มที่ใช้ในครัวเรือน เพิ่มมูลค่าสินค้า ความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมจากการทำผ้านั้นมือ มาประยุกต์ดัดแปลงผลิตภัณฑ์ เป็นงานด้นมือชิ้นเล็กๆ เช่น ผลิตภัณฑ์ กระเป๋า กระเป๋าตุงคืบเล็กๆ ที่ราคาไม่สูงมากนัก ผ้าปูโต๊ะ ปลอกหมอน ซึ่งปัจจุบันแนวโน้มความต้องการผลิตภัณฑ์ที่ทำด้วยมือมีแนวโน้มสูงขึ้น^๗

ภาพที่ ๓ การพัฒนาผลิตภัณฑ์

นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนสนใจมาศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน เป็นการเพิ่มพูนความรู้ และแสวงหาความรู้ใหม่ โดยมีผู้ที่ชำนาญในการคิดออกแบบและผลิตสินค้าผ้านั้นมือที่เป็นเอกลักษณ์ หรือเพิ่มมูลค่าสินค้า โดยคำนึงถึงคุณภาพของสินค้า ค่าแรง คุณภาพวัสดุ ระดับฝีมือความประณีต สร้างเครือข่ายผ้านั้นมือ การกำหนดราคาจำหน่ายภายใต้เงื่อนไขเดียวกัน จึงทำให้สินค้าสามารถใช้งานได้หลายรูปแบบและใช้ได้หลายโอกาส เช่น ผ้าคลุมเตียง จะใช้ห่มหรือคลุมเตียงก็ได้ หมอนอิง จะใช้หนุน ตั้งโชว์ หรือเป็นของที่ระลึก เป็นต้น^๘

ตลอดจนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทางกลุ่มได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองแพร่ ได้มีการสนับสนุนในส่วนของวัสดุที่นำมาใช้ คือ ผ้าผืนที่นำมาผลิตเป็นผ้านั้นมือและจักรเย็บผ้าที่นำมาเย็บต่อลายผ้าให้เป็นผืน ด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ ได้มีการอบรมนำความรู้ใหม่ ๆ มาอบรมให้กับ

^๗ สัมภาษณ์นางจิรนนท์ คำแพงอาจ ราษฎรท้องถิ่น, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^๘ สัมภาษณ์ นางเพ็ญศรี ประสมสวย รองประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

สมาชิกกลุ่มในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบริหารจัดการกลุ่ม เทศบาลตำบลช่อแฮ ได้จัดให้มีการจัดฝึกอบรม นำวิทยากรมาเผยแพร่ความรู้ให้กับสมาชิกกลุ่มได้มีความรู้ใหม่ ๆ ที่จะสามารถนำมาพัฒนา
กลุ่ม^๙

สำหรับวัสดุที่นำมาใช้เป็นวัสดุที่หาได้จากในประเทศโดยกลุ่มผู้ผลิตได้มีการไปหาซื้อเองถ้าเป็นร้านค้าที่อยู่ในภาคเหนือก็จะไปซื้อเองแต่ถ้าร้านค้าอยู่ในโซนภาคกลางก็จะให้ทางร้านส่งมาให้เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายของกลุ่ม ประกอบไปด้วย ๑) ผ้าฝ้ายสีขาวหรือสีพื้นๆ ๒) ผ้าฝ้ายสีสันทวยงาม ๓) เข็ม ด้าย ๔) จักรเย็บผ้า ๕) กระดาษทำแบบ กระดาษสำหรับตัดลวดลายต่างๆ ๖) ซียีดไม้ ๗) ไม้ทำโครง เพื่อใช้ทำหมอนและผ้าห่ม ๘) ไยสังเคราะห์โพลีเอสเตอร์ ๙) กรรไกร พลอกมือ ๑๐) ดินสอ ในส่วนของเนื้อผ้า ใช้ผ้าคอตตอนเกรด A มีความนุ่มนวล ระบายความร้อนได้ดีทนทานต่อการใช้งานประมาณ ๑๐ ปี ทำให้สินค้ามีความคงทนต่อการใช้งาน เมื่อผ่านการซักหรือตากแดดสีไม่ตก ไม่ต่าง เนื่องจากผ้าคอตตอนมีความทนต่อแสงแดด ใช้เวลาอย่างน้อย ๑๐ ปี สีถึงจะซีด ในส่วนของด้ายใช้ด้ายยี่ห้อวินัส ซึ่งเป็นด้ายที่มีความเหนียวนุ่ม สีไม่ตก ไม่หดและที่สำคัญเวลาใช้เย็บหรือด้นจะไม่บาดมือเหมือนด้ายอื่นๆ โดยมีการใช้ด้ายในการด้น ๒ รอบ รอบแรกจะใช้เครื่องจักรด้นเก็บปลายและด้นมือที่บรอยจักรอีกรอบจึงทำให้สินค้ามีความคงทน ส่วนใยสังเคราะห์ที่นำมาเป็นไส้ของหมอนอิงหรือผ้าคลุมเตียง จะใช้ใยสังเคราะห์แผ่น เกรด A มีความนุ่ม พู ไม่ยุบตัว น้ำหนักเบา หาซื้อได้ง่ายตามท้องตลาด^{๑๐} อีกทั้งทางกลุ่มมีการผลิตเป็นขั้นตอนโดยเริ่มจากการแบ่งหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละคนเช่น งานออกแบบลวดลาย งานสอย งานด้นมือ งานเย็บ ในขั้นตอนการผลิตจะแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มแรก คือ กลุ่มที่มีความถนัดในการออกแบบและตัดต่อลายผ้า ซึ่งการออกแบบและตัดต่อลายผ้านั้นจะมีขั้นตอนที่ยุ่งยากเนื่องจากเป็นงานที่ละเอียด กลุ่มที่ สอง คือ กลุ่มที่มีความถนัดในการสอย ซึ่งการสอยต้องอาศัย สายตาและสมาธิ กลุ่มที่ สาม คือ กลุ่มที่มีความถนัดในการด้น งานด้นเป็นงานที่ละเอียดทำให้ระยะเวลาในการผลิต ซึ่งการด้นต้องอาศัย สายตาและสมาธิเช่นกัน กลุ่มที่ สี่ คือ กลุ่มที่มีความถนัดในการเย็บ ในแต่ละขั้นตอนถ้าผู้ผลิตมีความชำนาญก็จะใช้เวลาน้อย ประมาณ ๒ อาทิตย์/ ๑ ผืน เนื่องจากการต่อลวดลายจะใช้เวลาประมาณ ๑ อาทิตย์ และด้นอีก ๑ อาทิตย์ แต่ถ้าสมาชิกมือใหม่ก็จะใช้เวลาประมาณ ๓ อาทิตย์ ถึง ๑ เดือน/ ๑ ผืน หรืออาจจะล่าช้ากว่านั้น เนื่องจากปัจจุบันทางกลุ่มมีคนด้นมากกว่าคนตัดต่อลายผ้าทำให้มีแรงงานไม่เพียงพอต่อการผลิต เพราะการต่อลายผ้านั้นมีความยุ่งยากต้องอาศัยความชำนาญและประสบการณ์ถึงจะได้ผ้าแต่ละผืนบางที่ลูกค้าจะหาลวดลายมาให้ทางกลุ่มต้องแกะลวดลายให้ลูกค้าทำให้ต้องใช้เวลานานกว่าปกติ^{๑๑}

๔.๑.๓ ด้านการตลาด พบว่า ทางกลุ่มได้มีการส่งสินค้า ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ถ้าเฉพาะในประเทศ ในการจำหน่ายสินค้าจะมีลูกค้าประจำมาซื้อที่ศูนย์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าด้นมือบ้านต้นไคร้ ลูกค้าบางรายก็มีการสั่งซื้อโทรศัพท์และมีการออกบูธ ตามงานต่างๆ เช่น งานแสดงโชว์และจำหน่ายสินค้าโอท็อป เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์และหาช่องทางการตลาดการขายใหม่ๆ ให้แก่ตัวสินค้าให้ได้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป เป็นต้น ลูกค้าส่วนใหญ่จะเป็นลูกค้าที่เคยซื้อไป

^๙ สัมภาษณ์ นายสนาม กันตะกวาง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ บ้านต้นไคร้, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นางปรารถนา ชิว ผู้ประกอบการผ้าด้นมือ, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นางเพ็ญศรี ประสมสวย รองประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

แล้วและกลับมาซื้ออีก อีกทั้งยังมีการนำไปแสดงหรือออกบูธบ้างตามสถานที่หรือตามงานต่างๆ เช่น เมืองทองธานี ร่วมกับกลุ่มพัฒนาชุมชนที่ผ่านการประเมินหรือคัดสรรจาก OTOP ที่มีคุณภาพ หรือได้ดาว ๓-๔ ด้วยขึ้นไป ผลิตภัณฑ์ของเราอยู่ในระดับ ๔ ดาว จึงได้ร่วมไปแสดงด้วย ถ้าดาวไม่ถึงก็หมดโอกาสที่จะได้ไปแบบนี้เป็นต้น ในส่วนของความนิยมของลูกค้าก็ขึ้นอยู่กับช่วงวัยด้วย เช่น วัยทำงาน นอกจากนี้ การส่งออกต่างประเทศ โดยส่วนมาก เราจะรับทำตามออเดอร์ (order) มากกว่า เพราะการลงทุนค่อนข้างสูง และที่สำคัญคือ ค่านิยม หรือความนิยมระหว่างในประเทศกับต่างประเทศต่างกัน เช่นความนิยมด้านสีผ้า ลวดลาย แต่หลักๆ แล้ว เราจะคงอัตลักษณ์ของและรักษารูปแบบเดิมไว้ เพราะความต้องการยังคงมีอยู่เหมือนเดิม หรือได้จำหน่ายอยู่เรื่อย แต่ถ้าเป็นสีใหม่ๆ หรือลวดลายใหม่ๆ ส่วนมากเราจะรับทำตามคำสั่งมากกว่า ส่วนการส่งออกหรือการตลาดต่างประเทศนั้น ส่วนมากจะมาจากการสั่ง ส่งออกสินค้าหรือผ้าชิ้นมือทางของชมรมจากพ่อค้าคนกลาง เนื่องจากสินค้าส่วนใหญ่จะใช้งานมือเป็นจุดขายสินค้า เน้นให้เห็นถึงความปราณีตงดงามจึงทำให้ราคาของสินค้ามีราคาสูง คือ ขายส่ง จำนวน ๑ ชิ้น ราคา ๓,๒๐๐- ๓,๕๐๐ บาท ขายปลีก จำนวน ๑ ชิ้น ราคา ๓,๓๐๐- ๓,๘๐๐ บาท ขึ้นอยู่กับความยากง่ายของลวดลายอีกด้วย^{๑๒}

สำหรับการพัฒนาด้านการตลาดและการจัดจำหน่ายทางกลุ่มใช้ระบบเครือข่าย คือ กลุ่มไหนผลิตสินค้าพร้อมจำหน่ายและหากสมาชิกในกลุ่มสามารถหาลูกค้าได้เองก็สามารถขายในราคาปลีก แล้วนำต้นทุนคืนให้กลับกลุ่มสมาชิก โดยคิดค่าจ้างตามจำนวนงานที่ทำและการแบ่งกำไรกัน หรือหากยังไม่ได้จัดจำหน่ายก็จะส่งรวมกันที่กลุ่มและประธานกลุ่มจะเป็นผู้จัดจำหน่ายตามเครือข่ายที่มีอยู่ เช่น ร้านค้าในศูนย์สินค้าเศรษฐกิจชุมชนช่อแฮ ศูนย์จำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในจังหวัด งานแสดงสินค้าในสถานที่จัดแสดงสินค้า OTOP เป็นต้น^{๑๓} แต่ทางกลุ่มควรเพิ่มช่องทางการตลาด โดยการเปิดขายออนไลน์ โดยยอดจำหน่ายจะได้จากการสั่งซื้อของลูกค้าเป็นหลัก โดยมีแบบ หรือลวดลายให้กับลูกค้าได้เลือก หรือลูกค้าจะออกแบบลวดลายตามความต้องการของตนเอง โดยจะมีกลุ่มสมาชิก ที่มีความชำนาญในการออกแบบ ออกแบบ แกะลวดลายการสร้างเอกลักษณ์ให้กับสินค้า เพื่อใช้เป็นแบบในการผลิตสินค้าให้กับลูกค้าได้ตรงกับความต้องการ ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก^{๑๔}

^{๑๒} สัมภาษณ์ นางเพ็ญศรี ประสมสวย รองประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นางปรารถนา ชิว ผู้ประกอบการผ้าชิ้นมือ, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นางภัทราภรณ์ คาถา ผู้ประกอบการผ้าชิ้นมือ, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

ภาพที่ ๔ การพัฒนาการตลาด

นอกจากนี้ กรมพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองแพร่ ได้มีการสนับสนุนด้านการพัฒนาตลาด มีการส่งเสริมช่องทางการตลาด เวลาที่มีการจัดงานแสดงสินค้า โอท็อป (OTOP) ในงานต่างๆ เช่น ชม ชิม ช้อป OTOP ของดีจังหวัดแพร่, งาน OTOP ก้าวไกลด้วยพระบารมี เพื่อเป็นการเผยแพร่ในกลุ่มที่เป็นที่รู้จักไปอย่างแพร่หลาย และเทศบาลตำบลช่อแฮ ได้มีการสนับสนุนในส่วนของการพัฒนาตลาด มีการประชาสัมพันธ์ลงในเว็บไซต์ของเทศบาลตำบลช่อแฮ และจัดหาช่องทางตลาดให้กับกลุ่มร่วมไปถึงการนำนักท่องเที่ยวมาดูงานของกลุ่มให้เป็นที่รู้จักไปอย่างแพร่หลาย ทั้งนี้อยากให้มีการประชาสัมพันธ์การจำหน่ายในช่องทางโซเชียลมีเดีย (Facebook, Line, เว็บไซต์ของกลุ่ม) เพื่อสะดวกต่อลูกค้าที่อยู่ต่างจังหวัดและเป็นการประชาสัมพันธ์ให้จังหวัดอื่นๆ ได้ทราบให้เป็นที่แพร่หลายไปยังต่างจังหวัดเพื่อให้มีช่องทางในการจำหน่ายเพิ่มมากขึ้นและถ้ามีการส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศอยากให้มีการซื้อขาย กับลูกค้าโดยตรงโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง^{๑๕}

๔.๑.๔ ด้านการเรียนรู้ พบว่า การสร้างการเรียนรู้และการถ่ายทอดเกี่ยวกับการทอผ้าตีนมือนั้น โดยปกติทางกลุ่มก็มีการประชุมพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอยู่ตลอด ตลอดจนถึงการให้ความรู้และสอนให้ลูกหลานของเราได้หัดลงมือทำด้วยตนเอง เพื่อต้องการปลูกฝังความรักและตระหนักในอาชีพ และคุณค่าของผ้าตีนมือ สำหรับการเรียนรู้ระหว่างสมาชิกหรือผู้ประกอบการด้วยกันเป็นการสอนกันเองภายในกลุ่มแบบพี่สอนน้อง เพื่อนสอนเพื่อน หรือใช้วิทยากรที่มีความรู้ หรือปราชญ์ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญเป็นผู้ถ่ายทอดให้ความรู้ในกลุ่ม การรับสมัครสมาชิกใหม่เข้ารับการฝึกอบรมขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้เรียน มีการเชิญวิทยากรหรือปราชญ์ท้องถิ่นเข้าไปช่วยสอน^{๑๖} สำหรับในสถานศึกษาจะมีถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำผ้าตีนมือให้กับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา โดยได้บรรจุไว้ในหลักสูตรของโรงเรียนบ้านต้นไคร้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นนักเรียนหญิง หรือเด็กผู้หญิงที่สนใจเรียน มีการเชิญวิทยากรให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับผ้าตีนมือ ให้นักเรียนได้รู้จัก วัสดุ อุปกรณ์ ที่ใช้ประกอบในการทำผ้าตีนมือ เป็นการพัฒนาหลักสูตรการทำผ้าตีนมืออย่างง่ายขึ้นเพื่อให้เหมาะกับระดับชั้นเรียนเพื่อให้มีความรู้พื้นฐานและทักษะเบื้องต้นในการทำผ้าตีนมือ เพื่อสร้างรายได้ระหว่างเรียน^{๑๗}

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายสนาม กันตะกวาง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ บ้านต้นไคร้, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นางภัทราภรณ์ คาถา ผู้ประกอบการผ้าตีนมือ, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายสนาม กันตะกวาง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ บ้านต้นไคร้, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

ภาพที่ ๕ การเรียนรู้การทำผ้าด้นมือ

ตลอดจนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทางกลุ่มได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองแพร่ ได้มีการอบรมนำความรู้ใหม่ ๆ มาอบรมให้กับสมาชิกกลุ่มในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบริหารจัดการกลุ่ม เทศบาลตำบลช่อแฮ ได้จัดให้มีการจัดฝึกอบรม นำวิทยากรมาเผยแพร่ความรู้ให้กับสมาชิกกลุ่มได้มีความรู้ใหม่ ๆ ที่จะสามารถนำมาพัฒนา
กลุ่ม^{๑๘}

ภาพที่ ๖ การเรียนรู้การพัฒนาผลิตภัณฑ์

๔.๑.๕ ด้านการสร้างเครือข่าย พบว่า ในการสร้างเครือข่ายของกลุ่มผ้าด้นมือเบื้องต้นก็จะประกอบไปด้วยชุมชนบ้านต้นไคร้ บ้านพันเชิง บ้านธรรมเมือง เหล่านี้เป็นต้น เพราะเรามีการ

^{๑๘} สัมภาษณ์ นางปรารณา ชิว ผู้ประกอบการผ้าด้นมือ, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

แลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือกันอยู่ตลอดเวลา เพราะเรามองเห็นว่าเป็นการส่งเสริมอาชีพและวิถีชีวิตของสังคมได้เป็นอย่างดี ยกตัวอย่างเช่น การนำเสนอชิ้นงาน บางครั้งเราก็เสนอชุมชนบางชุมชนเป็นตัวแทนไปนำเสนอ คือเป็นการเปิดโอกาสหรือให้อีกชุมชนหนึ่งได้ประสบการณ์มากยิ่งขึ้น ฉะนั้นในเครือข่ายของกลุ่มเหล่านี้ จึงค่อนข้างเข้มแข็ง เพราะเกิดจากความร่วมมือ ความเสียสละของคณะหรือกลุ่ม^{๑๙} หรือการจัดจำหน่ายทางกลุ่มใช้ระบบเครือข่าย คือ กลุ่มไหนผลิตสินค้าพร้อมจำหน่ายและหากสมาชิกในกลุ่มสามารถหาลูกค้าได้เองก็สามารถขายในราคาปลีก แล้วนำต้นทุนคืนให้กลับกลุ่มสมาชิก โดยคิดค่าจ้างตามจำนวนงานที่ทำและการแบ่งกำไรกัน หรือหากยังไม่ได้จัดจำหน่ายก็จะส่งรวมกันที่กลุ่มและประธานกลุ่มจะเป็นผู้จัดจำหน่ายตามเครือข่ายที่มีอยู่ เช่น ร้านค้าในศูนย์สินค้าเศรษฐกิจชุมชนข้อแะ ศูนย์จำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในจังหวัด งานแสดงสินค้าในสถานที่จัดแสดงสินค้า OTOP เป็นต้น^{๒๐} นอกจากนี้ ทางกลุ่มยังสร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับสถานศึกษา โดยได้ร่วมโครงการ ToT Young Club ณ โรงเรียนเมืองแพร่ และ สร้างเครือข่ายทางการตลาด โดยได้เข้าร่วมงานแลกเปลี่ยน ณ วัดพระธาตุข้อแะ^{๒๑}

ภาพที่ ๗ การสร้างเครือข่าย

๔.๑.๖ ด้านกระบวนการถ่ายทอด พบว่า อาชีพเกี่ยวกับการทำผ้าด้นมือในชุมชนนี้ เนื่องจากเป็นอาชีพที่ถูกถ่ายทอดสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เนื่องจากไม่ได้ทำการบันทึกเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ก็พอจะสันนิษฐานได้ว่า การตั้งกลุ่มทำผ้าด้นมือมาก็ประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๕ โดยประมาณ หลังจากนั้นก็ได้ทำการจดทะเบียนเป็นวิชาชีพชุมชนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ในขณะเดียวกันถ้าจะพูดถึงการทอผ้าด้นมือจริงๆ นั้น มีมานานประมาณ ๒๐ – ๓๐ กว่าปีได้ การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าด้นมือนั้น จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นอาชีพเสริมสำหรับกลุ่มแม่บ้านบ้านต้นไคร้ โดยเริ่มจากกลุ่มแม่บ้าน ได้เรียนรู้จากกลุ่มสตรีชาวคริสต์จักรสามัคคีธรรมที่ ๕ และได้รับการว่าจ้างให้รับผ้ามาด้นที่บ้าน การทำผ้าด้นมือในสมัยก่อนเมื่อครั้งที่ยังไม่มีจักรเย็บผ้าชาวบ้านได้ใช้เข็มกับด้ายช่วยในการเย็บ การเนา สอย ปักชุน ด้วยมือมาโดยตลอด ปัจจุบันผ้าด้นมือกลายเป็นวิสาหกิจชุมชน

^{๑๙} สัมภาษณ์ นางภัทราภรณ์ คาลา ผู้ประกอบการผ้าด้นมือ, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นางปรารถนา ขิว ผู้ประกอบการผ้าด้นมือ, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นางเพ็ญศรี ประสมสวย รองประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

ขนาดเล็ก และกำลังขยายไปในชุมชนใกล้เคียง ด้วยความร่วมมือของหลายๆ ฝ่าย เพื่อยกระดับคุณภาพของผ้าดันมือให้เข้าสู่สังคมเศรษฐกิจมากขึ้น ซึ่งถือได้ว่าอาชีพการทำผ้าดันมือได้รับการถ่ายทอดจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่ง^{๒๒}

สำหรับกระบวนการอบรมและถ่ายทอดทางกลุ่มได้ร่วมกับทางโรงเรียนบ้านต้นไคร้ได้อบรมและถ่ายทอดการทำผ้าดันมือให้กับนักเรียนอีกด้วย เพราะโรงเรียน หรือครูผู้สอนที่สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีก็มีกิจกรรมในการเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชน อาชีพในชุมชน แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว โดยร่วมกันจัดตั้งชมรมสืบสานภูมิปัญญาผ้าดันมือขึ้น เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญ หารายได้ระหว่างเรียน เกิดความรักและหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่น รักการทำงาน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างพอเพียง แล้วนำไปเสนอผลงานหรือจำหน่ายตามโอกาสต่างๆ เช่น โครงการเปิดโลกด้านวิชาการสำหรับนักเรียน หรือกิจกรรมการแข่งขันอะไรประมาณนี้ สิ่งเหล่านี้ก็ถือว่าการสร้างความภูมิใจให้กับนักเรียน ก็ถือว่าเป็นผลสำเร็จที่น่าพอใจเป็นอย่างมาก^{๒๓}

ผ้าดันมือ เป็นงานเย็บผ้าและประกอบกันเข้าเป็นชิ้นงาน โดยทุกขั้นตอนของการทำล้วนใช้มือในการเย็บปัก ฉะนั้นจึงถือว่าเป็นภูมิปัญญาขั้นพื้นฐานที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เพราะในอดีตไม่มีเครื่องมือทุนแรงในการเย็บผ้า ซึ่งการปักผ้าด้วยมือก็มีการพัฒนามากขึ้นโดยการทำลวดลายต่างๆ นอกจากนี้การทำผ้าดันมือถือเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของตนลงในชิ้นงาน

๔.๒ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าดันมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนานา

จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ระหว่างผู้วิจัยกับรองผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานแพร่ นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดแพร่ นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ ประธานหอการค้าจังหวัดแพร่ นักวิชาการด้านศิลปการออกแบบ นักพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ ประชาชนผ้าดันมือ และผู้ประกอบการผ้าดันมือ (รายชื่อปรากฏในบทที่ ๓) เพื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าดันมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนานา พบว่า การที่จะยกระดับรายได้ของชุมชนจากผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีอยู่เดิมควรสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าดันมือโดยผสมผสานระหว่างลวดลายที่ทันสมัยกับลวดลายดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน มีขั้นตอนดังนี้

๔.๒.๑ การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าดันมือ ผ้าดันมือมีลวดลายที่ดำเนินการผลิตดั้งเดิม ได้แก่ ลายสัตว์ ลายดอกไม้ ลายพืชพรรณธรรมชาติเนื่องจากตำบลช่อแฮมีสภาพพื้นที่โดยทั่วไปของชุมชนเป็นที่ราบกว้างใหญ่ค่อนข้างมากและเป็นที่ราบสูงมีภูเขาล้อมรอบ เป็นเขตพื้นที่ป่าสงวนและเขตอุทยานแห่งชาติลำนานาน มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ แม่น้ำแม่สาย แม่น้ำแม่กอน มีพื้นที่ป่าไม้ที่มีคุณภาพดี เช่น ไม้สัก ไม้เบญจพรรณ ประชาชนส่วนใหญ่ในเขตตำบลช่อแฮประกอบอาชีพทางด้าน

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายสนาม กันตะกวาง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ บ้านต้นไคร้, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นางเพ็ญศรี ประสมสวย รองประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

การเกษตร มีรายได้จากการทำนา ทำไร่ ทำสวน (สวนชา) การหมักเมี่ยง มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ซึ่งลวดลายดังกล่าวเป็นลวดลายที่สอดคล้องความต้องการของผู้บริโภค ดังนั้น การออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้บริโภค และลวดลายที่สัมพันธ์กับสภาพทางกายภาพของพื้นที่ตำบลช่อแฮที่มีพื้นที่ที่เป็นป่าอุดมสมบูรณ์ ดังคำขวัญของตำบลช่อแฮที่กล่าวว่า พระธาตุศักดิ์สิทธิ์ แหล่งผลิตผ้าตีนมื่อ ลือชื่อชมพู่มะเหมี่ยว แหล่งเดียวเมี่ยงส้มผาด ลางสาทรสหวานล้ำ น้ำใจคนที่แสนงาม สำหรับลวดลายที่กลุ่มสมาชิกนิยมเสนอให้กับลูกค้า ก็จะเป็น ลายสัตว์ ลายดอกไม้ ลายพืชพรรณธรรมชาติ หรือลายที่ลูกค้าออกแบบเอง สอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าตีนมื่อตันไคร้มีการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก เนื่องจากความต้องการของลูกค้าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถจำหน่ายได้ และทำให้ผู้ผลิตรับรู้ถึงรายได้ที่แน่นอน สำหรับลวดลายที่กลุ่มสมาชิกนิยมเสนอให้กับลูกค้า ก็จะเป็น ลายสัตว์ ลายดอกไม้ หรือลายใหม่ๆ หรือลายที่ลูกค้ากำหนดให้กลุ่มสมาชิกทำ ลูกค้าก็สามารถออกแบบเองได้เช่นกัน^{๒๔}

^{๒๔} สัมภาษณ์ นางเพ็ญศรี ประสมสวย รองประธานกลุ่ม, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

ภาพที่ ๘ แสดงลวดลายดั้งเดิมของผลิตภัณฑ์ผ้าดัดมือ

๔.๒.๒ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบ สำหรับลวดลายผ้าดัดมือที่เกิดจากกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าดัดมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ซึ่งการที่จะยกระดับรายได้ของชุมชนจากผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีอยู่เดิมควรสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าดัดมือโดยผสมผสานระหว่างลวดลายที่ทันสมัยกับลวดลายดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เนื่องจากรูปแบบในการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าดัดมือ โดยส่วนใหญ่วิสาหกิจชุมชนผ้าดัดมือบ้านต้นไคร์ จะทำตาม order ที่ลูกค้าสั่ง แต่จะมีลวดลายให้กับลูกค้าได้เลือก เช่น ลายดาว ลายสัตว์ ลายดอกไม้ ลายพืชพรรณธรรมชาติ ในส่วนของสีเส้นลูกค้ำก็จะเลือกสีเอง สำหรับรูปแบบของผลิตภัณฑ์ประเภทผ้าคลุมเตียงซึ่งมีระยะเวลาการใช้งานนาน เกิดการซื้อซ้ำน้อย ทั้งนี้ผู้ประกอบการได้ปรับปรุงแบบที่หลากหลาย โดยทำเป็นกระเป๋าเงิน หมอนอิง พวงกุญแจ เพื่อให้เกิดการซื้อซ้ำ^{๒๕} รูปแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าดัดมือ ล้วนขึ้นอยู่กับมุมมองของลูกค้าเป็นสำคัญ ผู้ผลิตจะต้องทำการศึกษา สอบถาม พฤติกรรมของผู้ซื้อว่าอยากได้อะไร อยากได้สินค้าแบบไหนที่ตรงกับใจกับผู้ซื้อ การผลิตสินค้าขึ้นมาหนึ่งชิ้นจะต้องมีคนซื้อ ซึ่งเรียกว่า “ลูกค้า” พฤติกรรมของลูกค้า หรือพฤติกรรมของผู้ซื้อ เขาอยากได้อะไร สิ่งแรกที่ต้องคำนึงถึงคือพฤติกรรมของผู้ซื้อ สอบถามผู้ซื้อว่าอยากได้แบบไหน สินค้าที่เรามี ตรงกับความต้องการของผู้ซื้อหรือไม่ ไม่ใช่เราผลิตอะไรก็ได้ ซึ่งเป็นจุดอ่อนของสินค้าทุกตัว ถ้าหากไม่สนใจ พฤติกรรมการซื้อของลูกค้า จะทำให้สินค้าชิ้นนั้นไปไม่รอด ซึ่งถือเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของสินค้าชิ้นนั้นๆ ไม่ใช่เรามีสินค้าอะไร ต้องดูว่าเราต้องการขายสินค้าให้ใคร ซึ่งวิชาการตลาดจึงเป็นสิ่งสำคัญ และควรนำมาใช้ ดังนั้นเราจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย^{๒๖} จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นทำให้เกิดผลกระทบต่อกระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีความแปลกใหม่ทำให้เกิดปัญหาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อยได้แสดงความคิดเห็นต่อที่ว่า ผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่ออกมาจะมีรูปแบบที่ออกมา เป็นแบบเดิมๆ ที่พัฒนามาจากของพื้นเมืองที่มีในท้องถิ่น สำหรับผลิตภัณฑ์ผ้าดัดมือ ถ้าหากลูกค้าสนใจเขาจะซื้อทันที สินค้าที่ขายได้ง่าย คือ กระเป๋า แต่ผ้าห่มหรือผ้าคลุมเตียงเนื่องจากเป็นสินค้าที่ทำด้วยมือราคาจึงค่อนข้างสูง อีกทั้งผลิตภัณฑ์ที่มีในท้องถิ่นส่วนใหญ่การขายการตลาด

^{๒๕} นางกัญญาภัทร สายกลิ่น นักพัฒนาชุมชนชำนาญการเทศบาลตำบลช่อแฮ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๒๖} นายปัญญาพล ประสิทธิโสภณ ประธานหอการค้าจังหวัดแพร่ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

เป็นไปได้ซ้ำเนื่องจากการรูปแบบของสินค้าที่ทำด้วยมือคุณภาพจะไม่คงที่ การทำแต่ละครั้งก็ไม่เหมือนกัน ช่างฝีมือความสามารถก็แตกต่างกัน คุณภาพที่ได้จึงแตกต่างกัน^{๒๗} ปัญหาของสินค้าที่ผลิตจากผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ คือ ขาดการเล่าเรื่อง คุณค่าของผืนผ้า ประโยชน์ของผลิตภัณฑ์ ขาดการนำเสนอคุณค่า เส้นใยของผ้าแต่ละชิ้น ในแง่ของผลิตภัณฑ์ การนำเสนอเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ คุณค่าเป็นอย่างไร เรื่องราว เรื่องเล่าของผลิตภัณฑ์^{๒๘}

ภาพที่ ๙ สนทนากลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ

จากนั้นผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อยได้แสดงความคิดเห็นต่ออีกว่า ผู้บริโภคมีความชอบผลิตภัณฑ์ ที่แตกต่างกัน บางคนชอบลายธรรมชาติ บางคนชอบลายทันสมัย หรือบางคนชอบหลายๆแบบรวมกัน แต่ทั้งนี้ แต่ละผลิตภัณฑ์ควรคงความเป็นอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ตนเองไว้ ยกตัวอย่างเช่น รูปแบบของผลิตภัณฑ์ของจังหวัดเชียงราย ได้ผสมผสานระหว่างผ้าทอย้อมหอม และการต้นมือรวมกัน ดังนั้นการปรับเปลี่ยนรูปแบบในหลายๆ รูปแบบ กับลวดลาย โดยปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยผสมผสานกับการอนุรักษ์ความดั้งเดิมจะส่งผลให้ผลิตภัณฑ์สามารถใช้กับผู้บริโภคทุกเพศ ทุกวัย แสดงว่าผู้ประกอบการสามารถออกแบบให้ผ้าแต่ละชนิดมารวมกันเป็นหนึ่งเดียว ได้ เช่น การนำผ้าหม้อห้อม หรือผ้าทอ ประยุกต์เข้ากับเทคนิคการต้นมือ เพื่อให้เกิดลวดลายใหม่น่าสนใจ เพื่อเป็นสินค้าตัวเลือกให้กับลูกค้าได้เป็นอย่างดี ต้องมีการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้มีความทันสมัยตลอดเวลา

^{๒๗} นางสาวมิลินดา สัตยสุนทร นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๒๘} นางสาวยุรีพรรณ แสนใจยา รองผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานแพร่ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

ไม่ควรทำรูปแบบซ้ำเดิม^{๒๙} สอดรับการแนวทางการในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ คือ ๑) แนวทางในการอนุรักษ์ไว้ซึ่งความเป็นอัตลักษณ์ดั้งเดิม ๒) แนวทางส่งเสริม พัฒนางานอย่างสร้างสรรค์และต่อยอดผลิตภัณฑ์ ดังนั้นการดำเนินงานใดๆ ก็ตามต้องอนุรักษ์และยึดความเป็นวิถีชีวิตหรืออัตลักษณ์เดิมไว้ให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นวัตถุดิบ กระบวนการ วิธีการ หรือแม้กระทั่งขั้นตอนในการผลิต ถึงแม้ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปแค่ไหนก็ตาม ควรพัฒนาสินค้าโดยการนำเอาความเป็นท้องถิ่นใส่ไปในสินค้า ในส่วนการสร้างสรรค์ผลงานหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์นั้น อย่างน้อยต้องคำนึงถึงหลักสำคัญ ๔ ประการ คือ ๑) ธรรมชาติประโยชน์ คือ เน้นประโยชน์ในการใช้งานได้จริง ๒) การสร้างสรรค์ลวดลายใหม่ๆ ลงไปในผลิตภัณฑ์นั้น ขึ้นอยู่กับจินตนาการของแต่ละบุคคลหรือแต่ละกลุ่มหรือขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่น แต่ในขณะเดียวกันต้องให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคที่หลากหลายด้วย ๓) คุณภาพดี คุณภาพเป็นสิ่งที่สำคัญการขายจะดีตลาดจะต้องการ ต้องดูที่คุณภาพของงานก่อนเป็นเบื้องต้น เพราะคุณภาพจะบ่งบอกถึงวัตถุที่นำมาผลิต ขั้นตอนการผลิต วิธีการผลิต เป็นต้น และ ๔) ราคา สินค้าจะดีหรือไม่ดี มีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ คุ่มหรือไม่คุ้ม สวยหรือไม่สวย ราคาเป็นตัวกำหนด เพราะราคา จะจำแนกสินค้าแต่ละประเภทให้ผู้บริโภคได้พิจารณา ก่อนตัดสินใจซื้อ^{๓๐}

ภาพที่ ๑๐ สันทนาการกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ

ดังนั้นกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือเพื่อนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ควรมุ่งให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่

^{๒๙} นางสาวยุริพรรณ แสนใจยา รองผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานแพร่ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๓๐} นางสาววิภาภรณ์ ราชฟู นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

ในท้องถิ่น มาพัฒนาและสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น มีคุณภาพ มีจุดเด่น มีเอกลักษณ์ มีการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ สร้างงาน สร้างรายได้ ตลอดจนได้รับมาตรฐานชุมชน พัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้รับการรับรองและแสดงเครื่องหมายการรับรอง เพื่อส่งเสริมด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ ให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคและสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ

จากข้อมูลการแสดงแนวคิดของผู้ร่วมสนทนาข้างต้นที่ได้จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) คณะผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ร่วมกับผู้ประกอบการผ้าต้นมือ และปราชญ์ท้องถิ่นเพื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือเพื่อนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ควรมุ่งให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผสมผสานกับแนวคิดศิลปะเชิงสร้างสรรค์ มาพัฒนาและสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น มีคุณภาพ มีจุดเด่น มีเอกลักษณ์ ดังนั้นจึงนำไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ผ้าแขวน ผ้าคลุมเตียง และหมอนอิง โดยมีกระบวนการพัฒนาดังนี้ ๑) แกะแบบลายลงกระดาษ ๒) เน้นแบบลายติดผืนผ้า และ ๓) แบบลายที่เน่าแล้วนำมาต้นมือ ทั้งนี้กระบวนการพัฒนาดังกล่าวมีรายละเอียดของขั้นตอนการออกแบบผลิตภัณฑ์ต้นแบบดังนี้

๑. ตัดผ้าพื้นสีให้มีขนาดสี่เหลี่ยมสำหรับทำผ้าพื้น
๒. ตัดกระดาษเทาขาวเพื่อทำแบบพิมพ์ลวดลายตามที่กำหนดให้มีขนาดสมดุกับผ้าพื้น
๓. ตัดผ้าฝ้ายสีและผ้าฝ้ายลายตามแบบพิมพ์ที่กำหนดไว้
๔. นำผ้าที่ต้องการสอยเนาติดกันหรือใช้เข็มหมุดกลัดตามแบบที่จะสอย
๕. เริ่มสอยรูปดอกไม้ รูปใบไม้ และรูปลวดลายนกตามแบบที่กำหนด ได้ผ้าต้นมือที่สอยเรียบร้อยแล้ว
๖. นำผ้าที่ได้จากการสอยในข้อ ๕ มาขีดลวดลายที่ต้องการบนพื้นผ้าที่วางอยู่เพื่อความสวยงาม
๗. ตัดผ้าพื้นล่าง และ โยสังเคราะห์ให้มีขนาดสี่เหลี่ยมเท่ากับผืนผ้าที่สอยเรียบร้อยแล้ว
๘. นำผ้าที่สอยได้มาวางบนโยสังเคราะห์ที่มีผ้าพื้นอยู่
๙. เน้นผ้าทั้ง ๓ ชิ้น คือ ผ้าพื้นล่าง โยสังเคราะห์ และผ้าบน (ผ้าที่สอยและขีดลายเรียบร้อยแล้ว) ให้ติดกัน

๑๐. นำมาติดกับโครงไม้โดยใช้เข็มหมุด กลัดติดกับผ้าที่อยู่โครงไม้ให้ครบ 4 ด้าน

๑๑. ดันธรรมดาหรือดันตะลุยตามลายสอยและตามรอยขีดของผ้าให้ครบทั้งผืน จนได้ผ้าดันมือตามที่ต้องการ

๑๒. ตัดผ้าสี่ลายให้มีขนาดกว้าง ๑ นิ้วแล้วนำมาเย็บริมข้างให้ครบ ๔ ด้าน

๑๓. สอยริมข้างให้เรียบร้อยทั้ง ๔ ด้าน

๑๔. ได้ผลิตภัณฑ์ผ้าดันมือที่เป็นต้นแบบมีลวดลายตามที่กำหนดไว้ ได้แก่ ผ้าแขวนผ้าคลุมเตียง หมอนอิง

ภาพที่ ๑๑ กระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าดันมือ

ภาพที่ ๑๒ ผลงานที่เกิดจากกระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าด้นมือ

๔.๒.๓ การนำผลิตภัณฑ์ต้นแบบไปสู่กลไกการตลาด จากการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อยที่กล่าวว่า แนวทางในการพัฒนารูปแบบและลวดลายผ้าด้นมือควรให้คงความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและผสมผสานกับแนวคิดเชิงสร้างสรรค์โดยอาศัยกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าด้นมือเพื่อนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยทั้งนี้ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดแพร่พยายามที่จะผลักดันพัฒนาผู้ประกอบการในเรื่องของกระบวนการคิดเป็นหลัก มีการเข้าค่ายอบรมให้ความรู้ให้กับผู้ประกอบการเกี่ยวกับ “การคิดเชิงออกแบบ” “Design Thinking” กระบวนการคิดที่อิงจากลูกค้าเป็นหลักโดยสอนให้ผู้ประกอบการรู้ว่าลูกค้าของเขาคือใคร ถ้าผู้ประกอบการสามารถเข้าใจปัญหาลูกค้า รู้ว่ากลุ่มลูกค้าเป็นใคร เขาก็จะ

สามารถผลิตสินค้าให้ตรงกลุ่มเป้าหมาย เพิ่มมูลค่าของสินค้า ทำให้สามารถยกระดับสินค้าขึ้นมาได้^{๓๑} พร้อมกับแนวทางการพัฒนาผ้าต้นมือควรสร้างนักการตลาด นักการขาย ตลาดสินค้าออนไลน์ เป็นการปรับตัวให้เข้าการขายรูปแบบใหม่ เพื่อสรรหานักการตลาดรุ่นใหม่ให้กับชุมชน การโชว์สินค้าซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งในการขายสินค้าในปัจจุบัน อีกทั้งการขนส่งสินค้าค่อนข้างมาก มีหลากหลายบริษัทที่ให้บริการเกี่ยวกับการขนส่งสินค้าได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นจึงต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับช่องทางการจัดจำหน่ายที่หลากหลายในยุคปัจจุบันได้ สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า การพัฒนาด้านการตลาดและการจัดจำหน่ายทางกลุ่มใช้ระบบเครือข่าย คือ กลุ่มไหนผลิตสินค้าพร้อมจำหน่ายและหากสมาชิกในกลุ่มสามารถหาลูกค้าได้เองก็สามารถขายในราคาปลีก แล้วนำต้นทุนคืนให้กับกลุ่มสมาชิก โดยคิดค่าจ้างตามจำนวนงานที่ทำและการแบ่งกำไรกัน หรือหากยังไม่ได้จัดจำหน่ายก็จะส่งรวมกันที่กลุ่มและประธานกลุ่มจะเป็นผู้จัดจำหน่ายตามเครือข่ายที่มีอยู่ เช่น ร้านค้าในศูนย์สินค้าเศรษฐกิจชุมชนช่อแฮ ศูนย์จำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในจังหวัด งานแสดงสินค้าในสถานที่จัดแสดงสินค้า OTOP เป็นต้น^{๓๒} ทางกลุ่มควรเพิ่มช่องทางการตลาด โดยการเปิดขายออนไลน์ โดยยอดจำหน่ายจะได้รับการสั่งซื้อของลูกค้าเป็นหลัก โดยมีแบบ หรือลวดลายให้กับลูกค้าได้เลือกหรือลูกค้าจะออกแบบลวดลายตามความต้องการของตนเอง โดยจะมีกลุ่มสมาชิกที่มีความชำนาญในการออกแบบ ออกแบบ แกะลวดลายการสร้างเอกลักษณ์ให้กับสินค้า เพื่อใช้เป็นแบบในการผลิตสินค้าให้กับลูกค้าได้ตรงกับความต้องการ ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก^{๓๓} นอกจากนี้ กรมพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองแพร่ ได้มีการสนับสนุนด้านการพัฒนาตลาด มีการส่งเสริมช่องทางการตลาด เวลาที่มีการจัดงานแสดงสินค้า โอท็อป (OTOP) ในงานต่างๆ เช่น ชม ชิม ช้อป OTOP ของดีจังหวัดแพร่, งาน OTOP ก้าวไกลด้วยพระบารมี เพื่อเป็นการเผยแพร่ในกลุ่มที่เป็นที่รู้จักไปอย่างแพร่หลาย และเทศบาลตำบลช่อแฮ ได้มีการสนับสนุนในส่วนของการพัฒนาตลาด มีการประชาสัมพันธ์ลงในเว็บไซต์ของเทศบาลตำบลช่อแฮ และจัดหาช่องทางตลาดให้กับกลุ่มร่วมไปถึงการนำนักท่องเที่ยวมาดูงานของกลุ่มให้เป็นที่รู้จักไปอย่างแพร่หลาย ทั้งนี้อยากให้มีการประชาสัมพันธ์การจำหน่ายในช่องทางโซเชียลมีเดีย (Facebook, Line, เว็บไซต์ของกลุ่ม) เพื่อสะดวกต่อลูกค้าที่อยู่ต่างจังหวัดและเป็นการประชาสัมพันธ์ให้จังหวัดอื่นๆ ได้ทราบให้เป็นที่แพร่หลายไปยังต่างจังหวัดเพื่อให้มีช่องทางในการจำหน่ายเพิ่มมากขึ้นและถ้ามีการส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศอยากให้มีการซื้อ-ขาย กับลูกค้าโดยตรงโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง^{๓๔} อีกตัวเลือกหนึ่งของการนำผลิตภัณฑ์ต้นแบบไปสู่กลไกการตลาด ก็คือ การสร้างแบรนด์ให้กับสินค้าเป็นการสร้างเรื่องราวที่บ่งบอกตัวตนของสินค้าออกมา การเล่าเรื่องราวผ่านสินค้า หรือเรียกว่า “Story Product” เป็นการบอกเล่าเรื่องราวของสินค้าให้คนทั่วไปได้จดจำสินค้านั้นๆ ได้ดี^{๓๕} สำหรับด้านการผลิต ด้านการออกแบบลวดลาย ด้าน

^{๓๑} นางสาวภาณุมาศ สายสำเนา นักวิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดแพร่ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นางปรารถนา ชิว ผู้ประกอบการผ้าต้นมือ, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นางภัทราภรณ์ คาถา ผู้ประกอบการผ้าต้นมือ, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายสนาม กันตะกวาส ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ บ้านต้นไคร้, วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

^{๓๕} นายปัญญาพล ประสิทธิโสภณ ประธานหอการค้าจังหวัดแพร่ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ จำเป็นต้องมีเพราะปัจจุบันคนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถเข้าถึงได้ และมีแนวโน้มที่ได้รับความนิยมมากขึ้นในกลุ่มวัยรุ่น เพราะการออกแบบแบบร่วมสมัยมากขึ้น ดังนั้น เราก็ต้องดูความต้องการของลูกค้ากลุ่มเดิม และเพิ่มเติมทางเลือกให้กับกลุ่มรุ่นใหม่ต่อไป^{๓๖}

๔.๓ การถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา

การถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในระยะที่ ๓ เป็นการลงมือปฏิบัติในการถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า วัตถุประสงค์การจัดอบรมถ่ายทอดความรู้สู่ผู้สูงอายุและเยาวชนมุ่งพัฒนาให้ผู้สูงอายุ และกลุ่มเยาวชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีศักยภาพในการประกอบอาชีพและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จึงกำหนดจุดหมายดังนี้

๑. เพื่อเรียนรู้กระบวนการผลิตด้านศิลปะสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๒. เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมืออันนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ซึ่งผู้สูงอายุ และกลุ่มเยาวชนจะมีความรู้ ความเข้าใจ และฝึกทักษะการทำผ้าต้นมือ พร้อมทั้งวิธีการออกแบบผลิตภัณฑ์การทำปกหมอน การทำ ผ้าคลุมต้นมือ สร้างมูลค่าเพิ่ม

๓. เพื่อยกระดับรายได้ของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๔. เพื่อให้ผู้สูงอายุ และกลุ่มเยาวชน มีคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อตนเอง ชุมชนและสังคม ส่งผลให้ชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

โดยมีการฝึกปฏิบัติในการเสริมสร้างกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดล้านนา ซึ่งดำเนินการโดยกลุ่มผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ได้แก่ ปราชญ์ทองถิ่นและผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ โดยดำเนินการปฏิบัติตามชุดปฏิบัติการการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มล้านนาที่กำหนดไว้เป็นระยะเวลา ๒๐ ชั่วโมง มีการดำเนินกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมที่ ๑ ความรู้เรื่องผ้าต้นมือ เป็นกิจกรรมในการให้ความรู้เรื่องของผ้าต้นมือศิลปะ รูปแบบของผลิตภัณฑ์ แนวทางในการพัฒนาศิลปะในผืนผ้าให้กับเยาวชนและผู้สูงอายุ จำนวน ๔ ชั่วโมง เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้มีความรู้ และความเข้าใจถึงลักษณะของผ้าต้นมือ วัสดุ อุปกรณ์ และขั้นตอนในการทำผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ โดยวิทยากรปราชญ์ทองถิ่นและผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะได้บรรยายให้ความรู้ พบว่า ความรู้เกี่ยวกับลักษณะของผ้าต้นมือ เป็นงานเย็บผ้าและประกอบกันเข้าเป็นชิ้นงาน โดยทุกขั้นตอนของการทำล้วนใช้มือในการเย็บปัก ฉะนั้นจึงถือว่าเป็นภูมิปัญญาขั้นพื้นฐานที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เพราะในอดีตไม่มีเครื่องมือทุนแรงในการเย็บผ้า ซึ่งการปักผ้าด้วยมือก็มีการพัฒนามากขึ้นโดยการทำลวดลายต่างๆ นอกจากนี้การทำผ้าต้นมือถือเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของตนลงในชิ้นงาน ในหมู่บ้านต้นไคร้ก็มีการสืบทอดรุ่นต่อรุ่น

^{๓๖} นางสาววิภาภรณ์ ราชฟู นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๓.

มีการพัฒนาฝีมือ ออกแบบลวดลายต่างๆ ทั้งออกแบบเอง และตามรูปแบบที่ลูกค้ากำหนด โดยผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่จะเป็นผ้าคลุมเตียง หมอนอิง เป็นต้น โดยมีอุปกรณ์การทำผ้านั่งมือ ดังนี้ ๑) ผ้าฝ้ายสีขาวหรือสีพื้นๆ ๒) ผ้าฝ้ายสีสันทรงกลม ๓) เข็มสอย ๔) ด้ายสีต่างๆ ๕) กระดาษทำแบบ ๖) ผ้าก๊อซ ๗) ไยโพลีเอสเตอร์ ๘) กรรไกร ๙) ไม้บรรทัด ๑๐) ดินสอ ๑๑) เชือกทำขอบผ้า ๑๒) โครงไม้สี่เหลี่ยมสำหรับการชิงผ้านั่ง สำหรับกระบวนการในการทำผ้านั่งมือ ต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

๑. เลือกผ้าที่เหมาะสมกับงานที่จะทำเช่น ผ้าห่มควรใช้ผ้าที่หนา หมอน ผ้าคลุมเตียง ควรใช้ผ้าที่ไม่หนาเกินไป เป็นต้น
๒. หารูปภาพที่จะนำมาตกแต่งชิ้นงานเพื่อนำมาเป็นแบบเช่น ภาพดอกไม้ ภาพวิวทิวทัศน์ หรือออกแบบลายใหม่ เป็นต้น
๓. นำแบบที่เลือกไว้แล้วคัดลอกลงผ้าที่เตรียมไว้แล้วซึ่งเป็นผ้าสีพื้นๆ อาจจะไม่มีลวดลายและอีกส่วนหนึ่งคัดลอกลงผ้าอีกผืนที่จะนำมาตกแต่ง ซึ่งผ้าชิ้นนี้อาจเป็นผ้าที่มีลวดลายหรือมีสีสันทรงกลมกว่าผ้าชิ้นแรก
๔. ทำการตัดแบบบนผ้าชิ้นที่สองเพื่อที่จะนำไปตกแต่งบนผ้าชิ้นแรก
๕. นำแบบที่ตัดเสร็จแล้วไปตกแต่งบนผ้าผืนที่หนึ่งโดยวิธีการเย็บแบบสอย ซ่อนด้าย และการด้นต่อไป

การสอย คือ การเย็บให้ผ้า ๒ ชิ้นติดกัน ไม่ให้เห็นรอยเย็บชัดเจนที่ผ้านอก เช่น ชายกระโปรง ชายเสื้อ ฯลฯ การสอยที่นับว่าดีนั้นต้องเห็นที่ด้านหน้าน้อยที่สุดระยะของการสอยนั้นต้องแล้วแต่ความกว้างของการพับและชนิดของผ้า คือ

- การสอยซ่อนด้าย คือการสอยที่สอดเข็มเข้าไปในรอยพับ ผ่านด้ายออกมาแล้วสอยสะกิดจากผ้าชั้นล่าง ๑ ถึง ๒ เส้นด้าย แล้วสอดเข็มเข้าไปในรอยพับผ้าชั้นบนทำอย่างนี้เรื่อยไป
- สอยพัน เป็นการสอยที่มองเห็นด้ายทางด้านผิวด้านใน แต่เป็นการสอยที่มองเห็นแข็งแรง ทนทานกว่าการสอยซ่อน นิยมสอยกางเกงเด็กชาย เสื้อผ้าเด็ก สอยชายผ้าที่ใช้ตกแต่งภายในบ้านต่าง ๆ
- สอยแบบพันปลา ใช้สำหรับสอยชายกระโปรง นิยมใช้สำหรับผ้าหนาๆ เช่น ผ้ากำมะหยี่ ผ้าขนสัตว์อย่างหนาและผ้าที่ต้องการให้เกิดการยืดหยุ่นในการสอย ถ้าใช้กับผ้าบางจะทำให้เข็มห่างๆ ผ้าหนาทำฝึเข็มถี่ๆ ได้
- การสอยแบบเกาะเกี่ยว เป็นการสอยที่คล้ายกับการสอยแบบพันปลาแต่ง่ายกว่าใช้สำหรับสอยผ้าในติดกับตัวเสื้อ โดยการแทงเนื้อผ้า สะกิดให้ติดเพียง ๒ หรือ ๓ เส้นด้าย
- การสอยหลบหลังคาใช้ผ้า ๒ ชิ้นพับริมเข้าข้างใน สอยเช่นเดียวกับ การสอยตะเข็บที่นอน ลักษณะการสอยเหมือนสอยพัน แทงเข็มให้ลึกลงไป ในเนื้อผ้าประมาณ ๐.๘ เซนติเมตร

ภาพที่ ๑๓ การสอย

สำหรับการด้น คือการเย็บชนิดแทงเข็มขึ้นลงอย่างถี่ ใช้เป็นการเย็บถาวร เย็บถี่เท่าใดก็สามารถทนทานมากเท่านั้น การด้นมี ๒ ชนิด คือ

๑.การด้นธรรมดาหรือ ด้นตะลุย คือ การแทงเข็มขึ้นลงที่หลาย ๆ ครั้ง ที่ละครึ่งก็ได้แล้วแต่ลักษณะของผ้า ตะเข็บบนผ้านอกและด้านในจะเหมือนกัน เป็นวิธีที่ง่ายที่สุด ในการเย็บด้วย อาจใช้สำหรับการเย็บผ้าผ้าหยาบ หรือเย็บเพื่อต้องการให้เสร็จเร็ว การทำผ้านมมือใช้ การด้นแบบธรรมดา หรือด้นตะลุย

๒.ด้นถอยหลังมี ๒ วิธี คือ

- ด้นถอยหลังคือ การแทงเข็มเย็บไป ๑ ครั้ง ดึงด้ายขึ้น แล้วกลับย้อนแทง ลงตรงกลางของฝีเข็มแรก ใช้แทนการเย็บจักรได้ ลักษณะของฝีเข็มด้านบนเหมือนเย็บด้วยจักรแต่ ด้านในจะมีด้ายซ้อนกันแน่นหนา

- ด้นถอยหลังแบบดำน้า ซึ่งนิยมใช้ในการติดซิป หรือใช้ในการติดผ้ารอง ใน วิธีทำคือแต่ละฝีเข็มจะห่างกันประมาณ ๐.๕ เซนติเมตร แล้วแทงข้างด้านถูกประมาณ ๒ เส้นด้าย ของผ้า

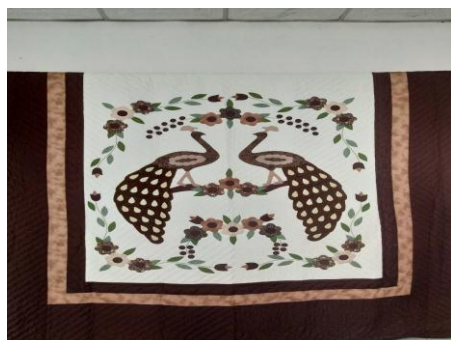
ภาพที่ ๑๔ การด้นเส้นตรง และเส้นโค้ง

สิ่งที่สำคัญในการทำผ้านมมือ คือ ต้องอาศัยความประณีต การทำผ้านมมือควรมีความ สะอาดอ่อนในทุกขั้นตอน ต้องมีการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ในมีความทันสมัยตลอดเวลา ไม่ควร ทำรูปแบบซ้ำเดิม ซึ่งจะเห็นได้ว่าการทำผ้านมมือถ้าดูผ่านๆ จะเหมือนว่าทำงานง่ายแต่พอลงมือปฏิบัติจะ เห็นว่า ความถนัดของผู้ทำแต่ละคนจะมีความแตกต่างกัน มิใช่คนทำหนึ่งคนจะทำได้เสร็จในฝัน

เดียวกัน ในขั้นตอนการผลิตจะแบ่งเป็น ๔ กลุ่ม กลุ่มแรก คือ กลุ่มที่มีความถนัดในการออกแบบและตัดต่อลายผ้า ซึ่งการออกแบบและตัดต่อลายผ้านั้นจะมีขั้นตอนที่ยุ่งยากเนื่องจากเป็นงานที่ละเอียด กลุ่มที่ สอง คือ กลุ่มที่มีความถนัดในการสอย ซึ่งการสอยต้องอาศัย สายตาและสมาธิ กลุ่มที่ สาม คือ กลุ่มที่มีความถนัดในการดัน งานดันเป็นงานที่ละเอียดทำให้ระยะเวลาในการผลิต ซึ่งการดันต้องอาศัย สายตาและสมาธิเช่นกัน กลุ่มที่ สี่ คือ กลุ่มที่มีความถนัดในการเย็บ ในแต่ละขั้นตอนถ้าผู้ผลิตมีความชำนาญก็จะใช้เวลาน้อย

กิจกรรมที่ ๒ งานศิลปะบนผืนผ้า เป็นกิจกรรมการลงมือฝึกปฏิบัติออกแบบงานศิลปะบนผืนผ้า โดยนำความรู้ทางด้านศิลปะ วิถีชีวิตของชุมชน มาประยุกต์เพื่อออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ การสาธิตและลงมือฝึกปฏิบัติในการออกแบบบนผืนผ้า โดยนำความรู้ทางด้านศิลปะ วิถีชีวิตของชุมชน มาประยุกต์เพื่อออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ จำนวน ๔ ชั่วโมง พบว่า วิทยากรได้บรรยายและนำเสนอตัวอย่างลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าดันมือจากการประยุกต์ความรู้ทางด้านศิลปะ และอัตลักษณ์ของชุมชนให้ทั้งลวดลายที่เป็นลายดั้งเดิม และลวดลายที่เป็นศิลปะสมัยใหม่แก่กลุ่มเป้าหมายได้เข้าใจ เพื่อกลุ่มเป้าหมายจะได้สามารถเลือกประเภท และลวดลายของผลิตภัณฑ์ในการถ่ายทอดในขั้นตอนต่อไปได้อย่างเหมาะสม

ภาพที่ ๑๕ ตัวอย่างลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือจากการประยุกต์ความรู้ทางด้านศิลปะ
และอัตลักษณ์ของชุมชน

ภาพที่ ๑๖ สาธิตการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือจากการประยุกต์ความรู้ทางด้านศิลปะ
และอัตลักษณ์ของชุมชน

กิจกรรมที่ ๓ สร้างผลิตภัณฑ์ เป็นกิจกรรมที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริงโดยกำหนดประเภทของผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ ที่ให้กลุ่มเป้าหมายออกแบบและปฏิบัติ เช่น ของใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องประดับ เครื่องนุ่งห่ม เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์และตอบสนองความต้องการของตลาด โดยพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่มุ่งให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผสมผสานกับแนวคิดศิลปะเชิงสร้างสรรค์ มาพัฒนาและสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น นำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน มีคุณภาพ มีจุดเด่น มีเอกลักษณ์ โดย

มีประเภทของผลิตภัณฑ์ที่ให้กลุ่มเป้าหมายได้เลือกตามประเภทของผลิตภัณฑ์ และลดทลายของผลิตภัณฑ์จากกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ได้แก่ ผ้าแขวน ผ้าคลุมเตียง และหมอนอิง เป็นต้น พบว่า กลุ่มเป้าหมายได้เลือกผลิตภัณฑ์หมอนอิง ในการฝึกปฏิบัติ จำนวน ๘ ชั่วโมง มีขั้นตอนในการทำหมอนอิงผ้าต้นมือนี้อย่างนี้

ภาพที่ ๑๗ เยาวชนและผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม

๑. การเตรียมวัสดุ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำผ้าต้นมือ

ภาพที่ ๑๘ วัสดุ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำผ้าต้นมือ

๒. การเตรียมผ้า ที่ใช้ในการทำผ้าต้นมือ

๑) ตัดผ้าเป็นสี่เหลี่ยมตามขนาดที่ทำหมอนอิงสำหรับทำผ้าพื้น

๒) ตัดผ้าฝ้ายสีและผ้าฝ้ายลายโดยตัดกระดาษเทาขาวเพื่อทำแบบ
พิมพ์ตามลวดลายที่กำหนดให้มีขนาดสมดุลกับผ้าพื้น

๓) นำแบบมาวางบนผ้าพื้นที่ตัดไว้

๔) นำแบบผ้าที่ต้องการสอยเนาติดกันหรือใช้เข็มหมุดกลัดตาม
แบบที่จะสอยโดยเนาติดกับผืนผ้าทุกชิ้นแบบหยาบๆ

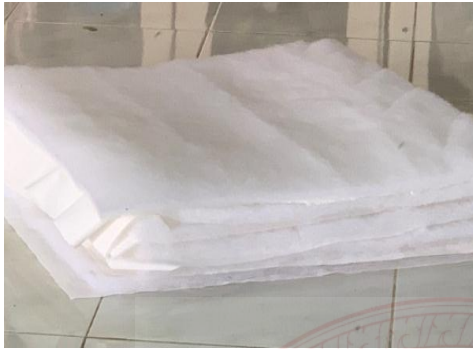
๕) ดำเนินการสอยตามแบบที่เนาจนได้ผ้าต้นมือที่สอยเรียบร้อยแล้ว

๖) ชีตเส้นบนผ้าที่สอยเรียบร้อยแล้วเพื่อจะทำการต้นมือ ซึ่งจะทำให้ผลิตภัณฑ์เกิดความสวยงามยิ่งขึ้น

๗) ตัดผ้าพื้นล่าง และ โยสังเคราะห์ให้มีขนาดสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดเท่ากับผ้าที่สอยเรียบร้อยแล้ว จากนั้นวางผ้าพื้นล่างที่เตรียมไว้แล้ว นำโยโพลีเอสเตอร์วางทับ และนำผ้าที่สอยและขีดเส้นแล้ววางบนสุด

๘) นำผ้าที่ทอด้วยโยโพลีเอสเตอร์มาซึ่งบนโครงไม้สี่เหลี่ยม สำหรับการซึ่งผ้าด้วยมือ

๙) ทำการด้นมือบนผืนผ้าที่ได้ทำการขีดเส้นไว้

๑๐) นำผ้าที่ด้นมือเรียบร้อยแล้วมาตัดตกแต่งขอบสำหรับการทำหมอนอิง

๑๑. เย็บขอบผ้ากั้นกับเชือกให้ติดขอบหมอนอิงที่ตกแต่งขอบเรียบร้อยแล้ว

๑๒. นำซิปมาเย็บติดกับผ้าที่จะทำเป็นผ้าหลังหมอนอิงมา จากนั้นนำมาเย็บติดกันเพื่อเย็บเป็นหมอนอิง

๑๓. ได้ผ้าตัดมือที่ประกอบเป็นหมอนอิงสำเร็จรูป

กิจกรรมที่ ๔ การคัดเลือกผลงาน เป็นกิจกรรมที่คัดเลือกผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์ สวยงาม นำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน พบว่า ปราชญ์ท้องถิ่น และผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ ได้ดำเนินการในการคัดเลือกผลงานของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาคือ รูปแบบผลงาน การนำใช้ประโยชน์ ความทันสมัย ความละเอียด ความประณีต ความสวยงามของผลิตภัณฑ์ ได้ผลงานสำเร็จรูป ดังนี้

กิจกรรมที่ ๕ การติดตามประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมการติดตามประเมินผลการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าพื้นเมืองของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มล้านนา โดยการสังเกตการณ์เรียนรู้การเข้าร่วมกิจกรรมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของผู้เกี่ยวข้อง จากนั้นประเมินความรู้ก่อนเรียนและหลังเรียนเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าพื้นเมืองนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา เพื่อให้ทราบถึงทักษะและความรู้ที่เพิ่มขึ้นที่ได้จากการถ่ายทอดกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์สู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า จากการสังเกตการเข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มเป้าหมายได้มีความสนใจ ตั้งใจที่จะเรียนรู้การถ่ายทอดการทำผ้าพื้นเมืองเป็นอย่างดี และผลจากการประเมินดังตารางที่ ๑ – ๒

ตารางที่ ๑ แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ที่ได้รับจากการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าพื้นเมืองของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดล้านนาก่อนการอบรม และหลังการอบรม ในภาพรวม และรายด้าน

ที่	ด้าน	ระดับความคิดเห็น				t - test
		ก่อนเข้ารับการอบรม		หลังเข้ารับการอบรม		
		μ	σ	μ	σ	
๑	ด้านการผลิต	๓.๓๐	๐.๖๗	๔.๑๐	๐.๔๐	-๖.๐๓๒**
๒	ด้านการออกแบบลวดลาย	๒.๙๖	๐.๘๑	๓.๘๐	๐.๔๒	-๗.๐๖๗**
๓	ด้านพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์	๒.๙๘	๐.๗๗	๓.๖๕	๐.๖๔	-๕.๑๑๑**
๔	ด้านการนำความรู้ไปใช้และการถ่ายทอด	๓.๑๓	๐.๖๕	๓.๗๔	๐.๓๖	-๖.๒๗๕**
รวมเฉลี่ย		๓.๐๙	๐.๖๗	๓.๗๗	๐.๓๙	-๖.๖๔๒**

จากตารางที่ ๑ ความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ที่ได้รับจากการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าพื้นเมืองของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดล้านนาก่อนการอบรมและหลังการอบรม พบว่า ในภาพรวมมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ โดยความรู้หลังการอบรมมีระดับความคิดเห็นมากกว่าก่อนการอบรม

ตารางที่ ๒ แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ที่ได้รับจากการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดลำนานา รายด้านและรายข้อ

ที่	ด้าน	ระดับความคิดเห็น				t - test
		ก่อนเข้ารับการอบรม		หลังเข้ารับการอบรม		
		μ	σ	μ	σ	
	ด้านการผลิต					
๑	มีความรู้และความเข้าใจในการเลือกวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือได้อย่างเหมาะสม	๓.๓๓	๐.๖๕	๔.๑๐	๐.๓๙	-๗.๗๔๐
๒	มีความรู้และความเข้าใจในการใช้อุปกรณ์ได้ถูกต้องและปลอดภัย	๓.๖๖	๐.๙๑	๔.๐๐	๐.๔๑	-๒.๕๗๕
๓	มีความรู้และความเข้าใจสามารถเลือกผ้าที่ใช้ในการทำผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือได้อย่างเหมาะสม	๓.๑๐	๐.๙๕	๓.๘๘	๐.๔๕	-๕.๗๕๕
๔	มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการเย็บผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือได้อย่างถูกต้อง	๓.๓๐	๐.๗๔	๓.๖๓	๐.๘๖	-๒.๒๖๗
๕	มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนการเย็บผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือได้อย่างถูกต้อง	๓.๑๐	๐.๘๗	๓.๘๐	๐.๖๓	-๕.๐๑๔
	รวม	๓.๓๐	๐.๖๗	๔.๑๐	๐.๔๐	-๖.๐๓๒**
	ด้านการออกแบบลวดลาย					
๖	มีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ	๒.๘๖	๐.๘๙	๓.๙๘	๐.๓๔	-๙.๐๔๘
๗	มีความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ	๓.๓๐	๑.๐๑	๓.๙๐	๐.๓๕	-๔.๓๒๙
๘	มีความสามารถในการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือแบบดั้งเดิม	๒.๘๐	๐.๗๐	๓.๗๐	๐.๘๘	-๖.๑๓๔
๙	มีความสามารถในการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือให้มีลวดลายศิลปะล้านนา	๒.๙๓	๑.๐๐	๓.๗๑	๐.๘๐	-๔.๗๑๐
๑๐	มีความสามารถในการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือให้มีลวดลายศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน	๒.๙๓	๑.๐๓	๓.๗๓	๐.๕๔	-๕.๒๗๔
	รวม	๒.๙๖	๐.๘๑	๓.๘๐	๐.๔๒	-๗.๐๖๗**

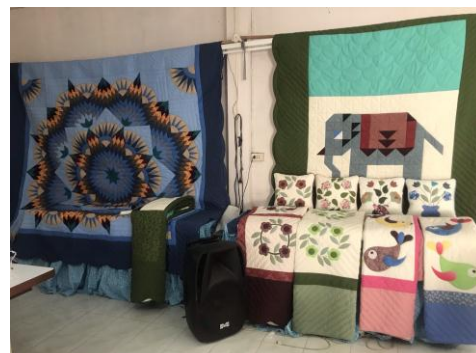
ตารางที่ ๒ (ต่อ)

ที่	ด้าน	ระดับความคิดเห็น				t - test
		ก่อนเข้ารับการอบรม		หลังเข้ารับการอบรม		
		μ	σ	μ	σ	
	ด้านพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์					
๑๑	มีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการสร้างและปรับปรุงผลิตภัณฑ์เพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่	๓.๐๖	๐.๘๙	๓.๘๕	๐.๗๗	-๕.๑๐๔
๑๒	มีความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่	๓.๑๓	๐.๙๒	๓.๕๖	๐.๗๒	-๒.๘๕๓
๑๓	มีความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่โดยการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ดั้งเดิมให้มีความทันสมัย	๒.๘๓	๐.๘๒	๓.๗๐	๐.๗๔	-๖.๐๓๘
๑๔	มีความสามารถในการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ให้มีลวดลายศิลปะล้านนา	๒.๘๖	๐.๘๑	๓.๕๘	๐.๘๒	-๔.๗๘๒
๑๕	มีความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ให้มีลวดลายศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน	๓.๐๓	๑.๐๒	๓.๕๖	๐.๗๘	-๓.๑๙๕
	รวม	๒.๙๘	๐.๗๗	๓.๖๕	๐.๖๔	-๕.๑๑๑**
	ด้านการนำความรู้ไปใช้และการถ่ายทอด					
๑๖	สามารถนำความรู้ไปใช้ในการผลิต การออกแบบลวดลาย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้า ดันมืออื่นๆ	๓.๑๓	๐.๖๒	๓.๘๐	๐.๔๐	-๖.๙๕๔
๑๗	สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชนิดอื่นๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน	๓.๒๕	๐.๗๗	๓.๘๖	๐.๔๖	-๕.๒๘๖
๑๘	สามารถนำความรู้ไปถ่ายทอดแก่บุคคลอื่นๆ ที่สนใจ	๓.๔๓	๐.๙๒	๓.๗๕	๐.๖๕	-๒.๑๖๑
๑๙	สามารถประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างเครือข่ายการผลิต	๓.๐๓	๐.๙๕	๓.๗๑	๐.๔๙	-๔.๘๒๖
๒๐	สามารถประชาสัมพันธ์เพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่าย	๒.๘๐	๐.๗๕	๓.๕๖	๐.๗๘	-๕.๔๓๙
	รวม	๓.๑๓	๐.๖๕	๓.๗๔	๐.๓๖	-๖.๒๗๕**

จากตารางที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ที่ได้รับจากการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดลำนานาก่อนการอบรมและหลังการอบรม พบว่า ในรายด้านมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ทุกด้าน โดยความรู้หลังการอบรมมีระดับความคิดเห็นมากกว่าก่อนการอบรม

กิจกรรมที่ ๖ การสร้างแหล่งเรียนรู้ เป็นกิจกรรมในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าต้นมือตันไคร้ให้เป็นการเรียนรู้ในพื้นที่อันนำมาซึ่งเกิดการสร้างเครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดลำนานา ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะเชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วย เครือข่าย ๘ จังหวัด ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดเหล่านี้

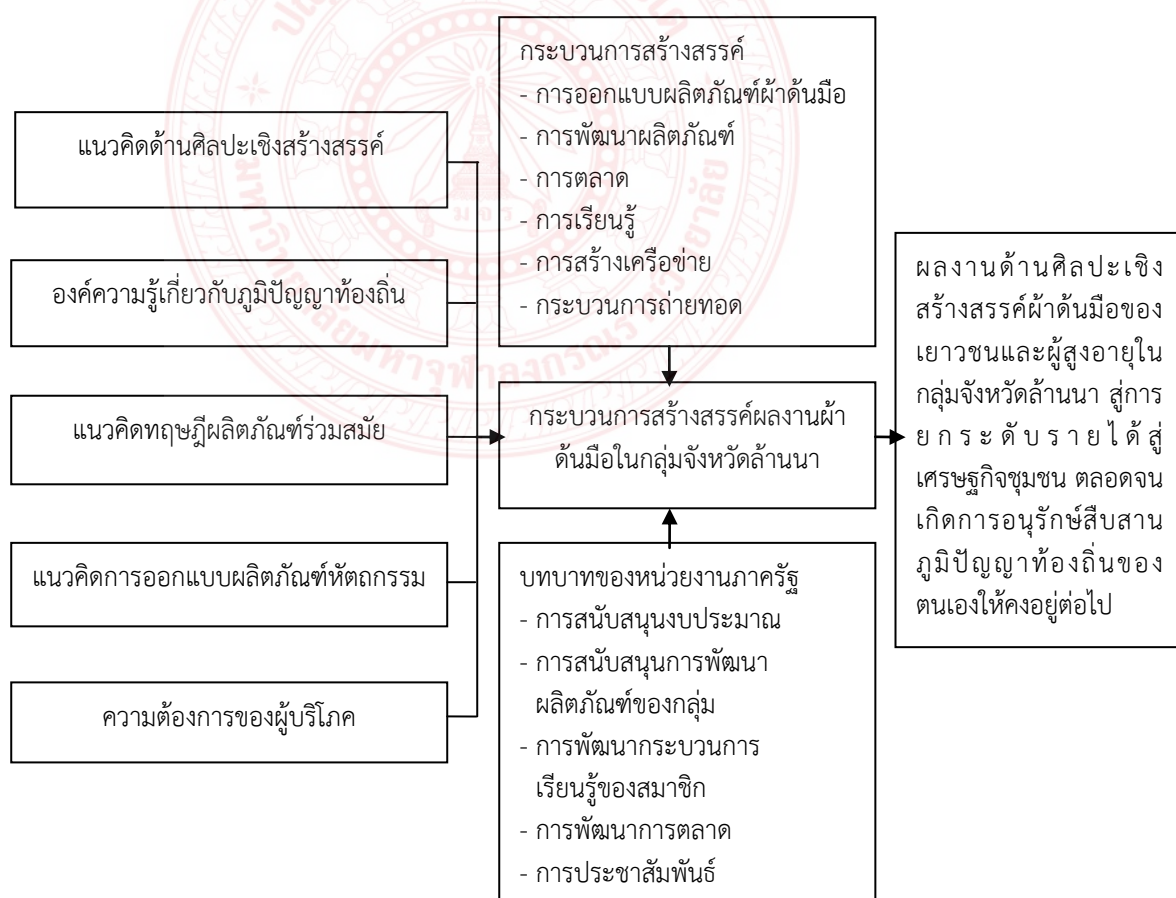

จากการศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าด้นมือในกลุ่มจังหวัดล้านนาจะเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาผ้าด้นมือ เป็นความรู้ท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการทำผ้าแบบพื้นบ้าน เป็นที่รู้จักในนามของ “ผ้านวม” มาช้านาน จากที่เย็บผ้าห่มจากผ้าฝ้ายหรือนุ่นที่ใช้ภายในครอบครัวอยู่แล้วและทำขึ้นเพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ จนได้สืบทอดต่อๆ กันมาโดยผสมผสานความเป็นพื้นเมืองกับความเป็นสากล เดิมทำเป็นงานด้นมือชิ้นเล็กจึงได้พัฒนาชิ้นงานใหญ่ขึ้น จึงกลายเป็นผ้าด้นมือในรูปแบบใหม่ที่มีมิใช่เพียงแค่การเนาผ้าห่มเท่านั้น ได้พัฒนารูปแบบใหม่ ๆ ขึ้น เช่น ผ้าห่ม ผ้าคลุมเตียง ปลอกหมอนอิง กระเป๋าผ้าด้นมือ เป็นต้น ถือได้ว่าได้มีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายรูปแบบมากขึ้น มีความสวยงาม น่าใช้ จึงเป็นที่นิยมทำในกลุ่มสตรีในจังหวัดแพร่อย่างกว้างขวาง ตลอดจนทำให้เกิดรายได้แก่ตนเองและครอบครัว ผ้าด้นมือ เป็นศิลปะการแต่งลวดลายด้วยผ้า ซึ่งจะเย็บ ปะ ต่ หรือ เล่นลายต่างๆ โดยใช้มือล้วนๆ วัตถุดิบ ผ้าที่ใช้แตกต่างกันไปตามความต้องการของลูกค้า ส่วนใหญ่เน้นใช้ผ้าฝ้าย ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ เพราะมีความนุ่มเนียนน่าสัมผัส มีองค์ประกอบสำคัญคือ ผ้าพื้น และ

บุ๋นให้เกิดความนุ่ม อติดีใช้นุ่ม แต่ปัจจุบันใช้วัสดุใยโพลีเอสเตอร์ สำหรับลวดลายได้ออกแบบจากการวาดมือ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทักษะและความชำนาญอย่างสูง มีลายเส้นที่ไม่ตายตัว ช่วยให้ผลงานมีเส้นที่แตกต่างกันไป เกิดความสวยงาม ละเอียด และมีความปราณีตสูง ทุกชิ้นเปรียบเป็นงานชิ้นเดียวในโลก ลวดลายจึงมีนับเป็นพันแบบ ซึ่งลวดลายต่างๆ ได้แรงบันดาลใจมาจากธรรมชาติรอบตัว เช่น ลายดอกไม้ ลายสัตว์ ลายแม่น้ำ ผสมผสานกับลวดลายที่เป็นสากล เช่น ลายการ์ตูน ลายกราฟิก เป็นต้น นำมาดัดแปลงเพื่อทำออกมาเป็นสินค้าต่าง ๆ ได้แก่ ผ้าห่ม ผ้าคลุมเตียง ปลอกหมอนอิง ผ้าปูโต๊ะ ผ้าติดผนังฯลฯ นั้นแสดงถึงว่าเป็นความท้าทายของผู้ทำผ้าคันมือ เนื่องจากสีสันทึกลมกลืนท้าทายต่อสายตาแล้ว ยังต้องอาศัยทักษะ ความอดทน ประสบการณ์การเย็บ การปะ การต่อ และการเล่นลายต่างๆ ที่สะสมมาอย่างยาวนาน งานถึงจะละเอียด งดงาม เป็นความภาคภูมิใจของผู้ทำผ้าคันมือที่ต้องการส่งต่อความประณีตให้กับผู้ที่ได้ครอบครองผลงานของตนเอง

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าคันมือของ เยาวยชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา

แผนภาพที่ ๓ แสดงการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าคันมือของเยาวยชนและผู้สูงอายุ
ในกลุ่มจังหวัดล้านนา

จากแผนภาพที่ ๓ แสดงการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา เมื่อนำมาวิเคราะห์แล้ว สามารถสรุปองค์ความรู้ พบว่า การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุจำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่อไปนี้

๑. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดทฤษฎีผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย และความต้องการของผู้บริโภค เนื่องจากแนวทางในการพัฒนางานหัตถกรรมบนพื้นฐานความเป็นภูมิปัญญามรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น และความต้องการ ความพึงพอใจของผู้บริโภคจะต้องยึดหลักการ ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เกิดความยั่งยืน โดยการสร้างสรรค์ผลงานหัตถกรรมที่ก่อให้เกิดคุณค่าและสร้างมูลค่าแก่สินค้า

๒. กระบวนการสร้างสรรค์

๒.๑ การออกแบบและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ เป็นการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสม ตอบสนองกับความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งสิ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาคือการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือให้มีความร่วมสมัยผ่านการเรียนรู้ การส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้ผู้สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ได้เกิดแนวความคิดสร้างสรรค์ อันจะนำมาซึ่งได้ผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองกับความต้องการของผู้บริโภค

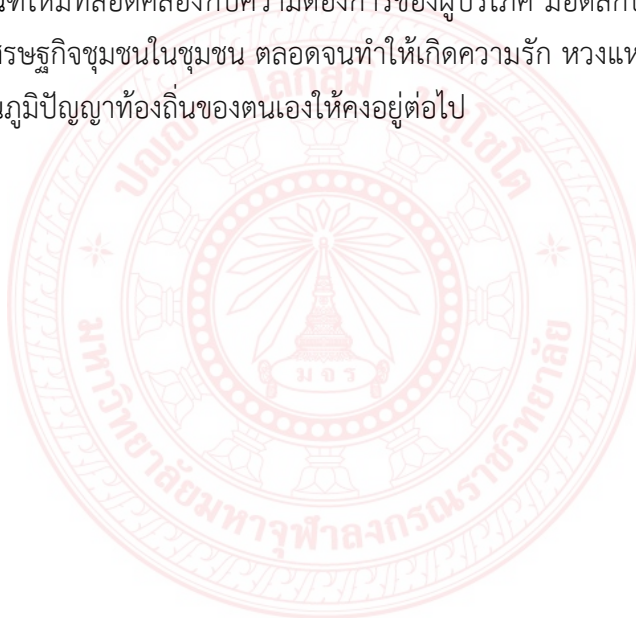
๒.๒ การตลาดและการสร้างเครือข่าย เป็นการประชาสัมพันธ์และหาช่องทางการตลาดการขายใหม่ๆ ให้แก่สินค้าให้ได้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป การพัฒนาด้านการตลาดและการจัดจำหน่ายอาจใช้ระบบเครือข่าย การเปิดขายออนไลน์ โดยมีแบบหรือลวดลายให้กับลูกค้าได้เลือก หรือลูกค้าจะออกแบบลวดลายตามความต้องการของตนเอง โดยจะมีกลุ่มสมาชิกที่มีความชำนาญในการถักแบบ ออกแบบ แกะลวดลายการสร้างเอกลักษณ์ให้กับสินค้า เพื่อใช้เป็นแบบในการผลิตสินค้าให้กับลูกค้าได้ตรงกับความต้องการ ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก เพื่อสะดวกต่อลูกค้าที่อยู่ต่างจังหวัดและเป็นการประชาสัมพันธ์ให้จังหวัดอื่นๆ ได้ทราบให้เป็นที่แพร่หลายไปยังต่างจังหวัดเพื่อให้มีช่องทางในการจำหน่ายเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนการจัดงานแสดงสินค้าแก่ผู้บริโภค

๒.๓ การเรียนรู้และกระบวนการถ่ายทอด เป็นกระบวนการที่มนุษย์เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์หรือการฝึกฝนจนก่อให้เกิดความชำนาญ การสร้างการเรียนรู้และการถ่ายทอดเกี่ยวกับการผลิตผ้าต้นมือนั้น ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอยู่ตลอด ระหว่างสมาชิกหรือผู้ประกอบการด้วยกัน หรือนำวิทยากรที่มีความรู้ หรือปราชญ์ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญเป็นผู้ถ่ายทอดให้ความรู้ ตลอดจนถึงการให้ความรู้และสอนให้แก่ลูกหลานได้หัตถลงมือทำด้วยตนเอง เพื่อต้องการปลูกฝังความรักและตระหนักในอาชีพ และคุณค่าของผ้าต้นมือ หรือแม้กระทั่งบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการผลิตผ้าต้นมือไว้ในหลักสูตรของโรงเรียน เพื่อเป็นการอบรมและถ่ายทอดการทำผ้าต้นมือให้กับนักเรียนส่งผลให้เยาวชนเกิดความรักและหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง

๓. บทบาทของหน่วยงานภาครัฐ เป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้การผลิตผ้าต้นมือให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่สนองต่อความต้องการของผู้บริโภค โดยการสนับสนุนงบประมาณ การสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาการตลาด และการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น นั่นคือ เพื่อพัฒนาศักยภาพของการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนให้มี

การอบรมนำความรู้ใหม่ ๆ มาอบรมให้กับผู้ประกอบการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีการสนับสนุนด้านการพัฒนาตลาด มีการส่งเสริมช่องทางการตลาด มีการจัดงานแสดงสินค้า โอท็อป (OTOP) ในงานต่างๆ มีการประชาสัมพันธ์ลงในเว็บไซต์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และจัดหาช่องทางตลาดให้กับผู้ประกอบการโดยการประชาสัมพันธ์การจำหน่ายในช่องทางโซเชียลมีเดีย (Facebook, Line, เว็บไซต์ของกลุ่ม) เพื่อสะดวกต่อลูกค้าที่อยู่ต่างจังหวัดและเป็นการประชาสัมพันธ์ให้จังหวัดอื่นๆ ได้ทราบให้เป็นที่ยอมรับไปยังต่างจังหวัดเพื่อให้มีช่องทางในการจำหน่ายเพิ่มมากขึ้น ตลอดจน อาจจะสนับสนุนงบประมาณในรูปแบบของวัสดุที่นำมาใช้ในการผลิต

จากองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นซึ่งมีส่วนสนับสนุนให้เกิดการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าด้านมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา เมื่อเรานำกระบวนการดังกล่าวไปเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าด้านมือส่งผลให้สามารถสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค มีอัตลักษณ์ของชุมชนนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในชุมชน ตลอดจนทำให้เกิดความรัก ห่วงแหน เห็นคุณค่า นำมาซึ่งการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่ต่อไป

บทที่ ๕

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือในกลุ่มจังหวัดล้านนา ๒) เพื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ๓) เพื่อถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) แบ่งออกเป็น

๑. เชิงคุณภาพ

๑.๑ ผู้ให้ข้อมูลหลักในกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะ ได้แก่ ประธานกลุ่มหรือผู้แทน ผู้ประกอบผ้าต้นมือ ประธานชุมชน/ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น

๑.๒ ผู้ให้ข้อมูลในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ หอการค้าจังหวัดแพร่ ผู้ประกอบการผ้าต้นมือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยว พัฒนาชุมชน วัฒนธรรม อุทยานวัฒนธรรมจังหวัด ปราชญ์ท้องถิ่น นักวิชาการด้านศิลปะ/ผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ ผู้ประกอบผ้าต้นมือ

๒. เชิงปฏิบัติการ

๒.๑ ผู้ให้ข้อมูลในการถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ ปราชญ์ท้องถิ่น ประธานกลุ่มหรือผู้ประกอบผ้าต้นมือ

๒.๒ ผู้รับการถ่ายทอด ได้แก่ เยาวชน และผู้สูงอายุ
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

๑. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบเกี่ยวกับกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งมีสาระสำคัญในการศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะ

๒. การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Groups Discussion) โดยดำเนินการสนทนากลุ่มย่อยระหว่างผู้วิจัย ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ และตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจผ้าต้นมือ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุ และกำหนดรูปแบบสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดล้านนา

๓. ชุดปฏิบัติการการสร้างสรรค์ศิลปะบนผ้าต้นมือ โดยดำเนินการทดลองปฏิบัติกับผู้สูงอายุและเยาวชน เพื่อถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๔. แบบประเมินความรู้ก่อนเรียนและหลังเรียนเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ฝาด้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ ๑ การเตรียมการวิจัย เรื่องการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ฝาด้นมือนี ของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มล้านนา

๑) การศึกษาข้อมูลชุมชน สร้างความสัมพันธ์รู้จักความคุ้นเคยและเข้าใจว่า การมา ทำวิจัยครั้งนี้ เพื่อต้องการศึกษาเรื่องอะไร ชุมชนจะมีบทบาทต่อการศึกษายังไร สภาพของชุมชน ในด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองตั้งแต่อดีตตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่ เกิดขึ้นในช่วงต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วิธีคิด กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะฝาด้นมือนีในจังหวัดล้านนา

๒) ศึกษาปัจจัยส่งเสริม และอุปสรรคการเสริมสร้างการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะ เชิงสร้างสรรค์ฝาด้นมือนีในจังหวัดล้านนา

๓) ดำเนินการประสานงานผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ประธานกลุ่มหรือผู้แทน ประธาน ชุมชนผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น เกษตรจังหวัด เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย

๔) เตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แบบบันทึกการสังเกต (field note) เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล เมื่อ ได้แนวคำถามแล้ว ผู้วิจัยทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในด้านความเที่ยง ตรงของเนื้อหา นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้จัดเตรียมกล้องบันทึกภาพนิ่ง รวมทั้งเครื่องบันทึกแถบเสียง

๕) ประสานผู้เข้าร่วมกิจกรรม การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ฝาด้น มือนีของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มล้านนา กำหนดวันเวลาและสถานที่ดำเนินกิจกรรม

ระยะที่ ๒ การดำเนินการในสร้างสรรค์ผลงานศิลปะฝาด้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่ เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑) วิเคราะห์สภาพบริบทวิถีคิดกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเชิง สร้างสรรค์ฝาด้นมือนีของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดล้านนา

๒) ศึกษาปัญหาและความต้องการในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ฝาด้นมือนีของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดล้านนา

๓) ศึกษารูปแบบศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่หลักที่มีรูปแบบงานศิลปะเชิงสรสรค์ สร้างที่ได้รับการยอมรับ ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยา จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๔) ค้นหาแนวทางออกแบบและการพัฒนารูปแบบผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ฝาด้นมือนีของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดล้านนา โดยการจัดเวทีประชุมการเข้ามามีส่วนร่วมในการ ลงมือปฏิบัติ

๕) ให้ผู้เข้าร่วมการประชุมร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อออกแบบและการพัฒนา รูปแบบผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ฝาด้นมือนีของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดล้านนา และหา แนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ฝาด้นมือนีของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่ม ล้านนา ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไรและร่วมกันสรุปภาพรวม

๖) สรุปแนวทางการกิจกรรมและโครงการ โดยให้ผู้เข้าร่วมช่วยเพิ่มเติมให้สมบูรณ์

ระยะที่ ๓ การลงมือปฏิบัติในการถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนานา โดยกำหนดรูปแบบการเสริมสร้างกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดลำนานา การปฏิบัติการ คือการดำเนินการตามแผนโครงการที่วางไว้ ต้องเตรียมคนเตรียมวัสดุ เตรียมเงิน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคนจะต้องมีการวางแผนว่าใครจะทำอะไร ตอนไหนมีการฝึกทักษะที่จำเป็นและนัดหมายการลงมือไว้ให้เรียบร้อยแล้วลงมือปฏิบัติตามแผน ดังนี้

๑) วิธีดำเนินการและเครื่องมือที่ใช้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการติดต่อประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลในการถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือ โดยกลุ่มผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ได้แก่ ปรารักษ์ทองถิ่นและผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ

๒) ปฏิบัติการตามแผนที่กำหนดไว้ ตามรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มลำนานา โดยปรารักษ์ทองถิ่นและผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ เป็นระยะเวลา ๒๐ ชั่วโมง ซึ่งมีรายละเอียดของกิจกรรมดังนี้

(๑) ให้ความรู้ในเรื่องของผ้าต้นมือ ศิลปะ รูปแบบของผลิตภัณฑ์ แนวทางในการพัฒนาศิลปะในผืนผ้าโดยวิทยากรปรารักษ์ทองถิ่นและผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะให้กับเยาวชนและผู้สูงอายุจำนวน ๔ ชั่วโมง

(๒) ลงมือฝึกปฏิบัติออกแบบงานศิลปะบนผืนผ้า โดยนำความรู้ทางด้านศิลปะวิถีชีวิตของชุมชน การใช้สีธรรมชาติ มาประยุกต์เพื่อออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ จำนวน ๔ ชั่วโมง

(๓) ปฏิบัติจริงโดยกำหนดประเภทของผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ ที่ให้กลุ่มเป้าหมายออกแบบและปฏิบัติ เช่น ของใช้ในชีวิตรประจำวัน เครื่องนุ่งห่ม เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์และตอบสนองความต้องการของตลาด จำนวน ๘ ชั่วโมง

(๔) การคัดเลือกผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์ สวยงาม นำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนโดยปรารักษ์ทองถิ่น และผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ ซึ่งมีเกณฑ์ที่ใช้พิจารณา คือ รูปแบบผลงาน การนำใช้ประโยชน์ ความทันสมัย ความละเอียด ความประณีต ความสวยงามของผลิตภัณฑ์ ๒ ชั่วโมง

(๕) การติดตามประเมินผลการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มลำนานา โดยการสังเกตการณ์เรียนรู้การเข้าร่วมกิจกรรมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของผู้เกี่ยวข้อง จากนั้นประเมินความรู้ก่อนเรียนและหลังเรียนเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนานา เพื่อให้ทราบถึงทักษะและความรู้ที่เพิ่มขึ้นที่ได้จากการถ่ายทอดกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์สู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนานา ๒ ชั่วโมง

ระยะที่ ๔ การถอดบทเรียนและสรุปโครงการวิจัย

๑) ถอดบทเรียนและสรุปโครงการวิจัย ที่ได้จากการปฏิบัติการวิจัยคือ การเข้าไปศึกษาศักยภาพหรือความสามารถในการยกระดับรายได้ให้กับชุมชน

๒) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมสมัย

๓) การคืนข้อมูลสู่ชุมชนการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มล้านนา

๔) สังเคราะห์องค์ความรู้และเสนอร่างสมบรูณ์ต่อมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

๑.๑ กระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) นั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) นั้น มาใช้ในกระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล โดยดำเนินการร่วมกับกระบวนการรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (Documentary research) โดยวิธีการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ อันได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยพิจารณาประเด็นหลัก (Major themes) หรือแบบแผนหลัก (Major pattern) ที่พบในข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ทั้งหมด จากนั้นจึงนำประเด็นหลัก (Major themes) มาพิจารณาแบ่งแยกออกเป็นประเด็นย่อย (Sub-themes) และหัวข้อย่อย (Categories) อันเป็นกระบวนการวิเคราะห์ โดยการเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยของกระบวนการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ

๑.๒ กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group discussion) นั้นผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย โดยได้ทำการถอดข้อความจากการบันทึกข้อมูล จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis Technique) อธิบายเป็นความเรียง

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปฏิบัติการ เป็นการวิเคราะห์ผลการเรียนรู้สำหรับเยาวชนและผู้สูงอายุก่อนได้รับการถ่ายทอดและหลังได้รับการถ่ายทอดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยการวิเคราะห์สถิติ ค่า t-test

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือนของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑.๑ กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑. ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือน พบว่า ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าต้นมือนั้นได้มีการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก เนื่องจากความต้องการของลูกค้าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถจำหน่ายได้ และทำให้ผู้ผลิตรับรู้ถึงรายได้ที่แน่นอน สำหรับลวดลายที่กลุ่มสมาชิกนิยมเสนอให้กับลูกค้า ก็จะเป็น ลายสัตว์ ลายดอกไม้ หรือลายใหม่ๆ หรือลายที่ลูกค้ากำหนดให้กลุ่มสมาชิกทำ ลูกค้าก็สามารถออกแบบเองได้เช่นกัน

๒. ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า ผ้าต้นมือนเป็นงานที่เย็บปักด้วยมือ ในอดีตจะมีการเย็บผ้าหม่นวมไว้เองในครัวเรือน ฝีมือในการเย็บปักก็จะไม่ปราณีตและไม่เรียบร้อย เพราะเนื่องจากทำไว้ใช้กันเอง เป็นส่วนใหญ่ รูปแบบของผลิตภัณฑ์จึงค่อยเรียบง่ายขึ้น ปัจจุบันทางกลุ่มได้มี

การพัฒนาแบบผลิตภัณฑ์ผ้าดันมือ ในรูปแบบที่หลากหลาย ใช้ประโยชน์ได้หลายๆ อย่าง การพัฒนาแบบการเย็บ ปัก ลวดลาย ลายเส้น สีส้น เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป รวมถึงวัตถุดิบที่ให้เลือกใช้มีเพิ่มมากขึ้นด้วย แต่ในขณะเดียวกันในการทำผ้าดันมือนั้นก็ยังไม่ทิ้งภูมิปัญญาดั้งเดิม มีการดันด้วยมือ เพิ่มลวดลาย ลายเส้น ที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงกลายเป็นผ้าดันมือลวดลายใหม่ ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ตลอดจนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทางกลุ่มได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองแพร่ ได้มีการสนับสนุนในส่วนของวัสดุที่นำมาใช้ คือ ผ้าฝ้ายที่นำมาผลิตเป็นผ้าดันมือและจักรเย็บผ้าที่นำมาเย็บต่อลายผ้าให้เป็นผืน ด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ ได้มีการอบรมนำความรู้ใหม่ ๆ มาอบรมให้กับสมาชิกกลุ่มในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบริหารจัดการกลุ่ม เทศบาลตำบลช่อแฮ ได้จัดให้มีการจัดฝึกอบรม นำวิทยากรมาเผยแพร่ความรู้ให้กับสมาชิกกลุ่มได้มีความรู้ใหม่ ๆ ที่จะสามารถนำมาพัฒนากลุ่ม

๓. ด้านการตลาด พบว่า ทางกลุ่มได้มีการส่งสินค้า ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ถ้าเฉพาะในประเทศ ในการจำหน่ายสินค้าจะมีลูกค้าประจำมาซื้อที่ศูนย์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าดันมือบ้านต้นไคร้ ลูกค้าบางรายก็มีการสั่งซื้อโทรศัพท์และมีการออกบูธ ตามงานต่างๆ เช่น งานแสดงโชว์และจำหน่ายสินค้าโอท็อป (OTOP) เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์และหาช่องทาง การตลาดการขายใหม่ๆ ให้แก่ตัวสินค้าให้ได้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป ส่วนการส่งออกหรือการตลาด ต่างประเทศนั้น ส่วนมากจะมาจากการสั่ง ส่งออกสินค้าหรือผ้าดันมือทางของชมรมจากพ่อค้าคนกลาง เนื่องจากสินค้าส่วนใหญ่จะใช้งานมือเป็นจุดขายสินค้า เน้นให้เห็นถึงความปราณีต งดงามจึงทำให้ราคาของสินค้ามีราคาสูง นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐ ได้มีการสนับสนุนด้านการพัฒนาตลาด มีการส่งเสริมช่องทางการตลาด ได้แก่ การจัดงานแสดงสินค้า โอท็อป (OTOP) ในงานต่างๆ มีการประชาสัมพันธ์ลงในเว็บไซต์ของหน่วยงานภาครัฐ และจัดหาช่องทางตลาดให้กับกลุ่มร่วมไปถึงการนำนักท่องเที่ยวมาดูงานของกลุ่มให้เป็นที่รู้จักไปอย่างแพร่หลาย

๔. ด้านการเรียนรู้ พบว่า การสร้างการเรียนรู้และการถ่ายทอดเกี่ยวกับการทอผ้าดันมือนั้น โดยปกติทางกลุ่มก็มีการประชุมพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอยู่ตลอด ตลอดจนถึงการให้ความรู้และสอนให้ลูกหลานของเราได้หัดลงมือทำด้วยตนเอง เพื่อต้องการปลูกฝังความรัก และตระหนักในอาชีพ และคุณค่าของผ้าดันมือ สำหรับการเรียนรู้ระหว่างสมาชิกหรือผู้ประกอบการด้วยกันเป็นการสอนกันเองภายในกลุ่มแบบพี่สอนน้อง เพื่อนสอนเพื่อน หรือใช้วิทยากรที่มีความรู้หรือปราชญ์ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญเป็นผู้ถ่ายทอดให้ความรู้ในกลุ่ม ในสถานศึกษาจะมีถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำผ้าดันมือให้กับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา โดยได้บรรจุไว้ในหลักสูตรของโรงเรียนบ้านต้นไคร้เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้พื้นฐานและทักษะเบื้องต้นในการทำผ้าดันมือ เพื่อสร้างรายได้ระหว่างเรียน สำหรับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม ทางกลุ่มได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ได้จัดให้มีการจัดฝึกอบรมความรู้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ และการบริหารจัดการให้กับสมาชิกกลุ่ม

๕. ด้านการสร้างเครือข่าย พบว่า ในการสร้างเครือข่ายของกลุ่มผ้าดันมือเบื้องต้นก็จะประกอบไปด้วยชุมชนบ้านต้นไคร้ บ้านพันเชิง บ้านธรรมเมือง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือกันอยู่ตลอดเวลา ยกตัวอย่างเช่น การนำเสนอชิ้นงาน บางครั้งเราก็เสนอชุมชนบางชุมชนเป็นตัวแทนไปนำเสนอ คือเป็นการเปิดโอกาสหรือให้อีกชุมชนหนึ่งได้ประสบการณ์มากยิ่งขึ้น ฉะนั้น

ในเครือของกลุ่มเหล่านี้ จึงค่อนข้างเข้มแข็ง เพราะเกิดจากความร่วมมือ ความเสียสละของคณะหรือกลุ่ม สำหรับการจัดจำหน่ายทางกลุ่มใช้ระบบเครือข่าย คือ กลุ่มไหนผลิตสินค้าพร้อมจำหน่ายและหากสมาชิกในกลุ่มสามารถหาลูกค้าได้เองก็สามารถขายในราคาปลีก แล้วนำต้นทุนคืนให้กลับกลุ่มสมาชิก โดยคิดค่าจ้างตามจำนวนงานที่ทำและการแบ่งกำไรกันนอกจากนี้ ทางกลุ่มยังสร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับสถานศึกษา โดยได้ร่วมโครงการ ToT Young Club ณ โรงเรียนเมืองแพร่ และ สร้างเครือข่ายการตลาด โดยได้เข้าร่วมงานแถลงข่าว ณ วัดพระธาตุช่อแฮ

๖. ด้านกระบวนการถ่ายทอด พบว่า อาชีพเกี่ยวกับการทำผ้าด้นมือในชุมชนนี้ เนื่องจากเป็นอาชีพที่ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น การตั้งกลุ่มทำผ้าด้นมือมาก็ประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๕ จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นอาชีพเสริมสำหรับกลุ่มแม่บ้านบ้านต้นไคร้ โดยเริ่มจากกลุ่มแม่บ้าน ได้เรียนรู้จากกลุ่มสตรีชาวคริสต์จักรสามัคคีธรรมที่ ๕ และได้รับการว่าจ้างให้รับผ้ามาด้นที่บ้าน ปัจจุบันผ้าด้นมือกลายเป็นวิสาหกิจชุมชนขนาดเล็ก และกำลังขยายไปในชุมชนใกล้เคียง ซึ่งถือได้ว่าอาชีพการทำผ้าด้นมือได้รับการถ่ายทอดจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่ง ตลอดจนการอบรมและถ่ายทอดทางกลุ่มได้ร่วมกับทางโรงเรียนบ้านต้นไคร้ได้อบรมและถ่ายทอดการทำผ้าด้นมือให้กับนักเรียนอีกด้วย เพราะโรงเรียน หรือครูผู้สอนที่สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีก็มีกิจกรรมในการเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชน อาชีพในชุมชน แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

๕.๑.๒ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าด้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา การที่จะยกระดับรายได้ของชุมชนจากผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีอยู่เดิมควรสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าด้นมือโดยผสมผสานระหว่างลวดลายที่ทันสมัยกับลวดลายดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน มีขั้นตอนดังนี้

๑) การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าด้นมือ พบว่า ผ้าด้นมือมีลวดลายที่ดำเนินการผลิตดั้งเดิม ได้แก่ ลายสัตว์ ลายดอกไม้ ลายพืชพรรณธรรมชาติเนื่องจากตำบลช่อแฮมีสภาพพื้นที่โดยทั่วไปของชุมชนเป็นที่ราบกว้างใหญ่ค่อนข้างมากและเป็นที่ราบสูงมีภูเขาล้อมรอบ เป็นเขตพื้นที่ป่าสงวนและเขตอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน มีแหล่งน้ำธรรมชาติ มีพื้นที่ป่าไม้ที่มีคุณภาพดี ดังนั้น การออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้บริโภค และลวดลายที่สัมพันธ์กับสภาพทางกายภาพของพื้นที่ตำบลช่อแฮที่มีพื้นที่ที่เป็นป่าอุดมสมบูรณ์ ดังคำขวัญของตำบลช่อแฮที่กล่าวว่า พระธาตุศักดิ์สิทธิ์ แหล่งผลิตผ้าด้นมือ ลือชื่อชมพุ่มะเหมียว แหล่งเดียวเมี่ยงส้มฝาดกลางสาตรสหวานล้ำ น่าใจคนที่แสนงาม สำหรับลวดลายที่กลุ่มสมาชิคนิยมเสนอให้กับลูกค้า ก็จะเป็นลายสัตว์ ลายดอกไม้ ลายพืชพรรณธรรมชาติ หรือลายที่ลูกค้าออกแบบเอง

๒) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบ พบว่า การที่จะยกระดับรายได้ของชุมชนจากผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีอยู่เดิมควรสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าด้นมือโดยผสมผสานระหว่างลวดลายที่ทันสมัยกับลวดลายดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน แต่จะมีลวดลายให้กับลูกค้าได้เลือก เช่น ลายดาว ลายสัตว์ ลายดอกไม้ ลายพืชพรรณธรรมชาติ ในส่วนของสีสันทูกค้าก็จะเลือกสีเอง รูปแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าด้นมือ ล้วนขึ้นอยู่กับมุมมองของลูกค้าเป็นสำคัญ ผู้ผลิตจะต้องทำการศึกษาสอบถามพฤติกรรมของผู้ซื้อว่าอยากได้อะไร อยากได้สินค้าแบบไหนที่ตรงกับผู้ซื้อเป็นหลักใหญ่ใจความสำคัญของการผลิตสินค้า การผลิตสินค้าขึ้นมานี้หนึ่งขึ้นจะต้องมีคนซื้อ ซึ่งเรียกว่า “ลูกค้า”

พฤติกรรมของลูกค้า หรือพฤติกรรมของผู้ซื้อ เขาอยากได้อะไร สิ่งแรกที่ต้องคำนึงถึงคือพฤติกรรมของผู้ซื้อ สอบถามผู้ซื้อว่าอยากได้แบบไหน สินค้าที่เรามี ตรงกับความต้องการของผู้ซื้อหรือไม่ แนวทางการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา คือ ๑) แนวทางในการอนุรักษ์ไว้ซึ่งความเป็นอัตลักษณ์ดั้งเดิม ๒) แนวทางส่งเสริมพัฒนางานอย่างสร้างสรรค์และต่อยอดผลิตภัณฑ์ ในส่วนที่จะสร้างสรรค์ผลงานหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์นั้น อย่างน้อยต้องคำนึงถึงหลักสำคัญ ๔ ประการ คือ ๑) อรรถประโยชน์ คือ เน้นประโยชน์ในการใช้งานได้จริง ๒) การสร้างสรรค์ลวดลายใหม่ๆ ลงไปในผลิตภัณฑ์นั้น แต่ต้องให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคที่หลากหลายด้วย ๓) คุณภาพดี เพราะคุณภาพจะบ่งบอกถึงวัตถุดิบนำมาผลิต ขั้นตอนการผลิต วิธีการผลิต และ ๔) ราคา เพราะราคา จะจำแนกสินค้าแต่ละประเภทให้ผู้บริโภคได้พิจารณาจนตัดสินใจซื้อ

๓) การนำผลิตภัณฑ์ต้นแบบไปสู่กลไกการตลาด พบว่า แนวทางในการพัฒนารูปแบบและลวดลายผ้าต้นมือควรให้คงความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและผสมผสานกับแนวคิดเชิงสร้างสรรค์โดยอาศัยกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือเพื่อไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยการผลักดันพัฒนาผู้ประกอบการในเรื่องของกระบวนการคิดเป็นหลัก มีการเข้าค่ายอบรมให้ความรู้ให้กับผู้ประกอบการเกี่ยวกับ “การคิดเชิงออกแบบ” “Design Thinking” กระบวนการคิดที่อิงจากลูกค้าเป็นหลักโดยสอนให้ผู้ประกอบการรู้ว่าลูกค้าของเขาใคร ถ้าผู้ประกอบการสามารถเข้าใจปัญหาลูกค้า รู้ว่ากลุ่มลูกค้าเป็นใคร เขาก็จะสามารถผลิตสินค้าให้ตรงกลุ่มเป้าหมาย เพิ่มมูลค่าของสินค้า ทำให้สามารถยกระดับสินค้าขึ้นมาได้ ผู้บริโภคมีความชอบผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างกัน บางคนชอบลายธรรมชาติ บางคนชอบลายทันสมัย หรือบางคนชอบหลายๆ แบบรวมกัน แต่ทั้งนี้ แต่ละผลิตภัณฑ์คงความเป็นอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ตนเองไว้ตลอดจนควรสร้างนักการตลาด นักการขาย ตลาดสินค้าออนไลน์ เป็นการปรับตัวให้เข้าการขายรูปแบบใหม่ เพื่อสรรหานักการตลาดรุ่นใหม่ให้กับชุมชน การโชว์สินค้าซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งในการขายสินค้าในปัจจุบัน ทั้งนี้จึงต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับช่องทางการจัดจำหน่ายที่หลากหลายในยุคปัจจุบันได้ อีกตัวเลือกหนึ่งของการนำผลิตภัณฑ์ต้นแบบไปสู่กลไกการตลาด ก็คือ การสร้างแบรนด์ให้กับสินค้าเป็นการสร้างเรื่องราวที่บ่งบอกตัวตนของสินค้าออกมา การเล่าเรื่องราวผ่านสินค้าหรือเรียกว่า “Story Product” เป็นการบอกเล่าเรื่องราวของสินค้าให้คนทั่วไปได้จดจำสินค้านั้นๆ ได้ดี

ดังนั้นกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือเพื่อไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ควรมุ่งให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผสมผสานกับแนวคิดศิลปะเชิงสร้างสรรค์ มาพัฒนาและสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น มีคุณภาพ มีจุดเด่น มีเอกลักษณ์ ดังนั้นจึงนำไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ผ้าแขวน ผ้าคลุมเตียง และหมอนอิง เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ สร้างงาน สร้างรายได้ ตลอดจนได้รับมาตรฐานชุมชน พัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้รับการรับรองและแสดงเครื่องหมายการรับรอง เพื่อส่งเสริมด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ ให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคและสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ

๕.๑.๓ การถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนนา เป็นการลงมือปฏิบัติในการถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนนา พบว่า วัตถุประสงค์การจัดอบรมถ่ายทอดความรู้สู่ผู้สูงอายุและเยาวชนมุ่งพัฒนาให้ผู้สูงอายุ และกลุ่มเยาวชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีศักยภาพในการประกอบอาชีพ และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ดังนี้

๑. เพื่อเรียนรู้กระบวนการผลิตด้านศิลปะสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือในกลุ่มจังหวัดลำนนา

๒. เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมืออันนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนนา ซึ่งผู้สูงอายุ และกลุ่มเยาวชนจะมีความรู้ ความเข้าใจ และฝึกทักษะการการทำผ้าต้นมือ พร้อมทั้งวิธีการออกแบบผลิตภัณฑ์การทำปกหมอน การทำ ผ้าคลุมต้นมือ สร้างมูลค่าเพิ่ม

๓. เพื่อยกระดับรายได้ของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนนา

๔. เพื่อให้ผู้สูงอายุ และกลุ่มเยาวชน มีคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อตนเอง ชุมชนและสังคม ส่งผลให้ชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

โดยมีการฝึกปฏิบัติในการเสริมสร้างกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดลำนนา ซึ่งดำเนินการติดต่อประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลในการถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือ โดยกลุ่มผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ได้แก่ ปราชญ์ท้องถิ่นและผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ จากนั้นดำเนินการปฏิบัติตามชุดปฏิบัติการการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มลำนนาที่กำหนดไว้ โดยปราชญ์ท้องถิ่นและผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ เป็นระยะเวลา ๒๐ ชั่วโมง มีขั้นตอนดังนี้

กิจกรรมที่ ๑ ความรู้เรื่องผ้าต้นมือ เป็นกิจกรรมในการให้ความรู้ในเรื่องของผ้าต้นมือ ศิลปะ รูปแบบของผลิตภัณฑ์ แนวทางในการพัฒนาศิลปะในผืนผ้าให้กับเยาวชนและผู้สูงอายุ จำนวน ๔ ชั่วโมง สำหรับกระบวนการในการทำผ้าต้นมือ ต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ (๑) เลือกผ้าที่เหมาะสมกับงานที่จะทำเช่น ผ้าห่มควรใช้ผ้าที่หนา หมอน ผ้าคลุมเตียง ควรใช้ผ้าที่ไม่หนาเกินไป เป็นต้น (๒) หารูปภาพที่จะนำมาตกแต่งชิ้นงานเพื่อนำมาเป็นแบบเช่น ภาพดอกไม้ ภาพวิวทิวทัศน์ หรือออกแบบลายใหม่ เป็นต้น (๓) นำแบบที่เลือกไว้แล้วคัดลอกลงผ้าที่เตรียมไว้แล้วซึ่งเป็นผ้าสีพื้นๆ อาจจะไม่มิลวดลายและอีกส่วนหนึ่งคัดลอกลงผ้าอีกผืนที่จะนำมาตกแต่ง ซึ่งผ้าชิ้นนี้อาจเป็นผ้าที่มีลวดลายหรือมีสีสันที่สวยงามกว่าผ้าชิ้นแรก (๔) ทำการตัดแบบบนผ้าชิ้นที่สองเพื่อที่จะนำไปตกแต่งบนผ้าชิ้นแรก (๕) นำแบบที่ตัดเสร็จแล้วไปตกแต่งบนผ้าผืนที่หนึ่งโดยวิธีการเย็บแบบสอยซ่อนด้าย และการด้นต่อไป

กิจกรรมที่ ๒ งานศิลปะบนผืนผ้า เป็นกิจกรรมการลงมือฝึกปฏิบัติออกแบบงานศิลปะบนผืนผ้า โดยนำความรู้ทางด้านศิลปะ วิถีชีวิตของชุมชน มาประยุกต์เพื่อออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ การสาธิตและลงมือฝึกปฏิบัติในการออกแบบบนผืนผ้าผืน โดยนำความรู้ทางด้านศิลปะ วิถีชีวิตของชุมชน มาประยุกต์เพื่อออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ จำนวน ๔ ชั่วโมง

กิจกรรมที่ ๓ สร้างผลิตภัณฑ์ เป็นกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติจริงโดยกำหนดประเภทของผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ ที่ให้กลุ่มเป้าหมายออกแบบและปฏิบัติ เช่น ของใช้ใน

ชีวิตประจำวัน เครื่องประดับ เครื่องนุ่งห่ม เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์และตอบสนองความต้องการของตลาด โดยพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่มุ่งให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผสมผสานกับแนวคิดศิลปะเชิงสร้างสรรค์ มาพัฒนาและสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น นำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน มีคุณภาพ มีจุดเด่น มีเอกลักษณ์ โดยมีประเภทของผลิตภัณฑ์ที่ให้กลุ่มเป้าหมายได้เลือกตามประเภทของผลิตภัณฑ์ และลดทอนของผลิตภัณฑ์จากกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ได้แก่ ผ้าแขวน ผ้าคลุมเตียง และหมอนอิง เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเป้าหมายได้เลือกผลิตภัณฑ์หมอนอิง ในการฝึกปฏิบัติ จำนวน ๘ ชั่วโมง มีขั้นตอนในการจัดทำหมอนอิงผ้าต้นมือ คือ ๑) การเตรียมวัสดุ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำผ้าต้นมือ ๒) การเตรียมผ้า ที่ใช้ในการทำผ้าต้นมือ

กิจกรรมที่ ๔ การคัดเลือกผลงาน เป็นกิจกรรมที่คัดเลือกผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์ สวยงาม นำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน พบว่า ประชาชนท้องถิ่น และผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ ได้ดำเนินการในการคัดเลือกผลงานของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีเกณฑ์ที่ใช้พิจารณา คือ รูปแบบผลงาน การนำไปใช้ประโยชน์ ความทันสมัย ความละเอียด ความประณีต ความสวยงามของผลิตภัณฑ์

กิจกรรมที่ ๕ การติดตามประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมการติดตามประเมินผลการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มล้านนา โดยการสังเกตการณ์เรียนรู้การเข้าร่วมกิจกรรมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของผู้เกี่ยวข้อง จากนั้นประเมินความรู้ก่อนเรียนและหลังเรียนเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา เพื่อให้ทราบถึงทักษะและความรู้ที่เพิ่มขึ้นที่ได้จากการถ่ายทอดกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์สู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า จากการสังเกตการณ์เข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มเป้าหมายได้มีความสนใจ ตั้งใจที่จะเรียนรู้การถ่ายทอดการทำผ้าต้นมือเป็นอย่างดี ความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ที่ได้รับจากการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดล้านนาก่อนการอบรมและหลังการอบรม พบว่า ในภาพรวมมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ โดยความรู้หลังการอบรมมีระดับความคิดเห็นมากกว่าก่อนการอบรม

กิจกรรมที่ ๖ การสร้างแหล่งเรียนรู้ เป็นกิจกรรมในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าต้นมือนำมาซึ่งการเรียนรู้ในพื้นที่อันนำมาซึ่งเกิดการสร้างสรรค์เครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะสร้างสรรค์ประกอบด้วย เครือข่าย ๘ จังหวัด

๕.๒ อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๒.๑ กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือในกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า ด้านการ
ออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าต้นมือต้นไคร้มีการออกแบบ
 ลวดลายผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก เนื่องจากความต้องการของ
 ลูกค้าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถจำหน่ายได้ และทำให้ผู้ผลิตรับรู้ถึงรายได้ที่แน่นอน
 สำหรับลวดลายที่กลุ่มสมาชิกนิยมเสนอให้กับลูกค้า ก็จะเป็น ลายสัตว์ ลายดอกไม้ หรือลายใหม่ๆ
 หรือลายที่ลูกค้ากำหนดให้กลุ่มสมาชิกทำ ลูกค้าก็สามารถออกแบบเองได้เช่นกัน **ด้านการพัฒนา**
ผลิตภัณฑ์ ผ้าต้นมือเป็นงานที่เย็บปักด้วยมือ ในอดีตรูปแบบของผลิตภัณฑ์จึงค่อยเรียบง่าย ปัจจุบัน
 ทางกลุ่มได้มีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ ในรูปแบบที่หลากหลาย ใช้ประโยชน์ได้หลาย
 อย่าง การพัฒนารูปแบบการเย็บ ปัก ลวดลาย ลายเส้น สีส้น เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป รวมถึง
 วัสดุดิบที่ใช้เลือกใช้มีเพิ่มมากขึ้นด้วย แต่ในขณะเดียวกันในการทำผ้าต้นมือนั้นก็ยังไม่ทิ้งภูมิปัญญา
 ดั้งเดิม มีการด้นด้วยมือ เพิ่มลวดลาย ลายเส้น ที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงกลายเป็นผ้าต้นมือ
 ลวดลายใหม่ ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ตลอดจนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้มีการอบรมนำความรู้ใหม่ ๆ
 มาอบรมให้กับสมาชิกกลุ่มในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบริหารจัดการกลุ่ม **ด้านการตลาด** ทาง
 กลุ่มได้มีการส่งสินค้า ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ถ้าในประเทศการจำหน่ายจะมีลูกค้าประจำมา
 ซื้อที่ศูนย์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าต้นมือบ้านต้นไคร้ มีการสั่งซื้อโทรศัพท์และมีการ
 ออกบูธ ตามงานต่างๆ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์และหาช่องทางทางการตลาดการขายใหม่ๆ ให้แก่ตัว
 สินค้าให้ได้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป ส่วนตลาดต่างประเทศนั้น ส่วนมากจะมาจากการสั่ง ส่งออกสินค้า
 หรือผ้าต้นมือทางของชมรมจากพ่อค้าคนกลาง นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐ ได้มีการสนับสนุนด้าน
 การพัฒนาตลาด มีการส่งเสริมช่องทางการตลาด ได้แก่ การจัดงานแสดงสินค้า โอท็อป (OTOP) ใน
 งานต่างๆ มีการประชาสัมพันธ์ลงในเว็บไซต์ของหน่วยงานภาครัฐ และจัดหาช่องทางตลาดให้กับกลุ่ม
 ร่วมไปถึงการนำนักท่องเที่ยวมาดูงานของกลุ่มให้เป็นที่รู้จักไปอย่างแพร่หลาย **ด้านการเรียนรู้** ทาง
 กลุ่มมีการประชุมพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอยู่ตลอด ตลอดจนถึงการให้ความรู้และสอน
 ให้ลูกหลานได้หัดลงมือทำด้วยตนเอง เพื่อต้องการปลูกฝังความรักและตระหนักในอาชีพ และคุณค่า
 ของผ้าต้นมือ สำหรับการเรียนรู้ระหว่างสมาชิกหรือผู้ประกอบการด้วยกันเป็นการสอนกันเองภายใน
 กลุ่มแบบพี่สอนน้อง เพื่อนสอนเพื่อน หรือใช้วิทยากรที่มีความรู้ หรือปราชญ์ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญเป็น
 ผู้ถ่ายทอดให้ความรู้ในกลุ่ม ในสถานศึกษาจะมีถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำผ้าต้นมือให้กับเด็กและ
 เยาวชนในสถานศึกษา โดยได้บรรจุไว้ในหลักสูตรของโรงเรียนบ้านต้นไคร้เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้
 พื้นฐานและทักษะเบื้องต้นในการทำผ้าต้นมือ สำหรับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม ทาง
 กลุ่มได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ได้จัดให้มีการจัดฝึกอบรมความรู้การพัฒนาผลิตภัณฑ์
 ใหม่ และการบริหารจัดการให้กับสมาชิกกลุ่ม **ด้านการสร้างเครือข่าย** เครือข่ายของกลุ่มผ้าต้นมือ
 เบื้องต้นก็จะประกอบไปด้วยชุมชนบ้านต้นไคร้ บ้านพันเชิง บ้านธรรมเมือง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
 และช่วยเหลือกันอยู่ตลอดเวลา ในเครือข่ายกลุ่มเหล่านี้ จึงค่อนข้างเข้มแข็ง เพราะเกิดจากความ
 ร่วมมือ ความเสียสละของคณะหรือกลุ่ม สำหรับการจัดจำหน่ายทางกลุ่มใช้ระบบเครือข่าย คือ กลุ่ม
 ไนผลิตสินค้าพร้อมจำหน่ายและหากสมาชิกในกลุ่มสามารถหาลูกค้าได้เองก็สามารถขายในราคา
 บลิก แล้วนำต้นทุนคืนให้กับกลุ่มสมาชิก โดยคิดค่าจ้างตามจำนวนงานที่ทำและการแบ่งกำไรกัน
 นอกจากนี้ ทางกลุ่มยังสร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับสถานศึกษา โดยได้ร่วมโครงการ ToT Young

Club ณ โรงเรียนเมืองแพร่ และ สร้างเครือข่ายการตลาด โดยได้เข้าร่วมงานแถลงข่าว ณ วัดพระธาตุ
 ช่อแฮ **ด้านกระบวนการถ่ายทอด** การทำผ้าดัดมือในชุมชนเป็นอาชีพที่ถูกถ่ายทอดสืบทอดกันมาจาก
 รุ่นสู่รุ่น การตั้งกลุ่มทำผ้าดัดมือมาก็ประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๕ จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นอาชีพเสริมสำหรับกลุ่ม
 แม่บ้านบ้านต้นไคร้ โดยเริ่มจากกลุ่มแม่บ้าน ได้เรียนรู้จากกลุ่มสตรีชาวคริสต์จักรสามัคคีธรรมที่ ๕
 และได้รับการว่าจ้างให้รับผ้ามาดัดที่บ้าน ปัจจุบันผ้าดัดมือกลายเป็นวิสาหกิจชุมชนขนาดเล็ก และ
 กำลังขยายไปในชุมชนใกล้เคียง ซึ่งถือได้ว่าอาชีพการทำผ้าดัดมือได้รับการถ่ายทอดจากพื้นที่หนึ่งไป
 ยังอีกพื้นที่หนึ่ง ตลอดจนการอบรมและถ่ายทอดทางกลุ่มได้ร่วมกับทางโรงเรียนบ้านต้นไคร้ได้อบรม
 และถ่ายทอดการทำผ้าดัดมือให้กับนักเรียนอีกด้วย เพราะโรงเรียน หรือครูผู้สอนที่สอนในกลุ่มสาระ
 การเรียนรู้การทำงานอาชีพและเทคโนโลยีก็มีกิจกรรมในการเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชน อาชีพในชุมชน
 แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว แสดงให้เห็นว่ากระบวนการ
 สร้างสรรค์ผลงานผ้าดัดมือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าดัดมือต้นไคร้ซึ่งได้คำนึงถึงวิธีการการ
 ออกแบบผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด การเรียนรู้ การสร้างเครือข่าย และกระบวนการ
 ถ่ายทอด ซึ่งวิธีการดังกล่าวเป็นการส่งเสริม ยกระดับฝีมือด้านเทคนิคการผลิตและเทคนิคการ
 ออกแบบผลิตภัณฑ์ให้แก่สมาชิกกลุ่ม ส่งผลให้เกิดสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าดัดมืออันนำไปสู่
 การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ตลอดจนเป็นการเรียนรู้และการถ่ายทอด
 ความรู้แก่บุคคลทั่วไปได้เรียนรู้ทำให้เกิดความรัก ห่วงแหน เห็นคุณค่า นำมาซึ่งการอนุรักษ์สืบ
 สานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่ สอดคล้องกับสัญญา เคนาภูมิ^๑ ได้ทำการวิจัย เรื่อง
 แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า
 แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคามประกอบด้วย
 (๑) แนวทาง กลยุทธ์เชิงรุก โดยการพัฒนาศักยภาพการผลิตและยกระดับมาตรฐานคุณภาพ
 ผลิตภัณฑ์สู่ระดับประเทศและระดับสากล ขยายช่องทางการจัดจำหน่าย ขยายพัฒนาเครือข่ายทาง
 ธุรกิจเพื่อส่งเสริมการกระจายสินค้า (๒) แนวทางกลยุทธ์เชิงพัฒนาโดยการเสริมสร้างขีด
 ความสามารถในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน สนับสนุนงบประมาณและบุคลากรในการพัฒนา
 วิสาหกิจชุมชน สร้างความร่วมมือเชิงบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการส่งเสริมสนับสนุน
 วิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ (๓) แนวทางกลยุทธ์เชิงตั้งรับโดยการพัฒนาศักยภาพแรงงานวิสาหกิจ
 ชุมชน พัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน ยกระดับมาตรฐานการผลิตให้สูงขึ้นและ (๔) แนวทาง
 กลยุทธ์เชิงพลิกแพลง โดยการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง วิจัยนวัตกรรมเพื่อพัฒนา
 คุณภาพ ผลิตภัณฑ์ และสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการส่งเสริมวิสาหกิจ ชุมชนให้
 เข้มแข็งและพึ่งตนเอง เช่นเดียวกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี^๒ ที่กล่าวว่า เศรษฐกิจชุมชนเป็นอีก
 แนวทางหนึ่งที่เชื่อว่าจะแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประชาชน โดยเฉพาะชาวบ้านในชุมชนได้แนวคิด
 เกี่ยวกับเศรษฐกิจในชุมชน เชื่อว่าการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของ ชุมชนต้องใช้พลังชุมชนแก้ปัญหาของ
 ชุมชน คือพลังทุน พลังการผลิต พลังการตลาด และพลังในการ บริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยมี

^๑สัญญา เคนาภูมิ, “แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ จังหวัด
 มหาสารคาม, วารสารวิชาการแพร่ภาพสินธุ์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๘): หน้า ๖๙.

^๒ ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบล เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม: แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจ
 สังคม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๒), หน้า ๓๔-๓๕.

พลังคนที่มีสุขภาพและคุณธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินการรวมทั้งอาจจะต้องมีแรงสนับสนุนจากทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคเอกชนซึ่งจะต้องปรับ บทบาทกระตุ้นสนับสนุนให้การแก้ปัญหาของชุมชนบรรลุผล โดยปราศจากอุปสรรคเหนี่ยวรั้งด้วย เงื่อนไข กฎ ระเบียบแบบแผนของทางราชการ เศรษฐกิจชุมชนจึงเป็นเรื่องของการทำมาหากินและสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล^๓ กล่าวว่า เศรษฐกิจชุมชนจะเข้มแข็ง เกิดจากพลังความสามารถของชุมชน เช่น ความรู้ภูมิปัญญาของคนในชุมชน ทุนของชุมชน การผลิตของชุมชน ตลาดของชุมชน และการบริหารจัดการของคนในชุมชนมาผลักดันโครงการกิจกรรม ทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ในชุมชน เช่น กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกิจกรรมเครือข่าย ให้มีความเคลื่อนไหวและมีพลังในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีเศรษฐกิจที่ เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองและดำเนินธุรกิจกับชุมชนภายนอกได้โดยไม่เสียเปรียบ โดยมีเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ๓ ระดับ คือ ระดับพื้นฐาน คือ การพัฒนาให้ชุมชน ให้พออยู่พอกิน มีการผลิตให้พอเพียงต่อการบริโภคในครอบครัว ส่วนที่เหลือก็นำไปขาย มีรายได้จนเจือครอบครัว ระดับปานกลาง คือ การพัฒนาให้ชุมชน อยู่ดีกินดี หมายถึง การผลิตให้เกินพอ เพื่อนำผลผลิตส่วนเกินไปขายเป็นการเพิ่มพูนรายได้ครอบครัวและมีเงินออม ระดับก้าวหน้า คือ การพัฒนาให้ชุมชนมั่งมีสุข หมายถึง มีการดำเนินธุรกิจ โดย ผู้ประกอบการในระดับครอบครัว กลุ่ม และชุมชนมีความสามารถในการค้าขายเพื่อหวังผลกำไร นำส่วนที่เป็นกำไรดอกผล มาแบ่งปันสมาชิกมีรายได้มีทุนหมุนเวียนในชุมชน

๔.๒.๒ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า การที่จะยกระดับรายได้ของชุมชนจากผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีอยู่เดิม ควรสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือโดยผสมผสานระหว่างลวดลายที่ทันสมัยกับลวดลายดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน การสร้างแบรนด์ให้กับสินค้าเป็นการสร้างเรื่องราวที่บ่งบอกตัวตนของสินค้าออกมา การเล่าเรื่องราวผ่านสินค้า หรือเรียกว่า “Story Product” เป็นการบอกเล่าเรื่องราวของสินค้าให้คนทั่วไปได้จดจำสินค้านั้นๆ ได้ดี สำหรับแนวทางในการพัฒนารูปแบบและลวดลายผ้าต้นมือควรให้คงความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและผสมผสานกับแนวคิดเชิงสร้างสรรค์โดยอาศัยกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือเพื่อนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยการผลักดันพัฒนาผู้ประกอบการในเรื่องของกระบวนการคิดเป็นหลัก มีการเข้าค่ายอบรมให้ความรู้ให้กับผู้ประกอบการเกี่ยวกับ “การคิดเชิงออกแบบ” “Design Thinking” กระบวนการคิดที่อิงจากลูกค้าเป็นหลักโดยสอนให้ผู้ประกอบการรู้ว่าลูกค้าของเขาคือใคร ถ้าผู้ประกอบการสามารถเข้าใจปัญหาลูกค้า รู้ว่ากลุ่มลูกค้าเป็นใคร เขาก็จะสามารถผลิตสินค้าให้ตรงกลุ่มเป้าหมาย เพิ่มมูลค่าของสินค้า ทำให้สามารถยกระดับสินค้าขึ้นมาได้ ทั้งนี้แนวทางการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยให้ผสมผสานกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้องคำนึงถึงหลักสำคัญ ๔ ประการ คือ ๑) อรรถประโยชน์ คือ เน้นประโยชน์ในการใช้งานได้จริง ๒) การสร้างสรรค์ลวดลายใหม่ๆ ลงไปใน

^๓ พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, รายงานการวิจัย, เรื่อง บทบาทการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงของพระสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๕๘), หน้า ๒๕-๒๖.

ผลิตภัณฑ์นั้น ขึ้นอยู่กับจินตนาการของแต่ละบุคคลหรือแต่ละกลุ่มหรือขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่น แต่ในขณะเดียวกันต้องให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคที่หลากหลายด้วย ๓) คุณภาพดี คุณภาพเป็นสิ่งที่สำคัญการขายจะดีตลาดจะต้องการ ต้องดูว่าคุณภาพของงานก่อนเป็นเบื้องต้น เพราะคุณภาพจะบ่งบอกถึงวัตถุดิบที่นำมาผลิต ขั้นตอนการผลิต วิธีการผลิต เป็นต้น และ ๔) ราคา สินค้าจะดีหรือไม่ดี มีประโยชน์หรือไม่ประโยชน์ คุ่มหรือไม่คุ่ม สวยหรือไม่สวย ราคาเป็นตัวกำหนด เพราะราคา จะจำแนกสินค้าแต่ละประเภทให้ผู้บริโภคได้พิจารณาจนตัดสินใจซื้อ แสดงให้เห็นว่าดังนั้นกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือเพื่อนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ควรมุ่งให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาพัฒนาและสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น มีคุณภาพ มีจุดเด่น มีเอกลักษณ์ มีการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ สร้างงาน สร้างรายได้ พัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้รับการรับรองและแสดงเครื่องหมายการรับรอง เพื่อส่งเสริมด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ ให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคและสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคในการเลือกซื้อ ผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ สอดคล้องกับ แนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของผู้ประกอบการนั้นสามารถแบ่งที่มาของแนวคิด ได้ ๒ องค์ประกอบ คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานของการใช้มรดกทางวัฒนธรรม (cultural asset) และการพัฒนาผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานของการใช้ข้อมูลความต้องการจากกลุ่มผู้บริโภค (market oriented) ซึ่งจำแนกกลุ่มผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมงานฝีมือ และหัตถกรรมได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ประกอบการที่เน้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ บนพื้นฐานของการใช้มรดกทางวัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์จะมีลักษณะที่เน้นเฉพาะความเป็นภูมิปัญญามรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นมีความเป็นอัตลักษณ์ของตน เช่น รูปแบบลวดลาย สี สัน วัสดุและกรรมวิธีการผลิต ที่มีลักษณะเฉพาะตัวของตนเอง กลุ่มผู้ประกอบการที่ผสมผสานแนวคิดของการใช้พื้นฐานมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกับข้อมูลความต้องการ จากผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์จะมีลักษณะที่ผสมผสานความเป็นภูมิปัญญามรดกทาง วัฒนธรรมของท้องถิ่นกับความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคในเรื่องของการใช้งาน รูปแบบ ลวดลาย วัสดุ คุณภาพ ที่มีการประยุกต์ร่วมสมัยให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ใช้โดยตัดทอน รายละเอียดลงให้ผลิตภัณฑ์ที่มีความเหมาะสมต่อการใช้งานในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น และกลุ่มผู้ประกอบการที่ใช้ข้อมูลความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นหลัก ผลิตภัณฑ์จะมีลักษณะที่เน้นความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคเป็นหลัก ร่วมสมัย และเข้ากับสมัยนิยมในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการใช้งาน รูปแบบ ลวดลาย สี สัน วัสดุที่ใช้ในการผลิตและคุณภาพของสินค้า^๔ และสอดคล้องกับงานวิจัย ศศิพร ต่ายคำ และนรินทร์ สังข์รักษา^๕ เรื่อง การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดราชบุรี ที่กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าของวิสาหกิจชุมชนต้องอาศัยองค์ประกอบ คือ การ

^๔ ตระกูลพันธ์ พชรเมธา, “ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมกับการพัฒนาสู่สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์”, วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย สาขาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปะ, ปีที่ ๓๖ (๑) (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙), หน้า ๗๑-๗๓.

^๕ ศศิพร ต่ายคำ นรินทร์ สังข์รักษา, “การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดราชบุรี”, Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๕๘): หน้า ๖๑๑-๖๑๖.

เรียนรู้ การสะสมข้อมูล การออกแบบและความแตกต่าง การระดมสมอง ความมีประโยชน์ การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม การจัดการความรู้ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การยอมรับผลิตภัณฑ์ และองค์กรแห่งการเรียนรู้ และผ่านการรับรองรูปแบบ เช่นเดียวกับสัญญา เคนาภูมิ^๖ ได้ทำการวิจัยแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่าแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคามประกอบด้วย (๑) แนวทาง กลยุทธ์เชิงรุก โดยการพัฒนาศักยภาพการผลิตและยกระดับมาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์สู่ระดับประเทศและระดับสากล ขยายช่องทางการจัดจำหน่าย ขยายพัฒนาเครือข่ายทางธุรกิจเพื่อส่งเสริมการกระจายสินค้า (๒) แนวทางกลยุทธ์เชิงพัฒนาโดยการเสริมสร้างขีดความสามารถการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน สนับสนุนงบประมาณและบุคลากรในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน สร้างความร่วมมือเชิงบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ (๓) แนวทางกลยุทธ์เชิงตั้งรับโดยการพัฒนาศักยภาพแรงงานวิสาหกิจชุมชน พัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน ยกระดับมาตรฐานการผลิตให้สูงขึ้นและ (๔) แนวทางกลยุทธ์เชิงพลิกแพลง โดยการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง วิทยานวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพ ผลิตภัณฑ์ และสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการส่งเสริมวิสาหกิจ ชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเอง

๕.๒.๓ การถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนนา พบว่า การจัดอบรมถ่ายทอดความรู้สู่ผู้สูงอายุและเยาวชนมุ่งพัฒนากระบวนการผลิตด้านศิลปะสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือ การสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือเพื่อยกระดับรายได้ของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนนา ตลอดจนให้ผู้สูงอายุ และกลุ่มเยาวชน มีคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อตนเอง ชุมชนและสังคม ส่งผลให้ชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น โดยมีการฝึกปฏิบัติในการเสริมสร้างกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือ มีขั้นตอนดังนี้ ๑) ให้ความรู้ในเรื่องของผ้าต้นมือ ศิลปะ รูปแบบของผลิตภัณฑ์ แนวทางในการพัฒนาศิลปะในผืนผ้าให้กับเยาวชนและผู้สูงอายุ ๒) ลงมือฝึกปฏิบัติออกแบบงานศิลปะบนผืนผ้า โดยนำความรู้ทางด้านศิลปะ วิถีชีวิตของชุมชน มาประยุกต์เพื่อออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ การสาธิตและลงมือฝึกปฏิบัติในการออกแบบบนผืนผ้าผ้า โดยนำความรู้ทางด้านศิลปะ วิถีชีวิตของชุมชน มาประยุกต์เพื่อออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ ๓) ปฏิบัติจริงโดยกำหนดประเภทของผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ ที่ให้กลุ่มเป้าหมายออกแบบและปฏิบัติ เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์และตอบสนองความต้องการของตลาด โดยพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่มุ่งให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผสมผสานกับแนวคิดศิลปะเชิงสร้างสรรค์ มาพัฒนาและสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น นำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน มีคุณภาพ มีจุดเด่น มีเอกลักษณ์ ๔) คัดเลือกผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์ สวยงาม นำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน และ ๕) ประเมินผลการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มลำนนาในภาพรวมมีความคิดเห็นแตกต่างกัน

^๖สัญญา เคนาภูมิ, “แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ จังหวัดมหาสารคาม, วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๘): หน้า ๖๙.

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ โดยความรู้หลังการอบรมมีระดับความคิดเห็นมากกว่าก่อนการอบรม ๖) การสร้างแหล่งเรียนรู้ พัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าต้นมือตันไคร้ให้เป็นการเรียนรู้ในพื้นที่อันนำมาซึ่งเกิดการสร้างเครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา แสดงให้เห็นว่า การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่เกิดจากการถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคนิควิธีการ กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือจากกลุ่มสมาชิก เพื่อให้เยาวชนและผู้สูงอายุได้เรียนรู้ อันจะนำไปสู่การสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น มีคุณภาพ มีจุดเด่น มีเอกลักษณ์ ทั้งนี้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ควรมุ่งให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผสมผสานกับแนวคิดศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ส่งผลให้สามารถสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค นำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในชุมชน ตลอดจนทำให้เกิดความรัก ห่วงแหน เห็นคุณค่า นำมาซึ่งการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่ต่อไป สอดคล้องกับ ศศิพร ต่ายคำ และ นรินทร์ สังข์รักษา^๗ ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดราชบุรี พบว่า การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดราชบุรี มี ๑๐ องค์ประกอบ ได้แก่ การเรียนรู้ การสะสมข้อมูล การออกแบบและความแตกต่าง การระดมสมอง ความมีประโยชน์ การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม การจัดการความรู้ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การยอมรับผลิตภัณฑ์ และองค์กรแห่งการเรียนรู้ และผ่านการรับรองรูปแบบ ผลการทดลองใช้รูปแบบกับกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ส่วนการประเมินผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์และการสร้างมูลค่าเพิ่มมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ส่วนความคิดเห็นของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนต่อการประเมินการปฏิบัติการอยู่ในระดับมากและผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนสามารถนำทรัพยากรท้องถิ่น เอกลักษณ์ท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นนำมาผสมผสานเกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เพิ่มรายได้ให้แก่วิสาหกิจชุมชน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยพบประเด็นที่จะขอเสนอในเชิงนโยบาย เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาอาชีพและผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่า และยกระดับเศรษฐกิจชุมชน และวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนนั้นให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนี้ คือ

๑. ควรเสริมสร้างกลไกทางการตลาด โดยการเชื่อมประสานความร่วมมือจากภายในชุมชนและนอกชุมชน เพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อเสริมความเข้มแข็งและพื้นฐานทางเศรษฐกิจชุมชนอย่างมั่นคง ยั่งยืน

^๗ ศศิพร ต่ายคำ นรินทร์ สังข์รักษา, “การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดราชบุรี”, Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๕๘): หน้า ๖๑๑-๖๑๖.

๒. องค์การภาครัฐและเอกชนที่มีฐานทางการตลาดที่ชัดเจน ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและนโยบายระดับชุมชน ในระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว เพื่อช่วยขับเคลื่อนอาชีพและสร้างรายได้แก่ชุมชน

๓. ควรมีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของอาชีพที่หลากหลาย ระหว่างชุมชนที่ความรู้เหมือนกัน หรือ มีความรู้ที่แตกต่างกัน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเสนอทางเลือกใหม่ในการผลิตภัณฑ์สินค้าและตลาด

๕.๓.๒ ข้อเสนอในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาสภาพปัญหาอุปสรรคและจุดอ่อนจุดแข็งระหว่างผลิตภัณฑ์และความต้องการของผู้บริโภค

๒. ควรศึกษาแนวทางและนโยบายในการส่งเสริมธุรกิจชุมชนแบบการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ

๓. ควรศึกษาการสร้างเครือข่ายทางธุรกิจแบบสร้างสรรค์ภายใต้อาชีพที่หลากหลายและต้นทุนทางสังคมในชุมชน

บรรณานุกรม

- กนกพร ฉิมพลี. รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน: กรณีศึกษา
วิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา. **รายงานการวิจัย**. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัย
ราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๕.
- กฤตณภัต บุญยัษฐี. การออกแบบระบบสารสนเทศแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับ
สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต,
๒๕๕๘.
- กรมวิชาการ. **คู่มือจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๕.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. “๙ สิ่งควรรู้กับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม”. **วารสารวัฒนธรรม**. ปีที่
๕๑ (๓). (ตุลาคม – ธันวาคม. ๒๕๕๕).
- กิริติ บุญเจือ. **ปรัชญาหลังนวยุค แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่**. กรุงเทพฯ : ดวงกมล, ๒๕๕๕.
- เกสร ธิตะจारी. **ศิลปศึกษาขั้นนำ**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาศิลปศึกษา, ๒๕๕๒.
- คณาจารย์ภาควิชาการประเมินผลและการวิจัย. **วิจัยและสถิติทางการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓.
กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๕๓.
- จระกฤตย์ โพธิ์ระหงส์. **การสร้างสรรคกับงานศิลปะ**. โรงเรียนเมืองแฉ่ง อ.ปัว จ.น่าน.
<https://aoao555.wordpress.com>.
- จรรุวรรณ ธรรมวัตร. **วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน**. ภาพสีน้: สำนักพิมพ์ จินตทัศน์การพิมพ์, ๒๕๕๘.
- จรัวรรณ จันทลา และคณะ. การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มตาม
แนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์, **Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับ**
ภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม –
สิงหาคม ๒๕๕๙): ๘๒-๘๓.
- ฉลาด รมิตานนท์. “ความหลากหลายทางชีวภาพ : ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนา” ใน **สิทธิ**
ชุมชน: การกระจายอำนาจจัดการทรัพยากร. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๔.
- ชนาธิป พรกุล. **รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ
มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- ชลธิชา จิรภักพงศ์ และคณะ. “วิสาหกิจจักสานจังหวัดแพร่: องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่าย
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”, **วารสารการจัดการ (WMS Journal of Management**
Walailak University). ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม – กันยายน, ๒๕๖๒) : ๖๗-๗๐.
- ชาญชัย อาจินสมาจาร. อ้างถึงใน อรุณ ลิ้มตศิริ. **การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๕.
กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๕.
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. **การวิจัยทางศิลปะ**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

ดวงฤทัย อรรถแสง. กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ.

ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒.

เด่นพงษ์ วงศาโรจน์. “แนวทางการสร้างสรรค์ผลงานร่วมสมัย”, ในศิลปะวิจัย. กรุงเทพฯ :

สันติศิริการพิมพ์, ๒๕๔๓.

ตระกูลพันธ์ พืชเมธา. “ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมกับการพัฒนาสู่สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์”,

วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย, ปีที่ ๓๖ ฉบับ ๑ (มกราคม-เมษายน

๒๕๕๔): ๗๑-๗๓.

ทิตนา แคมมณี. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.

พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

----- . ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.

พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ประนอม โอทกานนท์ (๒๕๕๔). การพยาบาลผู้สูงอายุ. ปัญหาที่พบบ่อยและแนวทางในการดูแล

(พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประภากร แก้ววรรณ. การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๕๑.

ประเทือง คล้ายสุบรรณ. วัฒนธรรมพื้นบ้าน. พระนครศรีอยุธยา : ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครู

พระนครศรีอยุธยา, ๒๕๓๑.

ประเสริฐ อัสสันตชัย. ปัญหาสุขภาพที่พบในผู้สูงอายุและการป้องกัน. กรุงเทพฯ:

บริษัทยูเนี่ยน ครีเอชั่น จำกัด, ๒๕๒๕.

พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวัฒนโน และคณะ. “การตีความภาพพุทธศิลป์ที่ปรากฏในเอกสารโบราณ

ของจังหวัดลำปาง”, วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-

ธันวาคม, ๒๕๖๑): ๒๓๐-๒๓๑.

พระประจักษ์ จกธมโม. พระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙

พัชรินทร์ สิริสุนทร. กระบวนการพัฒนาทางเลือกเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกร.

พิษณุโลก : สำนักพิมพ์ ดาวเงินการพิมพ์, ๒๕๕๑.

พิทยา ว่องกุล. ไทยยุควัฒนธรรมทาส. โครงการวิถีทรรศน์. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง,

๒๕๔๑.

พิเชษฐ สุนทรโชติ. “การสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม”, วารสารวิจัย

มสด (SDU Research Journal Humanities and Social Sciences). ปีที่ ๑๒ ฉบับที่

๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม, ๒๕๕๙): ๑๙-๒๒.

ยุทธนา แซ่เตียว. การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ สร้างองค์กรอัจฉริยะ.

กรุงเทพมหานคร: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

- รุ่ง แก้วแดง. **การนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ระบบการศึกษา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. ๒๕๔๑.
- ลำดวน ชื่นซ้อน. “ศึกษาแนวทางวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในจังหวัดอุดรธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี”, **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘): ๗๓-๗๘.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. **พจนานุกรมศัพท์เศรษฐศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐.
- วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร. **หลักการและแนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์**. กรุงเทพฯ : แอป้าพรพนิตกรุป จำกัด, ๒๕๕๘.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. **ศิลปหัตถกรรมไทย**. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๒.
- . **ผ้าไทย: พัฒนาการทางอุตสาหกรรมและสังคม**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป. ๒๕๓๐.
- . **มรดกวัฒนธรรมพื้นบ้าน**, กรุงเทพฯ : บริษัทต้นอ้อแกรมมี จำกัด, ๒๕๔๐.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. **ศิลปะหลังสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ : อีแอนด์ไอคิว. ๒๕๔๗.
- วิไลลักษณ์ กิตติบุตร. "การพัฒนาสินค้าชุมชนไทลื้อ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ สู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP)". **วารสารการวิจัยราชภัฏเชียงใหม่**. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (ตุลาคม ๒๕๕๑ - มีนาคม ๒๕๕๒): ๕๖-๕๗.
- ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. **ทัศนศิลป์ปริทัศน์**. . กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๖.
- ศศิพร ต่ายคำ และ นรินทร์ สังข์รักษา. “การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดราชบุรี”, **Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๕๘): ๖๑๑-๖๑๖.
- สมศักดิ์ ภู่อาดาวรรณ. **เทคนิคการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๓๕.
- สันติ ตั้งระพีพร. **คลื่นลูกที่สาม**. กรุงเทพฯ: นานมี, ๒๕๓๔.
- สัญญา เคนาภูมิ. “แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ จังหวัดมหาสารคาม, **วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๘): ๖๙.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **แนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี, ๒๕๔๒.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **รายงานการสัมมนาทางวิชาการศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยหัวใจการปฏิรูปการเรียนรู้สู่ชุมชน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๕๓.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. **การจัดการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ : กลุ่มส่งเสริมนวัตกรรมการเรียนรู้ของครูแลกเปลี่ยนทางการศึกษา. ๒๕๕๐.

สุวิน มักได้ และคณะ. “ศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์ล้านนาที่ปรากฏในคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์”, **Journal of Buddhist Studies**. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน, ๒๕๖๒): ๖๗-๖๘.

สุวินัย เกิดทับทิม. **การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำลูกแป้งข้าวหมากในเขตภาคกลางของประเทศไทย. รายงานการวิจัย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๕๘.

เสรี พงศ์พิศ. **คืนสู่รากเหง้า**. กรุงเทพฯ : เทียนวรรณ, ๒๕๒๙.

อนุพงษ์ ดาวทอง. “อัตลักษณ์พุทธศิลป์กรรมในจังหวัดเชียงราย”, **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม, ๒๕๖๑): ๒๕๒.

อรนุช ลิมตศิริ. **การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๕.

อัจฉรา ภาณุรัตน์. **รวมภูมิปัญญาไทย**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด ๒๕๔๙.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. **การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ เพรสแอนด์ดีไซน์, ๒๕๔๘.

อารี พันธมณี. **จิตวิทยาสร้างสรรค์การเรียนรู้การสอน**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๖.
_____. **ความคิดสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: ธนาการพิมพ์, ๒๕๔๔.

อารี รังสินนท์. **รวมบทความการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก**. กรุงเทพฯ: ธนะการพิมพ์, ๒๕๒๙.

อำนาจ เย็นสบาย. **ศิลปะพิจารณา**. กรุงเทพฯ: โครงการจัดตั้งศูนย์ศิลปกรรมแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๑.

Guilford J.P., **The Nature Intelligence**. (New York: McGraw-Hill Book, 1967.

Osborn. A.F., **Applied Imagination**. New York. Scrrbner. Page,1957.

Vygotsky, L.S. **Mind in Society: The development of higher psychological processes**. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

“การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัด
ล้านนา”

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อนามสกุลอายุ.....ปี
ที่อยู่ ตำบล
อำเภอ..... จังหวัด
วุฒิการศึกษา.....ตำแหน่ง
สถานที่ทำงาน..... โทรศัพท์/มือถือ.....
อีเมล.....

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือในกลุ่มจังหวัด
ล้านนา

๑. ผ้าต้นมือมีประวัติความเป็นมาอย่างไรบ้าง
๒. การทำผ้าต้นมือมีการเรียนรู้ ตลอดจนมีการส่งสมความรู้ของกระบวนการในการ
ทำอย่างไรบ้าง
๓. การทำผ้าต้นมือมีวิธีการในการสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือในประเด็นต่อไปนี้
อย่างไรบ้าง
 - ๓.๑ ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ
 - ๓.๒ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์
 - ๓.๓ ด้านการตลาด
 - ๓.๔ ด้านการเรียนรู้
 - ๓.๕ ด้านการสร้างเครือข่าย
 - ๓.๖ ด้านกระบวนการถ่ายทอด
๔. การทำผ้าต้นมือมีการส่งเสริมการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้หรือไม่ มี
กระบวนการอย่างไร
๕. การทำผ้าต้นมือมีปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินการหรือไม่ อย่างไร
๖. การทำผ้าต้นมือมีหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานอื่นๆ มามีส่วนร่วมสนับสนุน
หรือไม่
๗. ในอนาคตมีแนวทางการพัฒนาผ้าต้นมืออย่างไรบ้าง (เช่น ด้านการออกแบบ
ผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาด ด้านการเรียนรู้ ด้านการสร้างเครือข่าย
ด้านกระบวนการถ่ายทอด เป็นต้น)

ขอขอบคุณ/อนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

คณะผู้วิจัย

หัวข้อการสนทนากลุ่ม

เรื่อง

“การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าดันมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัด
ล้านนา”

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ร่วมสนทนากลุ่ม

ข้อมูลทั่วไปของผู้สนทนากลุ่ม ชื่อนามสกุลอายุ.....
ปี
ที่อยู่ ตำบล
อำเภอ.....จังหวัด
วุฒิการศึกษา.....ตำแหน่ง
สถานที่ทำงาน.....โทรศัพท์/มือถือ.....
อีเมล.....

ประเด็นการสนทนา

การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าดันมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจ
ชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

๑. รูปแบบและลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าดันมือที่เป็นศิลปะเชิงสร้างสรรค์และมีความ
เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นควรมีลักษณะ รูปแบบและลวดลายควรเป็นอย่างไร
๒. ปัญหา และอุปสรรคในการการทำผ้าดันมือ
๓. การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานอื่นๆ
๔. แนวทางการพัฒนาผ้าดันมือในอนาคต (เช่น ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าดัน
มือ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาด ด้านการเรียนรู้ ด้านการสร้างเครือข่าย ด้าน
กระบวนการถ่ายทอด เป็นต้น)
๕. แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทำผ้าดันมือ
ควรเป็นอย่างไร

ขอขอบคุณ/อนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

คณะผู้วิจัย

ชุดปฏิบัติการ การเสริมสร้างการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่ม จังหวัดลำนานา

๑. ผลการส่งเสริมการเรียนรู้ที่คาดหวัง

๑. เพื่อเรียนรู้กระบวนการผลิตด้านศิลปะสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือในกลุ่มจังหวัดลำนานา
๒. เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมืออันนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนานา
๓. เพื่อยกระดับรายได้ของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนานา

๒. แนวทางการปฏิบัติการ

ระยะที่ ๑ การเตรียมการวิจัย

๑ ลงพื้นที่ศึกษาเครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดลำนานา ใน ๘ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยา เพื่อค้นหารูปแบบศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดลำนานา

๒. ศึกษาข้อมูลชุมชน สร้างความสัมพันธ์รู้จัก ความคุ้นเคยและเข้าใจว่า การมาทำวิจัยครั้งนี้ เพื่อต้องการศึกษาเรื่องอะไร ชุมชนจะมีบทบาทต่อการศึกษาอย่างไร เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะผ้าต้นมือในจังหวัดลำนานา ศึกษาปัจจัยส่งเสริม และอุปสรรคการเสริมสร้างการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือในจังหวัดลำนานา

๓. ดำเนินการประสานงานผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ประธานกลุ่มหรือผู้แทน ประธานชุมชนผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น เกษตรจังหวัด เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย

๔. เตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบไม่มีโครงสร้าง แบบบันทึกการสังเกต (field note) เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล เมื่อได้แนวคำถามแล้ว ผู้วิจัยทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในด้านความเที่ยง ตรงของเนื้อหา นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้จัดเตรียมกล้องบันทึกภาพนิ่ง รวมทั้งเครื่องบันทึกแถบเสียง

๕. ประสานผู้เข้าร่วมกิจกรรม การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มลำนานา กำหนดวันเวลาและสถานที่ดำเนินกิจกรรม

ระยะที่ ๒ การดำเนินการในสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนานา

๑) วิเคราะห์สภาพบริบทวิถีชีวิตกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดลำนานา

๒) ศึกษาปัญหาและความต้องการในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดลำนานา

๓) ศึกษารูปแบบศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่หลักกลุ่มศิลปะลำนานาดั้งเดิม และที่มีรูปแบบงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์สร้างที่ได้รับการยอมรับ ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยา จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๔) ออกแบบและการพัฒนารูปแบบผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดลำนนา โดยการจัดเวทีประชุมสำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ประธานกลุ่มหรือผู้แทน ผู้ประกอบผ้าต้นมือ ประธานชุมชน/ผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น หอการค้าจังหวัดแพร่ ผู้ประกอบการผ้าต้นมือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยว พัฒนาชุมชน วัฒนธรรม อุทธาหารมจังหวัด ปราชญ์ท้องถิ่น นักวิชาการด้านศิลปะ/ผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ ผู้ประกอบผ้าต้นมือ โดยให้ผู้เข้าร่วมการประชุมร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อออกแบบและการพัฒนารูปแบบผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดลำนนา และหาแนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มลำนนา ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไรและร่วมกันสรุปภาพรวมเพื่อให้ได้ลวดลายที่เป็นต้นแบบที่เป็นอัตลักษณ์ ผลงานศิลปะผ้าต้นมือนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน

๕) สรุปแนวทางกิจกรรมและโครงการ โดยให้ผู้เข้าร่วมช่วยเพิ่มเติมให้สมบูรณ์

ระยะที่ ๓ การลงมือปฏิบัติในการถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนนา โดยลงมือฝึกปฏิบัติออกแบบงานศิลปะบนผืนผ้า จาก การนำความรู้ทางด้านศิลปะ วิธีชีวิตของชุมชนมาประยุกต์เพื่อออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ ปฏิบัติจริงโดยกำหนดประเภทของผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ ที่ให้กลุ่มเป้าหมายออกแบบและปฏิบัติ ติดตามประเมินผลการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มลำนนา คัดเลือกผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์ สวยงาม นำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชน โดยลงมือปฏิบัติ ดังนี้

๑) วิธีดำเนินการและเครื่องมือที่ใช้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการติดต่อประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลในการถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือ โดยกลุ่มผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ได้แก่ ปราชญ์ท้องถิ่นและผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ

๒) ปฏิบัติการตามแผนที่กำหนดไว้ ตามรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มลำนนา โดยปราชญ์ท้องถิ่นและผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ เป็นระยะเวลา ๒๐ ชั่วโมง โดยมีรายละเอียดของกิจกรรมดังนี้

๑) หลักการชุดปฏิบัติการนี้

(๑) เป็นชุดปฏิบัติการที่มุ่งเน้นการสร้างสรรคและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมืออันนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนนา

(๒) เป็นชุดปฏิบัติการที่ให้ผู้เข้ารับการถ่ายทอดเรียนรู้โดยการฝึกปฏิบัติจริงจากประสบการณ์ตรงในการฝึกปฏิบัติกิจกรรมการออกแบบและสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ผสมผสานระหว่างลวดลายที่ทันสมัยกับลวดลายดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

(๓) เป็นชุดปฏิบัติการที่ผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำความรู้เรื่องกระบวนการผลิตด้านศิลปะสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้นมือไปใช้ในการออกแบบและสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ผสมผสานระหว่างลวดลายที่ทันสมัยกับลวดลายดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

นำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในชุมชน

๒) จุดมุ่งหมายของชุดปฏิบัติการ

ชุดปฏิบัติการนี้ให้ความรู้และประสบการณ์เพื่อให้ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมีคุณลักษณะดังนี้

(๑) เพื่อเรียนรู้กระบวนการผลิตด้านศิลปสร้างสรรค์ผลงานผ้าต้น
มือในกลุ่มจังหวัดล้านนา

(๒) เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมืออันนำไปสู่การ
ยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

(๓) เพื่อยกระดับรายได้ของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัด
ล้านนา

๓) โครงสร้างของชุดปฏิบัติการ การประเมินผล สื่อ/แหล่งเรียนรู้ และ
จำนวนชั่วโมง

ที่	กิจกรรม	เนื้อหา	รายละเอียด กิจกรรม	การประเมินผล	สื่อ/แหล่ง เรียนรู้	จำนวน ชั่วโมง
๑	ความรู้เรื่องผ้าต้นมือ	- ความรู้ในเรื่อง ของผ้าต้นมือ - รูปแบบของ ผลิตภัณฑ์ - แนวทางการ พัฒนาศิลปะในพื้น ผ้า	บรรยายโดยวิทยากร	การถามตอบ	เอกสาร ประกอบการ บรรยาย	๔
๒	งานศิลปะบนผืนผ้า	ออกแบบงาน ศิลปะบนผืนผ้า	การสาธิตและลงมือ ฝึกปฏิบัติในการ ออกแบบบนผืนผ้า ผ้า โดยนำความรู้ ทางด้านศิลปะ วิธี ชีวิตของชุมชนมา ประยุกต์เพื่อ ออกแบบลวดลาย ผลิตภัณฑ์	การประเมิน จากชิ้นงาน	ตัวอย่างงาน ศิลปะ	๔

ที่	กิจกรรม	เนื้อหา	รายละเอียดกิจกรรม	การประเมินผล	สื่อ/แหล่งเรียนรู้	จำนวนชั่วโมง
๓	สร้างผลิตภัณฑ์	ประเภทของผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ ที่ให้กลุ่มเป้าหมายเลือกออกแบบและปฏิบัติ	ปฏิบัติจริงโดยกำหนดประเภทของผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือที่ให้กลุ่มเป้าหมายเลือกออกแบบและปฏิบัติ เช่น ของใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องประดับ เครื่องนุ่งห่ม เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์และตอบสนองความต้องการของตลาด	การประเมินจากชิ้นงาน	ต้นแบบของผลิตภัณฑ์	๘
๔	การคัดเลือกผลงาน	การคัดเลือกผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์สวยงาม	คัดเลือกผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์สวยงาม นำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนโดยปราชญ์ท้องถิ่น และผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ	การประเมินผลิตภัณฑ์ที่มีการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะรูปแบบผลงานการนำใช้ประโยชน์ ความทันสมัย ความละเอียด ความประณีต ความสวยงามของผลิตภัณฑ์		๒
๕	การติดตามประเมินผลการเรียนรู้	การติดตามประเมินผลการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มล้านนา	ติดตามประเมินผลการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มล้านนา	- การสังเกตการเรียนรู้ และการเข้าร่วมกิจกรรม - ประเมินความรู้ก่อนการถ่ายทอดและหลังการถ่ายทอดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผ้าต้นมือ		๒
	รวม					๒๐

ระยะที่ ๔ การถอนบทเรียนและสรุปโครงการวิจัย

- ๑) ถอนบทเรียนและสรุปโครงการวิจัย ที่ได้จากการปฏิบัติการวิจัยคือ การเข้าไปศึกษาศักยภาพหรือความสามารถในการยกระดับรายได้ให้กับชุมชน
- ๒) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมสมัย
- ๓) การคืนข้อมูลสู่ชุมชนการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มล้านนา
- ๔) ส่งเคราะห์องค์ความรู้และเสนอร่างสมบรูณ์ต่อมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ระยะที่ ๕ สร้างเครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะเชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วย เครือข่าย ๘ จังหวัด ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดเหล่านี้ และมีบทบาทต่อการพัฒนาเครือข่ายเมืองศิลปะสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา

แบบประเมินความรู้ก่อนการได้รับการถ่ายทอดเกี่ยวกับด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่
เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา
เรื่อง
“การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัด
ล้านนา”

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ให้ทำ

เครื่องหมาย ☒ ในระดับความคิดเห็นที่ตรงกับความเห็นของท่าน

๑. เพศ () ชาย () หญิง
๒. อายุ () ต่ำกว่า ๒๐ ปี () ๒๐- ๕๙ ปี
 () ๖๐ ปี ขึ้นไป

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของ
เยาวชนและ ผู้สูงอายุในจังหวัดล้านนา เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ให้ทำเครื่องหมาย
☒ ในระดับความคิดเห็นที่ตรงกับความเห็นของท่าน

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	ด้านการผลิต					
๑	มีความรู้และความเข้าใจในการเลือกวัสดุ อุปกรณ์ ในการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือได้อย่างเหมาะสม					
๒	มีความรู้และความเข้าใจในการใช้อุปกรณ์ได้ ถูกต้องและปลอดภัย					
๓	มีความรู้และความเข้าใจสามารถเลือกผ้าที่ใช้ใน การทำผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือได้อย่างเหมาะสม					
๔	มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการเย็บ ผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือได้อย่างถูกต้อง					
๕	มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนการเย็บ ผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือได้อย่างถูกต้อง					
	ด้านออกแบบลวดลาย					
๖	มีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการออกแบบ ลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ					
๗	มีความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบลวดลาย ผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ					
๘	มีความสามารถในการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ ผ้าต้นมือแบบดั้งเดิม					
๙	มีความสามารถในการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ ผ้าต้นมือให้มีลวดลายศิลปะล้านนา					

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑๐	มีความสามารถในการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ ผ้าต้นมือให้มีลวดลายศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่เป็น เอกลักษณ์ของชุมชน					
	ด้านพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์					
๑๑	มีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการสร้างและ ปรับปรุงผลิตภัณฑ์เพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่					
๑๒	มีความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนารูปแบบ ผลิตภัณฑ์ใหม่					
๑๓	มีความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่โดยการ ปรับปรุงผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ดั้งเดิมให้มีความทันสมัย					
๑๔	มีความสามารถในการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ให้มี ลวดลายศิลปะล้านนา					
๑๕	มีความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ให้มี ลวดลายศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นเอกลักษณ์ของ ชุมชน					
	ด้านการนำความรู้ไปใช้และการถ่ายทอด					
๑๖	สามารถนำความรู้ไปใช้ในการผลิต การออกแบบ ลวดลาย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมืออื่นๆ					
๑๗	สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ชนิดอื่นๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน					
๑๘	สามารถนำความรู้ไปถ่ายทอดแก่บุคคลอื่นๆ ที่ สนใจ					
๑๙	สามารถประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างเครือข่ายการผลิต					
๒๐	สามารถประชาสัมพันธ์เพื่อเพิ่มช่องทางการ จำหน่าย					

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณในการตอบแบบประเมิน

แบบประเมินความรู้หลังการได้รับการถ่ายทอดเกี่ยวกับด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่
เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา
เรื่อง
“การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัด
ล้านนา”

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ให้ทำ

เครื่องหมาย ☒ ในระดับความคิดเห็นที่ตรงกับความเห็นของท่าน

๑. เพศ () ชาย () หญิง
๒. อายุ () ต่ำกว่า ๒๐ ปี () ๒๐- ๕๙ ปี
 () ๖๐ ปี ขึ้นไป

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของ
เยาวชนและ ผู้สูงอายุในจังหวัดล้านนา เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ให้ทำเครื่องหมาย
☒ ในระดับความคิดเห็นที่ตรงกับความเห็นของท่าน

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	ด้านการผลิต					
๑	มีความรู้และความเข้าใจในการเลือกวัสดุ อุปกรณ์ ในการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือได้อย่างเหมาะสม					
๒	มีความรู้และความเข้าใจในการใช้อุปกรณ์ได้ ถูกต้องและปลอดภัย					
๓	มีความรู้และความเข้าใจสามารถเลือกผ้าที่ใช้ใน การทำผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือได้อย่างเหมาะสม					
๔	มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการเย็บ ผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือได้อย่างถูกต้อง					
๕	มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนการเย็บ ผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือได้อย่างถูกต้อง					
	ด้านออกแบบลวดลาย					
๖	มีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการออกแบบ ลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ					
๗	มีความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบลวดลาย ผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือ					
๘	มีความสามารถในการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ ผ้าต้นมือแบบดั้งเดิม					
๙	มีความสามารถในการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ ผ้าต้นมือให้มีลวดลายศิลปะล้านนา					

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑๐	มีความสามารถในการออกแบบลวดลายผลิตภัณฑ์ ผ้าต้นมือให้มีลวดลายศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่เป็น เอกลักษณ์ของชุมชน					
	ด้านพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์					
๑๑	มีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการสร้างและ ปรับปรุงผลิตภัณฑ์เพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่					
๑๒	มีความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนารูปแบบ ผลิตภัณฑ์ใหม่					
๑๓	มีความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่โดยการ ปรับปรุงผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ดั้งเดิมให้มีความทันสมัย					
๑๔	มีความสามารถในการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ให้มี ลวดลายศิลปะล้านนา					
๑๕	มีความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ให้มี ลวดลายศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นเอกลักษณ์ของ ชุมชน					
	ด้านการนำความรู้ไปใช้และการถ่ายทอด					
๑๖	สามารถนำความรู้ไปใช้ในการผลิต การออกแบบ ลวดลาย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมืออื่นๆ					
๑๗	สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ชนิดอื่นๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน					
๑๘	สามารถนำความรู้ไปถ่ายทอดแก่บุคคลอื่นๆ ที่ สนใจ					
๑๙	สามารถประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างเครือข่ายการผลิต					
๒๐	สามารถประชาสัมพันธ์เพื่อเพิ่มช่องทางการ จำหน่าย					

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณในการตอบแบบประเมิน

ภาคผนวก ข

ที่ อวส๐๔๓.๔.๓(๓)/๒๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตแพร่ เลขที่ ๗๑๑ หมู่ ๕
ตำบลแม่คำมี อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
๕๕๐๐๐

โทร/โทรสาร ๐-๕๖๔๖-๖๕๔๕ ต่อ ๔๐๒

๗๗ มิถุนายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขออนุมัติโครงการให้ข้อมูลวิจัย

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. ประเด็นการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุมัติให้ข้าพเจ้า และคณะได้ดำเนินการศึกษาแผนงานวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓ ตามสัญญาเลขที่ ว ๐๕๕/๒๕๖๓ “การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนาการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์” โดยมีโครงการย่อยภายใต้แผนงานวิจัย จำนวน ๓ เรื่อง ได้แก่

โครงการย่อยที่ ๑ เรื่อง “การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าหม้อห้อมของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา”

โครงการย่อยที่ ๒ เรื่อง “การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าทอมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา”

โครงการย่อยที่ ๓ เรื่อง “การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าตีนมืองของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา”

ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวต้องเก็บข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง

ดังนั้น ข้าพเจ้าและคณะจึงขออนุมัติท่านหรือตัวแทนเป็นผู้ให้ข้อมูลโดยวิธีการสนทนากลุ่ม เรื่อง แนวทางการพัฒนาการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ บนพื้นผ้า ผ้าตีนมือง ผ้าทอมือและผ้าหม้อห้อม ในวันพุธที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๓ เวลา ๐๙.๐๐ น. ณ ห้องประชุมชั้น ๑ อาคารหอสมุดเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ เลขที่ ๑๑๑ หมู่ ๕ ตำบลแม่คำมี อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยมีประเด็นในสนทนาตามรายละเอียดที่แนบมา หวังว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ฉวีวรรณ สุวรรณภา)

หัวหน้าโครงการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

วิทยาลัยสงฆ์แพร่

โทร. ๐๘๑-๘๕๖๙-๑๔๕

ภาคผนวก ค

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลธิชา จิรภัคพงศ์

ข้าพเจ้า นายสนวน กันต๊ะกวาด ตำแหน่ง ผู้ใหญ่นาน หมู่ที่ ๕ บ้านต้นไคร้ ตำบลบ่อแต้ว
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ เรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ด้วยฝีมือของเยาวชนและ
ผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา ซึ่งเป็นผลงานวิจัยของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลธิชา จิรภัคพงศ์,
พระครูปริยัติวิภากร, ผศ.ดร., พระอนุสรณ์ กิตติคุณโน, ดร., ผู้ช่วยศาสตราจารย์เกรียงศักดิ์ พ่องคำ และ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรอนงค์ วุวงศ์

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ เดือนสิงหาคม ๒๕๖๓ จนถึง กันยายน ๒๕๖๓ ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

สมควรนำผลกรวิจัยดังกล่าวไปกำหนดแนวทางในการพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้วยฝีมือ
ของกลุ่มวิสาหกิจหัตถกรรมด้วยมือบ้านต้นไคร้ ส่งผลให้กลุ่มวิสาหกิจด้วยมือดังกล่าวสามารถออกแบบและ
สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ทันสมัยกันลวดลายดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน นำไปสู่การยกระดับรายได้สู่
เศรษฐกิจชุมชน ตลอดจนเกิดการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่ต่อไป

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ.....

(นายสนวน กันต๊ะกวาด)

ตำแหน่ง ผู้ใหญ่นาน หมู่ที่ ๕ บ้านต้นไคร้ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ภาคผนวก ง

ตารางแสดงผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย (Output/Outcome/Impact)

ผลงานที่คาดว่าจะได้รับ	รายละเอียดของผลผลิต	จำนวนนับ	รวม	หน่วยนับ	ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ	ผลกระทบที่คาดว่าจะได้รับ
๑. องค์ความรู้ใหม่	องค์ความรู้กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือในจังหวัดลำนานา	๑	๑	เรื่อง	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าต้นมือบ้านต้นไคร้ ชุมชนบ้านต้นไคร้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำองค์ความรู้กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือในจังหวัดลำนานา นำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการผลิตและออกแบบผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือในจังหวัดลำนานาต่อไป	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าต้นมือบ้านต้นไคร้ ชุมชนบ้านต้นไคร้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ฐานข้อมูลองค์ความรู้กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือในจังหวัดลำนานา
๒. ต้นแบบผลิตภัณฑ์ – ระดับกิ่งอุตสาหกรรม	ผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากกระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือลวดลายที่ทันสมัยกับลวดลายดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตลอดจนได้ถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนานา	๒	๒	ต้นแบบ	ชุมชนบ้านต้นไคร้ได้ยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนานา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าต้นมือบ้านต้นไคร้และชุมชนบ้านต้นไคร้ได้ผลิตผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากกระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือลวดลายที่ทันสมัยกับลวดลายดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนนำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดลำนานา ตลอดจนเกิดการถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนานา นำมาซึ่งการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่ต่อไป	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมผ้าต้นมือบ้านต้นไคร้และชุมชนบ้านต้นไคร้ได้ผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากกระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าต้นมือลวดลายที่ทันสมัยกับลวดลายดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตลอดจนเกิดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดลำนานาที่เกิดจากการถ่ายทอดทักษะการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือ

ผลงานที่คาดว่าจะได้รับ	รายละเอียดของผลผลิต	จำนวนนับ	รวม	หน่วยนับ	ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ	ผลกระทบที่คาดว่าจะได้รับ
๓. การพัฒนากำลังคน - นักวิจัยจากภาคเอกชน ภาคบริการ และภาคสังคม	ทักษะการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือของเยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดลำนนา	๖๐	๖๐	คน	เยาวชนและสูงอายุในจังหวัดลำนนา ได้พัฒนาทักษะการสร้างสร้งผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือ ส่งผลให้สามารถสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค นำไปสู่การยกระดับรายได้สู่เศรษฐกิจชุมชนในชุมชน ตลอดจนทำให้เกิดความรัก ห่วงแทนเห็นคุณค่า นำมาซึ่งการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้คงอยู่ต่อไป	ได้ผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นมือเป็นผลงานที่เกิดจากกระบวนการถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าต้นสู่เยาวชนและผู้สูงอายุในจังหวัดลำนนา

ประวัติคณะผู้วิจัย

๑. ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

๑. ชื่อ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชลธิชา จิรภาคพงศ์

Assistant Professor Chonthicha Jirapakapong

๒. เลขรหัสประจำตัวนักวิจัย -

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

- อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

๔. ประวัติการศึกษา

- ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชา การบริหารธุรกิจ สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์ (พ.ศ. ๒๕๔๐)
- การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชา การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร (พ.ศ. ๒๕๔๔)
- ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศษ.ม.) สาขาวิชา นวัตกรรมหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (พ.ศ. ๒๕๕๓)

๕. ประสบการณ์ทางวิชาการ/งานเอกสารตำรา

- เอกสารประกอบการสอน วิชา เศรษฐศาสตร์สำหรับครู, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ , ๒๕๕๐
- เอกสารประกอบการสอน “มนุษย์กับสังคม” โรงพิมพ์นวมสารสินการพิมพ์ , ๒๕๕๐, ISBN 978-974-364-756-7 (เขียนร่วม)
- งานเรียบเรียง “เศรษฐศาสตร์ในชีวิตประจำวัน” โรงพิมพ์เมืองแพร่การพิมพ์, ๒๕๕๑, ISBN 978-974-393-314-7
- เอกสารประกอบการสอน “สถิติเบื้องต้นและการวิจัย” โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔, ISBN 978-974-364-936-3 (เขียนร่วม)
- เอกสารประกอบการสอน “เศรษฐศาสตร์ในชีวิตประจำวัน” โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔, ISBN 978-616-300-007-1 (เขียนร่วม)
- เอกสารประกอบการสอน “มนุษย์กับสังคม (ฉบับปรับปรุง)” โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๘, ISBN 978-974-364-756-7 (เขียนร่วม)

๖. ประสพการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานทั้งภายในและภายนอกประเทศ

- ๑) ชื่อเรื่อง “การศึกษาศักยภาพการบริหารการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีตามทรรศนะของครูผู้สอนและนักเรียน : กรณีศึกษา วัดจองคำ อำเภอเงา จังหวัดลำปาง” ๒๕๔๗
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๒) ชื่อเรื่อง “การประเมินกิจกรรมเสริมหลักสูตรมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิทยาเขตภาคเหนือ” พ.ศ. ๒๕๔๘
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๓) ชื่อเรื่อง “การประเมินหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมชั้นตรีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมจังหวัดแพร่” พ.ศ. ๒๕๔๘.
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๔) ชื่อเรื่อง “การศึกษาศักยภาพการพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” พ.ศ. ๒๕๔๘
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๕) เรื่อง “การศึกษาศักยภาพและปัญหาการบริหารงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในจังหวัดแพร่” ปี พ.ศ. ๒๕๔๘
สถานภาพในการทำวิจัย : ผู้ร่วมวิจัย
- ๖) ชื่อเรื่อง “การใช้หลักพุทธธรรมในการงานของสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาแพร่ เขต ๑” พ.ศ. ๒๕๔๙
สถานภาพในการทำวิจัย : ผู้ร่วมวิจัย
- ๗) ชื่อเรื่อง “การศึกษาศักยภาพและแนวทางการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาแพร่ เขต ๑” พ.ศ. ๒๕๔๙
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๘) ชื่อเรื่อง “ทัศนคติที่มีต่อครอบครัวและการได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๐
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย

- ๙) ชื่อเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๒
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๑๐) ชื่อเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพและพฤติกรรมทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์เบื้องต้นของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ (คฤหัสถ์) ด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม” พ.ศ. ๒๕๕๓
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๑๑) ชื่อเรื่อง “คุณภาพการบริหารองค์กรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๔
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๑๒) ชื่อเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชุมชนจังหวัดแพร่” พ.ศ. ๒๕๕๖
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๑๓) ชื่อเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ รายวิชา สถิติเบื้องต้นและการวิจัยของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ โดยการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง” พ.ศ. ๒๕๕๗
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๑๔) ชื่อเรื่อง “รูปแบบการเรียนการสอนรายวิชา การวิจัยในชั้นเรียน ของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ โดยการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ” พ.ศ. ๒๕๕๘
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๑๕) ชื่อเรื่อง “การจัดการสุขภาวะเชิงพุทธของผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือ” พ.ศ. ๒๕๕๘
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๑๖) ชื่อเรื่อง “แนวคิดและรูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา “ พ.ศ. ๒๕๕๙
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๑๗) ชื่อเรื่อง “วิสาหกิจจักสานจังหวัดแพร่: องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” พ.ศ. ๒๕๖๐
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ

- ๑๘) ชื่อเรื่อง “ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของ
เยาวชนบนฐานพุทธธรรมของภาคการศึกษาและพระสอน
ศีลธรรม” พ.ศ. ๒๕๖๐
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๑๙) ชื่อเรื่อง “สุขภาวะพระสงฆ์: การพัฒนารูปแบบสุขภาวะตามแนววิถีพุทธ
โดยการบูรณาการสาธารณสุขเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของจังหวัด
ลำปาง”พ.ศ. ๒๕๖๑
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ

๗. บทความวิชาการ/บทความวิจัย

๑. นววรรณ สุวรรณภา และชลธิชา จิรภัคพงศ์. “ปัจจัยที่มีผลต่อการนำปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชุมชนจังหวัดแพร่”. **Rajabhat
Journal of Sciences, Humanities & Social Sciences**. ปีที่ ๑๗
ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๙) : ๑๘๐- ๑๘๙. (TCI กลุ่มที่ ๑)
๒. พระครูปลัดพรหมเรศ โชติวโร, รวีโรจน์ ศรีคำภา และชลธิชา จิรภัคพงศ์.
“การจัดการสุขภาวะเชิงพุทธของผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือ”, ใน : การ
ประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคม
อุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ลำพูน. (วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑): ๑๖๒-๑๗๒.
๓. ชลธิชา จิรภัคพงศ์, นววรรณ สุวรรณภา และพัฒน์นรี อัฐวงศ์. “ยุทธศาสตร์การ
เสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนบนฐานพุทธธรรมของ
ภาคการศึกษาและพระสอนศีลธรรม”. **วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม**.
ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๑) : ๙๙ – ๑๐๘. (TCI กลุ่มที่
๑)
๔. Assist Prof. Chaweewan Suwanapha Assist Prof. Chonthicha
Jirapukkapong , Mr.Panya Sunanta Phrakrupradphromres
Chotiwaro,Dr.,Assist Prof “Buddhist well-being Model for better
qualities of life in Chiang Rai Province” **The 10th International
Buddhist Research Seminar “Nan: The City of Buddhist
towards Dhamma &World Heritage”** :15 May 2019

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Nan
Buddhist College

๕. Assist Prof. Chaweewan Suwanapha, Assist Prof. Chonthicha Jirapukkapong, Mr. Panya Sunanta, Phrakrupradphromres Chotiwaro, Assist Prof. Dr., Assoc. Prof. Dr. Suvin Ruksat. “**Buddhist Monk’s Well-being: Development of a Buddhist Based Well-being Promotion Model by Community Public Health Integration for Better Life Qualities in Chiang Rai province**” **The Journal of the International Association of Buddhist Universities (JIABU)**. Vol. 12 No.1 (January – June 2019) : 364-384. (TCI กลุ่มที่ ๒)
๖. ชลธิชา จิรภัคพงศ์, ณวีวรรณ สุวรรณภา, ปุญยวีร์ มงคลพิพัฒน์พร และ พัฒน์นรี อัฐวงศ์. “**วิสาหกิจจักสานจังหวัดแพร่: องค์ความรู้และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**”. **วารสารการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (WMS Journal of Management Walailak University)**. Vol.8 No.3 (Jul – Sep 2019) : 63 – 74. (TCI กลุ่มที่ ๑)
๗. ชลธิชา จิรภัคพงศ์, ณวีวรรณ สุวรรณภา, ปุญยวีร์ มงคลพิพัฒน์พร และ พัฒน์นรี อัฐวงศ์. “**สุขภาวะพระสงฆ์: การพัฒนารูปแบบสุขภาวะตามแนววิถีพุทธโดยการบูรณาการสาธารณสุขเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของจังหวัดลำปาง**”. **วารสารวิชาการ Veridian E – Journal, Silpakorn University** ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน – ธันวาคม) : ๑๒๒๗ – ๑๒๔๗. (TCI กลุ่มที่ ๑)

๒. ประวัติคณะผู้วิจัย

๑. ชื่อ

พระครูปริยัติวรารกร, ผศ.ดร.

Phrakru Phariyathvarakron, Assistant Professor Dr.

๒. ตำแหน่งปัจจุบัน

- อาจารย์ประจำ สาขาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

๓. ประวัติการศึกษา

- ป.ธ. ๔
- พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) วิชาเอกการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

- การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) วิชาเอกการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยนเรศวร

- P.h.D.(จิตวิทยาการสอน) มหาวิทยาลัยมคอ ประเทศอินเดีย

๕. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

- ๑) ชื่อเรื่อง “การประเมินหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมชั้นตรีโรงเรียน
พระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดแพร่” พ.ศ. ๒๕๔๘
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๒) ชื่อเรื่อง “พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของพระภิกษุในจังหวัดแพร่”
พ.ศ. ๒๕๕๑
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๓) ชื่อเรื่อง “การประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้ห้องสมุดเทคโนโลยี
สารสนเทศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
แพร่” พ.ศ. ๒๕๕๕
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย

๓. ประวัติคณะผู้วิจัย

๑. ชื่อ พระอนุสรณ์ กิตติวณฺโณ, ดร. (เรื่องปัญญารัตน์)
Phra Anusorn Kittiwanno (Ruangpunyarat), Dr.

๒. เลขรหัสประจำตัวนักวิจัย -

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

- อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

๔. ประวัติการศึกษา

- พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชา พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๕๕)
- พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาวิชา พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๕๖)
- พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) สาขาวิชา พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๖๑)

๕. ประสบการณ์ทางวิชาการ/งานเอกสารตำรา

-

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานทั้งภายในและภายนอกประเทศ

- ๑) ชื่อเรื่อง “ความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏในประเพณีปีใหม่สงกรานต์
ล้านนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
แพร่” ๒๕๖๐.
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๒) ชื่อเรื่อง “การส่งเสริมและการพัฒนาศักยภาพของครอบครัวในการดูแล
ผู้สูงอายุในจังหวัดแพร่, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ๒๕๖๑.
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๓) ชื่อเรื่อง “บทบาทการเชื่อมโยงภูมิภาคของพระสิริมงคลจารย์,
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย” ๒๕๖๒.
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๔) ชื่อเรื่อง “บทบาทการเชื่อมโยงภูมิภาคของครูบาบุญชุ่ม, สถาบันวิจัยพุทธ
ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ๒๕๖๒.
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้ร่วมวิจัย
- ๕) เรื่อง “รูปแบบการสร้างเสริมการเป็นพลเมืองดีของนักเรียนเชิงพุทธ
บูรณการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
แพร่” พ.ศ. ๒๕๖๓.
สถานภาพในการทำวิจัย : หัวหน้าโครงการ

๗. บทความวิชาการ

- ๑) เรื่อง “พุทธธรรมกับการขัดเกลาทางสังคม” วารสารบัณฑิตศึกษา
ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
แพร่ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๐.
- ๒) เรื่อง “พุทธธรรมกับการขัดเกลาทางสังคม”, รายงานสืบเนื่องการ
ประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ “การจัดการวัฒนธรรมเชิง
พระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน”, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.
- ๓) เรื่อง “ภูมิปัญญากับพิธีกรรมสืบชะตาของสังคมล้านนา, วารสารมหา
จุฬาฯ วิทยาเขตแพร่ ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๒ –
มิถุนายน ๒๕๖๒.
- ๔) เรื่อง “ยุทธศาสตร์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน,
วารสารธรรมวิทย์ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๒.

- ๕) เรื่อง “จิตธาตุและการใช้สมุนไพรมะเร็งในพระพุทธศาสนา” รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓ นครน่าน: นครพระพุทธศาสนา มรดกธรรมสู่มรดกโลก วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๒.
- ๖) เรื่อง “ New Normal: การปรับตัวเพื่อการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา” วารสารมหาจุฬานาครธรรม์, ปีที่ ฉบับที่ ๑ กันยายน ๒๕๖๓.

๔. ประวัติคณะผู้วิจัย

๑. ชื่อ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกียรติศักดิ์ ฟองคำ
Assistant Professor, Dr. Kriengsak Fongsak

๒. เลขรหัสประจำตัวนักวิจัย -

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

- อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
- ประธานหลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์แพร่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

๔. ประวัติการศึกษา

- พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชา ศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๓๔)
- M.A. (Philosophy) University of Madras, India (พ.ศ. ๒๕๓๙)
- พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) สาขาวิชา พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๖๓)

๕. ประสบการณ์ทางวิชาการ/งานเอกสารตำรา

- เอกสารประกอบการสอน วิชา พระพุทธศาสนายาน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ , ๒๕๕๘
- เอกสารประกอบการสอน “พระไตรปิฎกศึกษา (ฉบับปรับปรุง)” โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๘, ISBN 978-974-364-855-7 (เขียนร่วม)
- เอกสารประกอบการสอน “ปรัชญาเบื้องต้น” โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑, ISBN 978-974-364-477-2 (เขียนร่วม)
- งานเรียบเรียง “ปรัชญาอินเดียโบราณ” โรงพิมพ์โพธิ์โพธิ์, ๒๕๕๘, ISBN 978-616-300-089-9

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานทั้งภายในและภายนอกประเทศ

- ๑) เรื่อง “การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในจังหวัดแพร่” ปี พ.ศ. ๒๕๔๘
สถานภาพในการทำวิจัย : ผู้ร่วมวิจัย
- ๒) เรื่อง “การติดตามผลบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” ปี พ.ศ. ๒๕๔๘
สถานภาพในการทำวิจัย : ผู้ร่วมวิจัย
- ๓) เรื่อง “ศึกษาคุณลักษณะของพระสงฆ์ตามทัศนะของผู้นำชุมชนในจังหวัดแพร่” ปี พ.ศ. ๒๕๔๘
สถานภาพในการทำวิจัย : ผู้ร่วมวิจัย
- ๔) เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดแพร่” ปี พ.ศ. ๒๕๕๑
สถานภาพในการทำวิจัย : หัวหน้าโครงการ
- ๕) เรื่อง “คุณภาพการบริการของสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตแพร่” ปี พ.ศ. ๒๕๕๕
สถานภาพในการทำวิจัย : ผู้ร่วมวิจัย
- ๖) เรื่อง “การสืบค้นการจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัด และการถ่ายทอดภูมิปัญญาล้านนาเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นจังหวัดแพร่” ปี พ.ศ. ๒๕๖๐
สถานภาพในการทำวิจัย : ผู้ร่วมวิจัย
- ๗) เรื่อง “บทบาทการเชื่อมโยงภูมิภาคของพระมหาเถระในล้านนา” ปี พ.ศ. ๒๕๖๐
สถานภาพในการทำวิจัย : ผู้ร่วมวิจัย
- ๘) เรื่อง “สุขภาวะพระสงฆ์: การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะตามแนววิถีพุทธโดยการบูรณาการสาธารณสุขชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีในภาคเหนือตอนบน” ปี พ.ศ. ๒๕๖๑
สถานภาพในการทำวิจัย : ผู้ร่วมวิจัย

๕. ประวัติคณะผู้วิจัย

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรอนงค์ ววงค์
Assistant Professor Dr.Onanong Woowong

๒. รหัสประจำตัวผู้วิจัย -

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตแพร่

๔. ประวัติการศึกษา

๑. ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สาขาบัญชีทั่วไป จากโรงเรียนศรีรัตนพานิชยการเชียงใหม่
๒. ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) เอกการจัดการทั่วไป สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์
๓. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศษ.ม.) เอกหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยรามคำแหง
๔. Ph.D. Psychology มหาวิทยาลัยมคอธ

๕. ประสบการณ์ทางวิชาการ/งานเอกสาร

- ๑.หนังสือ “วันไหว้ครู” รวบรวมและเรียบเรียงโดย นางฉวีวรรณ สุวรรณภา และนางสาวอรอนงค์ ววงค์ พิมพ์ที่เมืองแพร่การพิมพ์ จำนวน ๗๐๐ เล่ม ๒๔ หน้า
๒. บทความเชิงวิชาการ เรื่อง “ท่องเที่ยวแดนใจใจ” ตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาฯ วิทยาเขตแพร่ ISBN ๑๖๘๕-๕๑๔๐ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๖ ประจำเดือน พฤษภาคม-ตุลาคม ๒๕๔๕ หน้า ๓๒-๕๒
๓. คู่มือ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน. รวบรวมและเรียบเรียงโดยพระมหาสิมรัตน์ สิริธมโม และคณะ. ห้างหุ้นส่วนเมืองแพร่การพิมพ์. ๒๕๔๖.
๔. บทความเชิงวิชาการ เรื่อง “ท่องเที่ยวสาธารณประชาชนจีน” ตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาฯ วิทยาเขตแพร่ ISBN ๑๖๘๕-๕๑๔๐ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๙ ประจำเดือน มีนาคม-สิงหาคม ๒๕๔๗. หน้า ๓๗-๔๙.
๕. บทความวิชาการ เรื่อง “ตะวันฉายแห่งความสำเร็จ” ตีพิมพ์ในหนังสืออนุสรณ์พระมนัสชัย พลเยี่ยม. ๒๕๕๗
๖. บทความวิจัย เรื่องบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดแพร่ เกรียงศักดิ์ ฟองคำ อรอนงค์ ววงค์ และฉวีวรรณ สุวรรณภา วารสารสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ISSN๑๖๘๖-๓๖๙๐ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ มกราคมมิถุนายน ๒๕๕๘ หน้า ๑๙-๓๘.

๗. เอกสารประกอบการสอน วิชาเทคนิคการศึกษาระดับอุดมศึกษา โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,๒๕๕๘, ISBN ๙๗๘-๙๗๔-๓๖๔-๙๙๓-๖ (เขียนร่วม)

๘.เอกสารประกอบการสอน วิชา การบริหารจัดการในชั้นเรียน มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่,๒๕๕๘

๙.หนังสือ วัฒนธรรมศึกษา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๙,ISBN ๙๗๘-
๖๑๖-๓๐๐-๒๕๘-๗

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

- ๑) เรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการให้การศึกษาแก่ชุมชนในจังหวัดแพร่”
๒๕๕๔
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๒) เรื่อง “ประเมินการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนิสิตคณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่”
๒๕๕๖
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๓) เรื่อง “ความพึงพอใจของนิสิตต่อการจัดการเรียนการสอนหลักสูตร
ประกาศนียบัตรวิชาชีพครูของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย” ๒๕๕๗
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้วิจัย
- ๔) เรื่อง “ประเมินผลการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของนิสิตมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่” ๒๕๕๗
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้วิจัย
- ๕) เรื่อง “ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระสงฆ์ตามทัศนะ
ของผู้นำชุมชนในจังหวัดแพร่” ๒๕๕๘
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการวิจัย
- ๖) เรื่อง “ศึกษาสภาพวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยบ้านดง
ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่” ๒๕๕๙
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้วิจัย

- ๓) เรื่อง “ ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนของ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่”
๒๕๔๗
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้วิจัย
- ๘) เรื่อง “ ศึกษาสภาพปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการ
เรียนการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
จังหวัดแพร่” ๒๕๔๘
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้วิจัย
- ๙) เรื่อง “ สถานการณ์และมาตรการการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดแพร่” ๒๕๔๙
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๑๐) เรื่อง ประสิทธิภาพการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาจังหวัดแพร่ ๒๕๕๐
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้วิจัย
- ๑๑) เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนและพระสงฆ์ในการส่งเสริม
การเรียนรู้ของพระนิสิตในจังหวัดแพร่ ๒๕๕๑
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้วิจัย
- ๑๒) เรื่อง การศึกษาประสิทธิภาพการใช้บริการห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ๒๕๕๓
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้วิจัย
- ๑๓) เรื่อง การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ๒๕๕๔
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้วิจัย
- ๑๔) เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิตของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ ๓ จังหวัดแพร่ ปี ๒๕๕๕
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้วิจัย
- ๑๕) เรื่อง ประเมินความพึงพอใจการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล
ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ปี
๒๕๕๕
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ

- ๑๖) เรื่อง พัฒนาการเรียนรู้ของนิสิตชั้นปีที่ ๔ คณะครุศาสตร์ โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบ GI (Group Investigation) ปี ๒๕๕๖
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๑๗) เรื่อง ประเมินความพึงพอใจการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ปี ๒๕๕๖
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๑๘) เรื่อง แนวทางการแก้ปัญหาการไม่ส่งงานของนิสิตรายวิชา การบริหารจัดการชั้นเรียน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ๒๕๕๗
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๑๙) เรื่อง ประเมินความพึงพอใจการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ปี ๒๕๕๗
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๒๐) เรื่อง การบูรณาการเรียนการสอนรายวิชาเทคนิคการศึกษา ระดับอุดมศึกษาโดยใช้วิจัยเป็นฐาน ประจำปี ๒๕๕๘
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๒๑) เรื่อง การมีส่วนร่วมการเรียนรู้สารสนเทศของนิสิตรายวิชาเทคนิค การศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ประจำปี ๒๕๕๙
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ
- ๒๒) เรื่อง ชุดโครงการ บทบาทการเชื่อมโยงภูมิภาคของพระมหาเถระในล้านนา ประจำปี ๒๕๖๐
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้วิจัย
- ๒๓) เรื่อง อาหารพื้นบ้าน: กระบวนการจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและจริยธรรมทางสังคมในชุมชนภาคเหนือ ประจำปี ๒๕๖๐
สถานภาพในการทำวิจัย: ผู้วิจัย

- ๒๔) เรื่อง ชุดโครงการวิสาทกิจชุมชนเมืองแพร่ : องค์กรความรู้และการจัดการ
เชิงเครือข่ายเพื่อ การพัฒนาที่ยั่งยืน ประจำปี ๒๕๖๐
สถานภาพในการทำวิจัยผู้วิจัย
- ๒๕) เรื่อง ประเมินคุณภาพการฝึกประสบการณ์วิชาชีพระหว่างเรียนของ
นิสิตชั้นปีที่ ๔ สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ๒๕๖๓
สถานภาพในการทำวิจัย: หัวหน้าโครงการ

